

בסיעתא דשמיא

קונטרס

ילקוט יוסף

הלכות ערב פסח שחל בשבת

מאת מרן פוסק הדור

הגאון רבינו **יצחק יוסף** שליט"א

הראשון לציון והרב הראשי לישראל

בעל ה"ילקוט יוסף"

יוצא לאור בעזרתו יתברך

פעה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשפ"א לפ"ק

בכוננתו האיטית של מרן הראש"ל רבינו יצחק יוסף שליט"א

©

כל הזכויות שמורות למחבר

להשגת הקונטרם: *8759 או 03-3080794

shops.moreshet-maran.com

דבר המוציא לאור

קודם הפורים שנה זו (תשפ"א) זכינו להוציא לאור את הספר "ילקוט יוסף - פורים משולש" ובו הובאו הלכות פורים דמוקפין שחל ביום שבת, וכן הלכות פסח שחל בשבת ותשעה באב דחוי.

וברוך ה' גבר חסדו עלינו, וחיש מהרה אזלו להם הספרים, לא נשאר בהם כמעט עד אחד, ורבים אומרים מי יראנו טוב, וקיבלנו פניות רבות של אנשים שרצו לרכוש את הספר הנ"ל, ואמרו שתורתו של הראשון לציון והרב הראשי לישראל מרן הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א חפצים אנו ללמוד וללמד, אך נאלצנו להשיב פניהם ריקם מחמת חוסר במלאי.

ולכן אזרנו חלצינו להוציא לאור את הלכות ערב פסח שחל בשבת בחוברת, היות ואין הזמן מספיק בשביל להוציא ספר בכריכה קשה, ולפטור בלא כלום אי אפשר, ועשינו זאת כדי לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, למען ידעו ישראל את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.

אנו תפלה לאל נורא עלילה, שימשיך הראשון לציון והרב הראשי לישראל מרן עמוד ההוראה רבינו **יצחק יוסף שליט"א** להיגנו ביד רמה עוד רבות בשנים, ולהנחיל את דרך הפסיקה האמתית לעם הצמא לדברי תורתו המתוקים, הן בתורה שבכתב והן בתורה שבעל פה, והכל מתוך בריאות איתנה לאורך ימים ושנים טובות, יחד עם הרבנית הדגולה שתחי', עד יבוא ינון במהרה בימינו. אמן.

ביקרא דאורייתא

אליהו דניאל און

יו"ר המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל

ערב פסח שחל בשבת

א. ערב פסח שחל בשבת מקדימין את דרשת שבת הגדול ליום שבת ז' ניסן, כדי להורות לעם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, בהלכות הפסח, כהגעלת כלים והיכשרם, בדיקת החמץ וביעורו, ואפיית המצות, ובדיקת המרור מהתולעים, לצורך הסדר של ליל פסח. ומכל מקום גם בשבת ערב פסח שהוא שבת הגדול, סמוך לעת ערב, יש לדרוש בדברי אגדה, בסיפור יציאת מצרים, ובחיזוק האמונה. ויש להרחיב הדבור בתוכחות מוסר להוכיח את העם ולהזהירם גם על ביעור השאור שבעיסה במעשים הרעים, ומחמצת הדעות המשובשות, ונפיחת המדות המקולקלות ולהחזירם למוטב. וגם ביום טוב של פסח על הרבנים בכל אתר ואתר לדרוש בעניניו של יום, כתקנת משה רבינו (מגילה ד. לב), ולחזק את לבם באמונה של ביאת המשיח ולגאולת עם ישראל. א.

ערב פסח שחל בשבת מקדימין "דרשת שבת הגדול" לשבת ז' ניסן

דבשנת תפ"ז חל ער"פ בשבת, ודרשתי בשבת שלפניו. ע"ש. וכן עשה מוריני הרב מרן מלכא המלאך רפאל אשכנזי (בעל מראה עינים) בשנת התקפ"ה, כמ"ש בספרו מראה הגדול (ריש דרוש יג), וכן נהגתי גם אני אחריהם בשנת תרי"ב ותרט"ז. וכ"כ כמה אחרונים. ע"כ.

ובשרית כפי אהרן (ח"ס ארי"ח סי' ה) כתב, בהאי שתא תרל"ו חל ער"פ בשבת, ורבינו הראש"ל הגאון רבי אברהם אשכנזי נר"ו שפר קדמיו לדרוש דרשת שבת הגדול בשבת הקודם לשבת הגדול, ע"פ הוראת הכנה"ג, אע"פ שבזמנינו לא נוהגים לבאר דיני פסח כמו שהיה בזמן הראשונים, כיון שלא נמצא חולק על הכנה"ג, הסכים רבינו הראש"ל לעשות כהוראתו. ע"ש. וכן מנהגינו, ובפרט שאנו רגילים להסביר בדרשותינו גם הלכות פסח, את הדרך אשר ילכו בה

א) מה שכתבנו להקדים הדרשה, כן הוא בדרשות המהרי"ל (ריש הל' פסח), והובא בא"ר (סי' תל סק"ב), ובכנה"ג (סי' תמד), ובפמ"ג (סי' הל משי"ז), ובחק יעקב שם (סק"ג), וכ"כ מרן החיד"א במחז"ב (סי' תל סק"ג) בשם מהרי"ש בתשובה (סי' ז). וע"ש שבחרו לדרוש בשבת הגדול דלעולם לא פחית מתלתא יומי קמי פסחא, ואמטו להכי כי אתרמי שבת הגדול בער"פ דורשין בשבת שלפניה, ויש סמך נכון בדבר. עכ"ל. וכ"כ שאר אחרונים. **וכ"כ** הגר"ח פלאגי בספר מועד לכל חי (סי' א אות יט) וז"ל: כשחל ער"פ בשבת, יש להקדים הדרשה לשבת הקודם שלפני שבת הגדול, וכן עשה מעשה אדוני הארץ הלזו הוא הרב הגדול אבי התעודה מרן החבי"ב בעל כנה"ג, כמ"ש בכנה"ג (הני"ל), ובספרו פסח מעובין (סי' קכז). וכ"כ בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' כג),

ב. ערב פסח שחל להיות בשבת, בודקים את החמץ ביום חמישי בערב, אור ליום ששי י"ג ניסן, וגם בשנה זו יש לדקדק לבדוק החמץ מיד בתחלת הלילה, והבדיקה צריכה להיות לאור הנר, וכשאינ מצוי אצלו נר שעוה יוכל לבדוק גם ע"י פנס כיס חשמלי שאפשר לטלטלו ולהכניסו לחורים ולסדקים, לבדוק את החמץ כראוי. ומברכים קודם הבדיקה: "ברוך אתה ה' אמ"ה אקב"ו על ביעור חמץ". ואחר סיום הבדיקה יאמר: "כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא". [כל החמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתיו יתבטל ויהיה כעפר הארץ]. ויש להזהר להצניע החמץ שנשאר ונועד לאכילה

ותא המעשה אשר יעשון. וכן ראוי לנהוג. ומה שכתבנו דגם בשבת ער"פ וכו', וכ"כ בבא"ח (פר' צו ער"פ שחל בשבת ס"ה). שבשבת זו מנהגו לדרוש בביהכ"נ על ההגדה, אך צריך להקדים כדי שנתפלל בתשע ומחצה, ודרוש שבת הגדול הוא בשבת הקודם. ע"כ. וכן מנהגינו. וכתב בערוה"ש (ס"ח תל ס"ה) שיש שכתבו שכאשר חל ער"פ בשבת, דורשים בשבת הקודמת, וזהו לדידהו שהיו אומרים דיני פסח בדרשה, והיו צריכים להודיע להם קודם הפסח מה יעשו, אבל לדידן שכל מי שיש לו שאלה שואל מהרב, ודרשותינו הם בענינים אחרים, אנו דורשים בשבת ער"פ, וכל הדינים אומרים בפיוט של שבת הגדול. ע"כ.

ותא המעשה אשר יעשון. וכן ראוי לנהוג. ומה שכתבנו דגם בשבת ער"פ וכו', וכ"כ בבא"ח (פר' צו ער"פ שחל בשבת ס"ה). שבשבת זו מנהגו לדרוש בביהכ"נ על ההגדה, אך צריך להקדים כדי שנתפלל בתשע ומחצה, ודרוש שבת הגדול הוא בשבת הקודם. ע"כ. וכן מנהגינו. וכתב בערוה"ש (ס"ח תל ס"ה) שיש שכתבו שכאשר חל ער"פ בשבת, דורשים בשבת הקודמת, וזהו לדידהו שהיו אומרים דיני פסח בדרשה, והיו צריכים להודיע להם קודם הפסח מה יעשו, אבל לדידן שכל מי שיש לו שאלה שואל מהרב, ודרשותינו הם בענינים אחרים, אנו דורשים בשבת ער"פ, וכל הדינים אומרים בפיוט של שבת הגדול. ע"כ.

ואולם כיום אכשור דרא וכו' אין הבריות מסתפקים בשאלה לחכם, אלא קובעים עתים ללימוד ההלכה עם המקורות, ולכן י"ל בדרשה את עיקרי הדינים, וגם דברי כיבושין מוסר וחזיון האמונה.

ותא המעשה אשר יעשון. וכן ראוי לנהוג. ומה שכתבנו דגם בשבת ער"פ וכו', וכ"כ בבא"ח (פר' צו ער"פ שחל בשבת ס"ה). שבשבת זו מנהגו לדרוש בביהכ"נ על ההגדה, אך צריך להקדים כדי שנתפלל בתשע ומחצה, ודרוש שבת הגדול הוא בשבת הקודם. ע"כ. וכן מנהגינו. וכתב בערוה"ש (ס"ח תל ס"ה) שיש שכתבו שכאשר חל ער"פ בשבת, דורשים בשבת הקודמת, וזהו לדידהו שהיו אומרים דיני פסח בדרשה, והיו צריכים להודיע להם קודם הפסח מה יעשו, אבל לדידן שכל מי שיש לו שאלה שואל מהרב, ודרשותינו הם בענינים אחרים, אנו דורשים בשבת ער"פ, וכל הדינים אומרים בפיוט של שבת הגדול. ע"כ.

ואולם כיום אכשור דרא וכו' אין הבריות מסתפקים בשאלה לחכם, אלא קובעים עתים ללימוד ההלכה עם המקורות, ולכן י"ל בדרשה את עיקרי הדינים, וגם דברי כיבושין מוסר וחזיון האמונה.

ובמשה משה (ס"ח תחלג) כתב לגבי שבת

ומה שכתבנו לגבי המדות הרעות וכו', הוא מדברי היעב"ץ בסידורו. [יחוד' ח"א ס"ו צא. חזו"ע פסח עמ' יח, ובמהדורת תש"ג עמ' לב ורגז].

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

ביום ששי וביום שבת, בפנינה מיוחדת, כדי שלא יתפזר אנה ואנה ויצטרך בדיקה נוספת אחריו. ב)

ערב פסח שחל להיות בשבת, בודקים את החמץ ביום חמישי בערב

שהארכנו בזה בילקו"י פסח כרך א' סי' תל"ג סעיף ב. וע' בחזו"ע פסח.

ומה שכתבנו שגם בשנה זו יש לדקדק לבדוק בתחלת הלילה, ראה מה שכתבנו בפסח כרך א', ובחזו"ע פסח, ריש הל' בדיקת חמץ, והוא עפ"ד דברי הראב"ד בשו"ת תמים דעים, דמש"ה נקיט במשנה אור לארבעה עשר וכו', שיהיה קצת אור, דהיינו מיד בצאה"כ.

והנה בביאור הגר"א (סי' תלא) הביא מירושלמי, שהטעם שתקנו לבדוק את החמץ אור ליל"ד, משום שיש דרשה שצריך שיהיו היום והלילה משומרין מחמץ. אבל בגמ' דילן איתא משום דילמא משכא ליה שמעתא וכו'. ואמרו בשם הגרי"ז מבריסק, דנפ"מ בין הטעמים לגבי ער"פ שחל בשבת, שאז בדיקת חמץ היא בליל י"ג בניסן, שלפי הטעם הפשוט דילמא מימשיך, גם בשנה זו אמרו לא ליפתח בעידינה, וכן אסור לסעוד עד שיבדוק, אך לפי טעמו של הירושלמי, בשנה זו אין חשש. ע"כ.

אך א"ז מוכרח, דאפשר שאף הירושלמי מודה שעשו כן לסייג. ורק הוסיף טעם ואסמכתא. וגם כוונת הגרי"ז מבריסק י"ל שהוא לבאר את הנפ"מ בין הטעמים, אבל לא לענין הלכה למעשה. וע"ע בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סי' קיג אות ח) בשם הגר"מ פיינשטיין.

ב) ע"פ המבואר בפסחים (מט.) ובפרש"י שם. וכ"ה ברוקח (סי' רסז), וברמב"ם (פ"ג

מהל' חמץ ומצה ה"א), ובטור וש"ע (ארי"ח סי' תמד ס"א) ובאחרונים שם. והטעם פשוט, שא"א לבדוק בליל שבת, שהרי אסור לטלטל את הנר בשבת לבדוק לאורו. וביום ששי א"א לבדוק, שאין בודקין לאור החמה. ואף שבכל שנה הבודק בליל י"ג ניסן אינו מברך, וכגון במפרש לים ויוצא בשיירא, וכמ"ש הרמ"א בסי' תלו סעיף א', שאני התם דאינו מבערו למחרת. ועוד, דהכא הכל בודקים בלילה זו. [חזו"ע פסח עמוד מא, ובמהדרי"ת ש"ס עמוד סו, ועמוד רנד].

וייש מי שהקשה, דלכאורה יבא עשה [דרבנן] דבדיקת חמץ, וידחה ל"ת [דרבנן] של טלטול הנר. דגם בדרבנן אמרי' עשה דוחה ל"ת, כמ"ש המג"א (סי' תמו סק"ב) בשם השל"ה. וכן העיר בספר אבני שוהם, הובא בשד"ח (מצ' חמץ ומצה סי' ה אות יד). ותי' דהכא דאפשר לקיים מצות בדיקה בליל י"ג לא דחינן ל"ת. אי נמי דלא הוי בעידנא, דמכי טלטל הנר עבד האיסור, ומצוה לא יקיים עד שיתחיל לבדוק. והרב שד"ח תי', דאין עשה דוחה ל"ת חמור. אי נמי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, וכן גבי עשה ול"ת דרבנן. וראה עוד מה שכתבנו להלן בהערה כח.

וכשאין לו נר שעוה, ובודק לאור פסח חשמלי, יכול לברך על הבדיקה, ודלא כמ"ש באול"צ ח"ג (פרק ז אות ח). וכמו

ג. מי שלא נמצא בעיר בליל י"ג בניסן, ורוצה להקדים את בדיקת חמץ לליל י"ב בניסן, אין לו לברך על בדיקה זו, ולכן ישתדל בכל עוז לבדוק בליל י"ג בניסן, ורק כשאין לו ברירה ומקדים את הבדיקה יבדוק בלא ברכה בליל י"ב. ויהרהר שם ומלכות בלבו. ג)

ד. ערב פסח שחל להיות בשבת, יש פוסקים שמצריכים את הבכורים להקדים התענית ליום חמישי. ויש חולקים ואומרים שהואיל ונדחה התענית ממקומו, שאי אפשר להתענות בשבת, ידחה לגמרי, ואין צורך להתענות כלל. ודעת מרן הש"ע כדעה זו להקל, וכך הוא מעיקר הדין. אך הבכורות נוהגים להקדים ולהתענות ביום חמישי, אלא שנוהגים ג"כ לפטור עצמם מן התענית על ידי כך שמשתתפים ביום חמישי בסיום מסכת או בשאר סעודות מצוה, כגון ברית מילה, ופדיון הבן, וסעודת חתן וכלה, טוב לעשות כן. ד)

לא נמצא בעיר בליל י"ג בניסן, ורוצה להקדים את בדיקת חמץ לליל י"ב בניסן
א. הנה בשנה זו שחל ע"פ בשבת, ליל י"ג הוא זמן הבדיקה, ובו תיקנו חכמים לבדוק ולברך, אבל בליל י"ב ניסן הוי בדיקה שלא בזמנה, ואין מברכים על בדיקה כזו. ודמי למה שנתבאר ברמ"א ר"ס תל"ו שאין מברכים על בדיקת חמץ שבדקים בתוך ל' יום לפסח, [גבי המפרש בים והיוצא בשיירה].

ב. וע"ש בביאור הגר"א, דכשבודק בליל י"ד תיקנו לברך על ביעור חמץ, לפי שמה שהוא מוצא בבדיקתו הוא מצניעו כדי לבערו למחר, נמצא דהבדיקה הוא התחלת הביעור. משא"כ באופן שלא יבערו מן העולם וישתמש בו כשאר הימים, אלא שהוא מפנהו מבית זה, דבזה

תענית בכורות בערב פסח שחל בשבת

ד. הנה מצנינו בדבר זה ג' דעות, שיש אומרים שמתענים ביום שיש י"ג ניסן, וי"א שמתענים ביום חמישי י"ב ניסן, וי"א שאין מתענים כלל, דהואיל ונדחה

כן, ממה שאמרו בפ"ק דמגילה פורים שחל בשבת מקדימין ליום ה' לפי שרגילין בתענית צבור לומר סליחות ותחנונים, ודבר זה א"א לעשות בער"ש שלא יוכלו לטרוח בצרכי שבת. וכן כתבו הרא"ש ורי"ו ומרדכי והטור (סי' תרפז), וכן משמע בתנחומא (בראשית פ"ג). ומשמע שאם לא היו אומרים סליחות איה"ג היה אפשר להתענות ביום שישי, וכיון דתענית בכורות הוי כתענית יחיד שאין הבכורות אומרים סליחות, שפיר דמי להתענות ביום שישי, שיש לקרבו ולא לרחקו.

אולם י"א דהטעם שאין מתענים תענית אסתר ביום שישי, כשחל ט"ו אדר בשבת, היינו כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, וכ"ה בהרב המגיד (פ"ה מהלכות תעניות ה"ה), ובב"י (סי' תרפז). והאגור (סי' תשעא) כתב בשם אביו, שהואיל ונדחה ידחה וא"צ להתענות כלל, מאחר שאינו אלא מנהג. וכ"ד הר"י קורבי"ל [בעל הסמ"ק] הובאו דבריו בשו"ת מהרי"ל (סי' קנח). וכ"כ האגור (סי' תשעא) בשם אביו.

ולכאורה יש להביא ראיה לנ"ד, דבירושלמי פרק ערבי פסחים אמרו, דרבי לא אכל בער"פ, ונחלקו שם אם הוא משום שהיה בכור או משום שהיה איסטניס והתענה בער"פ כדי שיוכל לאכול בלילה מצה לתיאבון.

ולכאורה כשחל ער"פ בשבת, לא היה שייך להתענות כדי לאכול בליל פסח לתיאבון, דמשום טעם זה אין להתענות בשבת, וע"כ שהתענה משום שהיה בכור. וקשה אמאי בירושלמי לא הביאו ראיה זו, דרבי התענה משום שהיה

נדחה. ודעת רוב הראשונים שמתענים ביום חמישי, וכ"כ הרוקח (סי' ער). וכן הוא בשו"ת מהרי"ל (סי' קז), שאם חל ער"פ בשבת הבכורים מתענים ביום חמישי. ומה שתמה השואל שם, דמה הטעם להתענות ביום חמישי י"ב ניסן, השיב המהרי"ל, דאי משום זמן הנס, הרי בלא"ה כל ערבי פסחים נמי דהנס היה בחצי ליל ט"ו, והם מתענים ביי"ד, אלא כיון שא"א להתענות בזמנו, מקדימין ליה לזכר בעלמא, כמו בתענית אסתר לפי המיימוני שתעניתו היה בט"ו בניסן, ומשום דא"א מקדימין ליה. ע"כ. וכן פסקו המהרא"י בשו"ת תרוה"ד (סי' קנח), ובשו"ת מהרי"ו (סי' קצג).

ובשו"ת זכרון יהודה (ח"א סי' קלב) כתב, דעיקר תענית בכורות זמנו ביי"ד ניסן, זכר לתענית הבכורות במצרים. ובברכ"י (סי' תע) נקט בפשיטות כדברי המהרי"ל הנ"ל, דעיקר זמן תענית בכורות הוא בט"ו. וראה מ"ש בזה במקראי קודש פסח (ח"ב סי' כב עמ' פז). ע"ש. ואע"פ דלגבי תשעה באב שחל בשבת מאחרים התענית ליום ראשון, דאקדומי פורענותא לא מקדמינן, מ"מ הכא אין התענית משום פורענות, ולכן מקדימין ליום חמישי, וכמו שביאר כן בשו"ת מהרי"ל הנ"ל.

ודעת המאירי בספר מגן אבות (ענין כג) שיש להתענות ביום שישי. [וע"ש דה"ה לגבי תענית אסתר כשחל י"ג בשבת]. ומרן החיד"א בברכ"י (סי' תע סק"ד) הביא שכתב כן מהר"ם פרובינצאל (סי' עא). וכ"כ בהגהות על ספר המנהגים בשם מהרא"ק. וע"ש [בתשו' מהר"ם פרובינצאל] שהוכיח

מתענים בניסן אלא הבכורות בער"פ, מ"מ בירושלמי (ר"פ ערבי פסחים) מבואר במסקנא שאין הבכורות חייבים להתענות. וכ"כ הראב"ה (פסחים, ס"ט תקכה), שהירושלמי חולק בזה על המס' סופרים. וכ"ה הרוקח (ס"י ער). ובס' יבין שמועה להרשב"ץ (דף לג). ובשבלי הלקט (ס"י רח). ובס' צרור החיים לרבינו חיים בר שמואל תלמיד הרשב"א (עמ' קכו). אלא שהרמב"ץ במלחמות (ספ"ג דפסחים), והר"ן שם, יש להם נוסחא אחרת בירושלמי, ולדבריהם, מסקנת הירושלמי שהבכורות מתענים בע"פ. והרמב"ם לא הזכיר דבר זה כלל. **נמצא** שעיקר הדבר אין לו יסוד ברור. ולכן כשחל ע"פ בשבת, נקטינן מעיקר הדין כמ"ד דהואיל ונדחה ידחה (וע' מגילה ה:). וכ"כ בסידור היעב"ץ דכיון שי"א הואיל ואידחי אידחי, לכן אין להטילו חובה, אחר שכל עיקרו אינו אלא מנהג וספיקו להקל. ע"ש.

ומ"מ הכנה"ג בפסח מעובין (אות מו) כתב שהמנהג להתענות ביום ה'. וכ"כ בפשיטות בשו"ת שדה הארץ (ח"ג אות ס"י כד) ועוד אחרונים. [ועיין עוד בשלחן גבוה (ס"י תע אות ד). ובבא"ח (פרשת צו אות א). ובספר נתיבי עם. והרב פרי האדמה (חמץ ומצה פ"ו הי"ב), הביא מהחמדת ימים (פרק ג) והפרי חדש (ס' תי"א) שיתענו ביום ו', ובסו"ד כתב הרב פרי האדמה, שצריכים להתענות ביום ו']. ולכן כשאפשר בנקל למצוא סיום מסכת להפטר מהתענית יש לעשות כן. אבל לגבי אב שמתענה בשביל בנו, יש להקל לגמרי, לפטור עצמו מתענית זו, וכמ"ש בשו"ת דברי מנחם (ס"י ח), ועוד. וכן לגבי

בכור. והפוסקים דחו ראייה זו, דדילמא בימי רבי לא חל ער"פ בשבת, הואיל וקידשו ע"פ הראייה, וכשם שמבני בתירא (פסחים טו). נעלמה הלכה אם פסח דוחה שבת, ובהכרח מהאי טעמא דבימיהם זמן רב לא חל ער"פ בשבת הואיל וקידשו ע"פ הראייה. וראה בזה בשו"ת מהרי"ל (ס"י קנה) ובשו"ת תרוה"ד (ח"א ס"י קכו).

ובספר מקראי קודש (תני"ל) דחה הראייה מהירושלמי, דרבי לשיטתו דס"ל במגילה דאף בתשעה באב אמרי' כיון דנדחה ידחה. וכתב, אולם הירושלמי לשיטתיה בריש ברכות, דהיכי דפליגי יחיד ורבים, גם היחיד לא עשה כדבריו, אלא כדעת הרבים, וא"כ הרי במגילה אמרו שלא הודו לו חכמים לרבי, במה שאמר הואיל ונדחה ידחה, ודייקא לשון הגמ' ביקש לעקרו תשעה באב הואיל ונדחה ידחה, ולא הודו לו חכמים, היינו ביקש אבל לא עשה מעשה, משום שלא הודו לו חכמים.

ומרן הבית יוסף (ס"י תע) הביא מחלוקת הראשונים הנ"ל, ובש"ע (שם סעיף ב) כתב: אם חל ע"פ בשבת, י"א שמתענים ביום חמישי, וי"א שאין מתענים כלל. וכי הרמ"א בהגה"ה, ויש לנהוג כסברא ראשונה ע"כ. ודעת מרן נראה להקל, כפי הכלל שבכל מקום שכותב מרן י"א וי"א הלכה כ"א בתרא. (וע' בשו"ת יביע אומר ח"ו חתו"מ ס"י ב). ואע"פ שאין כן דעת רוב הראשונים, ס"ל למרן להקל בזה, הואיל ועיקר תענית בכורות אינו מן הדין, שאף שבמס' סופרים (פכ"א הלכה ג) איתא, אין

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

ה. אב שרגיל להתענות בכל שנה בערב פסח בשביל בנו הבכור עד שיגדל, בשנה זו פטור לגמרי מהתענית. וכן הדין לגבי נקבות בכורות, שאפילו במקומות שנהגו שהן מתענות בערבי פסחים בשאר שנים, בשנה זו פטורות לגמרי. ואין צורך שישתתפו בסיום מסכת לפטור עצמן מתענית, דהואיל ונדחה נדחה. וכל זה למנהג האשכנזים, אבל לדין בלא"ה בשנה זו א"צ להתענות, ורק כשאפשר בנקל למצוא סיום מסכת מהתענית יש לעשות כן, למי שהוא בכור ממש]. ואם הבכור החמיר על עצמו וצם ביום

(כ) בשם מדרש תנחומא להתענות תענית בכורות ביום חמישי, הנה לא קאי התם על תענית בכורות, אלא על תענית תשעה באב שחל ביום שבת, או בתענית אסתר כשחל ט"ו אדר בשבת. אבל לא קאי כלל לגבי תענית בכורות.

נקבות בכורות יש להקל לגמרי, שאפי' בשאר שנים המנהג להקל, כמ"ש מרן החיד"א בשמחת הרגל (בסוף פסקת תם מה הוא אומר). ובמחז"ב (סי' תע). וכ"כ עוד אחרונים. וע' בחזו"ע (פסח עמ' צו). ומה שכתב בספר ער"פ שחל בשבת (עמ'

בערב פסח שחל בשבת די להחמיר לשמוע סיום מסכת ביום ה'

שבשנה זו הבכורות מקדימים להתענות ביום חמישי. ובהליכות עולם שם העיר ע"ז, שלדעת מרן, הנה לפי הכלל דנקטינן הלכה כ"א בתרא, א"צ להתענות, שהואיל ונדחה ידחה. וכ"ש עתה בזה"ז שבלא"ה אינם מתענים בע"פ, אלא סומכים על סעודת חתן וסיום מסכת, וכ"ש שיש להורות לבכורות נקבות באתריהו שפטורות שלא יבואו האנשים על הנשים, ולבלתי היות שם ערוב, כיון שהרמ"א פוטר הנקבות, וכתב מרן החיד"א שכן עיקר גם לדידן, ולא נעביד בהכי חומריה דמרן לגבי נקבות וחומריה דהרמ"א להקדים התענית ליום חמישי. ואם היה המנהג באתריה דמר להחמיר להתענות ביום חמישי, וכמ"ש הכנה"ג בפסח מעוביין (אות מו) שכן המנהג, א"ז מכריח לכל המקומות, (ומ"ש שם שמרן לא

והרב בעל קהלות יעקב נהג לעשות סיום ביום חמישי, וגם ביום שישי. וכן מבואר בקובץ תל תלפיות בשם שבילי דוד, שיש להשתתף בסעודת סיום בשני הימים. ויש שכתבו עצה, להצניע מעט מסעודת הסיום ליום ער"ש. ועכ"פ כל זה למנהג האשכנזים היוצאים ביד רמ"א, אבל לדידן בלא"ה א"צ להתענות תענית בכורות בשנה זו, ולכן די להחמיר לשמוע סיום מסכת ביום חמישי, וא"צ לשמוע הסיום גם ביום שישי. וראה בזה באג"מ (אר"ח ח"ד סי' סט אות ד). ובסדר ער"פ שחל בשבת להגרי"ח זוננפלד (אות א. ג' נדפס בתשובותיו סי' מד) כתב, שהיות שהתענית אינו בזמנו יכול לפדות התענית בממון לצדקה, לפי ערכו. ע"ש. [ועוד היקל שם בשיש לו מיחוש. וראה במשנ"ב שצ"ן לסי' תרפו ס"ב. ודו"ק].

ובכא"ח (פ' צו דיני ער"פ שחל בשבת אות א) כתב,

חמישי י"ב ניסן, מותר לו לטעום פירות או עוגה פחות מכביצה בסיום התענית בליל שישי (י"ג בניסן) קודם בדיקת חמץ. ה)

ו. בכור שהוא איסטניס שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בליל שבת לתיאבון, ומשום כך נוהג להתענות בכל ערב שבת, יתענה ביום שישי, ויועיל לו גם בשביל תענית בכורות, ואין צריך להתענות גם ביום ה'. [פי', לנוהגים להתענות בשנה זו. אבל לדין בלא"ה מעיקר הדין א"צ להתענות, וכד' מרן, וכמבואר לעיל]. ו)

סולת (דף קי ע"א).

הכריע, אנו בדין נקטינן בכל דוכתא שדעת מרן בכהאי גוונא כדעת היש אומרים (תרא), ועיינן בספר קמח

תענית בכורות בער"פ שחל בשבת לאב שרגיל להתענות עבור בנו

והבא"ח (ש"א פ' צו אות א) הב"ד האח', שאם הבודק הוא בכור יטעום קודם הברכה פירות או מיני מזונות כדי שיבדוק בישוב הדעת ובנחת. ע"כ. והיינו דוקא מזונות פחות מכביצה אבל לא יותר מכביצה. ודלא כמ"ש בשו"ת לבושי מרדכי (תנינא אר"ח סי' ק) להתיר לאכול עוגות שברכתם מזונות עד שלש וארבע ביצים קודם תפלת מוסף, דלא מקרי סעודה קבועה כיון שאינו מברך המוציא וברהמ"ז. ובמחכ"ת ליתא. וע' בש"ע (סי' תרלט) ובאחרונים.

ה) ע"פ המבואר בסוף ההערה הנ"ל, וכמ"ש בשו"ת דברי מנחם (שטיינהרט, סי' ח), דעיקר הדבר שהאב מתענה עבור בנו הוא מנהג, וכמ"ש הרמ"א, דנוהגין שהאב מתענה בשביל בנו. ובכה"ג שיום ער"פ חל בשבת מאן יימר לן שנהגו גם בזה שהאב מתענה עבור בנו. ע"ש. והגם שבנידונו שם הוא באב שצריך להתענות בפעם הראשונה עבור בנו, וגם טרוד בנסיעתו לפרנסתו, מ"מ לדינא אין חילוק בזה, דסו"ס י"ל הואיל ונדחה נדחה ובוה לא נהגו.

בכור שהוא איסטניס ורגיל להתענות בער"פ כיצד ינהג בשנה זו

אבין ציים כל ער"ש, מפני שהיה איסטניס. ע"ש. וע' להרא"ש בתענית (ית), ובטור (סי' רמט) שדרך תלמידי חכמים להתענות בער"ש, ולמדו כן ממה שאמרו בעירובין (מ:): הני בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא, מהו לאשלומי וכו'. אלמא שדרך תלמידי חכמים להתענות בער"ש. וכ"ה

ו) כ"כ בפמ"ג (סי' תקע א"א סק"ג). ואע"פ שאסור להתענות ביום שישי ולהשלים תעניתו, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, וכמבואר במשנה פרק ד' תענית, ובירושלמי שם, וכן הוא בב"ח (סי' רמט). מ"מ כתב במג"א (סי' רמט סק"ז) דאיסטניס שאם יאכל ביום אינו יכול לאכול בלילה לתיאבון, מתענה בער"ש. ומשום כך רבי

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

תענית הנשבע להתענות בער"ש הרי זו שבועת שוא, שמקצת ער"ש כשבת. ע"ש. וכן פסקו הב"ח, והמג"א. וכ"מ משער הכוונות (דף ס), דכיון שקודם חצות נכנסת הארת שבת, הרי רוב היום בהארת שבת ורובו ככולו, ולכן אין ראוי להתענות בו מפני כבוד הארת שבת.

והב"ח (סי' רמט) הביא בשם הפוס', שלא להתענות בער"ש. ועיין במרדכי (פ"ק דתענית), שהביא ממגילת תענית [הנ"ל], שהזכירה הרוקח סי' לז, שאמרו שם, אמר רבי דוסתאי משום ר' יוסי הגלילי, הנשבע להתענות בער"ש ה"ז שבועת שוא, שמקצת ער"ש כשבת, ומקצת ערב יו"ט כיו"ט. וע"ע בכתב סופר הנ"ל, מ"ש בנידון זה. ע"ש.

והנה בגמ' (תענית יב.) אמרו, א"ר חסדא כל תענית שלא שקעה עליו החמה, לאו שמה תענית. מתיבי, אנשי משמר מתענין ולא משלימין, התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא. וכתב הרא"ש, ולענין בעייתו, ואסיקנא והלכתא מתענה ומשלים. פירוש, אם ירצה, ולא הוי כמתענה בשבת, דכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינה תענית. וכן מבואר מדברי הטור (שם) והב"י שם, דמה שאמרו שלא שקעה עליו החמה, היינו צאה"כ, שהוא סוף שקיעה, וכיון שקיבל מבעוד יום את התענית בסתם, בעי להשלימו עד צאה"כ, ואפי' התפללו של שבת מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה, לא חשיב כמתענה בשבת. אלא א"כ התנה כשקיבל עליו את התענית, שהוא עד שישלימו הצבור את תפלתם, שבזה אוכל וא"צ

בש"ע (שם ס"ג). וכתב הב"י, דהיינו משום שיכנסו לשבת כשהם תאבים לסעודה. אלא שהראיה שהביא הטור אינה מוכרחת כ"כ, וממקום אחר הו"ל להביא ראיה מבוארת, דגרסינן בירושלמי (פ"ב דתענית ה"ב) רבי אבון ציים כל ערובת שבא. ומדברי הפוסקים מבואר, שהכל הוא לפי מה שהוא אדם, שאם הצום גורם לו עינוי וצער טוב שלא יתענה תענית יחיד בער"ש ולא יכנס לשבת כשהוא מעונה. אך אם הוא איסטיניס כל כך, והצום מועיל לו שיאכל בליל שבת לתיאבון, ואדרבה אם לא יצום לא יאכל לתיאבון, רשאי להתענות. וכתב בשו"ת כתב סופר (א"ר"ח סי' לט) שכל זה הוא לחסידים ואנשי מעשה היודעים לתת מעצור לרוחם, ואף כאשר הם רעבים ביותר יודעים לכיין דעתם לאכול לשם מצות סעודת שבת, אבל המוני עם שכאשר הם רעבים לא יוכלו להתכוין למצוה אלא לשבור רעבונם בלבד, טוב שלא יצומו בער"ש. [מלבד תענית חלום, היכא שנפשם עגומה עליהם ביותר]. ויש לפלפל בזה.

ומרן החיד"א במחז"ב (אות ב) הביא משם בעל דעת חכמה (בשער השבת פ"ד) שכתב, דתענית ער"ש טעמו הוא כדי לפשפש במעשיו כדי שתשרה בו תוספת נשמה, כמ"ש בראשית חכמה, והיינו דתלי בבי רב כי ע"י התורה והרהור תשובה זוכה לנשמה יתירה. וכתב, דדבריו חיים וקיימים. והביאו בכה"ח (אות כא). והרוקח (סי' לו) כתב, שלכתחלה אין להתענות בער"ש, דאמרי' בשלהי מגילת

ז. בכור שנולד לו בן בשבת ז' ניסן, ויכנס לברית בשבת ערב פסח, גם למנהג האשכנזים שהבכורות מתענים ביום ה', אין צריך להתענות ביום ה', אחר שביום החיוב, שהוא שבת, הוא נפטר מהתענית בהיותו אבי הבן. ז)

שאינו משלים תעניתו, מ"מ אגן בדין נקטינן כדעת מרן, שאפי' יחיד צריך להשלים את תעניתו עד צאה"כ. ולפ"ז אם קיבל עליו להתענות, ולא השלים התענית, צריך להתענות יום אחר, כמ"ש מרן בסי' תקסח סעיף א'. וע' בהליכות עולם ח"ג (עמוד סג) שכתב להקל בתענית יחיד לקדש ולאכול אחר השקיעה. אך בחזו"ע ארבע תעניות (עמוד טו), וכן בחזו"ע אבלות ח"ג (עמוד רכא) האריך בזה, והוא סוגיא בדוכתא, ושם העלה שימתין עד צאת הכוכבים, אא"כ התנה להדיא. וכדעת מרן להדיא. [ולא מהני ספק ספיקא בזה].

להשלים, כמבואר בש"ע (סי' רמט ס"ד) שאם קיבל עליו להתענות בע"ש, מתענה עד צאה"כ, אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלים הצבור תפלתו. ע"כ. וכן מבואר עוד בש"ע (אר"ח סי' תקסב ס"ג) ביחיד שקיבל עליו תענית סתם בער"ש, שצריך להתענות עד צאה"כ, אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלימו הצבור תפלתם. וכתב במשנ"ב (שם ס"ק יז) דהיינו שלא פירש בעת הקבלה את כוונתו, דאמרי' דמסתמא היתה כוונתו כמו בשאר ימות החול, דדינו הוא עד צאה"כ, כל זמן שלא פירש. ואף שהרמ"א שם הביא בשם יש אומרים

בכור שנולד לו בן בשבת ז' ניסן, ויכנס לברית בשבת ערב פסח

טמאתני. וע' באחרונים שעמדו על מה שאמרו בירושלמי, שרבי לא אכל בער"פ, אם הוא משום שהיה בכור, או שהיה איסטניס, ולכאורה היאך נהג רבי בער"פ שחל בשבת, אם התענה ביום חמישי או לאו, ומזה היה להם לפשוט הספק אמאי לא אכל בער"פ. והנה אף שמצינו מקור לתענית זו בבבלי ובירושלמי, ומפורש במס' סופרים, עכ"ז יש שכתבו להקל בטעימה בעלמא, מה שלא מצינו בשאר תעניות, ועל כן מקילין לפטור מתענית זו ע"י השתתפות בסיום מסכת וכדומה, ומש"ה כל שיש צד נוסף וסברא לפוטרו

ז) עיין בתל תלפיות (כרך ל' שנת תרפג עמוד כה) שחקר בזה כמה חקירות בדינים אלו. ושם חקר עוד, במי שנולד לו בן והמילה תהיה ביום שבת ער"פ, נמצא שביום החיוב נפטר מתענית בכורות, וכן מי שיהיה בשבת סנדק או מוהל, אם נפטר מלהתענות ביום חמישי, שאז אינו יום המילה, או דמאחר וביום שבת נפטר מהתענית כיון שיו"ט שלו הוא, נפטר מהתענית גם ביום חמישי, שלא יהיה טפל חמור מהעיקר. עיין בכורות יז. ומנחות צא. וכן מצינו בכמה מקומות במס' טהרות, מטמאך לא טמאוני ואתה

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

ח. בכור שיהיה בר מצוה ביום שישי י"ג ניסן, או בשבת י"ד בניסן, יש אומרים שאין אביו צריך להתענות בשבילו ביום חמישי, אחר שביום חיוב התענית, הבן יכנס למצוות. וכבר נתבאר שאב שרגיל להתענות בכל שנה בערב פסח בשביל בנו הבכור עד שיגדל, פטור בשנה זו מהתענית. ולדידן בלאו הכי אין חיוב להתענות בשנה זו. ומכל מקום היכא דאפשר בנקל נכון שגם האב וגם הבן הבכור ישתתפו בסעודת סיום מסכת. (ה)

לחקור אם הא דמתענים ביום ה' הוא משום דין תשלומין, או דנעקרה משבת ונקבעה ליום זה. ע"ש.

מהתענית, כן העיקר לדינא. וע"ש מה שהאריך בחקירה זו. ובספר ער"פ שחל בשבת כתב, דחקירה זו תליא במה שיש

בכור שיהיה בר מצוה בי"ג ניסן, אם אביו צריך להתענות בשבילו ביום חמישי כי בזמן החיוב יום השבת הרי הבן גדול, והאב אינו יכול להוציא בתענית, ובמילא אינו שייך תשלומין.

מהנה יש לדון בכמה ענינים בכיו"ב:

א. בער"פ שחל בשבת, והבן הבכור יהיה בר מצוה ביום שבת י"ד ניסן, ואז כבר יהיה חייב בעצמו בתענית, שמא אין אביו חייב להתענות בעבורו ביום ה', אלא החיוב הוא על הבן, וכיון שביום י"ד ניסן אינו יכול להתענות, שהוא יום שבת, וקודם לכן הרי היה קטן, הבן נפטר באותה שנה מתענית. ואם האב מחוייב בתענית, הדבר תלוי אם התענית ביום חמישי הוא תשלומין מוקדמין, ממילא לא חל חובת התענית על האב. אבל אם עקרו התענית משבת וקבעו התענית ליום ה', כיון שהבן באותה שעה קטן, האב צריך להתענות עבורו.

וראה בשו"ת אג"מ (א"ח ח"ד ס"ט סט אות ד) שכתב, שאלו שנוהגים להתענות ודאי למעשה יתענו ביום חמישי, אבל לדידן שרובא דרובא נוהגים להשתתף בסיום מסכת וכדו', יש לחקור האם נעקר לגמרי ענין התענית מע"ש, וחל על יום ה' מתחלת התקנה, כמו שלא היו מתקנים כלל בער"פ, שלכן ל"ש גם הפטור מצד הסיום במה שיעשה בער"ש, או שעדיין עיקר החיוב הוא על ער"פ אף שלמעשה אין מתענין בו, אבל מה שמתענין ביום ה' הוא משום דא"א ליפטר מהחיוב שנעשה עליו בלא תשלומים ביום אחר, שא"כ שייך הסיום גם בער"ש כדי להפטר מעיקר החיוב, ול"ש לחייבו שוב להתענות ביום האחר. אבל לכאור יש להעיר על זה, דבלא"ה יום ו', אינו היום שנתחייב, אלא יום השבת שהוא ער"פ, ונמצא שיום ו' (י"ג בניסן) אינו שייך כלל

וכ"כ בספר שערי הלכה ומנהג (לאדמו"ר מליובאוויטש) שאם יום ה' הוא זמן החיוב, הרי ביום ה' הוא עדיין קטן, צריך אביו להתענות, אך אם החיוב נשאר ביום י"ד ניסן ומה שמתענים ביום ה' הוא רק בגדר תשלומין לשבת, נמצא שאין כל תועלת בתענית האב עבור בנו ביום ה',

ט. גם בכור שימלאו לו שלשים יום ללידתו ביום חמישי י"ב ניסן, או בליל שישי אור ל"ג ניסן, בשנה זו אין אביו מתענה, גם לאותם שנוהגים שהבכורות מתענים. ואם אפשר בנקל ישתתף בסעודת מצוה לפטור את עצמו. [וגם בער"פ רגיל המנהג הוא שהאב משתתף בסעודת מצוה בשביל הבן]. ט)

אינו שייך כלל לתענית. וע"ש שהעלה, דהנה לא מסתבר לפוטרו מתענית ביום ה', מחמת שלמחרת יהיה לו סעודת מצוה כמו סיום או ברית מילה, כיון שלמעשה מתענין היום, וגם הוא הרי מותר להתענות. וכל הספק הוא אם יצטרך לעשות שני סיומים, אחד ביום ה' ואחד ביום ו', שהרי בתענית אסתר אם היה ברית מילה ביום ה', צריכים האוכלים להתענות למחר ביום ו'. ולפ"ז גם כאן, לא יפטרו מהתענית רק מי ששמע סיום מסכת בב' הימים, וכך היה נראה מסברא, אולם למעשה אין להחמיר בזה כיון שעצם החיוב הוא רק ממנהג, וי"א שאינם מתענים כלל כשחל ע"פ בשבת, לכן יש להקל בעשיית סיום יום אחד, אבל דוקא כשהוא ביום חמישי, שהוא יום התענית בפועל. עכת"ד.

לתענית. אבל מצינו כה"ג בתענית אסתר, כשפורים חל באחד בשבת, שכתב הרמ"א (תורפ"ס י"ב) שאם חל ברית מילה ביום ה', מותרין לאכול על המילה, ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים. הרי דבנדחה משבת ליום ה', הוא דחיה בעצם גם על ער"ש, ולא רק על יום ה'. וא"כ גם לגבי תענית בכורות, כשחל ע"פ בשבת, להסוברים דמתענין ביום ה' צ"ל שגם ער"ש נחשב כמו מעיקר החיוב לענין זה שיוכלו לדחות התענית ליום ה. ונפ"מ אם נפטר בעשיית סיום גם כשיעשה ביום ששי. ולא דמי למי שיעשה סיום בשבת, שלא יפטר, דש"ה שלא נוסף כלום מצד הסיום בשבת על חיוב האכילה מצד שבת. וגם יתכן שתענית בכורות אינו מכלל תענית צבור, ושפיר שייך לומר שתקנו עיקר התענית על יום ה', ויום ו'.

בכור שימלאו לו שלשים יום ללידתו ביום חמישי י"ב ניסן

הדעות. וגם בלא"ה לדידן נקטינן לדינא מעיקר הדין שאין האב או האם צריכים להתענות עבור בנם הבכור. והנכון הוא שישתדלו לשמוע סיום מסכת, ולאכול כזית עוגה בסעודת מצוה, לפטור עצמם מן התענית. [ע' בזה בשו"ת יבי"א ח"א סי' כה אות יב, וחלק א סי' כז אות יא].

ט) כתב רעק"א (ארי"ה סי' תע) בשם קרבן נתנאל (פרק ע"פ סי' ט), שאם לא מלאו לבן הבכור ל' יום, אין האב צריך להתענות בשבילו. והובא במשנ"ב (סי' תע סק"י). וראה בהלכות תענית בכורות, דמ"מ אם אפשר בנקל, טוב לשמוע סיום מסכתא לפטור עצמם מתענית לכל

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

י. ביום שישי שהוא י"ג בניסן, מותר לאכול חמץ כל היום. ואמנם יש נוהגים שלא לאכול חמץ בערב שבת אחר ד' שעות מהבוקר עד הלילה, כדי שלא יבואו לטעות בערבי פסחים של שאר שנים לבער החמץ אחר חצות היום, אך מנהג העולם להקל כפי עיקר הדין. ומכל מקום טוב לבער את החמץ בערב שבת בשעה חמישית, כמו בערבי פסחים של שאר שנים, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים. וישאיר מן החמץ מזון לשתי סעודות של שבת בלבד, לליל שבת, וליום שבת שחרית, ואין צריך לבטל החמץ שנית בשעת הביעור ביום שישי. אלא יבטלנו בשבת בבוקר, לפני זמן איסורו. ואין לבשל לשבת זו תבשילי חמץ הנדבקים בכלים, כגון דייסא של קמח, כדי שלא יצטרכו להדיח הכלים בשבת לאחר הסעודה, שהרי הדחה זו אינה לצורך השבת. (י)

יש להקל. דבלא"ה נתבאר בסעי' ה', שכהצום דחוי, האב פטור מלהתענות עבור בנו. נכון שישמעע סיום מסכת.

אמנם בשנה זו, אע"פ שכבר מלאו לכן ל' יום ולא רק ביום י"ד אלא כבר ב"ב לחודש שהוא יום ה', אעפ"כ

אכילת חמץ ביום שישי י"ג בניסן

מוכרח שלא אמרו ב' סעודות אלא משום שאלו סעודות חובה בליל שבת ולמחרתו ביום שבת בבוקר. ורק לגבי הביעור אמרו שטוב שיבער קודם שעה חמישית, אבל יכול להשאיר בצד מעט לחם כדי לאכול ממנו גם ביום שישי אחר חצות.

ולענין שריפת חמץ, הנה מעיקר הדין יכול לשרוף את החמץ בלילה, וכמו בכל השנים וכמבואר ברמ"א (סי' תמה סעיף א), והיינו דגם בזה מקיים מצות תשביתו בזמנו, שמשלושים יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור, וכמ"ש המהרי"ק [הובא במשנ"ב סק"ח], מ"מ טוב לשרפו ביום, דומיא דנותר שהיה נשרף ביום. וראה בחק יוסף (סק"א). והמהרי"ל כתב

(י) מה שכתבנו שטוב לבער ביום שישי וכו', כן הוא במרדכי בשם רש"י. וכ"פ בש"ע (סי' תמד ס"ב) "טוב לבער בער"ש קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות". וראה להגאון הרוגאצ'ובי בצפנת פענח (פ"ג מהל' חמץ ומצה ה"ג). וע' בשו"ת מהר"ם שיק (אר"ח סי' רה), ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' נט), ובשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קפז), ובשו"ת פני מבין (אר"ח סי' צח). ובביאה"ל (ד"ה ומשיירין). ויש שכתבו לדקדק ממה שאמרו ומשיירין מזון ב' סעודות וכו', דרק ב' סעודות, אבל ביום שישי אין לאכול חמץ אחר שעה חמישית, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים. אך פשוט שאין זה

יא. מותר לעשות מלאכה ביום שישי כמו בשאר ערבי שבתות של כל ימות השנה, ואפילו מלאכה מקצועית. ובלבד שישתדל להכין צורכי הפסח כראוי. וממנחה קטנה דינו ככל ערב שבת. (יא)

בשעות דרבנן, דהוי גזירה לגזירה וכבר אמרו בירושלמי (שביעית פ"ב ה"ד) אין מוסיפין על [וכו'].

יב. שנהגו לומר בשעת הביעור נוסח יהיה רצון שתיקן מרן החיד"א, לבער את היצר הרע וכו', ואומרים נוסח זה גם ביום שישי י"ג ניסן.

יג. ומה שכתבנו שיבטל בשבת, כ"ה בש"ע (שם א"ח ס"י תמד ס"ו) דאע"פ שלא ישאר החמץ בבית אחר סעודת שחרית, צריך לבטל החמץ כדרך שהוא מבטל בשאר שנים.

יד. ומה שכתבנו שלא ישל דייסא וכדו', כ"כ בתשובת הגאונים (שערי תשובה ס"ג א), ובארחות חיים (הלכות חמץ ומצה אות עח), ובשבולי הלקט (סוף סימן רח), וכ"פ מרן בשלחן ערוך (ס"י תמד ס"ג), שאין מבשלין לשבת זה דייסא וכיו"ב, ואין עושין בו פת הצנומה בקערה. וע' בשבת (ק"ח.), ובשלחן ערוך (ס"י שכג ס"י).

אם מותר לעשות מלאכה ביום שישי י"ג ניסן

כדי שיוכל להכין צרכי הפסח, שאם לא עכשיו אימתי. אבל התוס' והרא"ש והר"ן פירשו הטעם כמ"ש בירושלמי, שאז הוא זמן הקרבת קרבן פסח, ואינו בדין שיעשה מלאכתו וקרבתו קרב. וכ"כ הרמב"ם (פ"ח מהל' ירו"ט ה"יז). ולפ"ז כשחל ער"פ בשבת, הואיל וק"ל קרבן פסח דוחה שבת, אין

טעם אחר, כדי שמתוך כך יזכור לבטל ביטול גמור שמבטלים ביום.

יז. ומובא ששאלו את הגר"ז מבריסק מה טעם יש לשרוף את החמץ בשנה זו, אם עדיין משייר חמץ בשביל סעודות שבת, והרי באופן כזה אינו משבית את החמץ, כדי שיהיה מצוה בשריפה. והשיב, שמצות תשביתו מקיים בכל כזית וכזית ששורף. (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' ע). ויש לפלפל בזה.

יח. ומה שכתב מרן בש"ע טוב לבער בער"ש קודם "חצות", הוא לאו דוקא, דהא כל השנים מבערים את החמץ קודם שעה חמישית, והכא הטעם הוא כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים. וכ"כ במשנ"ב שם. [ובדיני ער"פ שחל בשבת להגאון המהרש"ם (אות א), כתב, שמשלשון הטור והש"ע משמע שא"צ להחמיר ולבער בשעה ה', אלא גם בשעה ו' שרי, וביאר הטעם דכיון שהוא גזירה אטו שאר שנים, אין לגזור אלא אטו דאורייתא, דהיינו אחר ו' שעות, ולא

יט. הנה טעם איסור עשיית מלאכה בערב פסח אחר חצות בכל השנים, פירש רש"י (בפסחים) שהוא כדי שלא יטרד במלאכתו וימנע מהכנת צרכי הפסח והכשרת הכלים ואפיית המצה לצורך הלילה. ולפ"ז נראה שאם חל ער"פ בשבת יש לאסור לעשות מלאכה בער"ש,

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

יב. עלי החסא שיוצאים בהם ידי חובת מצות אכילת מרור בליל פסח, [כמבואר בפסחים לט. מצוה בחזרת, מאי חזרת, חסא, דחס רחמנא ופרקינן], יש לבדוקם היטב בערב שבת מן התולעים שמצויים בהם. ויניחו אותם במקרר או במטלית לחה עד ליל הסדר, כדי שלא יכמושו. אבל לא ישרם במים מערב שבת, שאז יהיו כבושים, ואין יוצאים ידי חובה במרור שנכבש במים מעת לעת. ומיהו בדיעבד שנשרה המרור (החסא) במים מעת לעת או יותר, ואין לו מרור אחר לצאת בו ידי חובה, יכול לצאת בו ידי חובה. וכיום יש עלי חסא מגידולים שונים כמו עלי קטיף, חסלט, המוחזקים שאין בהם תולעים, ואשריהם שהצילו את הרבים ממכשול של אכילת תולעים, ומכל מקום צריך שטיפה היטב, דעינינו הרואות שיש חרקים בין העלים, ועל כן צריך שטיפה היטב גם באותם גידולים שע"י הריסוס אין שם ריבוי תולעים. (יב)

שאף לד' התוס' יש להחמיר משום גזירה שלא יבואו לטעות בשאר שנים ע"ש. אולם אין דבריו מוכרחים בזה. וכמ"ש בחזו"ע (ח"ב עמוד פד). וכ"פ מרן החיד"א בברכ"י (סי' תס"ח סק"ב) שהעיקר להקל בזה, ושלא כהאדמת קודש הנ"ל. וכ"כ עוד בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לח אות פד). וכן העלה מהר"ח פלאגי בספר חיים לראש (ד"ד ע"ב). וכ"פ הגאון ר' אברהם ענתבי בחכמה ומוסר (דרך חקך אות ה). וכן הסכים לדינא בשו"ת ראש משביר (ארי"ח סי' טו). וכן עיקר. וכמבואר דין זה בשו"ת יבי"א ח"ו (סי' מז), ובחזו"ע ח"ב (עמוד פג, ובמהדורת תשס"ג עמ' רנח).

לאסור עשיית מלאכה ביום שישי אפי' לאחר חצות, וכ"כ באמת להלכה בדרשות מהרי"ל, שמצד הדין מותר לעשות מלאכה בערב שבת. וכן כתב הכנה"ג בפסח מעובין (אות צג).
וכ"כ הגאון רבי יונה נבון בשו"ת נחפה בכסף ח"א (ארי"ח סי' ז) שדין זה שנוי במחלוקת שבין רש"י לשאר פוסקים הנ"ל, ונקטינן לדינא כדברי רוב הראשונים דה"ט משום קרבן פסח, וא"כ כשחל ע"פ בשבת, מותר לעשות מלאכה בער"ש. ע"ש. וכן העלה בשו"ת זרע אמת (ארי"ח סי' טד). ע"ש. ואע"פ שבשו"ת אדמת קודש (ת"א ארי"ח סי' י) נטה קו להחמיר בזה,

להזהיר על בדיקת עלי החסא מתולעים

(יב) מה שכתבנו שלא להשרות החסא במים, כן הזהיר ע"ז הגר"ש וינטורא בספר נהר שלום (סי' תעג סק"ו), שיש להזהר

בע"פ שחל בשבת, שקונים החסא מע"ש, ואם לא יניחם במים יכמושו, ואם יניחם במים מעת לעת הו"ל כבושים שאין

ובזבובים או יתושים חייב שש מלקיות. (פסחים כב). והחמירה התורה בזה בהרבה לאוין ומלקיות, להיות שהוא איסור מצוי מאד בפירות, בירקות, בקטניות, וברוב מיני המאכלים, וא"א ליהזר מלהכשל בהם אם לא בזריות גדולה, ולפיכך הוצרך הכתוב לזרז ביותר ולהרבות לאוין באיסור שרץ הארץ. ומעתה כל אדם יזדרז בעצמו מלהכשל באיסור זה, וגם לדרוש ברבים חומר איסורו כדי שיפרשו מהאיסור, ואני את נפשי הצלתי, ישמע חכם ויוסף לקח. ע"כ.

וכן הזהיר בשו"ת חת"ס (אריח סי' קלב) בזה"ל: ואודות המרור לפסח, רגיל אני לדרוש בשבת הגדול, כי מי שאין לו אנשים נאמנים יראי שמים לבדוק היטב החסא ולנקותה מרחש תולעים קטנים הנמצאים בה מאד מאד שאינם ניכרים לחלושי הראות, טוב שיקח למרור תמכא שקורין קריי"ן, כי חלילה להכשיל באיסורי לאוין מה"ת לקיים מצות מרור שבזה"ז היא מדרבנן. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד (סי' קלט). גם מהר"ח פלאגי בספר חיים לראש (דף עב) כתב, יזהיר מאד לבני ביתו לבדוק היטב החזרת כראוי, וכל היד המרבה לבדוק בנשים הרי זו משובחת, פן חלילה במקום מצוה יפגעו באיסור של חמש מלקיות.

גם כפלא יועץ (ערך בדיקה) כתב, ובענין התולעים רבה המכשלה שיש הרבה מיני פירות וירקות שנמצאים בהם תולעים, ורבים מעמי הארץ אין נזהרים ואוכלים אותם בלי בדיקה. וצריך להזהיר לעם על זה וכיו"ב, כי ישראל קדושים

יוצאים בהם, לפיכך יניחם במטלית שרויה במים. ע"ש. וראה בחזו"ע פסח (מהדורת תשס"ג, עמ' רנו). ולענין דיעבד י"ל ספק ספיקא, שמא הלכה כרש"י והמאירי דכבוש היינו דוקא בחומץ, וכ"כ הגמ"י בשם הרא"ש מלוניל (הובא בש"ך יר"ד סי' קה סק"ב), ורבינו אלחנן בתשובה. ואת"ל שגם במים נקרא כבוש, שמא הלכה כר"ת וראבי"ה דלא מקרי כבוש בפחות מג' ימים. וכן התיר בדיעבד בשו"ת משנת ר' אליעזר (ח"ב מערכת פסח אות טו). והאריך בזה בשו"ת חזו"ע (ח"א כרך ב סי' לו) והעלה כן לדינא בצירוף סברת האח' דשאני גבי מרור ש"ל שמכיון שעדיין עומד טעמו בו, והרי טעם מרור בעינין ואיכא.

ואם נשרה המרור בחומץ או במי מלח, עיין בש"ע הגר"ז (סי' תעג סכ"ט), ובשו"ת מחזה אליהו (סי' צב), ובציץ אליעזר (חט"ז סי' כו), ובמנחת יצחק (ח"ז סי' לא, ובח"ח סי' טו). ודו"ק. וראה מ"ש בזה בשו"ת חזו"ע (שם עמוד תרנז).

ולענין חיוב הבדיקה מתולעים, כבר כתב הפר"ח (יר"ד סי' פד ס"ק נג) להזהיר על זה. וז"ל: כה אמר חזקיה, לא אוכל להתאפק מלהזהיר לעם חומר איסור התולעים, לפי שנעשה קל בעיני הבריות, וכיון שעובר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר (יומא פ"ג), ואין איש שם על לב, ומבלי לב דשו בו רבים וגדולים, ואפי' החכמים והיחידים אינם נזהרים כראוי ע"פ מה שנתבאר בש"ס ובפוסקים וכו', וכל האוכל תולעים או נמלים, חייב על כל תולעת או נמלה חמש מלקיות,

ובבתינו לא יכנס הסלק למאכל, ורק בראש השנה יביאו אותו על השלחן לראותו בלבד בשביל הבקשה שבהם. ע"ש. [ועיין במחז"ב (אות כג) שהביא מהפרי חדש להזהיר מסלק שמצוי בו תולעים בתוך הירק עצמו, מלבד מה שיש בקלח, וכן בכרוב, דיש שנים שאי אפשר לשום אדם לבודקם. ע"ש]. וכ"כ עוד (בפרשת צו אות כז), דיזהרו הנשים לבדוק היטב החזרת מן התולעים, וכן את הכרפס, כי על כל תולעת חייבים חמש מלקיות, והכל תלוי בצואר האשה שהיא עקרת הבית, וכל בני הבית סומכים על בדיקתה, ואם תקל ראש בבדיקתה אפשר שתתחייב מלקיות יותר משערות ראשה, ובפרט במקומותינו שמצויים הרבה תולעים קטנים בירקות, ואם בני הבית מרובים ואין ידה משגת לבדוק עבור כולם, תשליך כל העלים של החזרת ותקח הקלחים דוקא למצות מרור, כי שם ניכרים התולעים היטב אם ישנם. ובנקל אפשר לבדקם ולהסירם. ומעשה בחכם אחד שנכנס בער"פ לחצר וראה האשה רוחצת עלי החזרת ובודקת אותם במהירות, ואמר לה, שערות ראשך אפשר להמנות אך חיוב המלקיות אשר בצוארך א"א להמנות. ע"ש. וזה כמ"ש בכנה"ג שאינו אוכל מהחזרת אלא מן הקלחים. וכיו"ב כתב בספר דעת תורה (סי' תעג סעיף ה'). והובאו דבריהם בשו"ת חזו"ע חלק א' כרך ב' (עמוד תרנז).

וכתב בחזו"ע, וכן אנו נוהגים לצאת ידי חובת מרור בקלחים אשר באמצע כל עלה ועלה, שאין תולעים מצויים שם כל כך, וניכרים היטב בבדיקה. וכמו כן

רוצים להיות גדורים ופרושים, אבל הם שוגגים. ה' הטוב יכפר בעדם וכו'. וחיוב גדול מוטל על כל אדם לבדוק את המאכלים כשיש בהם חשש תולעים, וכבר צווחו על זה בספרים צעקה גדולה ומרה, שהרי כל אשר בשם ישראל יכונה, לא יאכל נבילה וטריפה או בשר חזיר וכדו', אפי' יתנו לו כל כסף וזהב שבעולם, ואם ירצו לאונסו, יסבול עונשים מרים עד מוות ולא יעבור. ואם נתבונן הרי באכילת נבילה וטריפה וחזיר אין אלא לאו אחד, ובאכילת תולעת אחת יש ארבעה לאוין, ובאכילת נמלה וכל שרץ העוף חמשה לאוין, נמצא שהאוכל בלי זהירות וכלי בדיקה במעט רגע אוכל מאה תולעים, ועובר תילי תילים של לאוין בשאט נפש בלי שום הנאה כלל, רק ממיעות זהירות. ועל זה וכיו"ב נאמר (ישעיה ה, יח): הוי מושכי העון בחבלי השוא. ובמשלי (כג) נאמר: הנה כי כן ושמת סכין בלועך, אם בעל נפש אתה. וצריך להזהיר לעם ע"ז, כי ישראל קדושים רוצים להיות גדורים. ע"כ.

גם בזבחי צדק (אות צג) כתב, דהכרפס יש בו תולעים והוא כמראה הכרפס ירוקים, וצריך ליהזר בבדיקתו יפה יפה, ולבודקו פעם ושתים. וכ"כ בבא"ח (שנה ב' פ' נשא סעיף ח), שעלי הכ"ס דרכן להתליע במחובר, וכן הכרפס והכרתי מתליעין במחובר, ואין לאוכלם בלא בדיקה. ויש ירקות שנמצא בהם תולעים דקים הרבה וקשה לבודקן, והם הסלק, ונענ"ע, שומר נפשו ירחק מהם, וירא שמים יסלק זה הסלק מביתו ולא יבוא על שולחנו,

והסיק שע"כ יש לאכול מהעלים הירוקים של החסא בגידול רגיל.

אולם אם רצה להזהיר את הצבור מהסכנה, אדרבה יזהיר שלא יאכלו כלל עלי חסא, כי אין זה פתרון לברוח מסכנה ולהכנס לאיסור חמור של אכילת תולעים, כי היאך נוכל לחזור לאותם הימים שרבות רבות מעמך ישראל היו נכשלים באכילת עלי חסא עם תולעים, בבתי מלון ובמסעדות, בחתונות ובשמחות, שכמעט ובלתי אפשרי שיבדקו את העלים הירוקים לכמות גדולה של מליוני אנשים הדרים בארץ ובחור"ל. וב"ה שהשי"ת עשה עמנו חסד ע"י הירקות של החברות הנ"ל, שמונעים רבים מעון של אכילת תולעים ח"ו. ואם חוששין ממחלות, היה להם לומר שלא ירבו באכילת עלי חסא.

ובאמת אין זה מוכרח כלל שהדבר גורם למחלות, כי ביקרנו במקום של חברת חסלט, וראינו שבעלים קצוצים הנמכרים בשביל סלט, שוטפים היטב כמה שטיפות, וגם אם נחוש שעדיין יש על העלים קצת מחומר החיטוי המסוכן, מ"מ מסתבר שבאכילה מועטת ולא יום יומית מאותם עלים, אין סכנה, ורק במי שמרבה לאכול הרבה מעלים אלה כמעט מידי יום ביומו, יתכן והוא נכנס בחשש סכנה, אבל לא בכמות קטנה מידי פעם. ועכ"פ בודאי שיש להזהיר שלא לאכול עלים ירוקים של חסא שלא מהגידול הנ"ל, הנקי מתולעים. והחושש מפני מחלות ח"ו, ימעט באכילת הירקות הנ"ל.

יש להזהיר גם על העולשין הנקראים הנדבי, שמצוי בהם תולעים דקים מאד. ולכן אין לקחת העולשין כתחליף לחזרת אלא א"כ בבדיקה יפה ומעולה. וכתב בכה"ח (אות ק), דלא רק העלים צריכים בדיקה אלא גם הענף שיוצאים ממנו העלים צריך בדיקה. [ואמנם עלי חסא מגוש קטיפה המצויים בזה"ז, אינם צריכים אלא בדיקה שטחית ושטיפה]. וע"ע בילקו"י מועדים (עמוד שצא).

ובזמנינו יש גידולים מיוחדים בחממות שהם ללא תולעים, ויש להשתמש אך ורק בגידולים אלה, ועכ"ז יש לשוטפם ולנקותם ולבודקם עד כמה שאפשר, ואחר המתנה של שלוש דקות בשרייה במי אמה וכיוצא, שוטף א' א' תחת ברו המים בקילוח חזק ובודק אותם, הוא הדרך הטובה ביותר. ומ"מ אם יש כאלה ובפרט בתעשייה של בתי מלון ומסעדות וכיוצא, שאין באפשרותם לעשות כך בכל העלים, ומכניסים את העלים באמבטיית מים עם סבון, ולוקחים כמה עלי חסה יחד ושוטפים אותם תחת ברו המים ויבדוק בדיקה מידגמית לכל הפחות שהשטיפה הועילה, ובגידולים אלה די בבדיקה שיטחית מהתולעים, כי ע"פ רוב אין שם תולעים במיעוט המצוי, רק חרקים, וע"ז סומכים כולם, וכבר א"ל מרן זיע"א שגם על הגידולים מגוש קטיפה לא יסמוך מבלי בדיקה קלה.

ובזמנו הרה"ג שלמה משה עמאר שלי" [רב העיר ירושלים ת"ו] פירסם שאכילת עלי החסא גורמת ח"ו למחלות קשות, מחמת רוב חומרי הריסוס שיש בהם.

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

יג. ביום שבת ישכימו קום להתפלל שחרית עם "הנץ החמה". ולא יאריכו בתפלה בניגונים ובפיוטים. וכן ישתדלו שלא להעלות עולים נוספים לספר תורה, אלא שבעה עולים לחובת היום בלבד, כדי להספיק לסיים סעודת שחרית לפני זמן איסורו של החמץ. ונבמקום שלא עשו כן, ורב בית הכנסת או רב הקהילה יודע שיש חשש שחלק מהקהל שאינם מדקדקים במצות כל כך, יימשכו לאכול חמץ אחר זמן איסורו, שפיר דמי שתיכף אחרי שחרית יכריזו שעושים הפסקה לסעודת שחרית של שבת, ואחרי שעה או יותר ישוּבו כל הקהל לקריאת התורה ותפלת מוסף. וההפטרה של שבת הגדול, ברוב הקהלות היא: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים", שמסיימת בפסוק: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא". והוא ע"פ מאמר חז"ל (ר"ה יא.): "בניסן נגאלו ובניסן עתידיים להגאל". זולת במקום שהמנהג ברור להפטיר בהפטרת פרשת השבוע, שאז לא ישנו ממנהגם. (ג)

חרקים, כמו מבנה סגור (חממה), חיטוי קרקע ועוד. רק ללא חרקים וללא ריסוסים מעל התקן יותר יקר, ויותר מסובך אבל אפשרי. המוצרים המפוקחים מכילים פחות חומרי הדברה. בסקר של "אדם טבע ודין" שהתפרסם לאחרונה, נמצא שיעור גבוה של חומרי הדברה בפירות וירקות מגידולים רגילים בארץ. והירקות "ללא תולעים" המפוקחים נקיים יותר, וכך הוא באופן "חד משמעית. בכל הסקרים, בכל המידגמים העיתונאיים שנערכו בשנים האחרונות, עלה שהירקות המפוקחים לא רק שעמדו בתקן, אלא גם הכילו הכי פחות שאריות חומרי הדברה... צרכנים שרוכשים ירקות ללא חרקים שיש עליהם פיקוח ע"י מעבדות מאושרות, מקבלים ירק נקי מחרקים ונקי מחומרי הדברה!". ע"כ.

ובתאריך י"ד כסלו תשע"ג, התפרסם מכתב ממח"ס "בדיקת המזון כהלכה" בזה"ל: עקב הטענות שהתפרסמו כאילו ירקות מגידול מיוחד ללא חרקים, מכילים חומרי הדברה ברמות מסוכנות, וכאילו בירקות מגידול רגיל לא קיימת סכנה זו, חשוב לפרסם את תוצאות המחקר שנערך בנושא זה ע"י מעבדת "דרך המעבדה" שהיא היחידה המוסמכת בארץ בפיקוח על בטיחות המזון. והרי התוצאות לפי עדותה של מנכלי"ת "דרך המעבדה" ("הקו החם", ט' כסלו תשע"ג): "ירקות ללא חרקים שנמצאים תחת פיקוח, מכילים את האחוז הנמוך ביותר של חריגות בהשוואה לירקות רגילים... ההיגיון הפשוט אומר שע"מ לקבל ירק ללא חרקים צריך לרסס יותר. אבל יש טכניקות נוספות למניעת חדירת

ההפטרה בשבת הגדול כשחל ערב פסח בשבת

יג) יסוד המנהג להפטיר וערבה בשבת הגדול, הוא בספר פרדס הגדול לרש"י (ס' כה). ובאו"ז (ח"ב ס' שצג). וכתב היעב"ץ בסידורו (בית יעקב דף רכ"ו) רבים נבוכו בזה ויצאו לחלק בין כשחל שבת הגדול בער"פ, ובין כשחל ביום אחר, ואין בחילוקם ממש, אלא דינו שוה לעולם להפטיר וערבה, וכן מנהגם של ישראל. שהפטרת "וערבה" שייכת לשבת הגדול שבכל שנה ושנה, והטעם משום שבפסח העולם נידון על התבואה (ר"ה טו), ואמרי' (שבת לב:) בעון ביטול תרומות ומעשרות, השמים נעצרים מלהוריד טל ומטר, והיוקר הוה, ובני אדם רצים אחר פרנסתם ואין מגיעים, ואם נותנים התרומות והמעשרות, מתברכים, שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די, (תעין עוד בתענית ז:). והפסוקים האלה שהם בהפטרה זו, הם מענינו של הפסח תמיד, ולכן מפטירים בה לפני הפסח, להזהיר את העם על המעשרות קודם גמר דין התבואה שלא תלקה בעון מניעת המעשרות. ואם נותנים מתברכים. ע"כ. וכ"כ בשו"ת מים חיים רפפורט (בקונט' אוצרות חיים דף ס"ח ע"ג).

ובספר מאורי אור (חלק בן נון דף קסב:) הביא מ"ש בבאר היטב שנהוגים שלא להפטיר וערבה אלא כשחל שבת הגדול בער"פ, וכתב, מנהג זה אינו אלא במדינתו פולין, אבל במדינתנו בכל שבת הגדול מפטירים וערבה. ע"כ. וכן העלה

בשו"ת בארות אברהם (אר"ח ס' ד). וכן נהג הגר"ש נתנוזן בעל שואל ומשיב. והובא בספר נזר ישראל (ס' כב אות יג). והרה"ג ר' אברהם הלוי פראג בס' תבלין למצוה (ירושלים תר"ע) העיד שכן המנהג פעה"ק ירושלים ברוב ככל בתי כנסיות להפטיר וערבה בשבת הגדול שבכל שנה. וכדברי היעב"ץ. וכ"כ הגרי"מ טוקצינסקי (בספר ארץ ישראל עמוד סא). וגם אצל הספרדים רבים נהגו כן. וכמ"ש בזכור לאברהם (ח"א מערכת הפטרה דף כט). ומרן החיד"א בספרו צוארי שלל על ההפטרות, וכן בספרו נחל שורק. ומאחר שיש לנו סמוכים לזה בדברי רש"י ואו"ז, כן ראוי לנהוג. ורק במקום שיש מנהג ברור וידוע שמפטירים בהפטרת פרשת השבוע, יעשו כמנהגם, ולעולם אל ישנה אדם מפני המחלוקת. (ודאה בשו"ת יביע אומר ח"ד ס' לט).

ובפרט לפי הטעם שכתב במטה משה (ס' תקמב) בשם רבו המהרש"ל, שלכן נקרא "שבת הגדול" על שם ההפטרה שאומרים בה הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' "הגדול" והנורא. כי בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל. [תחו"ע פסח מהדר' תשס"ג, עמוד רנז].

וד"ל הרב נתיבי עם (ס' תקפב אות ג): ואנו לא נזוד מעמדתנו, ורק הבבלים תפסו בזה מנהג האשכנזים, כמו בכמה עניינים אחרים, למשל ברכת שהחינו לנשים המדליקות נר של יו"ט, והפטרת וערבה בכל שבת הגדול, ועוד ועוד, שתפסו בכל אלה כמנהג האשכנזים, בשל כך **שבתקופה מסוימת היו תחת השפעת גאון אשכנזי**, וא"כ לא משום כך נגרר אחריהם אנחנו הספרדים בכלל, ע"כ.

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

יד. יזהר מאד בסעודתו, שלא יתפזרו פירורי הלחם לכל עבר, ומיד לאחר הסעודה יצניע כל כלי החמץ במקום מיוחד, וינער המפה מפירורי החמץ שעליה אל תוך פח האשפה, ויצניע המפה עם כלי החמץ. ואם נשארו פרוסות שלמות מהלחם, יפררם עד שלא ישאר בכל אחת מהן אלא פחות מכזית, ואחר כך יזרקם לפח האשפה או ישליך לבית הכסא. ומותר לכבד רצפת הבית במטאטא לנקותה שלא ישאר אפילו משהו של חמץ. וירחץ ידיו היטב, וכן ישטוף פיו במים היטב שלא ישאר בפיו פירורי חמץ ואפילו משהו. וטוב לנקות החמץ שבין שיניו בקיסם או בסיכה, ובזהירות כדי שלא יחבל ויוציא דם. ושינים תותבות יש לנקותם היטב ולשוטפם ולהדיחם במים חמים של כלי שני, ודיו, ואינם צריכים הגעלה כלל. ולאחר הסעודה יבטל החמץ, ויאמר: "כל חמירא דאיכא ברשותי, דחזיתיה ודלא חזיתיה, דביערתייה ודלא ביערתייה, ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא". נכל חמץ ושאר שיש ברשותי בין שראיתיו בין שלא ראיתיו, בין שביערתי בין שלא ביערתי, יתבטל ויהיה כעפר הארץ. [יד]

בדין ניעור המפה וקינוח הקערות לאחר סעודת שחרית בע"פ שחל בשבת

לומר לגוי להוליך המפה לביתו. לא ידענא למה צריך להוציא המפה והקערות מהבית, אלא ינער המפה, והקערות יקנחם באצבעו, וטומנם מן העין עם שאר כלי החמץ. וכתב הב"י, ונראה דביש במפה פירורי לחם דקים מיירי, ומש"ה קאמר שינער המפה, ושוב אינו עובר עליהם שאין בהם שיעור, וגם הם נדרסים ברגלים והם מתבערים מאליהן, וא"צ להוציא המפה מרשותו. ומטעם זה ג"כ אינו צריך להוציא הקערות מרשותו, אלא מקנחן יפה באצבעו ואותו קינוח נדרס ברגלים והוא מתבער מאליו. ע"כ.

ודל מרן בש"ע (או"ח סי' תמ"ד) : אחר שאכל בשבת זו סעודת שחרית, ינער המפה שאכלו בה, ויקנח הקערות

(יד) ע' בטור (או"ח סי' תמ"ד) שכן הורה רש"י לבער הכל לפני השבת, ולשייר מזון ב' סעודות. ע"כ. וכן הנהיג רש"י. [תשרי רש"י סי' נא, מחזור ויטרי סי' ב, וסי' יט] לבער הכל לפני השבת וכו', ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון, פירוש שלא תאמר יבער כל חמץ מלפני השבת ולא ישייר כלום, ובשבת יאכל מצה, דא"כ נמצא שלא יאכלנה בליל פסח לתיאבון. ואין להקשות יבער הכל מלפני השבת, ולא ישייר כלום, ובשבת יאכל מצה עשירה, דכיון דאין סיפק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל הג' סעודות, לא אטרחו רבנן. [ב"י].

והרא"ש (כלל כד סי' א) כתב, ששאלת לגבי ער"פ שחל בשבת, אם יכול

באצבעו, ויטמנם מן העיץ עם שאר כלי החמץ. ואם נשאר פת, יכול ליתנו לא"י על מנת שלא לצאת בו לרה"ה, דרך הערמה ודבר מועט. ע"כ וכתב במשנ"ב, דאותן פירוויין דקים וקינוח הקערות, א"צ להוציאן מרשותו, דנדרסין ברגלים ומתבערים מאליהן. [חק יעקב]. ומ"מ טוב שיכבד הבית אח"כ וכו'. וראה להלן. ומה שכתב מרן שיתן לגוי במתנה, הנה אף שאסור ליתן מתנה בשבת דמיחזי כמקח וממכר, וחיישינן שמא יבוא לכתוב בשבת, מ"מ לצורך מצוה שרינן דבר זה בשבת, כדי שלא יהיה החמץ ברשותו. וכמו שנתבאר בס"י ש"ו. וכן מבואר בש"ע (סי' שכג) לגבי טבילת כלים, שיתן הכלי לא"י בשבת במתנה, ויחזור וישאלנו ממנו, וא"צ טבילה. וכתב המג"א (סי' יב) דכיון שצורך שבת הוא, מותר ליתן הכלי במתנה לגוי. ומ"ש מרן ע"מ שלא לצאת בו לרה"ר, לאו דוקא הוא, ור"ל שלא יתן לו בפירוש ע"מ לצאת בו לרה"ר. ואפי' בסתמא שרי, ולאפוקי היכא דאמר לו ישראל בהדיא, דאסור משום שבות דאמירה לעכו"ם. וכ"כ המג"א (סי' טז). וכתב עוד, וע' בס"י שכ"ה ס"ב דלדין דלית לן ר"ה מותר לצוות לו להוציאם. וכ"כ הרש"ל בכיאו"ר הסמ"ג. ע"ש. ובעיר המוקפת מחיצה ומעורבת לכ"ע שרי, עמ"ש סי' רנ"ב ס"א, וסי' תמ"ו. ואמנם לכרמלית דאינו אלא שבות מותר אפי' לומר לגוי בהדיא להוציא החמץ, דשבות במקום מצוה שרי. וכתב בבא"ח (פ' י"ג) שאם נשאר חמץ שאין יכולים לאכלו, יתנוהו לגוי ולא

יזרקנו לרשות הרבים. [והיינו לכתחלה]. ובשורת יחיד (ח"א סי' צא) כתב, שאם נשאר פרוטות שלימות מהלחם, יפררם עד שלא ישאר בכל אחת מהן אלא פחות מכזית, ואח"כ יזרקם לפח האשפה. וראה בחזו"ע פסח (מהדורת תשס"ג, עמ' רנח). ובדין השינים התוחכות הארכנו בזה בילקו"י פסח כרך א' (עמ' תיח). וע"ע ביבי"א (ח"ג אר"ח סי' כד), ומטעם שאין דרך להכניס לפה אוכל חם שהיד סולדת בו, וכמה אח' הגדירו שלא נחשב חום שהיד סולדת בו אם יכול ליתנו כך לתוך פיו. ומכיון שהוא אוכל מכלי שני שאין היד סולדת בו אין לחוש בו כלל לבליעה, וגם פלטה לא היתה לו. והרי בכל ימות השנה אין מי שיחמיר להגעיל השינים התוחכות בין מאכלי בשר לחלב, וה"ה לכאן. [ומה גם, שהעידו טובי הרופאים שהשינים התוחכות נעשות מחומר מוצק שאינו בולע כלל, כדי שלא יתעפשו במשך הזמן]. וכן הסכימו גדולי האחרונים להקל בזה, וכמו בשו"ת בית יצחק (ח"א חיד"ד סי' מג), ומהרש"ם (ח"א סי' קצז), ובשו"ת מי יהודה (חיד"ד סי' לג), ובשו"ת הרב"ז (סי' י), ובשו"ת מלמד להועיל (אר"ח סי' צג). גם בשו"ת שער שמעון אחד (ח"א סי' סב) כתב כמה סברות להקל בזה, ואחר שהביא דעת כמה פוס' להחמיר בזה, סיים, שלענין הלכה כבר פסק מרן ביבי"א שא"צ הגעלה. וילגבי נקיון השינים, ראה מה שכתבנו בילקו"י הנ"ל. והסטייפלר בעל הקה"י זצ"ל אמר לגבי ער"פ שחל בשבת, שהוא מנקה את שיניו עם קיסם, כיון

שהארכנו בילקו"י שבת כרך ב' סי' שו. וכבר הבאנו בריש הדברים מ"ש בתשובת הרא"ש (כד, א) ובכ"י (סי' תמד) שמותר בשבת לקנח את הקערות באצבעו ואותו קינוח נופל על הארץ ונדרס ברגלים. והמהרש"ם בס' דעת תורה (סי' תמד ס"א) כתב שבער"פ שחל בשבת, מותר להדיח כלי שבת, אם יש קצת צורך לשבת אף אם הוא רק לנוי בעלמא. ע"ש.

ובשור"ת ויען יוסף גרינוולד (ארו"ח סי' רנה) אחר שכתב [לשיטתו] שמי שיש לו שיניים תוחבות קבועות בתוך הפה, טוב שיהדר שלא לאכול ולשתות רותחין מעל"ע קודם הפסת, וגם ידיח פיו בחמין בער"פ, וישהה קצת החמין בפיו. דן אם מותר לעשות כן בער"פ שחל בשבת, דאולי כיון שעושהו לשם תיקון השיניים שיהא במקום הגעלה הו"ל בכלל תיקון כלי ואסור לעשותו בשבת. וכתב להתיר עפמ"ש הרמ"א (ארו"ח סי' שכג ס"ז) דאף שאסור להטביל כלי בשבת משום מתקן, מ"מ כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה, ומקורו בביצה (יח). אלמא אע"ג דבלבו מתכוין לשם תיקון כלי מ"מ כיון שאין כוונתו ניכרת שרי, ה"נ אינו ניכר שעושה לשם הכשר אף שכוונתו לכך מ"מ כיון שאינו ניכר דנראה רק כהדחת פה בעלמא, שרי לעשותו בשבת.

ובשור"ת מנחת שלמה (תנינא סי' ס אות ל) כתב, שיש לדון בהגעלת שיניים תוחבות בשבת שחל בער"פ, כיון דבשעה שמגעיל עדיין אין הכלי אסור, שהרי מותר לאכול חמץ, ונמצא שהתיקון אינו

שא"צ לחוש אם יצא דם, כיון שאינו פסיק רישא. [ימי הפסח (עמוד קמא)]. ומה שכתבנו לגבי נקיון השיניים בשבת, יש מי שהעיר, שהרי זה הכנה לפסח ואינו לצורך השבת. והנה כיו"ב יש לדון לגבי הדחת כלי החמץ שנשתיירו בשבת, שלכאור' אינו יכול להדיח אותם משום הכנה. ולכן כתב בשור"ת יחור"ד (ח"א סי' צא) שכיון שאין אפשרות לנקותם בשבת להדיחם כראוי שאין שבת מכין לחול, עצה טובה שיבערו כל החמץ, ולהצניע כבר את כל כלי החמץ, ובשבת זו יאכלו רק מאכלים הכשרים לפסח בכלים של פסח, ויקיימו מצות סעודות שבת, במצה מבושלת בתוך מרק וכו'. אך אפשר שכ"ז לענין לכתחלה, אבל לענין דיעבד יתכן דקיל טפי. וכמו שהביא הבא"ח (ש"א פ' צו דיני ע"פ שחל בשבת אות ב), שאף שלכתחלה לא יבשל לשבת זו תבשיל שדרכו להיות דבק הרבה בקדרה שלא יתקנח באצבע, כדי שלא יצטרך להדיח הקדרות והקערות. מיהו אם בישל בזה ונדבק התבשיל בקדרה, מותר להדיח הקדרה במים (כיד ולא בסמרטוט משום סחיטה), והדחה זו נחשבת קצת צורך היום דאיכא בזה צורך מצוה, כמ"ש הפר"ח וכנה"ג ושו"ג, ואם אפשר לקנחו באצבע אסור להדיח, כנז' בא"ר וש"א. והיינו שעושה כן לצורך השבת עצמה, שלא יהיה ביתו מלוכלך, וזה בכלל עונג שבת שביתו יהיה נקי ומסודר. וגם אינו ניכר שעושה כן לצורך הכנה, ודרך הבריות לנקות, וכן לנקות השיניים, וכל שאינו ניכר שעושה כן לצורך הכנה לאחר השבת, אין בזה מכין משבת לחול, וכמו

טו. בשבת זו יכולים לאכול מצה רגילה בליל שבת, וביום שבת לאכול רק מצה עשירה, או מצה מטוגנת או מבושלת או מבושלת נובסעודה שלישיית יותר טוב לעשותה במצה מבושלת או מטוגנת, ואם א"א יכול לאכול מצה עשירה, אלא שיעשה אותה קודם שעה עשירית. ואם עשה אותה אחרי כן יאכל רק פחות מכביצה, שהוא קרוב ל-50 גרם ממצה זו]. שאע"פ שאסרו חז"ל לאכול מצה בערב פסח, כדי שיהיה היכר לאכילתה בליל פסח, שהיא לשם מצוה. אולם אין איסור אכילת מצה בערב פסח נוהג אלא מהבוקר של יום ארבעה עשר, אבל בליל י"ד בניסן מותר לאכול מצה. וביום שבת יכולים לאכול מצה עשירה, שמותר לאכול בערב פסח מצה עשירה שנעשית בקמח כשר עם יין וסוכר, שהואיל ואין יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בליל פסח, שהרי נאמר לחם עוני, לפיכך מותר לאכול ממנה ביום ארבעה עשר. [וראה בסעיפים הבאים]. (טו)

דמי לעריכת שעון שאסור אפי' בעודו הולך או החזרת לולב לתוך מים שאסור בשבת, דשאני התם שהשינוי נעשה מיד בגוף הדבר, משא"כ הכא. ע"כ. ומ"מ לפי מה שנתבאר לדידן א"צ הגעלה כלל.

נעשה מיד אלא לאחר זמן, וגם התיקון שנעשה אח"כ הוא רק בזה דכי מטי עידן איסורא לא נמצא בשינויים שום תערובת של חמץ, וכיון שכן אף להסבורים דחמץ מקרי איסורא אפ"ה אפשר דקיל טפי, ולא

האיסור לאכול מצה בערב פסח - הוא רק ביום י"ד, ולא בליל י"ד

בער"פ מקדים לאכול ממנה לפני שיברך עליה בלילה ז' ברכות שתיקנו חז"ל לברך קודם אכילתה. והם, ג' ברכות בקידוש, בפה"ג, מקדש ישראל והזמנים, ושהחיינו, ואחר כך בורא פרי האדמה על הכרפס, וברכת אשר גאלנו, והמוציא לחם מן הארץ, ועל אכילת מצה. וטעמו כצפיחת בדבש. ע"כ. וכ"כ האבודרהם בהגדה (בד"ה הא לחמא עניא). ובאר"ז (ח"ב סי' רנז) בשם רבינו מאיר מפרובינצא.

(טו) בירושלמי (פ"י דפסחים ה"א): אמר רבי לוי, כל האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה. והובא להלכה בהרי"ף (פסחים סוף פ"ג). וכ"ה בספר פרדס הגדול (סי' קכט), ובספר המנהיג (סי' מו). וע' בשבולי הלקט (סי' רח) דמה שהשווהו לבא על ארוסתו בבית חמיו, י"מ הטעם, שכשם שהבא על ארוסתו בבית חמיו קודם שנכנסה לחופה, הקדים ביאתו קודם ז' ברכות שמברכים בשעת כניסתה לחופה, וכדאמרי' (בריש מסכת כלה), כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, כן האוכל מצה

ובעל המאור שם כתב, שאיסור זה חל משש שעות ומעלה, שאז היא דומה

י"ד והלילה עמו. גם באהל מועד (ח"ב דרך ד' נתיב יב) כתב, יש מחמירים שלא לאכול מצה מתחלת הלילה, כיון שנתחייב בבדיקת חמץ, והכל מחמירים שלא לאכול מצה כל היום. ע"כ. והיה נראה שסברא ראשונה היא דעת הרמב"ן, אבל בשו"ת הרשב"ץ (ח"ג סי' דס) כתב, שנראה לו דעת הרי"ף והרמב"ן שכל היום אסור מעמוה"ש עד צאה"כ. ע"כ. וכן מוכח קצת מראיית הרמב"ן מהירושלמי. ודו"ק. **והרמב"ם** (בהלכות חמץ ומצה סוף פרק ו') כתב: אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. וכתב הרב המגיד שסובר רבינו שאיסור אכילת מצה בערב הפסח נוהג כל היום. ע"כ. וכ"ד בעל העיטור הנ"ל. וכמ"ש הגאון רבי מאיר יונה בפתה"ד שם (אות קסד). והמאירי פסחים (ג): דחה גם כן דעת רבינו זרחיה הלוי בעל המאור שמתיר אכילת מצה בער"פ עד שש שעות, וכתב שמכוער הדבר להתיר אכילת מצה בכל היום של ארבעה עשר, שהרי משום תיאבון נאסרה, וכל שמילא כרסו ממנה פרח תיאבונו. ע"ש. ולפ"ז נראה שלא נאסרה אלא במשך היום בלבד, אבל בלילה מותרת. (ועיין בכה"ח סי' תקפא ס"ק עו ו"ל).

נמצינו למדים שיש שלש דעות בדין זה, דעת הר"ז"ה בעל המאור ורבינו יצחק בן גיאת ורבינו אפרים והרא"ש, שיש להתיר אכילת מצה בער"פ עד שש שעות ביום, ויש להוסיף לזה דעת הריטב"א והנימוקי יוסף ורבינו ירוחם שמתירים עד סוף ארבע שעות (זמן איסור אכילת חמץ מדרבנן). ודעת הרי"ף והרמב"ם

לארוסה, משעה שנאסר באכילת חמץ מה"ת, אבל עד שש שעות מותר. ע"כ. וכ"כ הרא"ש (פרק ג' דפסחים סי' ז), שלא אסרו אכילת מצה בער"פ אלא מזמן איסור חמץ ואילך. וכ"ד רבינו יצחק בן גיאת, הובא בשו"ת תמים דעים (סי' רמה), שכתב, דנקטינן כמו שאמר רבי מאיר בתוספתא (פ"ג דפסחים ה"ט), שאם חל ארבעה עשר להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת, ואופה מצה מער"ש, והיינו כדי לאכול בשבת. [וכן הובא בדברי הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור שבדפוס וילנא בפ"ק דפסחים יג. וע"ש שהשיג עליו]. וכ"ד רבינו אפרים, שהובא בעיטור (הלכות ביעור חמץ, דף קכא ע"ד). וכיו"ב כתב הנמוקי" (פסחים ג.) בשם הריטב"א, שמותר לאכול מצה בער"פ עד ארבע שעות, ומשם ואילך מתחיל אירוסי המצה וכו'. ע"ש. וכ"פ רבינו ירוחם (נתיב ה' ח"א דף לט:).

אולם הרמב"ן במלחמות (סוף פרק ג' דפסחים) הוכיח מדברי הירושלמי שכל היום אסור באכילת מצה, והטעם לזה שכיון שמצות ביעור חמץ מתחילה בלילה ארבעה עשר נעשית לו מצה כארוסה בבית חמיו. ע"ש. וכ"כ רבינו דוד בונפיד פסחים (מט). ע"ש. ואמנם הרי"ן בהלכות (סוף פ"ג דפסחים) כתב לדחות הוכחת הרמב"ן מהירושלמי, אבל הרשב"ץ בספר יבין שמועה (דף לג.) כתב לקיים דברי הרמב"ן.

ולבאורה משמע מדברי הרמב"ן שגם בליל י"ד אסור באכילת מצה משעת בדיקת חמץ. וכ"כ בארחות חיים (חמץ ומצה אות קיד): שהרז"ה כתב דהיינו משש שעות ולמעלה, וי"א שאסור כל יום

ובעל העיטור והמאירי והר"ן והרשב"ץ שכל היום של י"ד אסור באכילת מצה, אבל בלילה מותר. ודעת הרמב"ן ורבי דוד בונפיד נראה לכאורה שאוסרים אכילת מצה גם בליל י"ד. אך אין זה מוכרח. ומ"מ דעה זו נזכרה בארחות חיים ובהל מועד. והואיל ולדעת רוב ככל הפוסקים ליל ארבעה עשר מותר באכילת מצה, הכי נקטינן להקל. [ואף שנחלקו לגבי היום אם נאסרה משעת עמוה"ש או משעת איסור אכילת חמץ, בלילה שוים הם להיתר. ועיין בריטב"א שבת קמה ד"ה ולענין הלכה]. ועוד שסברא זו היא סברא אמצעית, לא כדברי המקילים יותר מדאי להתיר אכילתה גם ביום עד זמן איסור אכילת חמץ, ולא כהאוסרים גם בלילה, אלא איסור אכילתה במשך כל היום כולו, אבל בלילה מותרת, וכמ"ש כיו"ב הר"ן (יומא פב.) בדין חינוך והשלמה, שכשיש שתי סברות קיצוניות, ויש גם כן סברא אמצעית, יש לפסוק כסברא אמצעית. ע"ש. וכ"כ רבינו זרחיה הלוי בעל המאור בסוכה (י.). וכ"כ הרדב"ז בתשובה ח"א (סי' רמט), וח"ד (סי' קפא), ועוד בכמה תשובות. וע"ע בשד"ח (מע' ה' כלל ל). וכאן הסברא אמצעית היא לאסור בכל היום ולהתיר בלילה. ובפרט דהוי מילתא דרבנן.

ואעיקרא, הרי דעת התור"י (פסחים צט:) שדברי הירושלמי שאסור אכילת מצה בער"פ דחויים הם מהלכה, דקיימא לן כרבי מאיר בתוספתא (פ"ג דפסחים ה"ט) שמתיר. וכ"ד רבינו יהודה בר בנימין עניו, (רבו של השבילי הקט, בפירושו להרי"ף

פסחים עמוד תקצ). ואע"פ שאין הלכה כן, מ"מ חזי לאצטרופי לסניף בעלמא.

ולכן אע"פ שהמג"א (סי' תעא סק"ו) נראה שסובר שבליל י"ד אסור לאכול מצה, וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ג (אר"ח סי' כז). וכן נטה קו להחמיר בשו"ת אג"מ (אר"ח סי' קנה). מ"מ להלכה העיקר להתיר אכילת מצה בליל י"ד. וכ"פ הא"ר (סי' תעא סק"ו), החק יעקב (בסק"ז). ח"א (כלל קט סי' יג), ש"ע הגר"ז (סי' תעא ס"ד). מהר"ח אבולעפייא בספר מקראי קודש (דף קצה.), והגאון רבי אברהם הכהן יצחקי בספר שלחנו של אברהם (סי' תעא). [אך מ"ש בלב חיים שם, שדעת רבינו פרץ שהובא בארחות חיים (הלכות ג' סעודות אות ו) כדעת הרז"ה, המעיין ישר יחזו פנימו שאין הכרח לזה כלל].

ויש לצרף עוד דעת המאירי (פסחים צט:) שמתיר לאכול בצקות של גוים (שנעשו בהשגחת ישראל) בער"פ, כיון שאין יוצאים בהם י"ח אכילת מצה, שלא נעשו לשם מצוה. וכ"כ רבינו ישעיה מטראני בפסקיו שם. וכן מתבאר בשו"ת הריב"ש (סי' תב). וכ"כ רבינו מנוח בספר המנוחה (סוף פ"ו מהלכות חמץ ומצה). וראה עוד בצל"ח (פסחים יג:), ובשו"ת אבנ"ז (אר"ח סי' שפ), ובשו"ת מרחשת (סי' יא), ובספר משך חכמה (פר' אמור דף קפב:). וא"כ ה"ה למצה של מכונה שנעשית שלא לשם מצת מצוה, יש מקום להקל בה בער"פ. וכמו שנתבאר בשו"ת יחוד ח"ג (סי' כז). ועכ"פ בליל י"ד בודאי שיש להקל באכילתה. [חזו"ע פסח תשס"ג, עמ' רנט. שו"ת יחוד ח"א סי' צא. וחז"ו סי' כז].

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

טז. מותר לאכול מצה מבושלת בערב פסח, שהואיל ואין יוצאים ידי חובת אכילת מצה בליל פסח במצה שנתבשלה, מפני שאין בה טעם מצה, [נמבואר בפסחים מא. ובברכות לח: ובטור וש"ע סי' תסא סעיף ד.], לפיכך אין איסור באכילתה בערב פסח, וכדין מצה עשירה. ויש חולקים וסוברים שהואיל וחל עליה איסור בעודה מצה אפויה, אף על פי שנתבשלה, לא פקע מעליה איסור אכילה בערב פסח. והעיקר כדעה ראשונה להתיר. ואף לדברי החולקים, כל שנתבשלה לפני ערב הפסח, [כגון כשחל ערב פסח בשבת, ובישל המצה מערב שבת], אין איסור כלל באכילתה בערב פסח. והוא הדין למצה מטוגנת שמותרת באכילה בערב הפסח. (טז)

מותר לאכול מצה עשירה בערב פסח

בעלמא, אפי' בועל ממש, מכ"ש מצה דהוי רק דמיון בעלמא, ולא הוזכר בש"ס דילן, מכ"ש שיבטל הך מקמי סעודה שלישית אי לא אפשר ליה כלל לעשותו באופן אחר. [וע"ש אם דוקא קודם שעה עשירית]. ולכן אם אירע שאין לו כלום, יכול לקיימה במצה כמ"ש, ואז לא ישייר לו מזון ב' סעודות ויעשה הכל במצה. כנ"ל לדינא נכון בעזה"י, אלא שהוא נמנע להורות כן, דאולי יכול לקיימו בדברי תורה, והואיל ויכול לקיימו פורתא מיהת לא ידחה אפי' איסור דרבנן, ורש"י לא ס"ל כן, דוקא פת בעי, עי' לעיל בש"ע סי' רצ"א. עכת"ד החת"ס. אולם ראה להלן דאין לנהוג כן לפטור מידי סעודה שלישית ע"י ד"ת בלבד.

ומה שכתבנו להתיר אכילת מצה עשירה בער"פ, כן מבואר בתוס' (פסחים צט:): וכן כתבו הרא"ש והמרדכי שם, והאור זרוע הל' פסחים (דף נט ע"ד). וכ"כ הרשב"ץ בספר יבין שמועה (דף לג ע"ב). ור' ישעיה מטרנאני בפסקיו שם. וכ"כ הטור (סי' תנא). והריב"ש בתשובה (סי' תב). והראב"ן בספר המנהיג (הל' פסח אות מו) ועוד. וכ"פ מרן בש"ע (סי' תנא).

ולגבי אכילת מצה רגילה בשבת ע"פ כשאין לו דבר אחר. ראה להגאון החת"ס בחידושו לסי' תמ"ד, שכתב, שאדם שנמצא כעת בע"פ שחל בשבת, ואין לו כלום כי אם מצה, נראה שיעשה סעודה שלישית במצה, דהאי איסורא דבועל ארוסתו בבית חמיו הוי דרבנן

מותר לאכול מצה מבושלת בערב פסח

בשור"ת הריב"ש (סי' ת"ב), שהטעם שמצה עשירה מותרת בע"פ, משום דמ"ש בירוש' כל האוכל מצה בע"פ כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו, לא שייך במצה

הנה היתר אכילת מצה מבושלת בע"פ, לכאן נראה עפ"ד הפוס' שהתירו אכילת מצה עשירה בע"פ, כיון שאין יוצאים בה י"ח בליל פסח, וכמ"ש

ער"פ, שמעולם לא חל עליה שם איסור. וכן הסכים ברב פעלים (ח"ג ארי"ח סי' כו) ולענין הלכה, אע"פ שגם מהר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (ארי"ח סי' שכב) העלה לאסור אכילת מצה מבושלת בער"פ. וכ"כ בס' יוסף אומץ יוזפא (סי' תשכט), מ"מ בודאי הלכה בזה כדברי רוב האחרונים שהתירו לאכול בע"פ מצה מבושלת, ואפי"ו נתבשלה בער"פ. ומהם: מהר"י מולכו בשלחן גבוה (סי' תעא סק"ו) שכ', שנראה שבטלה דעתו של רבו הבית דוד שהחמיר בנתבשלה בע"פ, (כשחל ע"פ בחול), מפני דעת החק יעקב בשם האחרונים להתיר. ע"כ. וכן העלה מהר"א בנבנישתי גאטיניו בשו"ת צל הכסף ח"ב (ארי"ח סי' ו). ומהר"ם ישראל בשו"ת משה ידבר (הל' פסח סי' י). ומהר"י נבארו בספר לב מבין (פ"ו מהל' חמץ ומצה). והגאון ר' אברהם ענתבי בס' חכמה ומוסר (דרך חקק אות טו), ודחה דברי הבית דוד. וכ"ד הגר"ז בש"ע (סי' תע"א סעיף ח וט). וכן הסכים להקל מהר"א מני בס' זכרונות אליהו (עמוד לח. ועיין עוד בספרו שו"ת מעשה אליהו סי' שג). וכן הסכים להקל הגאון מהר"א הכהן מסאלוניקי בספר יוקח נא (סי' תעא סק"ט), ובספר מועדי ה' להגאון ר' יהודה נג'אר (דף מ:). וכבר דחו האחרונים את ראיות הבית דוד, ודעתם להתיר. וכמ"ש החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' עט). [וע' בזה ביביע אומר ח"ו ארי"ח סי' לט].

עשירה, כיון שאינה ראויה לצאת בה י"ח בליל פסח, ואין מצה זו ארוסתו, שהרי אינה ראויה להנשא אליו הלילה, וזהו להיות יוצא בה י"ח ע"כ. וה"ה והוא הטעם לגבי מצה מבושלת, שאינו יוצא בה י"ח בליל פסח, מותר באכילתה בע"פ, דהא תליא בהא. וכ"כ המג"א (סי' תמ"א סק"ב) בשם מהר"י. וכ"כ החק יעקב (סי' תעא). ולכן דין מצה מבושלת כדין מצה עשירה שיותר לאכול ממנה בער"פ, וכמ"ש התוס' (פסחים טז): וכ"פ מרן בש"ע (סי' תעא סי"ב), וכן מתבאר בתוס' (פסחים מא). להשוות מצה מבושלת למצה עשירה. אולם בשו"ת בית דוד (ארי"ח סי' רמז) העלה לאסור אכילת מצה שנתבשלה בע"פ מכיון שחל עליה שם איסור, וכמ"ש כיו"ב בע"ז (כט): בענין יין מבושל של עכו"ם, פשיטא משום דאיבשיל פקע איסורא מיניה? ותמוה, שאין זה ענין לאיסור סתם יינם שאיסורו מגופו, משא"כ באיסור אכילת מצה, שהמצה עצמה מותרת, והזמן גורם לה שתיאסר כדי שיהיה בערב היכר באכילתה לשם מצוה. וכבר עמדו האחרונים על ראית הבית דוד בזה. וכמ"ש מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' ע"ט). וכ"כ מהר"ח בר דוד אבולעפייא בשו"ת נשמת חיים (ארי"ח סי' ט). ובשו"ת מחנה דוד (אהל סי"ט). ועוד אחרונים. וגם הבית דוד העלה במסקנתו להתיר מצה שנתבשלה לפני

מותר לאכול מצה מטוגנת בערב פסח

במצה מטוגנת בשמן בלבד אם מותר לאוכלה בע"פ דשמא יוצאים בה י"ח בליל פסח. אולם בש"ע הגר"ז (שם סעיף ט)

ומה שכתבנו שה"ה למצה מטוגנת שמתרת באכילה בער"פ, הנה אע"פ שהפמ"ג (סי' תעא א"א סק"ח) כתב, שצ"ע

ז. מאפה שעושים בכמה בתי המלון ובמקומות ציבוריים, בהכשר הרבנות הראשית לירושלים, במיוחד לשבת הגדול ערב פסח שחל להיות בשבת, העשוי כמין פחזניות, המורכב כדלהלן: ליטר מים, ליטר ביצים, ליטר שמן, קילו קמח מצה, קילו קמח תפוח אדמה, ובאחוזים יש תערובת של קמח מצה כתשע עשרה אחוז. ואין שם פת אחר זולת המאפה הנז', העיקר לדינא שאין איסור אכילת פחזניות אלה בערב פסח, וניתן לברך עליהם המוציא לחם מן הארץ, וברכה אחרונה ברכת המזון, כאשר קובעים עליה סעודה. (ז)

דטיגון בכלל בישול. וכ"כ בשו"ת מטה יוסף (ח"ב סי' ז). וכ"פ החכמת אדם (כלל ח סי' א). וכתב מרן החיד"א במחז"ב (סי' פז) שכן עיקר לדינא שטיגון הוא בכלל בישול ואסור מדאורי. וקצת יש לחלק בין דין זה לדין בשר בחלב. ועכ"פ מסתברא ודאי דלדינא אין יוצאים י"ח בליל פסח במצה מטוגנת, וממילא מותר לאכול מצה מטוגנת בער"פ. וראה עוד בשו"ת יבי"א ח"ו (אר"ח סי' ט). וח"י (בהערות לרב פעלים ח"ג אר"ח סי' כז).

פשיטא ליה להתיר גם במטוגנת. וכ"פ בח"א (כלל קכט סי' יג). ואין ספיקו של הפמ"ג מוציא מידי ודאי של האחרונים המתירים. ולבאר האי מילתא תליא במח' האחרונים בדין טיגון בשר בחלב אי הוי בכלל בישול ואסור מה"ת, ואם לאו, שהמהר"ם שיף כתב שאין הטיגון בכלל בישול לאסור בו בבשר בחלב מה"ת, וכ"כ המנחת יעקב (בסלת למנחה סי' עה). וכן צידד הפמ"ג (בהנהגת הנשאל באיסור והיתר סדר ב אות יט). ועוד. אולם הפר"ח (סי' פז סק"ב) ס"ל

בענין בתי המלון בירושלים שבת ערב פסח

מים, 17 ליטר ביצים, 7 ליטר שמן, 6.4 קילו קמח מצה, 2.4 קילו קמח תפוח אדמה, נמצא שבאחוזים יש תערובת של קמח מצה כתשע עשרה אחוז.

והנה יש לדון בני"ד מצד ב' ענינים: א. מצד איסור אכילת מצה בער"פ. ב. מה היא ברכת המאפה הנז', כאשר קובעים עליו סעודה.

והנה בירושלמי (פרק ערכי פסחים ה"א) אמרו, אסור לאכול מצה בערב הפסח, כלומר

יז) הנה בשנת תשס"ה נשאלתי ממחלקת הכשרות שע"י המועצה הדתית בעיה"ק ירושלים ת"ו, [ע"י הרה"ג רבי שמואל בורנשטיין שליט"א], אודות הברכה על המאפה שעושים בבתי המלון ובמקומות ציבוריים, בהכשר הרבנות הראשית לירושלים, במיוחד לשבת הגדול ער"פ שחל להיות בשבת, ואין שם פת אחר זולת המאפה הנז', העשוי כמין פחזניות, והנה כפי שקיבלתי ממעלתכם המאפה הנ"ל מורכב כדלהלן: 16 ליטר

ביום ארבעה בניסן. וכ"ה בפוסקים. והוסיף המהרי"ו, דמצה שנאפתה כתקנה, ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה, ואסור לאוכלה בער"פ. והובא לדינא ברמ"א (סי' תעא ס"ב) ובאחרונים שם. והיינו בנילושה ביין וכדו', דאם לא נילושה ביין פשיטא דאסור לאכלה בער"פ, כיון שיוצאים י"ח מצה בליל פסח גם בפירורין, וכמו שנתבאר בברכ"י (סי' תסא אות א') שכתב, הסכמת האחרונים דוקא במים קרים, ולא בחמין, ולא נימוחה, ודלא כהפר"ח. ומיהו נראה שאם הוא זקן מופלג, או חולה, יכול לפרר כזית המוציא וכזית מצה דק דק, בלי שום משקה, ואוכלם, שהרי פסק מרן (בסי' קסח ס"ו) דמפורר דק דק בלי שום משקה, מברך המוציא וברהמ"ז. ושמעתי שכך היה נוהג מהר"ח אבולעפיא לעת זקנותו. ע"כ. והביאו השערי תורה (אות ח'). וכ"כ בתשו' בנין ציון (סי' כט). וטוב יותר לפרר המצה לפירורים דקים ע"י שידוך במדוכה, מלשרות אותה במים. ע"ש.

וכיון שיוצאים י"ח בפירורי מצה, אסור לאכלם בער"פ, וקמ"ל המהרי"ו, שגם אם נילושה ביין ושמן אסור לאוכלה בער"פ. ואפי' שנאפית אח"כ מחדש ג"כ אסור. וכמבואר בדרשות מהרי"ל (הלכות שבת הגדול) ובמשנ"ב (סק"ח), ובח"א (כלל קכט אות ג'), ועוד אחרונים. וכתב בכה"ח (אות לג) ע"ד הרמ"א, דהוא דוקא אם יש בה תואר לחם, וכמו שנתבאר לעיל (סי' קסח אות פד פה). גם במשנ"ב (סי' תעא ס"ק יט) כתב, דקמח מצה עם יין ושמן דאסר הרמ"א, היינו בין

שנאפית אחר כך שנית, בין שלא נאפית ורוצה לאכול כמות שהיא. והוסיף בשעה"צ (סק"ט ז) שכ"ה במג"א. ודוקא שיש בה תואר לחם עדיין, וכמבואר שם. ובמפוררת ונתבשלה מותר לאכול, ומברך במ"מ, דהוי מעשה קדרה

ונימוח, וכמבואר בדרשות מהרי"ל. והנה לגבי מצה מבושלת מצינו לכמה פוסקים שכתבו להקל לאוכלה בער"פ, ובהם הפמ"ג, והח"א, והגר"ז. וברור שהוא אף לדעת הרמ"א שאוסר קמח מצה בתערובת יין ושמן. ולכאורה טעמא בעי, היאך שרינן מצה מבושלת, והא כיון שהמצה נאסרה בער"פ, תו לא פקע מיניה איסור אכילת מצה, והיאך התירו במצה מבושלת. וצ"ל שע"י הבישול מהות המצה משתנית. ועכ"פ בתערובת של 17 ליטר ביצים 2.4 קילו קמח תפוח אדמה, ו-6.4 קילו קמח מצה, שאין בזה תואר לחם, ונשתנה טעמו ומראהו, ופנים חדשות באו לכאן, לא גרע ממצה מבושלת שהתירו הפוסקים הנז'.

ודיתר אכילת מצה מבושלת בער"פ נראה ע"פ דברי הפוסקים הנ"ל, שהתירו אכילת מצה עשירה בער"פ, כיון שאין יוצאים בה י"ח בליל פסח, וכמ"ש ג"כ בשו"ת הריב"ש (סי' ת"ב) שהטעם שמצה עשירה מותרת בער"פ, משום דמ"ש בירוש' כל האוכל מצה בע"פ כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו, לא שייך במצה עשירה, כיון שאינה ראויה לצאת בה י"ח בליל פסח, ואין מצה זו ארוסתו, שהרי אינה ראויה להנשא אליו הלילה, שזהו להיות יוצא בה י"ח. ע"כ. וה"ה

מה שכתבו הראשונים להקל לאכול מצה רגילה שלא נעשית לשם מצוה, דהנה שנינו במשנה (פסחים טז:) ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. ופרש"י, שהטעם הוא כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון, משום חיבוב מצוה. וכתבו התוס', וא"ת מה לא יאכל אם מצה, הרי אפי' כל היום כולו אסור לאכול מצה, כדאיתא בירושלמי. ואם חמץ, מאחר שלישי היום אסור לאכול חמץ. ואם במיני תרגימא כגון פירות וכדו', הרי אמרו בפסחים (קז:) אבל מטבל הוא במיני תרגימא. וי"ל שהכוונה למצה עשירה שנילושה ביין ושמן ודבש. ולא אסור בירושלמי לאכול מצה בכל יום י"ד אלא במצה הראויה לצאת בה י"ח בפסח. אבל מצה עשירה שאינו יוצא בה, שנאמר לחם עוני, מותר לאוכלה ביום י"ד. וכך היה נוהג ר"ת. ע"כ. וכן כתבו הרא"ש, המרדכי, והנימוק"י שם.

וכתב המהרש"א שם, לכאורה היינו יכולים לתרץ עוד, שכוונת המשנה לבציקות של גויים, כלומר מצה שנילושה ונאפית ע"י גוי בפני ישראל, שאין אדם יוצא בה י"ח בפסח, כיון שלא נעשית לשם מצוה. אולם יש לחלק, שדוקא מצה עשירה שאין בה טעם מצת מצוה, מותר לאוכלה ביום י"ד, אבל מצה שנעשית ע"י גוי, אע"פ שאינו יוצא בה י"ח, אסור לאכול ממנה ביום י"ד, כיון שהטעם שלה כטעם מצה גמורה. ע"כ. ומבואר מזה שכל מצה שטעמה שוה למצת מצוה, אע"פ שאין יוצאים בה י"ח, מפני שלא נעשית לשם מצת מצוה, אסור לאכול

והוא הטעם לגבי מצה מבושלת שאינו יוצא בה י"ח בליל פסח, מותר באכילתה בער"פ, דהא תליא בהא. וכ"כ המג"א בשם מהרי"ל. וכ"כ החק יעקב.

וכתב בא"ר, שאם שמו קצת פירוורי מצה במאכל, ואינם נראים בעין, וכמו בנ"ד, ויש בו מעט מטעם המצה שרי. ע"ש. והובא בכה"ח (אות כא). ועכ"ז לענין ברכה אעפ"כ כיון שהקמח מצה בא להטעים קצת, ולא לדבק, ברכתו מזונו. וכשקובע סעודה ויש בו רוב קמח מצה, מברך המוציא וברהמ"ז. כאשר יבואר.

ובספרי שמירת שבת כהלכתה ח"ב (פרק נו הערה ד) כתב לחלק בין אם לש עם הרבה יין ושמן, וכדומה, או במעט, שאם במעט הרי שלא נתבטל ממנה שם מצה, משא"כ בהרבה. והוכיח כן מהשעה"צ הנ"ל, שציין למשנ"ב בסי' קמח ס"ק נט. ששם חילק בזה. וכתב, שאם נילוש בהרבה דבש ושמן יש לו דין פת הבאה בכיסנין, לברך מזונו. ורק אם קבע סעודתו עליו מברך המוציא וברהמ"ז. והוא עפ"ד הרמ"א (בסי' קמח ס"ז) ולדברי הרב שש"כ הרי שלספרדים שהולכים אחר הש"ע, די אם מעורב בזה קצת יין שמן וכדו', כל שניכר טעמם, ושברכתו מזונו, ע"פ מרן בסי' קסח ס"ז. והרי גם הכא יהא מותר לאוכלם בער"פ, ואפי' שאין בהם הרבה יין ושמן. ועכ"פ לדעת הרב שש"כ אם עירב עם הרבה יין ושמן, כמו בנ"ד, שרי לאוכלו בער"פ, ע"פ המשנ"ב בסי' קסח הנ"ל.

ויש להוסיף טעם כעיקר, והוא אילן גדול לסמוך עליו בבתי מלון ובתי חולים, והוא

מתבאר בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' ע"ה ורצ"ג). וכן מבואר בנימוקי (פסחים מ.) בשם הריטב"א. ובתשו' הריב"ש (סי' תב.). וכ"כ הנו"ב (מהדורת חא"ר"ח סי' ע"ט) שמנהג ישראל בכל מדינות פולין ואשכנז, להקל בזה, ולית דחש להא דהפ"ח הנ"ל, רק המהדרין מן המהדרין. ע"כ.

והנאון מליסא במקור חיים (סי' ת"ג) כתב, שדברי הפר"ח להחמיר בזה הם נגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים, ושכן מוכח להקל בירושלמי חלה, שהובא בתוס' ר"ה יג. ע"כ. מ"מ מצה שלא נעשית לשם מצת מצוה, אין יוצאים בה י"ח, כמבואר באו"ז הגדול ח"ב (סי' רמ"ט) ובפסקי ריקאנטי (סי' קס"א). ולכן אם המשגיח על הכשרות בביה"ח רואה שאין כל אפשרות לשמור על הכשרות כהלכה בימי הפסח, אם ישאר החמץ בי"ד בניסן, שישנם כאלה שאינם מקפידים מלקחת חמץ אל חדרי ביה"ח, ויש הכרח לחסל את כל החמץ לפני י"ד בניסן, אז יש אכילת מצה רגילה שאינה שמורה משעת קצירה בבית החולים ביום ארבעה עשר. אם לא נעשית לשם אכילת מצוה.

והן אמת כי בשו"ת עונג יו"ט (חא"ר"ח סי' מ"ב) כתב, דאע"פ שמצת מצוה צריכה שימור מה"ת לשם מצה, מ"מ בשעה"ד כשאין לו מצה שמורה, יוצאים י"ח במצה שאינה משומרת לשם מצוה, אלא שחיסר מצות ושמרתם את המצות. וכ"כ כיו"ב בשו"ת אזני יהושע (סי' א.) ובשו"ת ארץ צבי (סי' ה) כתב, שהמברך על מצה שאינה משומרת לביל פסח, על אכילת מצה, אין בזה חשש ברכה לבטלה וכו'.

ממנה ביום י"ד. וכן מוכח קצת מדברי התשב"ץ בח"ג (סי' ר"מ) שכתב, שכל מצה אע"פ שאינה שמורה משעת קצירה, אסורה בער"פ, חוץ ממצה עשירה. ע"כ. אולם המאירי בפסחים (צ"ט) כתב, שלא אסרו בירושלמי אכילת מצה בער"פ, אלא דוקא במצה הראויה לצאת בה י"ח בפסח, אבל מצה עשירה או בציקות של גויים שנעשו בפני ישראל, מותר לאכול מהם בער"פ. וכ"כ רבינו ישעיה מטראני (בפסקיו לפסחים שם). וכ"כ רבינו מנוח בספר המנוחה (בפ"ו מחור"מ). וכן מתבאר מדברי הריב"ש הנ"ל. וע"ע בזה בציון לנפש חיה (פסחים יג.) ובשו"ת אבנ"ז (סי' ש"פ), ובשו"ת מרחשת (סי' י"א).

ולפי זה נראה שמצה רגילה שאינה שמורה משעת קצירה, וגם לא נעשית לשם מצת מצוה, ואין אדם יוצא בה י"ח בפסח, יש מקום להתיר לאכול ממנה בי"ד בניסן, כשיש צורך ושעה"ד דבר. ובמצות מכונה נודע שאף אם המשגיח יאמר בעת הדלקת המכונה שהוא לשם מצות מצה, אינו מוסכם בפוסקים דמהני. וכך פשטה ההוראה להורות לכתחלה, ליקח מצה עבודת יד, ולא לסמוך לקולא במכונה. וכ"ש אם אין אומרים לשם מצות מצה בעת הפעלת המכונה, במצה שאינה שמורה.

והן אמת דמה שכתב הפר"ח (סי' תי"ג) שמצה שאינה שמורה משעת קצירה, אין יוצאים בה י"ח לביל פסח, אין זה מוסכם להלכה, ומדברי מרן הש"ע שם שכתב בלשון "טוב" לשמרה משעת קצירה, מוכח, שאין זה מעכב. וכן

עוגה כאשר קובעים סעודה על העוגה, הברכה היא המוציא וברהמ"ז. ונחלקו הפוסקים מהו שיעור קביעות סעודה, וכן לענין מצה נחלקו הפוסקים מה היא ברכתה בשאר ימות השנה, ורבים מהפוסקים ס"ל לברך עליה המוציא וברהמ"ז. אך בפסח פשוט הוא לברך על המצה המוציא וברהמ"ז, כי לחמנו הם, וא"צ לאכול שיעור ע"ב דרהם, שהוא שיעור קביעות סעודה. וכן המנהג פשוט. **וגם** בער"פ שחל בשבת, שאין לחם אחר כי אם דבר מאפה זה, אם הרוב במאפה הנז' הוא מקמח מצה, והתערובת של קמח מצה באה להטעים, אף שיש טעם של הביצים, לענין הברכה כאשר זה שחייב כקביעות סעודה יש להורות לברך המוציא וברהמ"ז, שזו היא קביעות סעודה לשבת זו. וככה"ג אנו מצרפים את סברת האומרים שבכל השנה כולה, כל שקובע סעודה על עוגה, אפי' בפחות משיעור ע"ב דרהם, מברך המוציא וברהמ"ז. ונוטל ידיו.

והנה בברכות (מב). אמרו, רבי מונא אומר משום ר' יהודה, פת הבאה בכיסנין מברכין עליה המוציא. ואסיקנא דלית הלכתא כוותיה. וכתב הרי"ף שם, מסקנא, היכא דאכיל לה בתורת כיסנין, בתחלה מברך בורא מיני מזונות, ולבסוף ולא כלום. והיכא דאכיל לה בתורת קביעותא, מברך עליה המוציא וג' ברכות, וי"מ דכי אכיל לה שלא בקביעות מברך לאחריה כלום. וי"מ דמברך בורא נפשות. והרא"ש כתב שמברך מעין ג'. וכן כתבו הרשב"א והרמב"ם. וכן פסקו הטור והש"ע (ס"ה פה)

וא"כ לכאורה גם במצה רגילה יש מקום לאסור לאכול ממנה בער"פ. **אולם** הנה גם בבצקות של גוים חסר בהם רק שימור לשם מצוה, ואעפ"כ מותר לאכלם בער"פ לרוב הראשונים הנ"ל. ועוד שהרי בשו"ת אבנ"ז (ס"ה שע"ז אות ג') כתב בשם מהרש"ל מפראג בספר גבורות ה', שאם אין לו מצה עניה בליל פסח, חייב לאכול כזית מצה עשירה. אלא שחיסר מצות לחם עוני. ועיין במג"א (ס"ה תע"א סק"ה), ובפמ"ג שם. ואעפ"כ מותר לאכול מצה עשירה בער"פ. וה"ה לנ"ד. **נמצא** שיש לנו כמה צדדים להקל בנידון דידן לבתי מלון ומקומות ציבוריים, או משום שאין זו מצה שיוצאים בה י"ח בליל פסח, שהרי יש בה תערובת גדולה של ביצים וקמח תפוח אדמה, וגם אין כאן תואר לחם, וכתב בשעה"צ דבכה"ג אין איסור אכילת מצה בער"פ. וגם במצות שלא נאפו לשם מצה, שאין יוצאים בהם י"ח בליל פסח, דעת המאירי ועוד ראשונים, דאין בהם איסור לאוכלם בער"פ. וגם אי נימא שאומרים בעת הפעלת המכונה לשם מצות מצה, הנה דעת הרבה מהאחרונים דלא מהני לצאת במצה כזו י"ח בליל פסח. ודברי הרמ"א דייקא שכתב, מצה שנאפתה כתקנה.

ובאשר לשאלה אודות הברכה על המאפה הנ"ל, שיש בו קמח מצה שבא להטעים, ואינו בא לדבק, לכאורה היה לנו להורות לברך על זה מזונות ומעין שלש. אלא שיש לדון בזה מצד שקובע על המאפה הנז' סעודה, ואין באותו מקום אלא דבר מאפה זה. והנה נודע שבכל

דפת הבאה בכיסנין מברך עליה מזונות ומעין שלש.

ונחלקו הראשונים מה הוא פת הבאה בכיסנין, דעת ר"ח שהיא פת העשויה כמין כיסין מלאים בדבש, אגוזים, וכדומה. והר"ד בתלמידי רבינו יונה ברכות שם. וכ"ה דעת הערוך, והרשב"א. ולדעתם, אם נילושה העיסה בסוכר ושמן או דבש וכיו"ב, מברכים עליה המוציא. וכן אם כוססין העוגה בשיניים, אם אין בה כיסים של אגוזים, שקדים, וכיוצא, מברכים עליה המוציא. ודעת הרמב"ם (פ"ג מברכות) דפת הבאה בכיסנין היינו שהעיסה נילושה בדבש או סוכרף או שמן, או מיני תבלין, ובלבד שיהיה טעם הפירות או התבלין ניכר בפת. ודעת רבינו נתן בעל הערוך בשם רבינו האי גאון, דפת הבאה בכיסנין היינו פת שעושים אותה כעכין יבשים, בין שהיא מתובלת, ובין שאינה מתובלת וכוססים אותה. והביא סמך לזה מהכתוב ביהושע (ט, ה) וכל לחם צידם יבש היה נקודים. ותירגם יונתן בן עוזיאל, וכל לחם זודיהון יבש הוה כסנין. ומרן בש"ע (שם סעיף ו) הביא ג' הדיעות בזה, וכתב, והלכה כדברי כולם, שלכל אלו הדברים נותנים עליהם דין פת הבאה בכיסנין, שמברך עליהם מזונות ומעין שלש, אא"כ קבע סעודתו עליהם, שאז מברך המוציא וברהמ"ז. ע"כ. וע"ש בב"ח שתמה על הש"ע, אמאי אמר שהיא קולא, הלא אם אינו מברך ברכה הראויה לה, בין כך ובין כך הוא חומרא שעובר משום לא תשא. ולכן כתב דנראה עיקר שאם אינו מתובל,

אלא שעשאן כעכין יבשין וכו', אין לאכלן אלא בתוך הסעודה. ע"ש. והדרישה (סוף אות א) כתב וז"ל: ולענין ברכה כתב הב"י להקל, אפשר משום שהדין שברכת מזונות היא ברכה כוללת כמו שהכל, ולכן יש לברך על כולם מזונות. ובברכה אחרונה מקליין ומקצירין ומברכין מעין שלש. ואע"פ שברכת מעין שלש אינה עומדת במקום ג' ברכות. וראה באורך בשו"ת יבי"א ח"א (ארי"ח סי' יב אות ו). והנה במשנ"ב (סי' קסח ס"ק כד) כתב, דאע"ג שכתבו כמה אחרונים דשיעור קביעות בזה הוא ג' או ד' ביצים, אולם כמה אחרונים והגר"א חולקים על זה, וס"ל שאין לברך המוציא וברהמ"ז אלא כשיעור סעודה, שהוא של ערב ובוקר, וכמ"ש בב"י משם שבולי הקט. וכ"ה בספר האשכול. וכן נוטה ד' מרן הש"ע. ולכן לכתחלה טוב לחוש לדעת לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים. וכ"ד הגר"ז, הובא בקצות השלחן (סי' מח אות יח) דבאוכל ד' ביצים עד ו' ביצים, אם לא שבע ממנו, מברך מזונות ועל המחיה. ומר' ביצים עד כ"א ביצים, אם לא שבע הוי ספק, ומברך על לחם וכו'. וכ"ד כמה אחרונים, וכמ"ש בשו"ת זכרון יהודה ח"א (ארי"ח סי' פב). ובשו"ת לבושי מרדכי (תנינא חארי"ח סי' ה) כתב, שכן נהוג בשחרית, כמ"ש הח"א (כלל נו). ועייין בשאלתות (מע"ד אות קנב). ועל כן יש לחוש לסב"ל ולא יברך על זה אא"כ שבע. ובלא"ה אין לברך אע"ג שיש שס"ס להחמיר, שמא הלכה כמרן הש"ע סי' קסח שכתב, אפי' לא שבע מברך ברהמ"ז, ושמא האי פת

רביעית. אלא דהלשון שם אינו מדויק, שכתב, שלא ישהה ויפסיק בכדי אכילת פרס. וע' בס' תולדות אדם להגר"ז מוילנא, ובתשו' בית אפרים, ובשו"ת יחו"ד להגר"י חזן (ח"ב סי' ט).

והעיקר לדינא שאם אכל ע"ב דרהם וכזית מזה אכל בכא"פ, מברך ברהמ"ז. וזמן שיעור זה של אכילת פרס, בליקוטי החת"ס (ח"ו סי' טז) כתב, שהוא כתשע דקות. וכ"כ בזכרונות אליהו (מע' א אות יב).

אולם בשו"ת תורת חסד מלובלין (תארח סי' לב) דחה ראיית החת"ס בזה, וכתב, שאין השיעור שווה לכל מיני אוכלין, וכל מין בעינן בשיעור דידיה. ולפ"ז אין לקצוב שיעור בזה. עש"ב. ובכה"ח (סי' רי סק"ח) כתב, שע"פ הניסיון הוא ד' מינוטין.

ע"ש. ובזכרונות אליהו (מע' כ אות ד) כתב בשם המל"ח (סי' כ אות לג) דהוי כמו שמניית שעה. ע"ש. והיינו ז' מינוטין וחצי. וכה"ג כתב בשד"ח (מע' אכילה אות א) בשם הודרכי הוראה, שלדעת הרמב"ם [עיין זב"צ סי' קיב ס"ק יט] הוי ח' מינוטין ושש שניות.

ע"ש. והגאון בעל ערוך לנר כתב, שהוא כשמינית שעה. וכ"כ מהר"ח פלאגי. ועיין בשיעורי תורה (סי' ג אות טז) שדעת הצמח צדק שהוא ז' מינוטין. והגר"ז סובר שהוא ח' מינוטין וכו'. ומסיק התם לענין ברכה אחרונה, דהוי ד' מינוטין

וכו'. ע"ש. ועיין בשו"ת מהר"מ שיק (ארי"ח סי' רסג). וראה בשו"ת חזו"ע ח"א (סי' כד), ובשו"ת יחו"ד ח"א (סי' יז), וח"ו (סי' לט).

וידוע שהמנהג פשוט שהאוכל פת הבאה בכיסנין אינו מברך המוציא וברהמ"ז א"כ אוכל שיעור ע"ב דרהם, שהוא ד'

הבאה בכיסנין חשיב לחם, באופן שאינו פת הבאה בכיסנין לכו"ע.

ונודע דלא עבדינן ס"ס בברכות, משום חומר איסור ברכה לבטלה שהיא מה"ת. וכ"ש לדעת האחרונים הסוברים דברכת מעין שלש פוטרת שלש. ואכמ"ל. ומיהו במקום מנהג לא אמרי' סב"ל, כמ"ש בתרוה"ד.

ובענין זה דקביעות סעודה על פת הבאה בכיסנין, ראה בשו"ת מטה יוסף ח"ב (סי' יח), ובגן המלך (סי' לו), ובשו"ת בית דוד (סי' פב), ובשו"ת ויאמר יצחק (סי' ח), ובשו"ת פעולת צדיק ח"ג (סי' טג), ובשו"ת קרית חנה דוד (ח"ב סי' לג), ובשו"ת דובב מישרים (סי' מח). ע"ש.

אבן בכה"ח שם כתב, דבעינן שיאכל ד' ביצים בכדי אכילת פרס, וכדבריו

ראיתי שכתב בשו"ת קרבן אשה (ס"ס ה) דכשם שבאכילת כזית אין להפסיק בכדי אכילת פרס, דאז אין לברך ברהמ"ז, הכי נמי גבי קבע סעודתו על פת הבאה בכיסנין, דאם שהה בכדי אכילת פרס, אין מברכים ברהמ"ז אלא ברכה מעין שלש.

ע"ש. ועיין בגמרא כריתות יג. דמשמע לכאורה כדברי הרב קרבן אשה. ואיתותב שמואל. וי"ל דגבי גויה הקילו גבי שהיית משקים מצטרף בעינן בכדי אכילת פרס דהחמירו יותר. וצ"ע. וע"ע בכה"ח (סי'

תרל"ט ס"ק נא), ובשו"ת דובב מישרים (סי' מח). ע"ש. ואלמלא דבריו יש מקום לומר דה"נ בעינן כזית בכדי אכילת פרס, ולא שהכל יהיה בכדי אכילת פרס, שאז צריך לאכול הכל בהמשך אחד בלי הפסק, באכילת פירות וכיו"ב, וכמ"ש שם. ודמי לשתיית

ביצים, ולכן צריך לזהר בחתונות כשאנו רוצה ליטול ידיו, שלא יאכל מיני עוגות שיש עליהם תורתא דנהמא. דאם יאכל אף מעט עוגה, לפעמים כשיעור פת שבסעודה, שלדעת המג"א נחשב קביעות סעודה. ע"ש. וע"ע במ"ש בחאו"ח סי' עא, ובחיו"ד ח"ג סי' קכ. ע"ש. וכן יש הנוהגים לברך המוציא וברהמ"ז, כל שקובעים סעודה על פת הבאה בכסנין, אף שאין בה שיעור ע"ב דרהם, אלא שאנו הספרדים חוששין לסב"ל, ואין מברכים המוציא וברהמ"ז אלא כשאכל שיעור ע"ב דרהם.

אילם כל זה בשאר ימות השנה, אך בער"פ שחל בשבת, שאין במלון לחם אחר זולת המאפה הנזכר, ומטעמים מובנים הנהלת בית המלון אוסרת הכנסת חמץ לכל שטח בית המלון, אם אכן רוב התערובת תהיה מקמח מצה, איה"נ יברך עליה המוציא וברהמ"ז. תדע שאנו מברכים בפסח המוציא וברהמ"ז על מצה אפי' בפחות משיעור ע"ב דרהם, אף שבכל השנה אין אנו ההולכים ע"פ דעת מרן הש"ע מברכים על המצה המוציא וברהמ"ז. וע"כ שהטעם לזה מפני שבפסח המצה היא לחמנו, וזולת זה אין לחם אחר, והוי קביעות סעודה אף בפחות משיעור ע"ב דרהם. וכל שנתחייב בברכה אחרונה, מברך ברהמ"ז. וכ"ש באכל ושבע.

ולפי זה גם לענין המאפה הנ"ל שיש בו קמח מצה הניכר טעמו, ונעשה להטעים, אף אם נחשיב אותו כעוגה

ביצים, כמ"ש בברכ"י (סי' קסח סק"ד) בשם הרב בית דוד. וכ"כ עוד בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' עא). וכ"כ הרב בית מנוחה (דף מה או"טז). והרב בירך את אברהם (דף ט). ובבא"ח (פר' פינחס אות ט). ובכה"ח (סי' קסח ס"ק מה). וכן עמא דבר. וכ"כ בשו"ת קרית חנה דוד (ח"א סי' לג). וע"ע בספר שיעורי תורה (סי' ג') אות טז ובהע' שם ס"ק לז) וכתב בשו"ת ימי יוסף בתרא (חאו"ח סי' ה') שאפי' אם אכל פת הבאה בכיסנין דרך קבע, אלא שנשתפק אם אכל שיעור קביעות סעודה, דהיינו ע"ב דרהם, יברך מעין ג', ויוצא י"ח, שמכיון שברכת מעין ג' פוטרת במקום ברהמ"ז, די בכך. וע"ע בשו"ת דבר משה (ח"ג סי' יד דף ט). ובספר חזו"א (סי' כח אות ז). ובשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"א סי' כז).

גם בזכרונות אליהו (בהל' ברכות בידי ברכת המוציא אות טז) כתב ע"ד המג"א, שכבר חלקו עליו האחרונים. וכ"פ בכה"ח (שם ס"ק מז) שמנהג העולם הוא כדמשמע מסתמות דברי הש"ע, שאם לא אכל שיעור קביעות סעודה מן הפת הבאה בכסנין, אע"פ שאכל עמו בשר ודגים ושבע, אינו מברך אלא ברכה מעין ג'.

והנה בשו"ת אג"מ (ח"ג מאו"ח סי' לב) כתב, כי במדינות אלו רגילים לאכול הרבה דברים בסעודה, וממעטים ממילא באכילת לחם. והמג"א (ס"ק יג) כתב, שהקביעות סעודה אם אכל בשר ודברים אחרים, הוא כשיעור הפת שאוכלים עם בשר ודברים אחרים. נמצא שבמדינה זו קביעות סעודה הוא שיעור קטן אפי' מג'

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

יח. כדי שלא יצטרך להשאיר חמץ בביתו בשבת, ויבוא לידי חשש מכשול ותקלה מפירוורי החמץ הנשארים מהסעודה, ובפרט כשנמצאים ילדים קטנים בבית וקיים חשש שיפזרו את החמץ אנה ואנה], וכן שלא יצטרך להניח את כלי החמץ שנשארו מסעודות השבת, שאין אפשרות לנקותם בשבת להדיחם כראוי, שאין שבת מכין לחול, וישארו בבית כאבן שאין לה הופכים, עד מוצאי יום טוב של פסח, לפיכך ישנה עצה טובה ונכונה לנהוג לבער החמץ מכל וכל בערב שבת, לבלתי השאיר לו שריד כלל ועיקר, ולהצניע במקום מיוחד את כל כלי החמץ לאחר הדחתם ושטיפתם בערב שבת כראוי, ולהשתמש בשבת אך ורק בכלים הכשרים והמיוחדים לפסח, ובתבשילים ומאכלים הכשרים לפסח, ויקיים מצות סעודות שבת, במצה מבושלת בתוך מרק של בשר או של עוף, באופן שכזה: שלאחר שנתבשל התבשיל יורידנו מעל האש, ובעוד התבשיל שבסיר חם שהיד סולדת בו, יתן בזה אחר זה בתוך התבשיל כמה ריקי מצות ביחד כדי צרכו, באופן שהמצה ספגה היטב טעם התבשיל, ואז יוכל לקיים בה מצות שלש סעודות. וטוב שלא יוציא את ריקי המצות מתוך הסיר אלא עד שיצטנן התבשיל, ויוכל להוציא המצה בשלימותה, שלא תתפורר בתוך המרק, שיהיה אפשר לבצוע אותה בשבת ולברך עליה כשהיא שלימה [לחם משנה] המוציא וברכת המזון, כיון שנשאר עליה צורת פת, [עיי' ש"ע סי' קסח ס"י], ובאופן שיש בה כזית. וכן הוא הדין שיוכל לטגנה בשמן, ויהיה אפשר לקיים בה סעודות שבת. ואם ירצה יוכל בליל שבת לסעוד אף על מצה רגילה, הואיל ובליל י"ד אין איסור כלל

בער"פ שחל בשבת, שאין איסור אכילה בפחזניות הנ"ל בער"פ, מכל הטעמים הנ"ל. ואין לאסור כאן מצד קמח מצה בער"פ, וכאשר נתבאר. וכן נראה דעת הרב שמירת שבת כהלכתה. ולענין הברכה על המאפה הנ"ל כיון שהקמח מצה בא להטעים, ניתן לברך עליו המוציא לחם מן הארץ, וברכה אחרונה ברהמ"ז כשקובעים עליה סעודה.

וכדין פת הבאה בכסנין, מאחר ובער"פ שחל בשבת זה הוא הלחם במקומות רבים, והוי קביעות סעודה, דשבת קובעת, יש לצרף סברת הרב פיינשטיין הנ"ל, ולהורות לברך על זה המוציא וברהמ"ז. דכל שעיקר התערובת היא מקמח מצה, יברך עליה המוציא וברהמ"ז.

ולסיכום: יש להורות לגבי שבת הגדול

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

באכילת מצה, וכאמור לעיל, וביום שבת יקיים סעודת שחרית וכן סעודה שלישית במצה מבושלת או מטוגנת. (ח)

עצה טובה לקיים סעודות שבת בשנה זו מבלי חשש חמץ

עשירה בכל סעודות שבת כדי שלא יצטרך לחזור אחר ביעור החמץ בשבת ע"כ. וראה עוד בארחות חיים (חמץ ומצה סוף אות עח) ע"ש.

ובשרית תעלומות לב (ח"א ארי"ח סי' ד) כתב, בשנה זו התרלו חל ער"פ בשבת, וכמו צער בנפשי על האיסורים והתקלות שאירעו בשבת זו מחמת אכילת החמץ, כי לא היו יכולים להזהר היטב בענין הפירוים של החמץ וכיבוד הבית וכיצא, מלבד מניעת עונג שבת שהיו צריכים לאכול בין תנור לכירים, ועוד שרבים מתאחרים להתפלל בשבת וקיים חשש שיאכלו חמץ אחר זמן איסורו. ולכן עלה בדעתי להזהיר את העם לבער כל החמץ מער"ש, ויקבעו סעודותיהם בשבת זו על מצה עשירה, ובזה אנו ניצולים מכמה איסורים ומכשולות אשר א"א לפורטם, וראוי לעשות כן משום מיגדר מילתא. אלא שלא מלאני לבי להטריח את העם לעשות מצה עשירה, כמ"ש מן הב"י (סי' תמד), ומ"מ אני נהגתי כן בעצמי, וביערתיו הכל מע"ש, ואכלתי מצה עשירה. וכן גליתי און כמה תלמידי חכמים רשומים לעשות כן, ואולי ע"י כך ישתרבו המנהג מאליו. עכמ"ד. וכן נהג הרה"ג ר' יוסף בן ואליד, כמ"ש בס' שמו יוסף (סי' קלו).

(יה) כבר הזכרנו לעיל שיסוד ההצעה נזכרת היא ע"פ מה שכתב רבינו יצחק אבן גיא שהובא בהשגת הראב"ד (פסחים יג.), כשחל ער"פ בשבת מבערין הכל לפני השבת ואוכל מצה בשתי סעודות של שבת, (בסעודת ליל שבת ובסעודת שחרית). וכן הוא בשו"ת תמים דעים (סי' רמה ד"ג סע"ג). ובשו"ת הגאונים (שערי תשובה סי' צג) כ' בזה"ל: הרב רבינו יצחק בן גיא כתב, באלינסה נהגו לבער את הכל מלפני השבת ולאפות מצה בער"ש ולאוכלה בשבת. וגדרו גדר הקדמונים בפני המקילים שלא יבואו לידי איסור. ובמוצ"ש אופים מצה כתקנתה ומקיימים בה את המצוה. ע"כ. וזהו משום שסובר שמותר לאכול מצה בער"פ עד זמן איסורו של החמץ. [וע"ע בבעל המאור (פסחים מט.) ובמאירי (פסחים יג.)]. ומיהו לדידן דלא קי"ל הכי, יש לקיים סעודת שחרית במצה מבושלת, וכן סעודה שלישית. וזמן הב"י (סי' תמד) כתב, שאין להקשות למה לא תיקנו לבער הכל מלפני השבת ולא ישירו כלום, ובשבת יאכלו מצה עשירה, שמכיון שאין סיפוק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל שלש סעודות, לא הטריחו חכמים לעשות כן. ע"כ.

והאר"י הגדול (ח"ב דף ג"ט ע"ד) כתב: כשחל י"ד בשבת מנהג טוב לאכול מצה

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

[כמ"ש בכף החיים סי' קסח ס"ק מה].
וכתבנו בזה להלן במקורות לטעמים
הבאים. ולכן יותר נכון לעשות מצה
מבושלת שלא פקע מעליה תורת פת,
ומברכים עליה המוציא וברמה"ז.

ובאמת שיש עקולי ופשורי בענין ברכת
מצה עשירה בשבת זו, אם יכרך
המוציא וברהמ"ז, או בורא מיני מזונות
ועל המחיה, כל שאינו אוכל כשיעור
ארבע ביצים, דהיינו שיעור ע"ב דרהם.

אין איסור בל תוסיף כשאינו אוכל פת בערב פסח בבוקר

(ארו"ח ס"ס קנה) ובפרט לפי מ"ש המחנה חיים
(ארו"ח ח"ג סי' מד), דלא שייך בל תוסיף כל
שלא התחיל עדיין במצוה, ולכן המתענה
בערב יוהכ"פ אינו עובר בכל תוסיף ע"ש.
וכ"כ הגאון רבי חיים דניאל שלמה פינסו
בספר שם חדש (דף כ"ב ע"א), שהאוכל וישן
בסוכה בערב חג הסוכות אינו עובר בכל
תוסיף, שכל שעושה שלא בזמנו אינו
עובר בכל תוסיף כשאינו מתכוון לשם
מצוה. כמבואר בעירובין (צו). ועוד
שדוקא אחר החג שייך בל תוסיף, אבל
לא מקודם החג. וכמ"ש מהר"ם חאגיז
בס' אלה המצוות (סי' תג"ד) בשם החינוך
וע"ע להרגאצ'ובי בשו"ת שלמת יוסף (סי'
יב) וע' להגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת
אלעזר (ח"א ר"ס נ"ט) ודו"ק. [וכשעושה כן, יש
לו לבטל החמץ בשעת ביעורו בערב שבת.
וראה במטה יהודה (סי' תמד ס"ב). וכמבואר
בסעיף הבא]. וע' בחזו"ע פסח (מהדר תשס"ג
עמ' רסב).

ודע, שאין לומר שבמה שמוסיף להמנע
לגמרי מאכילת חמץ בער"פ יעבור
על איסור בל תוסיף, זה אינו, שמכיון
שאינו מכויץ במניעתו מאכילת חמץ
להוסיף על מה שאסרה התורה, אלא רק
עושה גדר לעצמו מחמת חשש תקלה
ומכשול, שפיר דמי, וכמ"ש בר"ה (כ"ח):
לעבור שלא בזמנו צריך כוונה. וראה
לדברינו מדברי רבינו יצחק בן גיאת,
והא"ז הנ"ל, שלא חששו לאיסור בל
תוסיף. ואמנם הגר"ח פלאגי בספר חיים
לראש (דף יח.), הביא חקירת האפי זוטרי (סי'
תמד), כי למה לא אסרו חז"ל לאכול חמץ
בער"ש י"ג בניסן, שמא יטעה בשאר
שנים, וכ' לתרץ, שאם באנו לאסור
באכילת חמץ נמצא שמוסיף יום אחד על
איסור אכילת חמץ ועובר על איסור בל
תוסיף, ולכן לא גזרו. ע"כ. ואין דבריו
מחווירים, וכמו שהוכחנו במישור מדברי
הראשונים. וכ"כ בפשיטות בשו"ת אג"מ

ברכת מצה רגילה [מצות מכוונה או מצות דקות] בער"פ שחל בשבת

עליה המוציא, מאותו הטעם שבפסח
עצמו מברך עליה המוציא. וכאן רבים
מבערים כל החמץ מביתם, וגם בשבת הזו
שהיא ער"פ רבים אוכלים רק מצה, ואינם
חפצים לאכול עוד חמץ. לכן כמו שבפסח
עצמו הדבר פשוט שמברך עליה המוציא,

וכאשר אוכל מצה רגילה בליל שבת
(בער"פ שחל בשבת, שאין האיסור רק ביום
י"ד), יש לדון לגבי ברכת המצה. [והנידון
בכל זה הוא לגבי מצות דקות כמו
שנוהגים אחינו האשכנזים, או לגבי מצות
מכוונה שהם נכססות]. ונראה שיש לברך

ה"ה כאן בערב הפסח, יש לברך עליה המוציא. ואף שאינו אוכל רק כזית. ובפרט שלגבי ברכת המצה בכל השנה, אין הדבר ברור שברכתה מזוונת, אע"פ שכן אנו נוהגים למעשה. וראה מה שכתבנו בזה בילקו"י על הלכות ברכות (עמוד קכו), שהמנהג הוא לברך על המצה בכל השנה בורא מיני מזוונות. ונאמנם בשאר שבתות השנה לגבי סעודה שלישית מי שאינו יכול לאכול פת, עדיף שיאכל מצה, ויש לו עדיפות משאר פת הבאה בכיסנין, משום דמצה הא יש אומרים שברכתו המוציא לחם מן הארץ, שהרי רגילים לאכול המצה עם דברים הבאים מחמת סעודה, ויש פוסקים הסוברים דמצה לא דמי לשאר פת הבאה בכיסנין הנאכלים לקינוח סעודה. וחזי לצרף סברתם להקפיד לכתחלה במצה אם אינו יכול לאכול פת].

ולמעשה, אם אינו קובע סעודתו על המצה, הדיינו שאינו אוכל שיעור שבעים ושנים דרהם [216 גרם] אינו מברך על המצה המוציא וברהמ"ז, דאחר שהאחרונים פסקו שצריך שיעור לקביעות סעודה, אין לנו להורות לברך ברהמ"ז על פחות משיעור זה. וכן פסקו בבא"ח (פרשת פנחס אות יט), ובמשנ"ב (סי' קסח ס"ק כד), ולכן כל שאוכל פחות מהשיעור הנז' יברך מזוונות ועל המחיה.

והנה מרן בש"ע (סי' קסח סעיף ו), פסק, פת הבאה בכסנין, יש מפרשים שהיא פת העשויה כמין כיסים ממולאים דבש או סוכר עם אגוזים ושקדים ותבלין, וי"א שהיא עשויה מעיסה שמעורב בה דבש או סוכר או שמן או מיני תבלין, ובלבד שיהיה טעם הפירות או התבלין ניכר

בפת. וי"א שהיא פת שעושים אותה כעכין יבשים, בין שהיא מתובלת ובין שאינה מתובלת, וכוססים אותה, והלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים עליהם דין פת הבאה בכסנין, שמברך עליהם מזוונות וברכה מעין שלש, אא"כ קבע סעודתו עליהם, שאז מברך המוציא וברהמ"ז. ע"כ.

וכבר כתבנו לעיל דסברא אחרונה היא דעת רבינו נתן בעל הערוך בשם רבינו האי גאון, והביא סמך לזה מהכתוב ביהושע (ט, ה), וכל לחם צידם יבש היה נקודים. ותרגם יונתן בן עוזיאל, וכל לחם זודיהון יבש הוה כסנין. ולכאור' ה"ה למצה שהיא קשה, וכוססים אותה שיש לברך עליה מזוונות וברכה מעין שלש. וכ"כ בשו"ת בשמים ראש (סי' כב): ועל דבר הרקיקים הדקים מאוד, דעתי נוטה שכל לחם שאין דרך בני אדם לאכול אותו בתורת לחם לשובע, אלא לפרקים בתורת מעדנים, אין זה הלחם שקבעו לו חכמים ברכת המוציא וברהמ"ז. ע"כ. והיינו רגילות במשך כל השנה. ולכן אף שיש האוכלים מצה כמו בסעודה, אבל אין כן הרגילות של רוב האנשים ברוב השנה.

אמנם בשו"ת כנה"ג (סי' קנח הגבי' אות א) כתב, שעל המצה מברך המוציא וברהמ"ז לפי שאינה קשה כל כך. ע"ש. אלא שי"ל שבמצות שלנו שהם קשות ממש, גם הכנה"ג יודה שיש לברך עליהם בורא מיני מזוונות ומעין שלש.

ובשו"ת גנת ורדים בגן המלך (סי' סד) כתב, המצה שעושים בפסח, מן הדין היה ראוי לדונה כדין פת הבאה בכסנין

אלא א"כ קובע סעודתו עליה, שאז מברך המוציא וברהמ"ז. ע"כ.

ומשמע שמסקנת מרן החיד"א בזה, שמעיקר ההלכה יפה נהגו רוב העם לברך על המצה בורא מיני מזונות ומעין שלש, ורק מהיות טוב ראוי שיקבע סעודתו על המצה, ואז יברך המוציא וברהמ"ז.

ובספר בית מנוחה (בדיני נטילת ידים אות ד), הביא בקיצור דברי המחז"ב הנ"ל, שאין דברי השירי כנה"ג והבית דוד מוכרחים בזה, ומיהו ירא שמים מהיות טוב לא יאכל מצה אלא א"כ קובע סעודתו עליה. וכתב על זה, ולי נראה שאפי' ירא שמים רשאי לכתחלה לברך על המצה בורא מיני מזונות, ואינו צריך לקבוע סעודתו עליה. ע"ש.

ולכאורה נראה שמכיון שמבואר בארחות חיים (הל' סעודה אות כז) בשם רבינו דוד בר לוי, בעל המכתם, שכל הדברים שיש בהם מחלוקת אם מברכים עליהם המוציא וברהמ"ז, או בורא מיני מזונות ומעין שלש, מספק יש לנהוג לברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין שלש, כיון שאין דרך לקבוע סעודה עליהם, ומ"מ אם קבע סעודה עליהם מברך המוציא וברהמ"ז ע"כ. וכן מתבאר מדברי מרן הש"ע (סי' קסח סעיף 1) הנ"ל. לפיכך גם בדין המצה שלא יצא הדבר מידי ספק, ועיינו הרואות שהדבר שנוי במחלוקת האחרונים יש לברך עליה בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, כל שלא אוכל שיעור קביעות סעודה 216 גר'.

גם הגאון רבי אלעזר בן טובי, ראב"ד

לברך עליה בורא מיני מזונות, כיון שהיא יבשה ניקודים, וכוססים אותה, אלא שבהיות ומצה זו לחמו של חג הפסח מברכים עליה המוציא וברהמ"ז. ע"כ. ומשמע שמצה שנעשית בשאר ימות השנה, וכן מצת חמץ, מברכים עליה בורא מיני מזונות וברכה מעין שלש. וכ"כ בשו"ת חינוח דחיי (ס"ס עט).

אך בשו"ת בית דוד (סי' ע' וסי' פג) העלה שיש לברך על המצה המוציא וברהמ"ז, והטעם לפי שעשיית פת כסנין שכוססים אותו, הוא באופן שלאחר שנאפה כהוגן, חוזרים ומכניסים אותו לתנור על מנת שיתייבש ביותר, או שלכתחלה משהים אותו בתנור עד שיתייבש יפה יפה, אבל מצה אין יבשותה אלא מחמת דקותה, ולכן דינה כפת ממש. ועוד יש לחלק בין פת הבאה בכסנין שאין דרך בני אדם לקבוע סעודה עליה, אבל מצה שנעשית על מנת לקבוע סעודה עליה בפסח, הואיל וחל עליה שם פת, לא פקע מעליה דין פת גם לאחר הפסח ע"כ.

ומרן החיד"א במחז"ב (סי' קנח אות ה) כתב לפקפק על דברי הבית דוד, שאף שגם המצה נעשית כדרך כסנין, מ"מ בפסח שקובע סעודתו עליה דינה כפת גמור, משא"כ לאחר הפסח, שיש לברך עליה בורא מיני מזונות ומעין שלש כדין כסנין. ורוב המון העם נוהגים לחשוב המצה לאחר הפסח כדין כסנין, ומברכים עליה בורא מיני מזונות ומעין שלש. וסיים, אמנם אחר ההשקפה היטב יש לקיים דברי הבית דוד, מ"מ ירא שמים מהיות טוב לא יאכל מצה לאחר הפסח,

לעדת המערבים בירושלים, כתב בספר פקודת אלעזר (ס' קסח, דף כג.), שמכיון שכבר נהגו העולם לברך על המצה קודם הפסח, וכן לאחר הפסח, בורא מיני מזונות ומעין שלש, והמנהג הזה נהגו אותו כל העם בצינעא ובפרהסיא, והואיל ועיקר חיוב הברכה לאכילה שאין בה קביעות סעודה כדי שביעה אינו אלא מדרבנן, כדאי לסמוך על המנהג בלי שום פקפוק, וכמו שפסק כ"ר"ב מרן הש"ע, שבכל אלו הדברים יש להקל לחושבם כדין פת הבאה בכסנין, ומשום שסב"ל, וכמבואר בב"י, וכ"ש בנידון שלנו שהוא מנהג פשוט אצלנו מאז ועד עתה לברך על המצה מזונות ומעין שלש. ע"כ.

וראה עוד בשו"ת הר צבי (א"ח סי' צא), שהסתמך גם כן על דברי המחז"ב הנ"ל, שעל מציות קטנות שנעשות לאכילת עראי, יש לברך עליהן בורא מיני מזונות ומעין שלש, ופטורים מנטילת ידים, ורק אם קובע סעודה עליהן, צריך נטילת ידים והמוציא וברהמ"ז. ע"ש.

ובספר סופרים וספרים (עמ' שיט) כתב, שאין ספק שלהלכה הצדק עם האבני שהם הנ"ל, ואף גם לא ראינו כאן מי שיברך בורא מיני מזונות על המצה כל ימות השנה, אבל מה שהחליט האבני שהם שאין שום מקור למנהג זה, דומה שהמקור לזה מדברי הערוך בשם רב האי גאון, בפירוש כסנין, כפי שהובא בש"ע הגר"ז (ס' קסח סעיף י"ב). ורק בימות הפסח שדרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליה, מברכים המוציא וברהמ"ז. עכת"ד.

ומה שכתב שלא ראינו מי שיברך על

המצה בורא מיני מזונות ומעין שלש, הנה נאמנים עלינו מרן החיד"א והפקודת אלעזר שהעידו שכן המנהג. וכ"כ הרה"ג רבי חנניא גבריאל בספרו מקורות הלכה (עמוד קכו), ובספר נתיבי עם (ס' קסח) כתב גם כן, שהדין דין אמת לפי דעת מרן הש"ע שפסק להלכה כדברי הערוך בדין כעכים יבשים שכוססים אותם, וה"ה למצה ע"ש. ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' יט), כתב ליישב מנהג האשכנזים שמברכים על המצה לאחר הפסח המוציא וברהמ"ז, והעיר שהספרדים אינם נוהגים כן, אלא מנהגם לברך על המצה לאחר הפסח בורא מיני מזונות ומעין שלש. ע"ש. [וכמבואר דין מצה הנ"ל בשו"ת יחו"ד חלק ג]. וע"ע מה שכתב בדין ברכת המצה, בשו"ת שער שמעון אחד (חלק ה סי' לג).

ודן עתה הגיע לידי איזה ספר [ברית הלוי]. וראיתי לו בסי' ב' שכתב בחוצפא ויוהרא כלפי מרן אאמ"ר, דמה שטוענים שהמנהג לברך מזונות ומעין ג' על מצה, "אלו דברים שאין להם שחר". ע"ש. ועיקר הטענה לקח מספר סופרים וספרים שהובאו ביחו"ד הנ"ל. ותמיהני, היאך העלים עינו ממה שהשיב לו ביחו"ד, מדברי החיד"א הנ"ל שכתב: "ורוב המון העם נוהגים לחשוב המצה לאחר הפסח כדין כסנין, ומברכים עליה בורא מיני מזונות ומעין שלש". גם הגאון רבי אלעזר בן טוב, והרה"ג ר' חנניה גבריאל העידו "שכבר נהגו העולם לברך על המצה מזונות. וכן נהג מוריני ראש הישיבה רבינו עזרא עטייה זצ"ל. ואדרבה בציץ אליעזר חיפש מקור למנהג

לשובע בתור סעודה יהיה ברכתה מזונות. עכ"ד.

הנה אין בדבריו ממש, שהרי אכילת מצה לעולם אינה לקינוח סעודה ותענוג, אלא אדרבה בדרך כלל אוכלים מצה לשובע כמו סעודה, ועכ"ז החיד"א כתב שמברכים מזונות. א"כ מה שהעמיד אוקימתא בדברי החיד"א דלא איירי באוכל מצה לשובע, בודאי דזה אינו, ומעתה היאך כתב על דברי מרן אאמו"ר שאין לדבריו שחר, אדרבה לדבריו ולאוקימתא שהעמיד אין כל שחר.

האשכנזים, שהרי בפשטות המצה נכססת בשיניו, ואין שום טעם לברך המוציא זולת בקובע סעודה. ואף אם אינו אוכל לתענוג, הרי בכל דבר הנכסס בעינן שיעור קביעות סעודה [216 גר'] כדי שיוכלו לברך על זה המוציא. ומה שהמציא "יסוד" לחלק בין מועט להרבה, דבריו נסתרים מדברי רב האי גאון הנ"ל. וגם כל מה שדחק בדברי החיד"א, שבא לחלוק רק על הסברא דאחר הפסח ברכתה המוציא אף שאין נאכלת לשובע, אבל מעולם לא עלה על דעת החיד"א שאם דרך העולם לאכול

עשיית קפה בשבת

אין אוכלים קפה עם סוכר כמות שהוא, הנה כתב כן בבטחון כאילו דבריו הם נמסרו לו ממשה בסיני, ודברי מרן אאמו"ר הם ח"ו דברי עיקש, ואני אומר אדרבה דבריו הם דברי עיקש, כי מה איכפת לן שאין רגילים לאכול קפה בסוכר, סוף סוף הקפה ראוי לאכילה עם סוכר, והרי גדר מבשל הוא להכשיר דבר שאינו ראוי לאכילה שיהיה ראוי לאכילה, וכיון שהקפה אחר הקלייה ראוי במציאות לאכילה, וכך היו נוהגים בעבר, כמו שהעיד הרב גנת ורדים, מה איכפת לן שבפועל כיום לא הכל אוכלים קפה עם סוכר. תדע, דלגבי בשר אמרו בגמרא לגבי מוקצה דחזי לאומצא, ואטו בזמן הגמרא רובם אכלו בשר חי, אלא די בכך שהוא ראוי באומצא, ואף שאמרו כן לענין מוקצה, שהטעם הוא אחר שאינו מקצה הבשר מדעתו, ואין בו מגו דאיתקצאי וכו', סו"ס חזינן דמה שראוי

וע"ש בהקדמתו שהטיף מוסר שלא יכתבו בלשון חריפה, דהוי מתכבד בקלון חבירו, ומאידיך הוא עצמו כותב בחריפות, ולא נגד איזה מחבר, אלא כלפי גדולי הדור, וראה בסי' לג שכותב על ההיתר של מרן אאמו"ר לערות רותחין בשבת על קפה, שאין שום טעם וריח להתיר בקפה, "ואין זה אלא דרך עיקש". ולגבי מיחזי כמבשל בפלאטה חשמלית כתב, שהמתיר בזה "עתיד ליתן את הדין", ו"דברים שאין להם שחר", ועוד כהנה לשונות חריפים כלפי גדולי הדור. וזאת אחר שהטיף מוסר לכתוב בדרך ארץ כלפי אברכים. ואיני יודע מה עלה בדורינו שבו חוצפא יסגי, שכך כותבים צעירי צאן כלפי מי שגדול. ובפרט שכל דבריו הם דברים שאין בהם שום סברא והגיון. ובענין עשיית קפה בשבת, הנה הסברא שכתב בספר הנ"ל גבי קפה שכיום

לאכול דבר מתוק הרבה, דגם דבש אין אוכלין הרבה, וכ"ש צוקער שעוד יותר מתוק, וא"כ בהכרח הוא מטעם אחר, אולי נסתפק דשמא אינו מבושל, או מחמת שלא ידוע לאינשי, וקפה נמס ידוע לאינשי שהוא מבושל, וגם כמדומני שנוהגין להיתר בצוקער כהפמ"א שמביא שע"ת שם. וכן משמע ממ"ב ס"ק ע"א. איברא דאני מחמיר לעצמי בין בקפה נמס ובין בצוקער ליתן בכלי שלישי אבל לדינא אין להחמיר. עכת"ד.

חזינן שגם הוא תפס בפשיטות דמה בכך שאין אוכלים הקפה עם סוכר כמות שהוא, דסוף סוף ראוי לאכילה. וא"כ היאך כתב על סברת המקילין אין זה אלא דרך עיקש. ועיין בשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' כב), ובלוית חן (עמוד סד) שהשיב על עיקר הטענה דקפה במים קרים אינו ראוי לשתייה, ואילו במים חמים ראוי לשתייה. וע"ע בילקו"י שבת כרך ג' (עמוד רמא).

ודע, די"א שברכת מעין שלש בדיעבד פוטרת ברהמ"ז, וכדמוכח מדברי מרן בש"ע (סי' קסז) דעל כל ג' סוגי העוגות מברכים מזונות ועל המחיה, מטעם סב"ל. ומדנקט לשון להקל משמע שברכת על המחיה פוטרת ברהמ"ז. ודעל כל סוג של עוגה לחד מאן דאמר ברכתו המוציא וברהמ"ז, וכיון דמרן פסק שמברך על המחיה על כרחך דברכה זו פוטרת ברכת המזון בדיעבד. ויש חולקים בזה, וכדמוכח לכאורה מהב"י סי' רסח. ודו"ק. ראה בשו"ת יבי"א ח"א (אר"ח סי' יב).

לאכילה אפי' שאין דרך הכל בכך, סגי בזה, וה"ה בנ"ד. ודו"ק. וא"כ מהיכן שאב העוז והחוצפא לכתוב על מי שגדול שהם דברי עיקש. שרא ליה מריה. **שוב** ראיתי בשו"ת אג"מ (אר"ח ח"ד סי' עד) שנשאל לגבי עשיית קפה נמס בשבת, שהרי מבשלים את הקפה ואח"כ מיבשים אותו באויר חם ביותר. האם משום זה יש להחשיבו כמבושל כל צורכו, או שמא משום שאין טעמו כשנימוח בקרים דומה לטעמו כשנימוח בחמין, י"ל שהוא כמש"נ בערוה"ש (סי' שיי"ח סכ"ח) גבי טיי, שאף אם מבשלין אותו, אין הבישול לבשלו אלא רק לעשותו שיהי' ראוי לבשלו, ומשום כך שייך בו בישול. ועל זה השיב, דפשוט שאם האמת שקפה נמס אכן נתבשל במים אחר שקלו גרעיני הקפה, הרי הוא דבר מבושל אם בשלו כל צרכו. ומסתבר שהוא אמת מדנימוח הקפה ונמס לגמרי, וגם החום של שמונה מאות מעלות, שבשביל זה נתייבש כל כך שנעשה אבק, הוא ג"כ בישול, וממילא אין בשול אחר בשול, דהא יבש הוא, ומה שמרגישים טעם אחר בקפה שנמוח במים קרים, מקפה שנמוח במים רותחים, אינו כלום, כדהוכחתי ממלח, ולא דמי לטי. ומה שהביא השע"ת (שיי"ח ס"ק כ') ממחז"ב בשם זרע אמת, שאסור לערות מכלי ראשון על סוכר אף שמבשלין אותו, אינו מטעם דאין הדרך לאכול בעיניה, ד"מה בכך", וגם ודאי הדרך גם לאכול בעיניה לתינוקות וגם לגדולים, רק שהוא מחמת שאין רוצים

ברכת המצה בער"פ שחל בשבת - תשובה ע"ד האור לציון ח"ג

חשיבה קבע, ומברך המוציא וברהמ"ז. ע' ברדב"ז (ח"ב סי' תטט), ובכנה"ג (סי' תמד הגה"ט), ובפסח מעוביין (סי' תכו), ובברכ"י (תמד אות א), ובשור"ת חיים שאל (ח"א סי' ע. וע"ש במה שהביא בשם הרב זרע אמת ח"א אר"ח סי' כח), ובשור"ת לב חיים (ח"ב סי' פח), ובשלחן לחם הפנים (ח"ו סי' תמד אות א), וע"ע באג"מ (ח"א סי' קנה). ודר"ק. [וגם בזה אע"פ שאין המנהג כן, וגם בחזו"ע מהדר"ק ח"ב עמ' מב דחה שיטה זו, מ"מ שפיר דמי לצרף דעה זו לסניף. ובשור"ת לב חיים שם צירף סברא זו לגבי מצה עשירה, כיון שזהו לחמו בשבת זו]. ולכן שפיר יש לתפוס שדי באכילת כזית מצה מבושלת [או מצה רגילה כליל שבת, שמותר לאכול מצה רגילה] בשביל קיום מצות סעודת שבת. אלא שלכתחלה יש לאכול בכל סעודה מסעודות שבת יותר מכביצה פת, וראה במשנ"ב (סי' רצא ס"ק ז).

וגם לענין מצה מבושלת בער"פ שחל בשבת, נקטינן להלכה שכל שיש בה כזית שלם, ברכתה המוציא וברהמ"ז, אע"פ שלא אכל רק כזית. הואיל ויש עליה תורת לחם. וראה בזה בשור"ת יחוד"ד ח"ג (סי' ס"כו) שהברכה על מצה מבושלת או מטוגנת בער"פ שחל בשבת, המוציא לחם מן הארץ, וברהמ"ז. [ודעת המשנ"ב (סי' קסח ס"ק נו ובשעה"צ אות נב) לגבי טיגון שאפי' טיגן חתיכה פחות מכזית, אפשר שמברך המוציא. וכ"כ החזו"א (סי' כו סק"ט). אמנם להלכה גם בטיגון בעיני שטיגן דוקא חתיכות גדולות שיש בהם כזית, וכמ"ש בילקו"י סי' קסח סעיף ד].

גם בכה"ח (סי' תמד אות ט) כתב, שמצה מבושלת, אם יש בכל חתיכה כזית, יש

וניהדר אנפין לנ"ד, לגבי ברכת המצה כליל שבת של ער"פ שחל בשבת. דהנה יש שכתבו שבשבת זו אם רוצה לאכול כליל שבת מצה רגילה, יצטרך לאכול ד' ביצים, [שהם כמו שמונה מצות מכותה, לפי משקל]. דהא בשבת זו רוב בנ"א אוכלים פת בשתי הסעודות הראשונות, ולכן אין ברכת המצה המוציא. ורק מחצות היום של ער"פ ברכת המצה היא המוציא, וכמו כן אין לצאת ידי חובת סעודה ראשונה ושניה במצה מבושלת, כיון דדמיא למעשה קדירה, ואפי' אם יאכל ממנה בשיעור קביעות סעודה, ברכתה מזונו. וכ"ש במצה מטוגנת, ורק יוכל לקיים סעודות שבת (ראשונה ושניה) במצה עשירה, באופן שיאכל מהם שיעור ד' ביצים. (אר"צ ג פ"ד אות א).

אולם לענין הלכה נראה, א. שלענין אכילת מצה כליל שבת זו, שפיר יכול לסמוך על אכילת כזית ממנה, בשביל ברכת המוציא וברהמ"ז [ואם אוכל פחות מכביצה נוטל ידיים בלא ברכת על נטילת ידיים]. שהרי סוף סוף בביתו כבר אין חמץ, ומחזיק בביתו רק מצות, כמו בכל ימי הפסח, ורבים נוהגים כן לבער כל החמץ ולאכול מצה בשבת זו. ב. ובצירוף דעת הפוס' שהמצה בכל השנה ברכתה המוציא [ולא מפני שמנהג הספרדים לברך על המצה מזונו, בטלה דעת החולקים עד שלא יצטרפו לספק]. ג. ועוד יש לצרף דעת הפוס' ששבת קובעת לאכילת עראי כשם שקובעת למעשר, וגם אכילת מזונו

אע"פ שלא אכל רק כזית. ואפי' אכל רק כזית ממצה מטוגנת או מבושלת, כיון שהיה אפויה תחלה, ואח"כ בישל או טיגן אותה, ברכתה המוציא ולאחריה מברך ברהמ"ז.

ועיין עוד בשו"ת שער שמעון אחד (חלק ה' סי' לג) שבאסרו חג של פסח שחל בשבת, יש לנו כמה וכמה צירופים לברך על המצה המוציא. ע"ש. ואין נראה כן אלא במוצאי החג.

לברך עליה המוציא וברהמ"ז, וכמ"ש לעיל (סי' קסח סעיף י').

וכ"ז דלא כמו שכתבו באול"צ ח"ג, שרק בסעודה שלישית ברכת המצה המוציא, שאז כבר אסור לאכול חמץ. [ועוד כתבו בהלכה למעלה, שא"א לקיים סעודה ראשונה ושניה של שבת במצה מבושלת או מטוגנת].

אלא העיקר להלכה, שבמשך כל השבת יכול לברך עליה המוציא וברהמ"ז

ברכת המוציא על מצה מבושלת

הדין יש סמך גדול לברך המוציא על המצה שלנו בכל ימות השנה.

גם מ"ש באול"צ (שם. ובפי"ג סי' ג) שבלא"ה יש להמנע מלאכול מצה מטוגנת בער"פ. הנה העיקר להלכה כפי המפורש באחרונים להתיר, וכבר כתבנו שאין ספיקו של הפמ"ג בזה מוציא מידי ודאם של האחרונים שכתבו להתיר בזה. וכמ"ש בש"ע הגר"ז (שם סעיף ט), ובחיי אדם (כלל קכט סי' יג). ובפרט שכל עיקר איסור אכילת מצה בער"פ אינו אלא מדרבנן, ואין לנו להוסיף עוד ולאסור, אחרי שמפורש בחשובי האחרונים להתיר.

ורמ"ש הרוקח (סי' רפ), שאסור לאכול מצה בער"פ, דכתיב בערב תאכלו מצות, ולא מבעו"י. הנה אע"פ שכיוצא בזה דרשו בפסחים (מא:) ואכלו את הבשר "בלילה הזה", בלילה הזה דוקא, אבל ביום לא, ולא הבא מכלל עשה, עשה. וכ"פ הרמב"ם (פי"ח מהל' קרבן פסח ה"ד). מ"מ אחר חתימת התלמוד אין לנו לדרוש דרשות מודעינו, כמו שכתב הרא"ה (כתובות ט). ובע"כ שכוונת הרוקח לסמך בעלמא.

והב"א באיזה ירחון, השיג ע"ד מרן אאמרו"ר, דאמאי יברך על כזית מצה מבושלת המוציא וברהמ"ז, אחר שבכל השנה ברכתה מזוונות, ואטו בגלל הבישול נשתתה לעילוי. ולכן העלה שיאכל כמה וכמה מצות כשיעור ד' ביצים. ולפי שיעור נפח יכול להסתפק בשלש או ארבע מצות. ע"כ. (הנאמ"ן אור תורה אייר תשנ"ד עמ' תקסח). אולם האמת שיש כאן סברא אלימתא בצירוף הסברות הנ"ל, דהא מעיקר הדין שפיר דמי לברך על כל מצה המוציא, ובפרט שנאפתה על מנת קביעות סעודה ולא לשם קינוח בעלמא, ועיקר הטעם לברך עליה מזוונות הוא מחמת המנהג, ומחמת חשש סב"ל, כיון שבברכת מזוונות ומעיין שלש יוצא בכל גוונא, משא"כ בשבת זו שכבר ביער כל החמץ מבייתו, ומאכלו הוא מצה. ועוד שדעת כמה גדולים ששבת קובעת. [וכ"כ לנכון בס' מצות אברך (סי' עה)]. וזו סברא שיש לסמוך על הצירופים הנ"ל, ועל כך שכבר ביער כל החמץ מבייתו, ושמעיקר

מוותר לאכול לכתחלה מצה עשירה ואין לחוש שמא לא עשאה כדין

שאינ לנו לגזור גזירות מדעתינו, ראה בשלחן המערכת חלק א' (ערך גזירות).

וכך נהגו רבים במשך כל הדורות, לעשות סעודה שלישית בשבת זו, במצה עשירה, וכמ"ש התוס' וש"ר (ר"פ ערבי פסחים), ושכך נהג ר"ת. וכ"כ באו"ז (ח"ב הלכות פסחים דף מט), והמנהיג (הלכות פסח סי' מז), והסמ"ג (עשין מא) והסמ"ק (סי' רט), והרא"ש (פ' ערבי פסחים סי' א), והמרדכי (שם), ורבינו ירוחם (נתיב ה חלק א דף לב:), והארחות חיים (דף ע"ג עמוד ד), והכלבו (סי' מח), והגמ"ל (חמץ ומצה פ"ו), והרשב"ץ (במאמר חמץ דף לג:), והריב"ש (סי' תב). כמו שהאריך בזה הגאון ר' יעקב רקח בספרו שלחן לחם הפנים (ח"ו סי' תמד), וסיים, באופן שכולהו רבוותא ז"ל פסקו, דמה שאמרו בירושלמי, הוא על מצה שיוצא בה, אבל אוכל הוא מצה עשירה קודם שעה עשירית. וכן פסקו הרב צידה לדרך (דף קפה), והאגודה (ר"פ ערבי פסחים), ורבינו מנוח (חמץ ומצה פ"ו). וא"כ לדעת כל הנך רבוותא ז"ל, ומרן ז"ל עמהם, ס"ל לעשות סעודה שלישית במצה עשירה קודם שעה עשירית, ומשמע אפי"ו ביותר מכזית וכביצה, באופן שיוכל לאכול כל צורכו, ובלבד שתהיה קודם שעה עשירית, דכיון דאיכא שהות ג' שעות ביום, אינו מזיק לאכילת תיאבון כלילה בעת אכילת מצת מצוה.

לדין אין בישול אחר אפיה כלל ומוותר לעשות כן בשבת

במרק רותח בשבת, שהרי יש להחמיר בשבת בבישול אחר אפייה. הנה אע"פ

עוד כתבו באול"צ ח"ג (פרק י"ד אות א), שסעודה שלישית, לא יעשה במצה עשירה, כיון שקשה להכין מצה עשירה כראוי ללא חשש חמץ. אלא יעשה במצה מבושלת, ואם יבשלנה כמות שהיא שיש בה כזית, ברכתה המוציא ורשאי לאוכלה. ואם לא הכין מער"ש לא יוכל ליתנה במרק רותח בשבת, שהרי יש להחמיר בבישול אחר אפייה. אלא יאכל תמרים או אורז או תפוחי אדמה שהם משביעים. וסוף דבר שהטוב ביותר לקיום סעודה ראשונה ושניה, באכילת פת כמנהג אבותינו. ובסעודה שלישית נוהגים לאכול בשר או עוף או פירות מז' המינים כגון תמרים. ע"כ. ובאמת שנמשך אחר דברי הבא"ח (אר"ה) שכתב, שסעודה שלישית יעשה בפירות. ע"כ.

ואולם במחכ"ת אין נראה כן להלכה, דמה שכתב למנוע מלאכול מצה עשירה, ואפי"ו בער"פ, מחמת שקשה להכין מצה עשירה כראוי ללא חשש חמץ. הנה אין לנו לחדש חששות וחומרות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואם יודע את ההלכה ונזהר כפי יכולתו, אמאי נלמד אותו לחוש ולהמנע ממה שהתורה התירה לו. ולכן אין להמנע מזה. והרבה אחרונים כתבו שגם למנהג בני אשכנז אין לאסור אכילת מצה עשירה בערב הפסח [הו"ד להלן]. וכבר כתבו הראשונים והאחרונים

גם מ"ש באול"צ שם, שאם לא הכין מצה מבושלת מער"ש לא יוכל ליתנה

וביבי"א שם סיים: שלכן מותר לערות מים חמים מקלי ראשון שהי"ס"ב לתוך כוס הקפה, ואין בזה שום מנהג להחמיר, ואולי בביתו של האול"צ נהגו להחמיר בזה בלי טעם. וראה עוד באורך ביבי"א (ח"ח ס"י לה).

גם מ"ש באול"צ שבסעודה שלישית נוהגים לאכול בשר או עוף או פירות מז' המינים כגון תמרים. ע"כ. אינו מבואר אמאי טוב יותר לבטל אכילת פת בסעודה שלישית, ולהסתפק בפירות. ובפרט שגם מצה עשירה הוי ספק פת [שרק מחמת ספק ברכתה מזונות, שיש ג' שיטות מהו פת הבאה בכסנין], ויכול להסתפק באכילת כזית ממנה. ולכן לדינא יש לקיים סעודה שלישית במצה מבושלת או מטוגנת, שג"כ אין יוצאים בהם ידי חובת מצה בלילה, ומכיון שיש עליהם צורת פת יברך עליה בתחלה "המוציא לחם מן הארץ" (כשיש בה כזית, עיין ס"י קסח ס"י, ובאחרונים). ולבסוף יברך ברהמ"ז.

שכ"כ באול"צ (ח"ב פ"ל ס"ד וס"ו), אך כבר ראו העורכים מה שהשיב ע"ז ביבי"א ח"ט (ארו"ח ס"י קח אות קסה), שהלכה כדעת מרן שאין בישול אחר אפייה או צליה או קליה. ומה שכתב האול"צ שנהגנו כבר להחמיר לחוש לכתחלה לדעת י"א קמא, כיון שיש בזה ספק איסור תורה. במחכ"ת איפוא ראה מנהג זה בספרי המנהגים, ומדינא הא קי"ל בכל דוכתא כ"א בתרא. וכ"ש כאן שמרן השי"ע הביא דעת הי"א קמא בלשון יחיד, יש מי שאומר, ודעת המתירים הביא בשם רבים, ובכה"ג לכ"ע הלכה כ"א בתרא, וכמ"ש בשו"ת דגל מחנה אפרים (לניאדו, חו"מ ס"י ז), ובשו"ת לב חיים (ח"א ס"י סב), ובשו"ת יהודה יעלה קובו (חח"מ ס"י ב), ובשו"ת שערי רחמים (פרנקו, חאה"ע ס"י ט). וכ"ש בנ"ד שמרן גילה דעתו בב"י דס"ל כהמתירים. וכן פסקו גדולי האחר, הכנה"ג, מטה יהודה. בתורות אמת, גינת ורדים, ועוד, ושכן פשט המנהג בכל ערי המזרח. ועוד רבים.

לכתחלה נכון לאכול בסעודת שבת פת יותר משיעור כביצה

מיקרי סעודת עראי וגו'. וע"ש בב"ח. והאחרונים העירו על המג"א, דסותר למ"ש בהלכות סוכה (ס"י תרלט סק"כ). דבשבת ויו"ט צריך לאכול צריך לאכול כזית. ובשו"ת זכרון יהודה (ס"י רלג) כתב, שכוונת המג"א היא, דלמצוה מן המובחר יאכל כביצה. והו"ד בספר שערים מצויינים בהלכה ח"ב (עמוד נד), וציין שם למהר"י אלפנדרי במוצל מאש (ס"י טו) שכתב, דאכילת פת בשבת ויו"ט, צריך דוקא שלא ישהה באכילתו כדי אכילת

ולגבי שיעור אכילה בשבת, לכתחלה נכון לאכול בסעודת שבת פת יותר משיעור כביצה, כי הגה הר"ן (שבת ק"ז). כתב בשם בעל הלכות גדולות, שצריך לאכול כביצה פת. וכן כתבו הטור והש"ע (ס"י רצא סעיף א'): יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית, ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה בכביצה וכו'. ומבואר ששיעור אכילת סעודת שבת הוא בכביצה. ודעת המג"א (סק"א) דלאו דוקא כביצה, אלא מעט יותר, שהרי כביצה

שבת קובעת ומשוי לה קבע. ע"כ. והוסיף בשיו"ב (סק"א), שכן מצא בשו"ת הגאונים וכו'. וכ"כ רש"י בספר האורה, ולכן העלה שם שיש לאכול כביצה פת. ע"ש. ואמנם היכא דא"א לו לאכול פת כביצה, יאכל לכל הפחות כזית, וגם בזה יקיים מצות סעודת שבת.

ומחבר אחד כתב, דלכתחלה בעי כביצה, ואם א"א לו בכביצה, יאכל שיעור כזית פת, והוכיח כן ממה שכתב מרן בש"ע (סי' תרלט ס"ג), שאכילה בסוכה בליל יו"ט ראשון חובה, אבל בשאר הימים אינה חובה. ע"ש. ולדברי החיד"א קשה, שמאחר וחייב לאכול בסעודות שבת שיעור כביצה, והו"ל קבע, הואיל ושבת משוי לה קבע, א"כ צריך לאכלם בסוכה, שאע"פ שבחוה"מ כל שאינו אוכל כביצה א"צ לישב בסוכה, מ"מ בשבת חוה"מ דמשוי ליה קבע בכביצה, א"כ צריך סוכה גם בכביצה. ע"כ. וע"כ דבשבת סגי בכזית. [ספר מנוח"א ח"א עמוד קטט].

אולם אין זו הוכחה, ואי משום הא לא איריא, שאין כוונת מרן לכתוב שאין היכי תימצי של חיוב אכילה בסוכה זולת בליל סוכות, אלא מרן כתב זאת להודיענו שמצד חיוב "סוכה" ליכא אלא בליל סוכות. אבל איה"נ יש היכי תימצי דחייבים לאכול בסוכה, וזה מצד חיוב אחר, והוא חיוב סעודת שבת חוה"מ וכדו'. שמאחר וחייב לאכול כביצה פת, וכביצה פת בשבת חשיב כסעודת קבע, משום הכי מחוייב באכילה בסוכה. ועוד יש לחלק בין אם אוכל שיעור כביצה בדיוק, לבין אם אוכל יותר מכביצה.

פרס, כמו אכילת מצה בליל פסח או אכילת פת בסוכה, וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (סי' שמ).

ומרן החיד"א בברכ"י (סי' רצא סק"ב) כתב בשם הרב מלבושי יו"ט, שיצא ידי חובה בכביצה, דשבת קובעת למחשב לכביצה סעודה. אבל בכזית אין להקל. ע"ש. ובאמת, דלענין סוכה מבואר, שעד כביצה הוי כאכילת תלמיד הממהר לבית המדרש, ומשמע שמשיעור כביצה כבר חשיב סעודת קבע. וראה בשו"ת יחו"ד ח"א (סי' סה). והכי נמי לענין סעודת שבת. אלא שיש לדחות דשיעור כביצה גם הוא חשיב אכילת עראי, ורק אם אוכל יותר מכביצה מעט, אז הוי אכילת קבע. ומ"מ הרי דין אמת הוא, דלכתחלה בעי לאכול פת כביצה. וע"ש בברכ"י הג"ל, שהעלה, דסגי בכזית לסעודות שבת, וראיה לזה ממה שאמרו "לעולם יסדר אדם שולחנו בער"ש, ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית" ומשמע שדי בכזית. וכ"כ הא"ר בשם המי"ט, שמדברי הגמ' (שבת ק"ט) משמע שדי באכילת כזית בסעודות שבת. ע"ש. ומ"מ לכתחלה צריך לאכול פת שיעור כביצה, וכמ"ש בברכ"י הג"ז, דכזית לאו דוקא, אי נמי אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, שנראה בעיניו דלא אפשר לו לאכול אלא כזית, יסדר שולחנו לאכול. ומיהו יאכל כביצה. ובפרט שבעל הלכות גדולות דבריו דברי קבלה הם, והוא כתב "כביצה", וכן כתבו הר"ן הטור והש"ע הג"ל, ששיעור סעודה שלישיית הוא באכילת פת שיעור כביצה, אין להקל בכזית. ואף דכביצה הוי אכילת עראי,

האכילה שאז עונג הוא לו שלא לאכול, לא יאכל. ע"כ. וכתב בפמ"ג שם, דהיינו קרוב לאיסור. כיון שמשער שהאכילה תזיק לו. ולכן מי שאינו יכול לאכול סעודה בסעודה שלישית בשבת, לכתחלה ידחק עצמו לאכול לכל הפחות כביצה פת, או שיעור כזית, ואם גם זה אינו יכול, יאכל כזית עוגה, ואם גם זה אינו יכול, יאכל פירות וירקות. ואם ג"ז אינו יכול, פטור מסעודה שלישית. אולם אם אינו רעב, אך יכול לאכול, בודאי שמחוייב בסעודה שלישית. וראה בשו"ת מנחת אליהו (סי' ז).

ופשוט דכל זה לא מיירי אם נמנע מאכילה מפני שרצונו לרדות, ולהסיר מעליו עול השומן, ובזה בודאי שחייב לכל הפחות כביצה פת. [ועיין בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' קפז) שכתב לדון במי שביטל אחת מג' סעודות שבת במזיד, מה דינו ומה תשובתו].

ודע, דהאוכל פחות מכביצה פת [בחול ובשבת] אף שמחוייב ליטול ידיו, אינו מברך על נט"י אלא א"כ אוכל שיעור כביצה פת.

ומה שציין לדברי החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מה) שכתב בפירושו דבשבת סגי בכזית, וליכא חיוב אכילה בסוכה בשבת חוה"מ. ע"ש. יש להעיר שלא העתיק במדוייק מדברי החיד"א כאשר המעיין יראה, ותמהיני שהרי לא הזכיר שם כלל "שבת חוה"מ". כיעו"ש. וע"ע בשו"ת דברי חנוך (סימנים כד-כו). ובשו"ת קרית חנה דוד ח"א (סי' מב).

תבנא לדינא, שאע"פ שבודאי לכתחלה צריך ליהדר לאכול יותר מכביצה פת בסעודות שבת ויו"ט, מ"מ אם אינו יכול לאכול כביצה, יוצא ידי חובה בכזית, וכמו שפסקו בבא"ח ובכה"ח, ועוד אחרונים. וכן השיב לי מרן אאמ"ר זיע"א. ויש לאכול את כזית בתוך שיעור אכילת פרס, וראה בזה בשו"ת יבי"א ח"ה (תאר"ח סי' יז אות ו').

ואמנם אם הוא חולה מרוב אכילה, או שהוא מתענה, פטור מג' סעודות. וכמ"ש הרמב"ם (פרק ל' מהלכות שבת). ועיין בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' כ), ובתשו' הרשב"א ח"ה (סי' ג'). ע"ש. וכ"פ מרן בש"ע (סי' רפח סעיף ב') שאדם שמזיק לו

ברכה על פירורי לחם שנדבקים במרק

אין עליו תואר לחם, ברכתו מזוונות ועל המחיה. ובכה"ח (אות פא) הביא שכן דעת הבה"ט. והעלה לחוש לדבריהם לכתחילה, ולפ"ז בנ"ד שנותן המצות בתוך מרק של בשר, הרי נשאר על המצה תואר מצה, ויש בו צורת פת, והיה שם כזית, ממילא שפיר יכול לברך עליו המוציא לכל הדעות.

והנה מרן בש"ע (סי' קסח סי') כתב, דפירורי לחם שנדבקים יחד ע"י מרק, אם נתבשל, אם יש בהם כזית אע"פ שאין בו תואר לחם, מברך המוציא ובהמ"ז. ואם אין בהם כזית, אע"פ שנראה שיש בו תואר לחם, אינו מברך אלא בורא מיני מזוונות, וברכה אחת מעין שלש. ע"כ. והנה דעת הרמב"ם שאף שיש כזית אם

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

יט. נכון להחמיר לבשל את המצה במרק רותח מערב שבת. אולם מי ששכח לבשל את המצות במרק מערב שבת, מעיקר הדין היה מותר לו ליתן את המצות לתוך מרק רותח בעצם יום השבת, דאין בישול אחר אפייה. והוא שהקדרה לא תהיה על הגאז, דאז יש לחוש למיחזי כמבשל.
(ט)

נתלבן המים ע"י הלחם, אבל אם נתלבן המים כדרך שמצוי כשנשרה פת במים חמץ, מבואר בסי"א דעי"ז נחשב הפת כאין בו תואר לחם]. ואם הניח הפירורין בקערה, ועירה עליהם רותחין מכלי ראשון, כתבו האחרונים, דספק הוא אם יש לו דין בישול או לא, וע"כ אם אין בפירורין כזית ויש בו תואר לחם, יברך על פת אחר תחלה. ומה שהצריכו שיהיה כזית, היינו בפרוסה עצמה שמברך עליה, שהיה בה כזית מקודם, ולא נפחתה משיעור זה ע"י הבישול. ולא מצרפינן לה מה שנתדבקה עם חברותיה, או שנתפחה על ידי המשקה.

ומה שכתב מרן שנדבקים יחד וכו', לאו דוקא, דאפי" רק שרויים בתוכו דינא הכי, כמ"ש בסי"א וסי"ב. אלא לרבותא נקט דאע"פ שנדבקו אם אין בכל פרוסה כזית מברך במ"מ. וכמ"ש המג"א (ס"ק כד). ובנתבשל אין נפ"מ בין נדבקיין או לא, ונקט זה משום אופן השני דמיירי בלי בישול. [משנ"ב סק"ג].

וכתב במשנ"ב (ס"ק נב) דהיינו שנתן הלחם בכלי ראשון כשעמד על האש. או עכ"פ שהיה היד סולדת בו. אבל בכלי שני לא חשיב בישול ודינו כמו באופן השני, דאם יש בו תואר לחם מברך המוציא אף בפחות מכזית. [ודוקא אם לא

ליתן מצות לתוך מרק רותח בעצם יום חשבת

לחוש בזה משום בישול. ה. וכן יש לדון באופן שנתן המצה לתוך המרק ביום שבת בבוקר, דלכאורה כיון שכבר הגיע זמן איסור אכילת מצה, תו לא פקע מיניה האיסור. והאיסור בעינו עומד. ו. וכן יש לדון באופן הנ"ל אם יש בזה משום מיחזי כמתקן, אחר שקודם נתינת המצה לתוך המרק המצה היתה אסורה באכילה, ועתה מכשירה ומתירה באכילה, ושמא דמי לאיסור הפרשת תרו"מ בשבת.

(יט) הנה אם מותר ליתן המצה במרק רותח בעצם יום השבת, יש לדון מצד ו' ענינים: א. אם יש בישול אחר אפייה. ב. אם יש לחוש למיחזי כמבשל באופן שהקדרה על הגז או על הפלאטה. ג. מצד מכה בפטיש דכיון שמקפיד לגמור הבישול של המצה, בשל ההלכה שאסור לאכול מצה בער"פ, נמצא שגומר את המלאכה בנתינת המצה לתוך המרק. ד. מצד מרכז דבר קשה בשבת, אם יש

בישול אחר אפייה וצלייה

הסכים לדברי הראב"ה להקל. וראה בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' קפט). ובשו"ת הרדב"ז ח"ה (ב' אלפים ור"ד). ובספר גזע ישי (מערכת א' אות עט).

ומרן בש"ע (סימן שיח סעיף ה') כתב, יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בישלו אח"כ במשקה, יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפי' בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין. הגה: בכלי שני, ויש מקילין אפי' בכלי ראשון. ונהגו ליזהר לכתחלה שלא ליתן פת אפי' בכלי שני, כל זמן שהיד סולדת בו. ע"כ. וקיימא לן בכל דוכתא ד"א ו"א הלכה כ"א בתרא, וכמ"ש בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' קיח). ובכנה"ג (בכללי הפוסקים כלל סב), שבאופן כזה שמביא מרן שתי דעות, י"א וי"א, הלכה כ"א בתרא. וכן כתבו המהר"ם בן חביב בשו"ת גנת ורדים (תרי"מ כלל ה' סי' יא). ובשו"ת בית דוד (חארו"ח סי' קיד), ובשלחן גבוה (כללים סי' יז). ועוד הרבה אחרונים. ולפ"ז כאן מרן הביא בשם י"א להתיר, הלכה כדבריהם, ובפרט שבתחלה כשהביא את דעת האוסרים כתב בלשון יחיד יש מי שאומר. וכשהביא דעת המתיר, כתב ויש מתירים בלשון רבים. ונמצא שלדעת מרן כשם שאין בישול אחר בישול, כך אין בישול אחר אפייה. והן אמת שנחלקו האחרונים בהבנת דברי מרן, דלכאורה מה שכתב הרמ"א בהגה, בכלי שני, הוא פירוש דברי מרן, דמה שיש מתירין הוא דוקא בכלי שני, אבל בכלי ראשון גם לדעת המתירין אסור. וכן תפס בפשיטות בשו"ת שמש

א. והנה מצד דין בישול אחר אפייה, כבר נודעת זאת מחלוקת הראשונים בדין בישול אחר אפייה וצלייה, שדעת ה"ר אליעזר ממיץ (יראים סי' רעד קלד:). דאע"ג שאין בישול אחר בישול בדבר יבש, בדבר שנאפה או נצלה יש בו משום בישול אם בישלו אחר כך במשקים. דקיימא לן כרבי יוסי דאמר (פסחים מא.) יוצאין בפסח במצות רקיק שרוי, אבל לא במבושל אחר אפייה, אע"ג שלא נימוח, שהבישול שאחר כן מבטל האפייה. הילכך יזהר אדם שלא יתן פת אפויה אפי' בכלי שני בשבת במקום שהיד סולדת בו. גם מצלי יזהר אדם. ואם עשה כן חילל את השבת וחוששני לו מסקילה וחטאת. עכ"ל. וכ"ה בסמ"ג (לארין סה"ד:). ובהגמ"י (דפוס קושטניטא ריש פרק ט).

אולם המרדכי (בפרק פדה דף לט.) הביא דברי הראב"ה (סי' קצז) שכתב ע"ד היראים, דלאו מילתא היא, דבפרק כיצד מברכין (ברכות לח:) מסיק, דעד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא לגבי מצה, דבעינן טעם מצה וליכא. והתוס' כתבו (בפרק כל שעה פסחים מא.) אבל לא במבושל. פירש רש"י, דבישול מבטל ליה מתורת לחם. ולפירושו מיירי בבלייתו רכה, דבליתו עבה לא נפיק מתורת לחם. הרי דאפי' במצה לית להו שבישול יבטל את האפייה. ולכן לגבי שבת, כשם שאין בישול אחר בישול, כך אין בישול אחר צליה או אפייה. וכן הסכים המרדכי. וכ"כ בספר האגודה (שם סי' נד). [ועיין עוד בפסקי ריקאנטי סי' קטז]. וגם מרן הב"י (בסי' שיח)

יש לחוש לאיסור משום מיחזי כמבשל כשנותן לתוך הקדרה מצה. אבל בקדרה העומדת על פלאטה חשמלית של שבת, שאין בזה משום מיחזי כמבשל, שהרי אין דרך לבשל על פלאטה, אלא דרך חימום הוא ולא בישול, בזה יש לדון אם יהיה מותר ליתן מצה למרק רותח בשבת. וכיו"ב כתבנו במק"א לדון אם מותר להכניס בשבת ביצים מבושלות לתוך החמין, בקדרה העומדת על פלאטה של שבת, או ליתן חתיכת עוף מבושלת לתוך החמין בליל שבת, דלכאורה יש מקום לומר שיש בזה מיחזי כמבשל, שדוקא להחזיר קדרה על פלאטה אין בזה משום מיחזי כמבשל, אבל הכנסת ביצה לתבשיל, כיון שהכנסת דבר מאכל לקדרה היא דרך בישול יותר, תו לא שאני לן בין אם הקדרה על פלאטה או היא על אש, ובפרט שכן הדרך להכניס ביצים לתוך החמין בער"ש, וא"כ לכאורה הוי מיחזי כמבשל. אולם יתכן דכיון שהקדרה על הפלאטה בכל אופן אין בזה מיחזי כמבשל, דסוף סוף אין דרך לבשל על פלאטה אלא לחמם.

וגדולה מזו מצינו בספר כל-בו (פ"י לא) שכתב, וצריכות להזהר שלא לתת אותן המים [החמים] בעוד הקדירה על האש, לפי שהן מערבות ומגיפות בקדירה כדי לערב יפה, וקיימא לן דמגיס חייב משום מבשל, אפי"ו בקדירה מבושלת, כל זמן שהיא על האש. ע"כ. ולפ"ז לכאורה ה"ה בני"ד.

אך י"ל דלא אסר הכל בו אלא במים חמים לתוך תבשיל, שהמים מתערבין

ומגן ח"ב (ס"ח). וחלק על הרב כנה"ג, והרב מטה יהודה, וס"ל דמין איירי רק בכלי שני. ע"ש. אולם המעיין בב"י יראה שמרן גילה דעתו להקל בבישול אחר אפייה אף בכ"ר. וכן מבואר מדברי המג"א (ס"ק ט), שהבין בדעת מרן דיש מתירין היינו גם בכלי ראשון. ע"ש היטב. וגם המעיין בב"י שם יראה, שעיקר המחלוקת בין היראים לראבי"ה, היא אם יש בישול אחר אפייה או לא, ובישול היינו בכלי ראשון, והם הסתעפו לדבר אם גם בכלי שני אם אסור או לא, ואם אנו בקיאים בדברים שהם מקלי הבישול, אבל לדעת המתיר טעמו הוא משום שאין בישול אחר אפייה, ולטעם זה יש להקל בדבר אפי"ו בכלי ראשון [שאינו על האש], דזיל בתר טעמא. ולכן נחלקו שם אם יש לדמות נידון זה למצה מבושלת, או דשאני התם דבעינן טעם מצה וליכא.

החיצא מזה שלדעת מרן אין בישול אחר קלייה ואפייה. וכ"פ באמת הכנה"ג (בס"י שיח בהגהות הטור), ושכן מנהג העולם לערות בשבת מרק רותח מכלי ראשון על פת שבתוך הקערה, מפני שתופסים עיקר כדברי מרן שאין דין בישול אחר אפיה. וכן הסכים בספר מטה יהודה (ס"י שיח סק"א).

ולפ"ז גם בדין נתינת המצה בתוך מרק רותח הוי בכלל בישול אחר אפייה, ולדעת מרן אין בישול אחר אפייה, אחר שסוף סוף המצה היתה ראויה לאכילה גם בלא הבישול השני.

ב. ומה שכתבנו לדון מצד מיחזי כמבשל. הנה אם הקדרה עומדת על הגז, איה"נ

החמין, החמין אינו מבושל כל צרכו, ואם יגיס יתחייב משום מבשל. ויתכן דכוונתו דשניהם מבושלים, וע"י ההגסה חתיכת העוף מקבלת טעם של התבשיל, ובוזה לדעתו יש חיוב משום מבשל. ולפ"ז לדידן שאין בישול אחר אפייה אף שהטעם משתנה, יהיה שרי בני"ד. ועדיין צ"ע בכל זה. ובמק"א הארכנו יותר. ועוד חזון למועד.

והנה בילקו"י שבת ג' (עמוד קמ"ה), הוכחנו מדברי הרשב"א בח"י לשבת (ט"ז), ומד' המהרי"ל, והגר"א בכיאו"ר (ס"ד) רנ"ט, דמקום שאינו שפיתת קדרה לבישול ברוב פעמים, קיל טפי מקדרה ריקנית, וכל שאין דרך בישול בכך שרי להחזיר. ולכן אף שמרן בש"ע (ס"ד רנ"ט סעיף ג') חשש למיחזי כמבשל גם בקדרה ריקנית, זה דוקא במקום שפיתת קדרה לבישול, דבזה לא מהני לא גרופה וקטומה, ולא קדרה ריקנית, ובתבשיל לח בעינן לתנאי החזרה, שיהיה רותח, וגם שלא יתן ע"ג קרקע. דבזמנם היו רגילים לבשל גם ע"ג קדרה ריקנית, כי בזה היו מרחיקים את הקדרה מהאש שהתבשיל לא ישרף. כי לא היתה להם דרך אחרת לבשל על האש דבר שא"צ אש חזקה, והיו צריכים להרחיק האש מהקדרה, ועשו כן או ע"י נתינת פח על שפת הכירה, או נתינת קדרה ריקנית ועליה קדרת הבשיל. אבל בפלאטה חשמלית אין רגילות אצל רוב העולם לבשל עליה, וממילא ליכא למיחש למיחזי כמבשל אף שנתן הקדרה ע"ג קרקע. ומ"ש מרן בש"ע (ס"ד רנ"ט ס"ג) בתנאי החזרה, שצריך שלא יניח קדרה

יפה עם התבשיל ומקבלים שם חדש של תבשיל. ואף דקיימא לן דאין בישול אחר אפייה, אף שהטעם משתנה בין דבר אפוי לדבר מבושל, מ"מ במים לתוך תבשיל שאני, דמקבל שם חדש לגמרי.

ועוד כתב בספר כל"בו (ס"ד לא) המבשל דבר שהיה מבושל כל צרכו, או שלא היה מבושל כלל פטור, וכל שבא בחמין מלפני השבת, כלומר, שנתבשל, שורן אותו בחמין בשבת, ואפי' בכלי ראשון, ובלבד שלא יהיה על האש, גזירה שמא יגיס בה ויתחייב משום מבשל, ואפי' לשרות בתוכה הרבה מותר, דאין בישול אחר בישול. ע"כ. ועיין ברמב"ם פרק ט' הלכה א' גבי המחמם את המים דחייב משום בישול. ואילו בהלכה ג' כתב דאין בישול במבשל דבר שאינו צריך בישול. ולכאורה הרי מים א"צ בישול, וע"כ דמים שאני שמקבלים טעם אחר.

ומלא אסור משום מיחזי כמבשל, רק משום חששא דשמא יגיס, משמע דמצד מיחזי כמבשל ליכא למיחש בהא. ולפ"ז י"ל דכ"ז במים שיש בהם שמא יגיס, אבל ליתן חתיכת עוף לתוך תבשיל, ליכא בזה משום שמא יגיס. ובאמת דבשאר הראשונים לא מצינו גזרה זו דשמא יגיס ויתחייב משום מבשל, ובפשטות ביאור המשנה בשבת (קמ"ה:) כל שבא בחמין מער"ש שורין אותו בחמין בשבת, היינו בשניהם מבושלים כל צרכם, ולכן אין בישול אחר בישול. ואפי' על האש באופן שאין מיחזי כמבשל, אבל מצד מבשל ליכא בזה. ולדברי הכלבו צ"ל דאף שנתן דבר מבושל לתוך

ע"ג קרקע, לא איירי אלא בכירה גרופה וקטומה, שבזה שייך מיחזי כמבשל, מאחר שהדרך היה להניח תבשיל ע"ג כירה קטומה. אבל בהפסק טס של מתכת, או בפלאטה חשמלית, בזה אין משום מיחזי כמבשל.

שוב ראיתי בספר מכתבי הלכה יצחק ירנן (להרה"ג שחיבר, עמ' ג) שכתב, באשר לפלאטה חשמלית ושימושה בשבת, גם פה מתירין אותה, היות ואין דרך בישול בכך, כי אם תשים עליה דבר נא לגמרי, כלומר שלא נתבשל כלל אפשר שיתחמם, אבל לא יתבשל. וכיון שאין דרך לבשל בכך, א"כ מותר להשתמש בו ולא דמי כלל הטמנה. ע"כ. ולפני שנים מרן אאמור"ר נסתפק אם יש בדבר משום מיחזי כמבשל, אך אחר שראה מה שכתבנו בשבת כרך ג' הסכים עמנו לדינא שאין מיחזי כמבשל בפלאטה ובגאז מכוסה בפח. וע"ע בשארית יוסף ח"ג (עמ' שעד).

ואחר שנים יצא לאור שו"ת יבי"א ח"ז, ובי"ה שכיוונו לדעתו הרמה. וגם הוא הסתמך על דברי הרשב"א, ודעתו דליכא מיחזי כמבשל בפלאטה חשמלית, ובגאז מכוסה, דהכיסוי הוי היכר גמור שהיום שבת, ועדיף מגרופה וקטומה. וכעת הראוני בספר ברית הלוי (עמ' כה) שכתב ביוהרא וחוצפא, דהמורים להתיר להחזיר על הפלאטה, עתידים ליתן את הדין, ה' הטוב יכפר בעד. ע"כ. הנה כתב בלשון חריפה, והתעלם מהראיות שהזכרנו בילקו"י שבת ג' כאשר יעויין שם, והתייחס רק לחלק מהראיות. ומה שדחה הראיה מהרשב"א, הנה לקח זאת ממה

שנתבאר בילקו"י הנז', ששם כתבנו לדון אם יש ראייה מדברי הרשב"א, והתעלם ממה שהשבנו על זה, דהנה ז"ל הרשב"א (שכת מ'): ואע"פ שאסרו להחזיר ע"ג כירה שאינה גרופה וליתן לכתחלה אפי' בגרופה וקטומה, ואפי' דבר חם ומבושל לגמרי, התם ה"ט משום דמיחזי כמבשל, לפי שדרך בישול בכך, אבל כנגד המדורה או בכלי ראשון שאין דרכם של בני אדם לבשל כן ברוב הפעמים, אינו נראה כמבשל אלא כמפיג צנה. ע"כ.

ומתחלת דבריו נראה שאין מיחזי כמבשל אלא במקום שפיתת קדרה לבישול, וזה אינו בפלאטה, אבל מהמשך דבריו שכתב אלא כמפיג צנה נראה לכאורה דזה אינו שייך בפלאטה, שהרי ניכר שמטרתו לשמור את החום, ולא להפיג צנה בעלמא. ואמנם יש לדייק מהמשך דברי הרשב"א שכתב, ומכלל דברים אלו מותר לתת ע"ג קדירה בשבת תבשיל שנתבשל מער"ש כל צרכו, כגון פאנדיש וכיוצא בהן, כדי לחממן, ואפי' תהא היד סולדת בו, ואע"פ שהקדירה נתונה ע"ג האש, לפי שאין דרך בישול בכך, ואינו אלא כנותן בצד המיחס, או כנגד המדורה, והרי אין כאן משום חשש בישול. ע"כ. חזו"נ שתפס עיקר הטעם לפי שאין דרך בישול בכך, ולא חזר על מ"ש קודם לכן שאינו אלא להפיג צנה, ומשמע שעיקר הטעם משום שאינו דרך בישול, ומ"ש להפיג צנה אינו עיקר הטעם.

והנה אחר שכתבנו הביאור בדברי הרשב"א, המחבר הנ"ל לא התייחס להמשך דברי הרשב"א, והעתיק

בכל תבשיל שצריך להרחיקו מן האש. משא"כ בזמנינו שבימי החול אפשר להוריד את חום האש ע"י כפתור, ואין רגילים להניח קדרה ריקנית. אבל פלאטה של שבת עדיפא מיניה, שאין דרך לבשל בה ברוב פעמים. ואינה עשויה לבישול אלא לחימום.

ומה שהביא שם דבבתי מלון ומסעדות משתמשים בפלאטה, הנה אין זה בפלאטה של שבת המצויה בבתי פרטיים, וגם בבתי מלון בדרך כלל אינם עושים כן לבישול בימי החול, אלא לשמירה על החום. והנה מדבריו שם ניכר שראה כל מה שכתבנו בילקו"י, והביא החילוק בין קדרה ריקנית לפלאטה, וכתב על זה דאי נימא הכי אמאי התיר הטור להחזיר ע"ג כיסוי, הא כה"ג אין זה היכר, ולא חשיב כגרופה וקטומה, כיון שדרך לבשל כך. ע"ש. והיינו, דהטור כתב, כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדרה מעליה אפי" בשבת מותר להחזירה, כל זמן שהיא רותחת, ודוקא על גבה כגון על שפתה, או על כיסוי שעל חללה, ובעודה בידו ודעתו להחזירה. ע"כ. ועל זה העיר, דאי נימא שהיו רגילים לבשל בנתינת הפסק בין הגחלים לקדרה, א"כ היאך התיר להחזיר על כיסוי שעל החללה, הרי איכא מיחזי כמבשל. אלא ע"כ דהחילוק הנ"ל אינו.

אולם המעיין יראה שאין די בזה לדחות הסברא הפשוטה שאין מיחזי כמבשל במקום שאין רגילים לבשל אלא לחמם, דמה שהתיר הטור להחזיר על כיסוי שעל הכירה, למרות שהוא מקום

רק ממה שכתבנו לכאורה לדחות הראיה מהרשב"א, והתעלם מהמשך הדברים, וע"ז כתב בלשון חריפה, שמי שמתיר בפלאטה עתיד ליתן את הדין. והפלא שבהקדמתו נותן מוסר לגדולי הדור שכותבים לדעתו בחריפות, במה שבסה"כ כתבו וי"ל ע"ד. והוא עצמו בכל ספרו כותב כלפי גדולים שלא בדרך ארץ. וגם התעלם ממה שהוכחנו כן מדברי המהרי"ל, והרב זרע אמת, ושם חדש, וכן משמע קצת ממה שכתב בלבושי שרד (ס"י שיה ס"ח) "ומה שכתב המג"א דהתם הקדרה עומדת ע"ג האש ממש, לאו דוקא ע"ג האש ממש, אלא רצונו לומר ע"ג מקום האש, דדרך בישולו בכך, ומשום הכי אסור אפי" כגרופה שאין בה אש". ע"כ. ומשמע דכיון שהוא "מקום האש" הוי דרך בישול, משא"כ בפלאטה שאינה חשיבא כמקום האש, שהרי אין דרך לבשל שם. ויש לדחות. וע"ע במשנ"ב (ס"י שיה ס"ק נט) שכתב, דצ"ל דס"ל לדעה זו דהפסקת המיחם אפי" באינה גרופה, עדיף מכירה גרופה וקטומה, דהתם הקדרה עומדת ע"ג כירה "שהוא מקום שדרך לבשל שם תמיד" ונראה כמבשל וכו'. ע"כ. ומשמע קצת שאם נותן קדרה ע"ג מקום שאין דרך לבשל עליו תמיד, וכמו בפלאטה חשמלית, ליכא בזה משום מיחזי כמבשל. ומה שתפס בפשיטות שדין פלאטה חשמלית המיוחדת לשבת כדין קדרה ריקנית, ולכן נקט בלשון חריפה, תמיהני שהרי כבר חילקנו שם דבזמנם היו רגילים לבשל גם ע"ג קדרה ריקנית,

את המנהג היכא שהוא מצטמק ורע לו. ע"ש. ומשמע שהיו מחזירים ע"ג כלי או טס. ועל זה דחה בספר הגזו', דהתם שאני דמיירי שהיו קוטמים את הגחלים באפר למעט חומם, ועליהם היו מניחים הטס, ובוה איכא סברא גדולה להתיר אף בקדרה ריקנית, כיון שאינו מעמיד הקדירה על אש גלויה, וכל נתינת הקדרה הריקנית אינה כדי לעשותה גרופה וקטומה, אלא כדי שלא יהיה דרך בישול בכך. ולכן יש להתיר. ע"כ.

והנה המעיין היטב בדברי הרב שם חדש יראה, שבזמנו היו מחזירים הקפה למקום שפיתת קדרה לבישול ברוב פעמים, ולכן מלבד מה שהכירה היתה קטומה וגרופה, כדי שלא יחתה בגחלים, גם נתנו שם כלי או דף של מתכת, באופן וצורה שלא היו רגילים לבשל כך בשאר ימות השבוע, ולכן אין בזה מיחזי כמבשל, והיא הסברא שכתבנו גם לגבי פלאטה או גאז מכוסה בטס, אחר שאין רגילות לבשל כך בימי החול, והוא שינוי מימי החול, ליכא משום מיחזי כמבשל. ואחר שכן הוא הביאור בדברי הרב שם חדש, מאן יימר לן שהפירוש שפירש הוא הוא הנכון עד כדי כך שיכתוב שמי שמורה איפכא מדבריו עתיד ליתן את הדין. ומהיכן שאב הבטחון לכתוב כן.

וכל זה הוא דלא כמ"ש עורכי הס' אול"צ ח"ב (עמוד קנט) דבתבשיל שיש בו מעט רוטב אין להעבירו מפלאטה לפלאטה אלא א"כ התבשיל חם בכדי שהיד סולדת בו. ע"ש. ולהאמור לדברי הרשב"א והגר"א לא דמי קדרה ריקנית לפלאטה

שפיתת קדרה לבישול, י"ל דסבירא ליה להטור דאחר שנותנים כיסוי ע"ג הכירה, יותר לא היו רגילים לבשל כך, שאין מבשלים על כירה מכוסה. והיו רגילים להרחיק הקדרה מהגחלים רק בקדרה ריקנית. נוכדמשמע מדברי הפמ"ג הובא בביאור הלכה סי' רנג, דבסעיף ג' מרן איירי בקדרה ריקנית, שבאה לסתום את חום הכירה, ונחשב כנמצא על האש, ומעזיבה לא מהני. ולא דמי לקדרה ריקנית, דלית כאן היכרא, אבל בסעיף ה' שמרן התיר לתת פאנדיש על קדרה עם אוכל, היינו בקדרה מלאה, שהיא הנחשבת כנמצאת על האש, והאוכל שמעל קדרה זו אינו נחשב כנמצא על האש, אלא כנמצא על קדרה עם אוכל, וזה אין דרך בישול, לפי זה גם פלאטה כיון שאין דרך "בישול" בכך, ורק דרך "חימום" ברוב פעמים, דמי לקדרה מלאה. ואף שמדברי רש"י מבוואר לא כן, וכמו שביארנו במק"א להעיר ע"ד החזו"א מרש"י שבת לג. אין להוכיח מזה על דעת הטור, ויתכן דהטור ס"ל הכי, ומשום הכי התיר להחזיר על כיסוי שעל חללה. וממילא מה שדחה בפשיטות מדברי הטור, אין די בזה לדחות מילתא דמסתברא טפי.

ומה שהביא עוד מדברי הרב שם חדש, וכתב שעיין בדבריו ולא מצא כל ראייה, הנה כבר כתבנו לעיל דברי הרב שם חדש, ושם (חלק א' דף נח) הביא מה שיש נוהגים בעיה"ק ירושלים ת"ו, במשקה הקפה שנתבשל מער"ש, ונצטנן, ומניחים אותו בשבת בבוקר ע"ג כירה קטומה בפחם דק דק שמונת עליה מער"ש כלי או דף של מתכת, והקפה עומד ע"ג הכלי או הדף עד שיתחמם, והאריך שם לקיים

חשמלית, וכמבואר. וראה באורך בשבת כרך ג' (עמוד קמה) ושבת כרך א' מהדר' תשע"א, ס"ו רנג מה שכתבנו עוד בזה. וכל מה שכתבנו שם נעלם מעיני עורכי הס' אול"צ ולכן החמירו בזה. [ואחד האברכים שלמד אצל הרב אור לציון סיפר לנו, שמתחלה אמר להם בשיעור שאין דרך לבשל על הפלאטה, ולכן אין בזה מיחזי כמבשל, וקמו כמה תלמידים צעירים והעירו שבבתיהם רגילים להניח תבשיל שאינו מבושל על פלאטה חשמלית, וכן עושים באולמות ובבתי מלון, ולכן שינה דעתו ואמר דא"כ יש בזה מיחזי כמבשל].

אולם במציאות אין הדברים כן, כי רוב העולם אינם רגילים לבשל על הפלאטה. ובודאי דאזלינן בזה אחר רוב העולם ברוב פעמים, ולא אחר איזה מיעוט או אולמות בלבד. ואי משום בישול אחר בישול במיעוט רוטב, במקום אחר הארכנו לכאור דאזלינן בתר הרוב, וכדמוכח מהב"י בס"י רנג, ומדברי מרן בש"ע גבי אינפאנדה, וכ"ד המנחת כהן, פמ"ג, זרע אמת, מהרש"ם, ועוד.

ומכאן תשובה מוצאת למ"ש תלמידו בספר אדני שלמה, דכיון שלפעמים מבשלים בפלאטה חשמלית של שבת, לכן איכא מיחזי כמבשל. ודיברנו עמו קודם הדפסת ספרו, והסברנו לו דרוב העולם אינם מבשלים בפלאטה, ואם איזה פעם אירע שבישלו על פלאטה, משום זה לא נאסור משום מיחזי כמבשל. שהרי הרשב"א כתב "ברוב פעמים", אולם אעפ"כ הדפיס הערתו.

והנה במה שכתבו עורכי הס' אול"צ ח"ב

הנ"ל שאם יש בתבשיל אפי' מעט רוטב אין להעבירו לפלאטה אחרת, אלא א"כ התבשיל חם בכדי שהיד סולדת בו. ע"כ. ומשמע שאם התבשיל חם מותר לכתחלה להעבירו מאש לאש. [לא בפלאטה]. אולם לפי המבואר בילקו"י אין הדבר ברור בדעת מרן אחר שהשמיט דין זה, וכמ"ש החיד"א בברכ"י, ומשמע שדעתו להחמיר שלא להעביר מכירה לכירה. וע"כ דאפי' ברותח קאמר, דאי איירי בתבשיל שהצטנן וירד מחום שהיד סולדת בו, א"כ תיפוק ליה לאסור מדין בישול אחר בישול בדבר לח. וע"כ שהחמיר בזה אפי' ברותח, והיינו משום דהוי כנתינה חדשה. ואע"ג דלא דמי ממש לנתינה חדשה מהקרקע, [או מהשיש במקום שנותנים שם הקדרה בגמר השימוש], דהכא מעביר מכירה לכירה, ולא נותן מהקרקע על הכירה, מ"מ לדעת מרן החיד"א דעתו של מרן בזה כרבינו ירוחם, להחמיר גם בכה"ג. אך בספר שלחן לחם הפנים (סי' רנג ס"ב) תמה על מרן החיד"א, דמנ"ל לומר שדעת מרן להחמיר בזה, שמא הא דהשמיט דין זה בש"ע, הוא משום שדעתו להקל בזה כדעת הרמב"ם. וכפי הנראה כן היא דעתו של הרב אול"צ, דמסתמא מרן יתפוס לדינא כדעת הרמב"ם, ולא כדעת רבינו ירוחם, ולכן היקל לכתחלה להעביר מכירה לכירה. אך נראה לדינא דמאחר ומרן החיד"א לא כתב כן, לפיכך היכא דאפשר נכון להחמיר שלא להעביר מכירה לכירה, דהיינו בגז מגולה, או בכירה שבזמנם, דהוי כנתינה חדשה, ומ"מ גם בכירה

בפטיש. וע"ש עוד. וכן העלה בשו"ת יח"ד ח"ג (ס" כב). ובלוית חן (ס" מה), ובשו"ת יבי"א ח"י (ארו"ח ס"י נה בהערות לרב פעלים ארו"ח אות יז), שאין לחוש לאיסור מכה בפטיש באוכלין, וכמ"ש בספר תהלה לדוד ח"ב (ס"י פב), דאע"ג שלדעת הירושלמי בפרק כלל גדול יש משום מכה בפטיש באוכלין, העיקר כמו התלמוד שלנו שאין מכה בפטיש באוכלין, וכמתבאר בגמרא (שבת לח:). ושכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (חארו"ח ס"י כ), ועוד. ובפרט שהלחם היה ראוי לאכילה עוד לפני שיעשה צנימים, לכן אף לרעת הירושלמי באופן שכזה אין לחוש כלל, וכמ"ש באמרי בינה (הלכות שבת ס"י כא). וע"ש שהביא רבים מהפוסקים שפסקו כן, שאין דין מכה בפטיש באוכלין. ולפ"ז כתבנו במק"א להקל ליתן לחם מוקפא ע"ג פלאטה, באופן שניגב הדק היטב את הקרח מעל פני הלחם, ואין שם שום קרח כלל, שהרי ההקפאה תופשר מאליה, ויהא ראוי לאכילה גם בלא שיחמם את הלחם, והוא רק מזוז עתה את ההפשרה, ואין לחוש בזה למתקן מנא. וי"ל שאף לדעת החולקים הנ"ל, בנ"ד שההכשרה יכולה לבוא מאליה, חשיב כמתקן דבר מתוקן ועומד. וראה בזה באורך וברוחב בשו"ת עטרת פז ח"א (ס"י י), ושם דן לענין בישול המים שבתוך החלה הקפואה, והעלה להקל בזה, כיעו"ש באורך. ולכן אף שבספר שמירת שבת כהלכתה ח"א (פרק נה ס"יב) כתב, שטוב להחמיר ולא להניח לחם קפוא על הפלאטה החשמלית [המיוחדת לשבת] כדי להפשירו, אבל

שהיתה בזמנם המיקל יש לו ע"מ שיסמוך, בפרט בחמין של צורך יום שבת בבוקר, אם קשה הדבר שיאכלו בשבת חמין צונן.

ואמנם בזמנינו שיש פלאטה חשמלית המיוחדת לשבת, ואינה מקום שפיתת קדרה לבישול ברוב פעמים, יש להקל להעביר מפלאטה לפלאטה אחרת, וכמבואר. וראה בילקו"י שבת ג' (עמוד קמו).

ג. ומה שכתבנו לדון מצד מכה בפטיש, הנה בשו"ת רב פעלים ח"ב (חארו"ח ס"י נב) כתב לחוש בכיו"ב משום מכה בפטיש, גבי עשיית צנימים בשבת. ע"ש. ובמק"א כתבנו שיש סתירה בדבריו. אולם בביאה"ל (ס"י שיה סעיף ד') העלה, שאין דין מכה בפטיש באוכלים. ושם הביא מה שכתב בפמ"ג שפירש, דמה שאמרו דאם הוא דבר יבש שלא נתבשל וכו', חוץ מן המליח הישן ומקולייס האספנין, שהדחתן היא גמר מלאכתן, היינו מכה בפטיש. וכ"ד הלבוש, דשריית דבר קשה חיובו הוא משום מכה בפטיש. וכתב על זה בביאה"ל, ובאמת לא נהירא כלל, וכבר תפס עליו בא"ר, דברש"י וברמב"ם מבואר להדיא דחיובו משום בישול, ומשמע דאינו חייב משום מכה בפטיש. ועוד, שהרי אמרו בגמרא, דביצה שצלה אותה בחול ובאבק דרכים, איסורו הוא מדרבנן, דאינו תולדת האור, ואמאי לא נחייבו משום מכה בפטיש. ועוד דאמאי אמר שם (קנה). שווי אוכלא משינן, נחייב אותו משום מכה בפטיש. אלא ודאי דבעינינו אלו של אוכל לא שייך מכה

כאפיייה, ואין בישול אחר בישול, דהא הרוב יבש]. וגם משום מיחזי כמבשל ליכא בזה, וכמבואר.

וגם משום מוקצה אין לחוש בזה, וכמ"ש בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ה ס" כב) גבי תבשילין קפואין לגמרי אם מותר לטלטלן. דלא חשיבי מוקצה, כיוון דחזי בביה"ש [וכוותו משום דאפשר להפשיך אז]. אכן אם הקפיא מאכל או תבשיל כדי להשתמש בו אחר זמן, הו"ל מוקצה, כיון דדחי בידים, וגם אינו ראוי. ע"כ. ועיין רש"י (שבת מה:) גבי גרוגרות וצימוקים, דאיכא תרתי, דדחינהו בידים ולא חזו. ע"ש. ולכאורה במאכל קפוא אף שהסיח דעתו ממנו, הרי הוא ראוי תוך כמה רגעים לאחר שיפשר, ואיכא חדא בלבד, דדחינהו בידים. ועיין ב"י (רי"ס שיה). וצ"ע.

עשיית צנימים בשבת

כלים, כמו ברזל זהב ונחושת וכדומה, דבזה אין לנו הגדרה מה הוא גדר בישול בהם, ובהם ההגדרה היא דמקשה דבר רך וכו', משא"כ באוכלים ההגדרה של מלאכת מבשל היא, להכשיר דבר שיהיה ראוי לאכילה. וכיון שבאוכלים אין את ההגדרה של מקשה דבר רך וכו', וממילא שרינן לעשות צנימים בשבת.

תדע, דבש"ע (ס"י שיה סט"ה) גבי אינפנאדה, כתב, דשרי ליתנה ע"ג האש במקום שהיד סולדת בו, אף שהשומן שבה נימוח, ולא אסר משום מרכז דבר קשה. וכן העיד הכנה"ג על המנהג בפני חכמים ליתן לחם קשה במרק רותח, ולא חששו בזה משום מרכז דבר קשה. וע"כ

מותר להניח קדירה ריקה או צלחת הפוכה על הפלאטה, וליתן את הלחם עליה או להניחו על מכסה של קדירה שיש בה תבשיל, גם אם היא עומדת ע"ג האש. ומ"מ לא יכסה את הלחם בעודו על המכסה, במגבת וכדו', אם אמנם מכסה אותו מכל הצדדים. ע"ש. מ"מ לדינא נראה להקל בזה מעיקר הדין. וכן השיב לי מרן אאמור"ר זיע"א [והובאה פסיקתו בספר בדי השלחן על ספר שמירת שבת כהלכתה ח"א (עמוד ט). ע"ש].

ולפי זה בכרך שנקפא, שהוא דבר יבש, וקי"ל שאין בישול אחר בישול ביבש, וכן אין אפיייה אחר אפיייה, נמצא דמשום בישול ליכא למיחש. [והקרח שבתוך הלחם הרי הוא בא מהמים שהקמח נילוש בהם, ועברו כבר תהליך בישול

ואמנם הגאון שואל ומשיב (מהדורא תליתאה, חלק ב', ס"י כ) כתב לאסור לעשות צנימים בשבת, דהיינו לתת לחם אפוי על התנור כדי שיתקשה, וחיליה מהא דכתב הרמב"ם (פ"ט משבת): כללו של דבר כל שריפה דבר קשה, או שהקשה גוף רך אסור. וכאן הרי הופך את הלחם הרך לצנימים קשים, ממילא יש לאסור. ולפ"ז כתב, שה"ה שיש לאסור לרוך צנימים ע"י שרייתן במרק, שכשם שאסור להקשות דבר רך, כך אסור לרוך דבר קשה, כמבואר בדברי הרמב"ם, והניח בצ"ע.

ואולם ההגדרה שכתב הרמב"ם "מקשה דבר רך וכו'" לא נאמרה אלא לגבי

הוא יבש, שמותר לשרותו אפי' בחמין, ואין איסור בזה משום גמר מלאכה דחייב משום מכה בפטיש, כיון דהוה אפשר לאוכלו בלא שריה. אבל דבר יבש שא"א לאוכלו כלל בלא שריה, בזה כתב מור"ם דאסור לשרותו בשבת, דהוי גמר מלאכה, וגם בזה לא כתב לחייב משום מבשל, אלא כתב דהוי גמר מלאכה, דחייב משום מכה בפטיש. וכן מפורש להדיא בלבוש. וגם לדברי הגר"ז בש"ע שלו (סי' שיה, סי"א) שכתב, אם שורה בחמין חייב משום מבשל, כל זה כתב בדבר קשה שאינו ראוי לאכילה כלל. ולכן אם רוצה לשרות פת זה שנתיישן ונתקשה מאוד כמו עצם, הרי זה אסור. וה"ה נמי לגבי נידון השו"מ שרוצה לקחת פת שנאפתה ולהניחה ע"ג התנור, לעשות ממנה צנימים, נמי אסור, משום דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. עכת"ד.

אילם בשו"ת יחו"ד ח"ג (סי' כב) העיר על דברי הגרי"ח, דהא קי"ל שאין מכה בפטיש באוכלין, כמ"ש בס' תהלה לדוד ח"ב (סי' פב) דאף שלדעת הירושלמי (בפרק כלל גדול) יש משום מכה בפטיש באוכלין, העיקר כמו התלמוד שלנו, שאין מכה בפטיש באוכלין, ושכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי תליאתא (חאו"ח סי' כ), ועוד. ובפרט שהלחם היה ראוי לאכילה עוד לפני שיעשה צנימים. לכן אף לדעת הירושלמי באופן שכזה אין לחוש כלל, וכמ"ש באמרי בינה (הל' שבת סי' כא). ע"ש. וראה גם בס' לויית חן (סי' מה) שהביא מדברי הפוסקים שכתבו, שיש מכה בפטיש באוכלין, ודחה דבריהם בשתי ידיים, שהרי

דבאוכלים הגדרת מבשל היא רק להכשיר דבר מאכל לאכילה, ובאוכלים לא אמרי' מקשה דבר רך ומרכך דבר קשה.

ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' נב) העיר על דברי השואל ומשיב במה שכתב לאסור לשרות פת קשה במרק כדי לאוכלו, שהרי אין זה דימיון כלל עם דין מרפה דבר קשה, דהתם כתב הרמב"ם משום דהוי תולדת מבשל, והכא הוא פת שכבר נאפה, והרי השואל ומשיב עצמו שם הזכיר את דברי המג"א [בסי' שיה, סק"כ] שכתב, שאם הוא דבר יבש אין ביטול אחר אפיה. ועוד, דשם הוא דרך מלאכה שמרפה גוף קשה כדי שיעלח למלאכה שרוצה בה, אבל כאן הוא דרך אכילה, שמרפהו במרק כדי שיוכל לאוכלו יפה בנחת. אלא שרבינו הגרי"ח אסר באופן שהלחם נתקשה ביותר מחמת שנתיישן הרבה, עד שא"א לאוכלו כלל בלא שריה במרק, משום דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, ולא משום מבשל, וכמ"ש מרן בש"ע (סי' שיה ט"ד), דבר שנתבשל כבר, והוא יבש, מותר לשרותו בחמין בשבת, ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת, אין שורין אותו בחמין בשבת, אבל מדיחים אותו בחמין בשבת, חוץ מן המליח הישן, ומן הדג שנקרא קוליים האיספנין, שאינם צריכים ביטול אלא מעט, והדחתן היא גמר מלאכתם. והוסיף ע"ז הרמ"א בהג"ה שם, דה"ה כל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל בלא שריה, דאסור לשרותו בשבת דהוי גמר מלאכה. [הגהות מרדכי]. הרי דאם הוא דבר שנתבשל כבר, ורק

זהו רק דעת הירושלמי בשבת (פרק כלל גדול ה"א) דאמר"י התם הדין דשחיק תומא, [ששוחק שום] כד מיפרך ברישא, חייב משום דש. כד מברר בקליפתיה חייב משום בורר. כד שחיק במדוכתא, חייב משום טוחן, כד יהיב משקי משום לש. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש. אולם תלמוד דידן פליג עליה דהירושלמי, וס"ל דאין מכה בפטיש באוכלין, וכמתבאר מדברי הגמ' דשבת (לח:). והכי נקטינן. והביא שם רבים מהפוסקים שכתבו כיו"ב, דאנן בדידן קיי"ל כתלמוד דידן, דאין משום מכה בפטיש באוכלין. וכן הוא העיקר. ע"ש.

ועוד שבהנחת פרוסת הלחם ע"ג התנור, שיהיו צנימים, אין גמר המלאכה נעשה ע"י מעשה אדם, אלא נגמרת מאליה, ובכה"ג ליכא משום מכה בפטיש, כמו שפירש רש"י (שבת עד: בד"ה חבית). וכן העלה הגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (סי' יג ענף ח).

ד. ומה שכתבנו לדון מצד מרכז דבר קשה בתולדת האור, כבר נתבאר לעיל דזה לא שייך באוכלים, דכל מ"ש הרמב"ם בין שריפה גוף קשה, או שהקשה גוף רך, לא מיירי כלל בדבר מאכל. ולפ"ז פשוט שלגבי מצה יבשה לית לן בה. ואף מ"ש הרמ"א, וה"ה לכל דבר הקשה שאינו ראוי לאכילה כלל, אין שורין אותו בחמין בשבת, מיירי בדבר שלא נאפה ולא נתבשל. ולכן פת יבש ששורה אותו במרק חם, אין בו שום איסור כלל, אפי' הוא יבש מאד שא"א לאוכלו, הואיל וכבר נאפה אין ביטול

אחר אפיה, ובאוכלין ליכא משום מכה בפטיש. וכן מוכח בש"ע הגר"ז (סי' שיח סעיף יא). וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"א הערה קפג). ומצאתי בשו"ת עטרת משה (תא"ר ח סי' פד) שכתב ככל האמור כאן. וכן ראיתי להגאון מהרש"ם בדעת תורה (סי' שיח ס"ה דף קצד ע"ב) שכתב, דאע"פ שבשו"ת שואל ומשיב כתב שאסור לעשות צנימים בשבת, מפרוסות פת, ושהוא בכלל מי שהקשה גוף רך, נראה באמת דלא שייך זה בדבר מאכל ודרך אכילה, וכשם שמותר לפרר לחם ואינו בכלל טוחן, שאין טחינה אחר טחינה, גם לענין זה הדין כן וכר. ע"ש.

ג. בשו"ת יגל יעקב גוטליב (תא"ר ח סי' נד) פסק להקל בזה, וכתב לדחות דברי השואל ומשיב הנ"ל, וסיים, דשפיר נהגו העולם להקל בזה, ושכן עיקר למעשה. גם ראיתי בספר מזוזות מלכים (דף יד ע"א) שדן בזה דרך אגב, והביא מ"ש בשו"ת רב פעלים שלפנינו, שיש לאסור בזה משום דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. וכתב עליו, ובדוחא היא, כי העיקר כמ"ש הפוסקים, שאין מכה בפטיש באוכלים. ואפי' למי שחולק ע"ז, מ"מ כל שהוא ראוי לאכילה לכ"ע אין בו משום מכה בפטיש. ע"ש.

וכן מצאתי בספר שלחן שלמה להגרש"ז אויערבאך (סי' שיח עמ' שה) שפסק, שמותר לעשות צנימים מפרוסות פת, שמכיון שהוא מאכל וכבר נאפה, אין אפיה אחר אפיה, ואין שום חשיבות במה שעושהו לגוף קשה. ושמ"ש השואל

ותימה עליו ועל סברתו, שבדה מלבו איסור שאין בו לא טעם ולא ריח, ואין בדבריו ממש, שרא ליה מריה. וכבר אמרו חכמים בירושלמי כשם שאסור להתיר את האסור, כך אסור לאסור את המותר, כמ"ש התוס' ע"ז מ. בשם הירושלמי. וכ"כ הש"ך (י"ד סי' רמב בקיצור הנהגת הוראת איסור והיתר ס"ט) שאסור לאסור את המותר אפי' בשל עכו"ם, ואפי' במקום שאין הפסד, כי על הרוב מחמת שנאסר יש בו צד קולא במקום אחר, והוי חומרא דאתי לידי קולא. וע"ע בשו"ת בית אבי (ח"א סי' סב). [ע"כ מיבי"א].

ומשיב לאסור הוא תמוה. ע"ש. ואחר שנים יצא לאור שו"ת יבי"א ח"י וגם שם (סי' נה אות כח) כתב להקל לעשות צנימים בשבת, וכתב בזה"ל: ועתה ראיתי בספר מנוחת אהבה (ח"ב פרק י סעיף מט בהערה עמוד שסח) שאחר שהביא כל מה שנתבאר בשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' כב) להתיר, והודה לזה, שוב בדה סברא מלבו, שכיון שדרך העולם לעשות צנימים מן הלחם שנאפה כל צרכו, לענין זה נחשב הלחם דבר הנאכל כמות שהוא חי, שיש בו בישול מה"ת, לכן אסור לעשותו צנימים. וכ"פ שם לאסור. ע"כ.

לערות רותחין על כוס פלסטי חד פעמי

תיקן כלי, מי שאינו מתקנו פטור. ואפי' לר"י דמחייב בדבר שאינו מתכוין. ע"ש. ולפי זה רק אם מתכוין לצרף הכלי, אין ליתן לתוכו מים צוננים. וכן מבואר במג"א (ס"ק לו), על מה שמבואר בש"ע שם שאין ליתן מים כנגד האש כדי להפשיר, שמא ישכח ויגיע ליד סולדת בו, דאסור ליתן כלי עופרת סמוך לאש לחממו, אם הוא קרוב כ"כ שיכול להתיך שם או לשרוף, עיין מ"ש סס"ג. ויש לדחות, דהתם לא ניחא ליה שישרוף או שיתיך, והוי דבר שאין מתכוין. ע"כ. ומה שציין למה שכתב בסוף ס"ג (סק"י), כוונתו למ"ש הרמב"ם (בפ"ט מהלכות שבת ה"ו): המתיך אחד ממיני מתכות כל שהוא, וכן הממס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיו"ב הרי זה תולדת מבשל וחייב וכו', כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או

ומילתא אגב אורחא, יש לדון במה שמצוי כיום שמערין רותחים לתוך כוס חד-פעמי העשוי מפלסטיק, וע"י העירוי הכוס מתרכך, ומעט משתנה ומעוות הצורה, אם יש לחוש בזה למרכך דבר קשה שכתב הרמב"ם הנ"ל שחייב משום מבשל. והנה מרן בסי' שיח סעיף יב, כתב, מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים צונן (מרכיס) כדי להפשיר. וכתב המג"א (ס"ק לו) דלא אמרי' דמצרף הכלי, דדבר שאין מתכוין הוא, ולא פסיק רישיה הוא. וכת' המ"מ, דנראה שכל שאינו מתכוין אין ראוי לומ' פסיק רישיה וליחייב, מפני שכשהוא מתכוין עושה מלאכה, וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל, שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי, ודומה לקטימת קיסם, שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו, פטור, שכל שהוא מפני

שהקשה גוף רך ה"ז חייב משום מבשל. ע"כ. ועיין במשנ"ב (ס"ק צא) שהביא משם תוספת שבת (ס"ק מז) טעם נוסף, דכיון שעיקר הטעם הוא דשמא ישכח מליטול אותו משם קודם שיתבשל א"כ לא חיישינן להכי, דודאי יזהר הרבה ליקח אותו משם קודם שיתך או שישרוף.

הויצא מזה דלפי הטעם הראשון אף שעדיין יש חשש שמא ישכח ויתך או ישרוף, מותר להניחו שם לחממו, כיון שאינו מתכוין, ולטעם השני אין חשש שמא ישכח ויתך. והביאור בזה, דשאני הנחת אלונטית סמוך לאש לחממו דאף אם ישרוף או יתך הו"ל פ"ר דלא ניחא ליה, וקי"ל שאינו אסור אלא מדרבנן, (ש"ע סי' שכ ס"ח), וכיון שכל איסור ההנחה סמוך לאש הוא מדרבנן גזירה שמא ישכח, הכא הו"ל גזירה לגזירה ולא גזרינן, משא"כ כשרוצה להפשיר המים שרק מחמת איסור שבת מוכרח לסלקו קודם שיגיע לים"ב, שפיר גזרינן, כי אם יגיע לים"ב חשיב שפיר מלאכת מחשבת. והנפ"מ בנ"ד, דלטעם הראשון כיון שאינו מתכוין להתיך שרי, ולטעם השני לכאורה כאן לא שייך לומר שיהיה ליקח קודם שיתך, דהא מיד כשמערה רותחין לכוס, הכוס מתרכך.

איברא שמתמות דברי מרן משמע שאף בכה"ג שאינו חפץ כלל בחימום המים גם אילו היה זה בחול, אלא כל רצונו להפשיר בלבד מ"מ אסור, [וכ"מ בהליכות עולם ח"ד (עמ' סג) שלא הזכיר סברא להקל בהפשר מאכל לתינוק משום שברך כלל רצונו רק להפשיר וכו']. וא"כ קשה

אמאי אסור, הא הוי פ"ר דלא ניחא ליה, ולית לן למיגזר בכה"ג. וי"ל, דשאני התם שבאותו דבר אילו הוה ניחא ליה לולי איסור שבת, איכא מלאכת מחשבת, לא פלוג רבנן ואסרו גם בכה"ג שאינו חפץ כלל לחמם אלא להפשיר, אבל לענין חימום האלונטית או כלי העופרת דלעולם אין הדרך לחממם כל כך, לא גזרו. ועי' בשו"ת יבי"א ח"ד (ארו"ח סי' לד אות ב).

ובספר שבות יצחק ח"ט (בישול, עמ' כ"כא) הביא דברי המג"א הנז', וכתב בשם הפמ"ג שביאר דלא הוי פ"ר. ולפ"ז אי הוי פ"ר אסור, וא"כ הכי נמי בריכוך כלי פלסטיק אע"פ שאינו חפץ בריכוך הכלי אסור, ושכן אמר הגרי"ש אלישיב. ע"ש. וכ"כ בפשיטות בספר חוט השני שבת ח"ב (עמ' קנז. ד"ה נראה), שאם הוי בגדר פסיק ריש' שיתרכך וישתנה הכוס ע"י הרתחין אסור. ע"ש. אך בספר הלכות שבת בשבת (להרב קארפ) כתב בשם הגרי"ש אלישיב להקל בדבר.

ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ח (סי' נז) שכתב לבאר דברי המג"א ע"פ המ"מ (פ"ב מהלכות שבת ה"ב) וכו'. וסוף דבר העלה, שמותר לערות מים רותחין לכוס פלסטיק אע"פ שבודאי יתרכך מעט. וכ"פ בשו"ת שבט הקהתי ח"ו (סי' קסד). ע"ש.

ובאמת דלפי מה דמשמע מדעת מרן (בסי' שיד ס"א) דפ"ר דרבנן שרי, וכמ"ש המשנ"ב (שם ס"ק יא), וכן האריך בזה בשו"ת יבי"א (ח"ד חארו"ח סי' לד אותיות לא לב, וח"ה חארו"ח סי' כז כח כ"ל) דפ"ר דרבנן מותר לכתחלה. וכ"כ עוד בלוית חן (עמ' קכח), ובשו"ת יבי"א ח"י (חארו"ח סי' כח עמ' מד:)

תורה. ומה שגזרו חז"ל להדיא.
תבנא לדינא שאם לא הכין מצה מבושלת קודם השבת, יכול ליתן המצה בתוך מרק רותח בקדרה שאינה על הגאז, דתו ליכא למיחש למיחזי כמבשל, ודי ליתן בכלי ראשון, דהא כלי ראשון אף שאינו על האש מבשל בין לחומרא בין לקולא, וכמבואר בגמ' שבת (מב.) האילפס והקדרה שהעביר מרותחין, לא יתן לתוכן תבלין. אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי. ופרש"י, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל. וכ"כ בכה"ח (ס"י תנא אות פב) דכן מוכח מהתוס' שבת מב. ד"ה אבל, שכתבו, אבל כלי שנתבשל בו איסור לא סגי להגעילו ע"י עירוי. ע"ש. ומשמע דע"י הגעלה בכלי ראשון אף שאינו על האש מהני. וכן פסקו הטוש"ע (ס"י תנא סעיף ג) דכלי ראשון אף שהורידוהו מן האש, מבשל. ועיין בב"י (ס"י קסח) שהביא דברי הבה"ג (ברכות פ"ו ד' ע"ג) שפירש דוקא צנומה בקערה, דכיון דשדי עלייהו רותחין, הו"ל כלי שני. אבל צנומה בקדרה דהוי ליה כלי ראשון, אע"ג דאיתיה בעיניה נפק ליה מתורת לחם. עכ"ל. ולפי החילוקים שכתב רבינו בשם ה"ר יונה צ"ל, דבה"ג מיירי באין בפרוסות כזית, ומש"ה בכלי ראשון אע"ג דאיתיה בעיניה, כלומר דאית עליה תוריתא דנהמא, נפק ליה מתורת לחם. ואם יש בפרוסות כזית, מברך עליהם המוציא. ואע"ג דלית ביה תוריתא דנהמא. ע"כ. ומבואר דמחלק בין עירוי לנתינה בתוך הקדרה. ולפ"ז הבישול מהני להוציאה מתורת מצה רגילה, להיותה מצה מבושלת שמותרת בערב פסח.

לדקדק כן מדברי מרן (בסי' שלו). א"כ ה"ה הכא שרי, שהרי ריכוך זה קלקול הוא, וכל המקלקלים פטורים. וא"כ הו"ל פ"ר בדרבנן ושרי.

ולכן העיקר לדינא שמותר לערות מים רותחים לתוך כוס חד פעמי, אע"פ שע"י זה יתרכך ותשתנה צורתו.

אלא שיש לדון היכא שנותן המצה לתוך המרק למחרת ביום השבת אחר שכבר חל זמן איסורו, דמאחר שכבר הגיע זמן איסור אכילת מצה בער"פ, לכאורה תו לא פקע מיניה בבישול, ונשאר באיסורו. וכ"כ בשו"ת בית דוד (ס"י רמז) לאסור לאכול מצה מבושלת בער"פ אלא א"כ נתבשלה קודם יום י"ד. אלא שסיים שעומד לנגדו מה שכתב בח"י על מצה מבושלת, שהסכמת האחרונים להתיר. ועיין בספר יוסף אומץ (ס"י עט) שדחה ראיית הבית דוד, ואף בבישול ביום י"ד פקע איסוריה ומותר. וכתב בכה"ח (ס"י תנא אות לד) שכן הוא דעת האחרונים להתיר. אלא דאם אפשר יש להחמיר ולבשלה קודם יום י"ד.

ו. ומה שכתבנו דלכאורה דמי להפרשת תרומות ומעשרות בשבת דאסור משום דמיחזי כמתקן, וגם כאן ע"י בישול המצה במרק מתקנה ומתירה לאכילה בשבת, הנה אחר שלא מצינו גזרה כזו בחז"ל, אין גוזרים גזירות מדעתינו, וכמ"ש הרא"ש (בפ"ב דשבת) בכיו"ב. וכבר כתב רבינו הגר"ח בספרו ידי חיים, דגם בדבר הדומה ממש לגזרות חז"ל, אין אנו יכולים לאוסרו, ואין לך אלא מה שאסרה

כ. הנוהג כפי העצה הנזכרת, יש לו לבטל החמץ [פעם שנית, מלבד הביטול שבלייל י"ג מיד אחרי בדיקת החמץ] בשעת ביעורו בערב שבת. ואם לא ביטל את החמץ בערב שבת, יבטל ביום שבת בשעת ביעורו. וגם בשבת מותר לומר בפעם השלישית וליהוי הפקר. (כ)

גם בער"פ שחל בשבת אפשר לומר ולהוי "הפקר" - הערה על האור לצינן

ודייקא נמי שהפוס' לא חילקו בזה. וגם בדברי הרמב"ן שם אינו מוכרח שהחליט כן להלכה. וראה ביבי"א ח"ח (ארי"ח סי' לט). ובח"ט (ארי"ח סי' עח, אות ד, ה), ובחזו"ע שבת ג.

ויראה בערוה"ש (סי' שלט אות כב), ובשו"ת משיב דבר (ארי"ח סי' כו אות ג), ובשו"ת הרד"ל (סי' ה). ובשו"ת מלבושי יום טוב (ח"ב חר"מ סי' יד) הוכיח כן מ"מ"ש בע"ז (ע). המוצא כ"ס בשבת מוליכו פחות פחות מד"א. וכ"פ הרמב"ם (פ"ו מהל' שבת הכ"ב).

ועוד, שיתכן שבלא"ה אחרי הביטול הראשון והשני, כבר החמץ מופקר ועומד מ"מ, וא"כ אין חשש לומר כן בפעם השלישית, ומ"מ הו"ל ס"ס באיסור דרבנן.

גם יש לצרף מ"ש בשער המלך (לולב פ"ח ה"ב) שגם למ"ד שאסור להפקיר בשבת, ה"מ כשעושה כן כדי שיזכו בו אחרים, כההיא דאומר לאחרים בואו והצילו לכם, דבכה"ג ודאי נראה כמקנה קנין בשבת, משא"כ בההיא דשבת (קכד:) שאין רצונו שיזכו אחרים בהפקר זה, דאדרבה טפי ניחא ליה שלא יזכו בו, וכל מגמתו כדי שיוכל לאכול הדמאי, ככה"ג ודאי דשפיר דמי. ע"כ. וכ"כ החתן סופר (שער המקנה והקנין דס"ד ע"ד).

וכן יש לצרף סברת הבנין שלמה (סי' יז)

(כ) מה שכתבנו שיש לו לבטל פעם שנית וכו', ראה במטה יהודה (סי' תמד סעיף ב). ונודע שנוהגים לומר את נוסח ג' פעמים לחיזוק הענין, וטוב לומר פעם אחת בנוסח הביטול, דלהוי "הפקר". משום שלדעת הרבה ראשונים הביטול הוא מתורת הפקר. ונראה שגם בשבת מותר לומר וליהוי הפקר. והנה באול"צ ח"ג (פ"ו סעיף טז) כתבו, שאף שמנהג טוב הוא לומר בביטול, בפעם השלישית לבטל ולהוי 'הפקר' וכו'. מ"מ בער"פ שחל בשבת טוב שלא יאמר הפקר, אלא רק יכוין עליו בפעם השלישית. כיון שהרמב"ן כתב שנראה שאסור להפקיר בשבת, ואף שהמאירי במגן אבות (סי' יח) תמה ע"ז, ע' באול"צ (ח"א סי' לג), ולכן טוב לחוש לשיטת הרמב"ן. ע"כ.

אמנם להלכה, יכול להגיד וליהוי הפקר" גם בער"פ שחל בשבת, כיון שדעת הרבה פוס' שמותר להפקיר בשבת, וראה בילקו"י פסח כרך א' סי' תלד הערה ג', וכן בילקו"י שבת כרך ב' סימן שו, שהארנו בענין הפקר בשבת, וכך היא מסקנת הפוסקים. ועכ"פ לענין חמץ כן מוכח מדעת כל הראשונים שסוברים שביטול חמץ הוא מדין הפקר, ומותר לבטל בשבת. ובפרט שזהו במקום מצוה,

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

כא. סעודה שלישית שזמנה אחר המנחה אי אפשר לעשותה בחמץ, מפני שכבר הגיע זמן איסורו, ואי אפשר לעשותה במצה (רגילה) מפני שאסור לאכול מצה בערב פסח (וכן סעודת הבוקר אסור לעשותה במצה רגילה מטעם זה), לפיכך יש לעשות סעודה שלישית במצה עשירה, ויסעוד קודם שעה עשירית, ודהיינו

עמ' ח). אמנם לפי המבואר לעיל, אפשר לומר סברא בזה, שסתם אדם דעתו שיועיל הכל כפי האופן המועיל ביותר. ועל דעת כן עושה את הכל, בדיקה ביטול ומכירה.

ובקני' ימי הפסח (עמ' קסד) כתב, בשם הגר"א שטיינמן, שבשבת יאמר בנוסח הביטול: "ליבטיל, ואם צריך הפקר שיהא הפקר". והביא מ"ש המשנ"ב (תמר סקט"ז) דבשבת זו מותר ליתן מתנה גמורה לגוי את החמץ, שצורך מצוה הוא, וכמבואר בש"ע סי' שו. וה"ה לענין הפקר.

ובפ' חוט שני (פסח פט"ו סק"ב) כתב, שאף לסוברים שאסור להפקיר בשבת יכול לומר ליהוי הפקר, שכיון שאסור להפקיר בשבת אין מילים אלו מתפרשות כמעשה הפקר רק שהחמץ יהיה הפקר ממילא ע"י הביטול. ע"ש. אך כבר כתבנו שלהלכה נראה שמותר להפקיר בשבת, וכ"ש אם יש בזה צורך מצוה.

שוב יצא לאור חזו"ע חלק ו, ושם (הלכות עשיית חפציו בשבת אות יא) פסק, שמותר לאדם להפקיר מנכסיו בשבת, ואין בו משום איסור מקח וממכר בשבת. וכמו שהוכיח המאירי (שבת קכז:) מהגמ' שם לגבי דמאי, כיון דאי בעי מפקר לנכסיה, והוי עני, וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה.

שאם אין אדם זוכה בשעה שמפקיר, וגם אינו מחשב לשום אדם לזכות, רק שאומר הרי הוא הפקר לכל, שרי. ורק שברמב"ן מבואר דלא ס"ל הכי. אלא שהרמב"ן לא החליט כן להלכה. נוע' בשו"ת מלבושי יום טוב הנ"ל, שלדעת ר"ת שהביטול מטעם הפקר, אפי' את"ל שאסור להפקיר בשבת, הני מילי כשמפקיר בדיבור, אבל ביטול חמץ דסגי ליה במחשבה בלבד שפיר דמי אף בשבת ויו"ט, וניחא ההיא דפסחים (ט). ע"ש. אולם הר"ן (פסחים לא:) בדין חמץ שנפלה עליו מפולת שצריך לבטלו בלבד, כתב, יש מי שפירש, דלכו לאו דוקא, אלא לומר שא"צ שישמיע לאזניו אבל צריך שיציא בשפתיו, דדברים שבלב אינם דברים. ע"ש. אלא שהר"ן עצמו (פסחים א. ב:) כ' דסגי במחשבה]. ועוד יש סברא לומר, שהרי מוכר את החמץ וגם מבער וגם מבטל, וכוונתו בכל זה, שיועיל הכל באופן הטוב והמועיל. ובזה א"ש מה שהביאו לתמוה בשם הגר"צ אבא שאול על המחמירים שלא לסמוך על מכירת חמץ לגבי חמץ בעין, שהואיל ולא נשאר להם מאומה מן החמץ, אין להם למכור את החמץ, שהרי נגרמת תקלה עי"כ, שאם מוכרים ואין להם חמץ יותר משהו פרוטה, המכירה לא חלה על פחות משהו פרוטה, והוא כשהמוכר דעתו על המכירה ולא על הביטול, וממילא גם ביטול אין, ואפשר שיצא קרח מכאן ומכאן. (ק"ר חוקת הפסח פרץ

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

שלש שעות קודם צאה"כ בשעות זמניות] כדי שיוכל לאכול בלילה את המצה לתיאבון. ולתחלה יאכל יותר מכביצה ממצה עשירה ויברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. ולא יברך עליה ברכת המזון, שספק ברכות להקל. ויותר טוב לעשותה במצה מבושלת או מטוגנת, שהרי אין יוצאים בה ידי חובת מצה בלילה, ומכיון שיש עליה צורת פת יברך עליה בתחלה "המוציא לחם מן הארץ" (כשיש בה כזית, עיין סי' קסח סעיף י, ובאחרונים). ולבסוף יברך ברכת המזון. ומי שאין לו מצה מבושלת או מצה עשירה, יקיים סעודה שלישית בבשר או דגים, או לכל הפחות בפירות. כא)

סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת

כל היום לא הפסיד באם הוא לצורך קצת אפילו אינו צורך חולה וקן. ע"כ.]

וב"כ בנו"ב קמא (א"ר"ח סי' כא) דדוקא בפסח עצמו נהגו במדינות אשכנז להחמיר שלא לאכול מצה עשירה, לחוש לשי' רש"י, דס"ל דהוי חמץ נוקשה, אבל בער"פ אף לרש"י מותר. ע"ש.

ובאר"י שיש בתי חרושת שעושים מצה עשירה למכירה בראש כל חוצות לספרדים שהולכים אחר פסקי מרן הש"ע, אם עושים כן בהכשר מהודר, יכולים האשכנזים לקנותה לסעודה ג' בע"פ שחל בשבת. וע' במאירי (פסחים יג.) ובתוס' הרא"ש (סוכה כז.) ובר"ן (שבת קיח.), ובב"י ובש"ע (סי' רצא סי' ה). ואפי' לדעת הבית דוד יכולים לבשל המצה מע"ש ולעשות בה סעודה ג' בשבת זו, וכ"ש שרוב האח' מקילים בלא"ה. ע' בשו"ת יבי"א (ח"ו א"ר"ח סי' לט). ומצה מטוגנת בשמן דינה כמבושלת. כמבואר שם.

ולכן יותר נכון לעשותה במצה מבושלת, שאין יוצאים בה י"ח בליל פסח,

כא) ראה לעיל. וע"ע בילקו"י פסח כרך א' (עמר תשלה).

וכבר הזכרנו לעיל דברי הבא"ח (פ' צו דיני ע"פ שחל בשבת אות ה) שסעודה ג' יעשנה בפירות אחר מנחה, וטוב לעשותה בפירות שברכתן מעין שלש. ע"כ. אך בהליכו"ע שם העיר ע"ז, שהרי אפשר לעשותה במצה מבושלת, שהיא כמצה עשירה שאין יוצאין בה י"ח מצה. וברמ"א (בסי' תנא) מבואר שגם הוא מודה לש"ע (סי' תסב) שבער"פ מותר לאכול מצה עשירה, וה"ה למצה מבושלת.

ווע"ש שתמה מדוע הרמ"א כתב בסי' תמ"ד ס"א, שבמדינות אלו שאין נוהגים לאכול מצה עשירה, יקיים סעודה ג' במיני פירות וכו'. ולדידי יפלא מה רא"י מסי' תס"ב, דשם מיירי לאכלם בפסח עצמו וחששו לדעת רש"י, אבל כאן דמיירי בער"פ כבר הוכחתי דגם לרש"י מותר. ובאמת מאד אני תמה על רמ"א דעכ"פ לשום דעה ליכא בנוקשה חשש איסור תורה בער"פ, ולמה נחוש בדבר שהוא דרבנן לדעה יחידית, שהיא דעת רש"י, נגד רוב הפוס' הקדמונים. ועכ"פ המורה להתיר

בער"פ שחל בשבת.

ובערוה"ש שם כתב, שגם לדידהו אין לאסור מצה עשירה בער"פ, שאין שום טעם בזה, אלא מכיון שהם נוהגים לאכול מצה עשירה בפסח, ממילא אין מכינים מצה עשירה במיוחד לסעודה ג' של ער"פ, שאין דרכם של בני אדם לטרוח על מאכל קטן כזה.

נמצא שאם יזדמן שיש לו מצה עשירה, כגון בארץ ישראל שגם בני אשכנז יכולים לקבל מצה עשירה מהספרדים שנוהגים בה היתר, שפיר דמי לעשות בה סעודה שלישית אף לדעת הרמ"א. ובודאי שיותר טוב לעשות כן מלעשות סעודה שלישית בבשר ודגים שרבים סוברים שאינו יוצא בהם ידי חובת סעודה שלישית. וע' במאירי (פסחים ג.) ובתוס' והרא"ש (סוכה כז.) ובהר"ן (שבת קיח.) ובב"י ובש"ע (סי' רצא ס"ה).

ואפילו לדעת הבית דוד יכולים לבשל המצה מער"ש ולעשות בה סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת, וכ"ש שרוב האחרונים מקילים בלא"ה דלא כהבית דוד. ע' בשו"ת יבי"א ח"ו (אר"ח סי' לט.) ומצה מטוגנת בשמן דינה כמבושלת. כמבואר שם. [ע' בהליכור"ע ח"א. חזו"ע עמ' רסד. יחוד"ח ח"א סי' צא].

ובכל ערב יו"ט שחל בשבת כתב מהרי"ל (סי' צט) שצריך לאכול מעט פת בסעודה שלישית. וכ"כ בכנה"ג (הגה"ט). ע"ש. ומצוה להקדים ולאכול סעודה שלישית קודם סוף שעה תשיעית, כדי שיוכל לאכול בליל יו"ט לתיאבון. ואם נתאחר יוכל לעשותה אפי' לאחר מכן,

משום דבעינן טעם מצה וליכא, כדאיתא בברכות (לח:). וע"ע בתוס' (פסחים מא. ד"ה אבל לא במבושלת), דה"ט משום שמצה מבושלת היא כמצה עשירה. ומ"ש מהר"י יחפא בס' יוסף אומץ (סי' תשכט) שאסור לאכול מצה מבושלת בסעודה שלישית בשבת ער"פ. דבריו צ"ע. וע' למהר"י יחפא בספר יוסף אומץ (סי' תשל"א). וכן הוא בארחות חיים (הל' חמץ ומצה אות עט). ובכל בו (סי' מח). ועוד.

ובשער הציון (סי' תמד סק"א) כתב שאף שלהגר"ז והח"א אפשר לקיים מצות סעודה ג' בשבת שחל בע"פ, במצה מבושלת, מ"מ בביאור הגר"א מצדד שלדעת הרמב"ם בפהמ"ש (ר"פ ערבי פסחים) אסור לאכול מצה עשירה בע"פ כל היום, וה"ה למצה מבושלת, ומשמע שם שדעתו נוטה לזה. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיר"ד סי' ה) שלענין אכילת מצה מבושלת בסעודה שלישית בשבת ער"פ, אינו אומר לא איסור ולא היתר, ודרש ברבים שיאכלו בשר ודגים ופירות לצאת י"ח סעודה שלישית. ושהגאון אלף המגן אסר אכילת מצה עשירה בע"פ וה"ה למצה מבושלת. ע"ש.

ובערוה"ש (סי' תמד סק"ה) כתב שיכולים לעשות סעודה ג' במצה מבושלת, ושהרבה נוהגים לעשות כן. וע"ע בהגהות ר"ב פרנקל. ע"ש. ובשו"א ומשיב (קמא ח"א סי' קעח). וא"כ בארץ ישראל שיש בתי חרושת שעושים מצה עשירה למכירה בראש כל חוצות לספרדים שהולכים אחר פסקי מרן הש"ע, יכולים האשכנזים לקנותה לסעודה שלישית

כרך א' (שנת תשנ"ב, עמוד תיז) כתבנו, שיאכל פת קצת יותר מכביצה וכו', והוא ע"פ המבואר באח', ע' במשנ"ב (סי' רצא ס"ק יז), ובביאה"ל. ע"ש. וכן מסתבר, אחר שביארנו לעיל מינה שיש לאכול לפחות שיעור כביצה גם בסעודה שלישית. אך בשו"ת יחו"ד (ח"א עמ' רפ) כתב גבי ער"פ שחל בשבת, שיאכל מצה בסעודה שלישית אחר שעה תשיעית פחות מכביצה, וכ"ה בילקו"י מועדים (עמ' שעו ס"ב). ועיקר. שהרי כדיעבד יוצאים י"ח סעודה שלישית גם בכזית, ולכן בני"ד ינהג כן לכתחלה, כדי שיכנס לסעודת שבת בתיאבון, לכבוד שבת.

ובלבד שיאכל פחות מכביצה מהפת, ואז יטול ידיו בלא ברכה. ע' ברמ"א (סי' תקכט ס"א), ובביאה"ל (ד"ה ממנחה), דהיינו אף חצי שעה קודם זמן מנחה קטנה. ובשעה"צ שם (סק"ט) כתב, דלכתחלה מוטב שיאכל קודם זמן מנחה קטנה, שאז יוכל לאכול לקבוע סעודה כמה שירצה. וע"ע שם בביאה"ל (ד"ה בערב יד"ט), ובמשנ"ב (סי' תע ס"ק וטז). ובשו"ת פעולת צדיק ח"ג (סי' קעד). ומי שאיחר, ג"כ יקיים סעודה שלישית, עיין במשנ"ב (סי' רצא ס"ק יז), ובביאה"ל (שם ד"ה אחר שיתפלל), ובמשנ"ב (סי' תקכט סק"ח), ובשעה"צ (סק"י). ע"ש.

והנה במהדורא הראשונה של ילקו"י שבת

הברכה על מצה עשירה בערב פסח שחל בשבת

תפ"ט) שבסעודה שלישית של ער"פ שחל בשבת, יש לאכול כזית מצה עשירה ויברך עליה המוציא וברהמ"ז. ע"כ. ובברכ"י (סי' תמד) הביא דברי הרדב"ז, וכתב, והנכון שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכל מעט יותר מכביצה מצה עשירה ויברך ברהמ"ז, שבזה נחשב לקביעות סעודה ע"ש. וצ"ל שמחלק בין שבת דעלמא לשבת של ער"פ דלא אפשר בלא"ה. אך קשה שהרי יש פוסקים שסוברים שסעודה שלישית אינה צריכה פת, ויכול לקיימה בבשר ודגים או מיני פירות. ומרן בש"ע (סי' קפח) חשש לדבריהם, ופסק, שאם טעה ולא אמר רצה והחליצנו בברהמ"ז של סעודה שלישית אינו חוזר, וה"ט משום שסב"ל. וכמ"ש הבית חדש שם. וא"כ גם לענין קביעות סעודה לא שייך לומר שבת קובעת בסעודה שלישית לברך על מצה עשירה המוציא וברהמ"ז, כיון שאין כל הדעות

ולענין הברכה על מצה עשירה, הנה בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' עא) כתב, שאע"פ שעל פת הבאה בכסנין מברך בורא מיני מזונות, מ"מ אם קובע סעודתו עליה מברך בתחלה המוציא ולבסוף ברהמ"ז, אבל שבת קובעת לזה שכל אכילת שבת נחשבת קבע ע"כ. אולם מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סי' עא), העלה דל"א שבת קובעת לאכילת עראי של פת הבאה בכסנין לברך המוציא וברהמ"ז. וכ"כ בשו"ת גנת ורדים (כלל ג סי' יא) שאין חילוק בין שבת לחול לענין זה. והסכים עמו מרן החיד"א בברכ"י (סי' קסח סק"ה) שדבריו נכונים בטעמם, ושכן עמא דבר. ע"ש.

ומ"מ י"ל שבשבת זו שא"א בענין אחר צריך לברך על מצה עשירה המוציא וברהמ"ז, וכמ"ש בתשו' הרדב"ז (ח"א סי'

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

וע"ע באג"מ (סי' קנח). מ"מ למעשה העיקר כדברי המהרח"א באשדות הפסגה, והמאמ"ר שאין לברך אלא במ"מ ועל המחיה.

ואף הרדב"ז שכתב לברך המוציא וברכת המזון, י"ל דמיירי במצה עשירה שעירב בה מעט שמן או דבש, שלענין ברכת פת הבאה בכסנין צריך שיהיה נרגש וניכר טעם השמן בפהב"כ, ואילו לענין מצת מצוה אפי' במעט שמן שאין טעמו ניכר ונרגש נחשב כמצה עשירה ואינו נקרא לחם עוני. [וע' במג"א (סי' תעא סק"ה) ובא"ר ובפר"ח שם]. וכן מבואר להדיא בדברי החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' ס מח בדי"ה ומענה), ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר דברי הרדב"ז, ולא קשה עליו קושיית המהרח"א על הרדב"ז. וכ"כ בזכור לאברהם (ח"ג מע' פסח אות קכ"ג דל"ט ע"ג). וכן מהר"א מני בזכרונות אליהו (מע' פ' אות ל"ח) כתב לפקפק ע"ד הלב חיים ושלא זכה להבין דבריו. וכ"פ בכה"ח (סי' תמד סק"א). וכלל גדול בידינו סב"ל.

גם בשבת זו יש חיוב לעשות סעודה שלישית

וראה מה שפלפל בזה בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' כה).
ואולם להלכה דעת הפוסקים שיש חיוב לאכול סעודה שלישית גם בשבת זו. ובשל"ה גופיה (מס' פסחים נר מצוה אות יט, כ) כתב שרק משום שעה"ד יש לסמוך על פירות. ואח"כ הביא דברי הזוה"ק (ח"ג דף צה). לענין סעודה בדברי תורה, ו"בייז". עשה. [ואולי כונת האח' למ"ש השל"ה

שוות להצריך פת לסעודה שלישית. וסב"ל. וכן מתבאר בס' ישועות יעקב (רי"ס תרל"ט) [וכיו"ב כתב בשו"ת יביע אומר ח"ג חאה"ע סי' י"א אות ד', לענין פנים חדשות בסעודה שלישית של שבת].

וגם מהר"ח בר דוד אבולעפייא בשו"ת אשדות הפסגה (דף טו). תמה על הרדב"ז בזה, שהרי מצה עשירה דינה כפת הבאה בכסנין, ואין לומר שבת קובעת, וכמ"ש בשו"ת גנת ורדים, וכן הסכים להלכה כדברי הגנת ורדים, ושכן מוכח מדברי הראשונים. ובמאמ"ר (סי' תמד סק"ב) דחה דברי הברכ"י, ושאין לסמוך על זה לעשות מעשה, כיון שי"ל שאין חילוק בין שבת לחול בדין פת הבאה בכסנין. ואין טעמו מספיק לחלק בזה בין שבת ער"פ לשאר שבתות השנה. ושכן המנהג פשוט גם בשבת ע"פ לברך במ"מ וברכה אחת מעין שלש. ע"כ. ואע"פ שבשו"ת לב חיים (ח"ב סי' פח) העלה כדברי הברכ"י, ושיש לחלק בין שבת ע"פ לשאר שבתות השנה, ושכן הורה מר זקנו החקרי לב. וכ"כ בשו"ת תעלומות לב (ח"א אר"ח סי' ט ד).

וכבר כתבנו לעיל, וכן בהערה יז, שגם בשבת זו יש חיוב לעשות סעודה שלישית, ואמנם המג"א (סק"ב) הביא מהשל"ה בשם הזוה"ק, שרשב"י בשבת זו היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית. ובערוה"ש (סי' י) כתב, "וזהו טעמו של רשב"י שעסק בתורה, מפני שאין מצוה כלל בשבת זו לאכול סעודה שלישית". ע"כ. וע"ע במאירי (פסחים יג).

בסי' תמ"ד, שבשבת זו יעשה אותה ע"י מצה עשירה, ומה גם כי האכילה היא צורך גדול ע"י פת וכו'. הרי דס"ל שחייב בקום עשה לקיים סעודה שלישית בפת גם בשבת זו. ומי כמוהו בקי בחדרי הזוהר הקדוש ובדברי הרב האר"י ז"ל, שהוא תלמידו של המהרח"ו, ועכ"ז לא חש לדברי הזוהר במקום דברי הפוסק, ומה גם שהוא ז"ל סובר שאפי' לדרך הקבלה מחוייב לאכול סעודה ג'. ואיך שיהיה אנו אין לנו אלא דברי הגמ' והפוס' שהם עיקר, וכמ"ש הכנה"ג בשם הרא"ם והרדב"ז וספר יוחסין והר"י הלוי, שכלל גדול שבידינו מגדולי האח' ז"ל שכל מקום שהקבלה חולקת על הפסק הלך אחר הפסק. וכן כתבו גדולי הדורות. והנה הרמ"א הביא שבמדינות אשכנז שאין נוהגים לאכול מצה עשירה, כדלקמן בסי' תס"ב, יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בבשר ודגים, וכדלעיל סי' רצ"א סעיף ו' בהגה. ע"כ. והנה בסי' תע"א מוכח שגם הרמ"א מודה למרן המחבר שבער"פ מותר לאכול מצה עשירה. וכבר עמד בסתירה זו בשו"ת חלקת יואב (חאו"ח סי' ט"ו בהערה).

מסכת שבת נר מצוה סוף אות נח]. ועוד, דמנ"ל לקבוע הלכה חדשה ע"פ הסוד. ודברי הזוה"ק עמקו מבינתינו ואפשר שיש בהם סוד או פירוש אחר. וע"ע בביאור הגר"א שם (ד"ה ובמדינות), ויש לפלפל בביאור דברי קדשו בזה. וכבר כתב בזה הגאון ר' יחיא מזרחי, בנו של הגאון שתילי זיתים, מגדולי רבני תימן בתשובתו שנדפסה בשו"ת רביד הזהב (סי' לט), על שחדשים מקרוב באו שמורים שא"צ לקיימה בשבת זו, וסומכים עצמם על דברי הזוהר הקדוש, והמקדש מלך ז"ל שם. אמנם דבר זה מוסכם בגמ' ובפ"ו שחייב לקיים סעודה שלישית גם בשבת זו כשאר שבתות השנה. וכ"פ מרן בסי' תמד. וכ"כ הראשונים בשם ר"ת שהיה עושה אותה במצה עשירה. וחלילה להקל בסעודת שבת החמורה. ואע"פ שסמכו עצמם על דברי הזוהר הקדוש, לא יפה הורו, שהרי תראה כמה נתלבטו חכמי הקבלה ז"ל בפ"ו דברי הזוהר לענין יו"ט וכו', ע' במק"מ בשם מורו, ולהרמ"ז בזוהר הרקיע, ולהרמ"ע ומהר"ש אלקבץ וכו'. וגם מצינו להרב המקובל בעל טור ברקת

אם חובה לעשות בכל שבת סעודה שלישית בפת

וע"ע בתוס' (סוכה כו.), וכ"ד המאירי, הריטב"א, והר"א ממיץ, והסמ"ג. ועוד. וי"א דמהני בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת המינים, וכמ"ש הרא"ש בסוכה שם, בשם התוספתא. וכתב המג"א (סי' רצ"א סק"ו), דנראה שהוא דוקא במיני דגן

ובעיקר דין סעודה שלישית, נודע מה שנחלקו הראשונים אם גם בסעודה שלישית חייבים לאכול פת, שדעת ר"ת (ברכות מט:) שאם השלים במיני תרגימא יצא. וכן כתבו תר"י (שם). אבל התוס' (יומא עט:) סוברים שצריך דוקא פת.

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

כב. יש להקדים סעודה זו לפני סוף שעה תשיעית מהיום (בשעות זמניות. זה בערך בשעה שתיים וחצי אחר הצהריים), כדי שיוכל לאכול את המצה בלילה לתיאבון. ואם נתאחר לעשות סעודה שלישית, יוכל לעשותה אפילו לאחר מכן, ובלבד שיאכל פחות מכביצה פת, [כ-50 גר']. ואם רוצה לקיים מצות סעודה

דברי המגיד. ע"כ.

ואם אין לו פת הבאה בכיסנין, או שאינו יכול לאכול פת הבאה בכיסנין, בשר ודגים עדיפי מפירות. ואם גם זה אינו יכול, יקיים סעודה שלישית בפירות, וכתב בב"י, דה"ר יהודה בעי מיני פירות של שבעת המינים, וכ"כ הפמ"ג (מש"ז סק"ב) שיהדר אחר פירות שבעת המינים. וכתב בבדי השלחן (שם סק"ד) דכיון שדבר שברכתו מעין שלש טעון ברכה לאחריו במקומו והוה קביעות, דמי קצת לסעודה קבועה, וגם שמזכירים בברכה מעין שלש מעין המאורע. וע"ש דלפ"ז עדיפי גם מבשר ודגים. ולכתחלה יש להעדיף לאכול פירות מבושלים, שי"א דמה דמהני פירות לקיים מצות סעודה שלישית, הוא דוקא בפירות מבושלים, וכמ"ש בקש"ע (סי' עז סעיף טז). ע"ש.

ובב"י תורת שבת (סי' רצא סק"ח) כתב, שעדיף יותר לשתות רביעית יין מאשר אכילת פירות, ע"ש. והובא בשמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמ' רח), והעיר עמ"ש בשו"ת אג"מ (ארו"ח ח"ד סי' סג), דסעודה שלישית אינו יוצא י"ח ביין לכולי עלמא. וצ"ע. [ושמא כתב כן מאחר שבש"ע לא הזכיר שתיית יין, אלא אכילת פירות]. וראה עוד בילקו"י שבת כרך א' חלק רביעי, בידיני סעודה שלישית.

שמברכים עליהם בורא מיני מזונות. וכ"כ הא"ר (סי' ק"ג). ע"ש. ובתוס' שם הזכירו שי"א דמהני גם בבשר ודגים, אבל לא בפירות. ודעת הר"ן (פי"ז דשבת) דמהני גם בפירות. ובש"ע (סי' רצא ס"ה) פסק דסברא ראשונה [שצריך לאכול פת] היא העיקר, אלא א"כ הוא שבע ביותר. ע"ש.

ו**כתב** בקצות השלחן (סי' צב בבדי השלחן סק"ג), שאם הוא שבע ביותר ואינו יכול לאכול פת, עדיף יותר שיאכל פת הבאה בכיסנין, וזה עדיף ממעשה קדירה, לפי שאין עליו שם לחם כלל. ע"ש.

ויש להוסיף, ע"פ מה שנתבאר בילקוט יוסף ברכות (עמ' קלד) שאפי' אם קבע סעודתו על מעשה קדירה, דהיינו שאכל שיעור כמאתים ושש עשרה גרם, אפ"ה אינו מברך המוציא וברהמ"ז, שרק בפת הבאה בכיסנין מהני קביעות סעודה.

ובספר מגיד מישורים (פרשת צו דף ל' ע"ג) כתב, וסעודתא תליתאה היא רמזה לת"ת וכו', ומשום הכי מסתייא בכזית, דהא תמן לית אכילה ושתייה ומ"מ מיבעי דהא כזית יהא מתבשילא. ע"כ. וכתב בכה"ח (שם אות לב), דהגם שאנן קיימא לן כסתם הש"ע, וכדברי האר"י ז"ל דבעי פת, מ"מ נפקא מינה שיש לאכול תבשיל גם כן עם הפת, כגון דגים או ביצים או תבשיל אחר אם א"א לו בדגים וביצים, כדי לקיים

ילקוט יוסף..... ערב פסח שחל בשבת

שלישית במצה עשירה, יברך עליה מזונות ועל המחיה, כמבואר בסעיף הקודם. (כב)

כג. מצוה להכין תבשיל חם לכבוד סעודות שבת, כמו בשאר שבתות השנה, ולא להסתפק במאכלים קרים בלבד. (כג)

זמן סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת

לזה מדברי התוס' והמרדכי, שכתבו, דמיירי שכבר התפלל תפלת מנחה, שאם לא התפלל מנחה אפי' בשאר ימות השנה אסור לאכול. כדתנן בשבת (ט:). [וראה עוד באור זרוע (הל' פסחים דנט:)]. והרי לא אסרו לאכול סמוך למנחה אלא סעודת פת יותר מכביצה, כמבואר בהדיא בשלחן ערוך (א"ח סי' רלב ס"ג), שמתור לאכול פת כביצה לפני תפלת המנחה, כדרך שאדם אוכל בלא קבע. ע"ש. ובעל כרחנו שסוברים התוס' שלא אסרו גם בע"פ משעה עשירית ולמעלה, אלא כשאוכל מצה עשירה וכיו"ב יותר מכביצה, אבל בפחות מכן יוכל עדיין לאכול בלילה המצה לתיאבון. וע"ע בשלחן גבוה (סי' תמד סק"ו). ועיין עוד בספר הליכות עולם חלק א (פרשת צו ע"ד הרהמ"ח אות ל) ובספר מאור ישראל (פסחים צט: במשנה).

כד. הנה במשנ"ב (סי' תמד סק"ח) כתב, שיש לעשות סעודה שלישית, בער"פ שחל בשבת, חצי שעה אחר סעודה של שחרית. ע"ש. וזה אינו לדעת מרן, שהרי מרן פסק בהלכות שבת (סי' רצא ס"ב) דזמן סעודה שלישית הוא רק אחר זמן מנחה, דהיינו משש שעות ומחצה ומעלה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית. ע"כ. [וחכם אחד כתב לנו, שהמשנ"ב החמיר בזה בער"פ שחל בשבת. אבל אינו חולק על מרן. אולם הרי לדעת מרן האוכל קודם זמן מנחה אינו יוצא י"ח סעודה שלישית, ומבטל מצוה זו, ומה שייך כאן להחמיר].

ודין קדימת זמן סעודה שלישית לפני סוף שעה תשיעית מהיום, מבואר במשנה (פסחים צט:), ובטורש"ע (סי' תעא). ומ"מ אם לא הספיק לעשותה מקודם, רשאי לעשותה לאחר מכן בפחות מכביצה מהפת. וראיה

שלא להסתפק במאכלים קרים בשבת זו

מאמין בדברי חכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא. וכמ"ש הר"ן בפרק במה תומנין. וכן הוא בארחות חיים (הל' שבת אות עב), ובכל בו (סי' לא). וכ"כ בעל המאור, וראה במשנ"ב שם (סי' מט).

וד"ל רבינו הרז"ה בעל המאור (בפרק כירה):

כה. הנה יש בזה עונג שבת. ומנהג ישראל קדושים. ועיין ברמ"א בהג"ה (סי' רנז), דמצוה להטמין לשבת כדי שיאכל חמין בשבת, כי זה מכבוד ועונג שבת. וגם כדי להוציא מלב הכופרים בדברי רבותינו, וסבורים שלא התירה התורה שתהיה אש דלוקה [מערב שבת] בשבת. שכל מי שאינו

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

כד. כבר נתבאר שלדידן [הספרדים] ההולכים בעקבות הוראות מרן השלחן ערוך, מותר בשבת לכבד את רצפת הבית במטאטא לנקותה שלא ישאר אפילו משהו של חמץ. והיינו ברצפה שיש בה רצפות, ולא ברצפת עפר. ומותר לטאטאות אפילו במטאטא העשוי מענפי אילן יבשים שאינם נכפפים, ובודאי נשבר מהם בעת הטיטוי, אפשר להקל. אבל בקרקע שאינה מרוצפת אין להקל אלא על-ידי גוי. ולדעת הרמ"א יש להחמיר שלא לטאטאות את הבית אפילו במרוצף. אבל ע"י גוי יש להקל בכל ענין, בין בבית מרוצף ובין בבית שאינו מרוצף. ויש אומרים שגם לאשכנזים יש להקל לטאטאות את הבית במטאטא מברשת שאינו עשוי מקש, אף על-ידי ישראל, ואין לחוש שמא יבואו לטאטאות בית שאינו מרוצף ואז ישור גומות, דכיון שבזמן הזה כל הבתים שבעיר הם מרוצפים אין לגזור בית מרוצף אטו בית שאינו מרוצף. וכן עיקר. (כד)

והוא להטמין ולענג את השבת, ולהשמין. והוא המאמין וזוכה לקץ הימין. ע"ש.

וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, וכו', ולהזמין לבשל

לנקות הבית במטאטא

טעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשווי גומות, הכא ליכא גומות. רבה [ב"ח] תוספאה אשכחיה לרבינא דקא מצטער מהבלא [שהיה אבק עולה ומרבה הבל], ואמרי לה מר קשישא בריה דרבא, אשכחיה לרב אשי דקא מצטער מהבלא, אמר ליה לא סבר לה מר להא דתניא, הרוצה לרבוץ את ביתו בשבת מביא עריבה מלאה מים ורוחץ פניו בזוית זו, ידיו בזוית זו וכו', ונמצא הבית מתרבוץ מאליו. אמר ליה לאו אדעתאי. [לא הייתי זכור. ורבותי פירשו לא סבירא לין]. תנא, אשה חכמה מרצת ביתה בשבת, [אשת תלמיד חכם או בת תלמיד חכם ששמעה מאביה, ורצת קיתוניות בזוית זו וכוסות בזוית זו]. ומסיק בגמרא, והאידינא דסבירא

(כד) עפ"ד מרן בש"ע (סי' שלו ס"ב). ואין לחוש לשבירת קסמין, דהר"ל דבר שאינו מתכוין. וכמ"ש המהריק"ש בהגהותיו שם. וע"ע בשו"ת יבי"א ח"ד (או"ח סי' ל), ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סי' קלד).

והנה בגמ' שבת (שבת צ"ה). ת"ר, המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש, שגג בשבת חייב חטאת, הזיד ביו"ט לוקה ארבעים. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, אחד זה ואחד זה אינו חייב אלא משום שבות. [דילמא כי כניס ליה מתמלאין הגומות שבבית מאליהן, והוי בנין. רש"י]. אמרימ שרא זילחא במחוזא, [לרבוץ הבית, ורצפת אבנים היתה בכל העיר. רש"י]. אמר,

אגרף של רעי. וע"ש בשלטי הגבורים (סק"ו) מה שכתב בשם הרא"ש והטור, דהאידינא נהגו ע"פ רבים לכבד הבית, והנח להם. וע"ע בתו"ש (סי' שלז סק"ז) שעמד ע"ז אמאי לא התיר הרשב"א מצד דהוי טלטול מן הצד, ולא בעינן טעם דהוי כגרף של רעי. וכתב, ושמא כיון דדרכו בכך לא חשיב כטלטול מן הצד.

והרמב"ם (פרק כא מהל' שבת ה"ג) התיר לכבד את הבית בקרקע מרוצפת, ואסר בקרקע שאינה מרוצפת. אבל בסיכה כתב (שם הלכה ג'), שאין סכין את הבית, אפי' בקרקע מרוצפת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ויבא להשוות גומות בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו מרוצף. ע"ש. וביאר הרב המגיד שם, שהטעם שאנו מחמירין בהדחה יותר מכיבוד, ואסרינן אפי' במקום מרוצף, משום שאין כל כך צורך בהדחה כמו בכיבוד. ע"ש. ובספר טל אורות (מלאכת חורש סי' כח) ביאר הטעם, משום שיש ב' איסורים בזה, משום אשווי גומות, וזה לא שייך במרוצף, ועוד, משום עובדין דחול, וחשש זה התירו רק במקום הכרחי. מה שאין כן בהדחה. ע"ש.

ומרן בב"י (סי' שלז) כתב, ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לאסור לכבד קרקע שאינה מרוצפת, הכי נקטינן, אלא א"כ הוא במקום שפשט המנהג להתיר, דכיון שמדי דרבנן הוא, ויש להם גדולים על מי שיסמוכו, אין מוחין בידם. וקרקע מרוצף נקטינן להורות לכתחלה להתיר בו כיבוד, כיון דלהרי"ף והרמב"ם

לן כרבי שמעון שרי אפי' לכתחלה. [נדבר שאינו מתכוין מותר, והמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית, אלא שלא יעלה אבק]. ע"כ. וכתב במרדכי (פרק כל הכלים סי' תיד) דדעת רש"י דאף רבי שמעון מודה דאסור לכבד בית בשבת, משום אשווי גומות. [ומטע"ז הדגיש רש"י "המרבץ" אינו מתכוין וכו', דדוקא במרבץ האידינא שרין. וכ"ד התוס' והרא"ש שם, דכיבוד ודאי שאסור, ואפי' לרבי שמעון אסור לכבד את הבית מפני שמזיז עפר ממקומו. וכן כתבו הסמ"ג (לאוין לה), והתרומה (סי' רנד), והמרדכי. וכתב רבינו ירוחם (נתיב יב חלק יג, דף פג ע"ד), דכן עמא דבר לאסור כיבוד בשבת. אולם התוס' שם (ד"ה והאידינא) כתבו בשם בעל הלכות גדולות, דמהאי טעמא יש להתיר כיבוד אפי' בדהוצין, והיינו במכבדות של תמרה שמזיזות עפר ממקומו. וכ"ד הרי"ף (בפרק כל הכלים שבת קכד), דלרבי שמעון מותר אף לכבד. ולפיכך כתב שאין המכבדות נחשבים כלי שמלאכתם לאיסור לרבי שמעון, וחשיבי ככלי שמלאכתו להתיר. וכתב הרב המגיד (בפרק כג מהלכות שבת ה"ג) שכן דעת הרמב"ן והרשב"א. והר"ן (בסוף פרק המצניע) כתב בשם הראב"ד, שכל ההיתור לכבד את הבית בשבת, זהו דוקא שנתכבד מבעו"י, ובשבת אינו רוצה לכבדו מקליפי אגוזים או רמונים וכיו"ב, שאסורים בטלטול, אלא איירי שנפלו פירוורים או עצמות וכדומה שראויין למאכל בהמה. אבל אם לא נתכבד אסור. אבל דעת הרשב"א דשרי אפי' אם יש דברים האסורים בטלטול, מידי דהוי

כהוראות מרן הש"ע, מותר לכבד הבית במטאטא שבזמנינו, ואין לחוש לשבירת הקיסמין, כאשר ביארנו בכיו"ב לענין מברשת בגדים. וראה מה שכתבנו עוד בדין זה בס"ד בילקו"י שבת ב' (עמוד תע, הערה טז). [וראה במה שהאריך בזה בחמד משה. ועיי' עוד בספר אור לציון ח"ב (עמ' רעה הלכה ח') ובהערה שם]. והיינו משום דסבירא ליה למרן הש"ע דפסיק רישיה בדרבנן היכא דלא מתכוין שרי, וכמבואר בדבריו בסי' שיד סעיף א', שאם היה סכין תקוע מע"ש בחבית מותר להוציאו ולהכניסו, שהרי אינו מתכוין להוסיף. וכתב במשנ"ב (ס"ק יא) דהיינו שהיה תקוע בחוזק, וע"י הוצאתו והכנסתו פסיק רישא הוא שיתרחב הנקב, אפ"ה כיון דעיקר איסורו הוא רק מדרבנן, ס"ל דשרי, כיון שאינו מתכוין לזה, ודעת הרמ"א לחלוק עליו, דדוקא כשהוציאו פעם אחת מבעוד יום דעי"ז נתרחב קצת, דתו לא הוי פסיק רישא, אבל בלא"ה אסור, דפסיק רישא הוא, דאף שהוא פתח שאין עשוי להכניס ולהוציא דאיסורו הוא רק מדרבנן, וכנ"ל, ס"ל דפסיק רישא אסור אף במילתא דרבנן. ולענין עיקר הדין הסכימו המב"א והא"ר והגר"א והגרע"א דפ"ר אסור אף במילתא דרבנן. וכבר האריך בזה בשו"ת יבי"א בכמה דוכתי, וכן עיקר לדינא. וראה במה שהאריך בזה בחמד משה.

ואמנם בפסיק רישיה דלא ניחא ליה בד"ר, מבואר מהתוס' בשבת קג. דמותר. כיעו"ש וכ"ד המהר"מ מרוטנבורג בתוס' יומא לד. והרשב"א בכתובות ע. והמאירי בשבת כט. וראה בשו"ת יחור"ד ח"ו (סי' נג).

שרי. ע"כ. וכ"פ בש"ע (שם סעיף ב'): אסור לכבד את הבית אלא א"כ הקרקע מרוצפת. ויש מתירין אפי' אינו מרוצף. וכתב הרמ"א בהגה, ויש מחמירין אפי' במרוצף, וכן נוהגים, ואין לשנות. ע"כ. ונודע דסתם ויש הלכה כסתם, ולכן אף שהביא סברת המתירים אפי' בקרקע שאינה מרוצפת, לדינא נקטינן כמ"ש כסתם לאסור בקרקע שאינה מרוצפת. ולדעת הרמ"א גם במרוצף יש להחמיר, משום אשוויי גומות בין הרובדין, או גזירה אטו מקום שאינו מרוצף. וע"ש בביאה"ל שכתב, שאם כל בתי העיר או עכ"פ רובם מרוצפים באבנים או בלבנים, אפשר שמותר לכבד, דלא גזרו על רובה מפני מיעוטה, ולא על עיר זו מפני עיר אחרת, וכמ"ש בספר התרומה. ועוד ראשונים. ובפרט אם כיבד הבית מער"ש דיש לצרף לזה סברת הראב"ד המובא בב"י, דס"ל דאפי' באינו מרוצף לאו פסיק רישיה הוא. ולכן היוצא מזה, שאם רוב בתי העיר מרוצפים ובפרט אם נתכבד הבית מער"ש מותר לכבד הבית בענפי תמרה רכים, אך בענפי אילן שבזמנינו אין ההיתר ברור כל כך משום חשש שבירת הקיסמין. ומ"מ המיקל אין למחות בידו. עכת"ד. וראה בחזו"א (אור"ח סי' ג' סק"ה).

גם בספר ארחות רבינו הקהלות יעקב (עמוד קסה) כתב, שהיו מטאטאים בשבת עם מטאטא רגיל, לאפוקי מטאטא העשוי מקיסמין, שבו לא טאטאו בשבת. וכן נהגו בבית החזו"א. ע"ש.

ואמנם לפי מה שנתבאר לדין דנקטינן

לומר לגוי לטאטא את הבית - פסיק רישיה בגוי

שמכיון שמרן הש"ע התיר בזה אפי' על-ידי ישראל, לפחות יש לסמוך על הוראתו לעשותו על-ידי גוי. ע"כ. ומרן אאמו"ר זיע"א כתב על דבריו בלוי' חן (עמוד קפד), דקושטא קאי שיש להתיר פסיק רישיה על-ידי גוי, ואין קושיא מההיא שכל מה שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו, שאין למדין מן הכללות, ואינו כלל גמור ומוחלט. שהרי שבות דשבות במקום מצוה אסור לישראל ומותר על-ידי גוי. וע"כ משום דשבות דאמירה לגוי שאינו על-ידי מעשה, הקילו בו טפי. ולא מבעיא לדעת תרוה"ד דפסיק רישיה בדרבנן שרי, אלא אפי' להאוסרים פסיק רישיה בדרבנן, מ"מ פסיק רישיה על-ידי גוי קיל טפי, כיון שהוא שבות שאין בו מעשה. ולכן העיקר לדינא כדברי התוספת שבת והגר"ז. וכ"כ מהר"ם שיק (ס"ח). וכ"כ בערוה"ש (סעיף ר). עכ"ד. וכתבנו בזה בילקו"י שבת כרך ב' (עמוד רנה). ויש להוסיף שכן כתב הגר"א (ס"ט רנג).

ומה שכתבנו שעל-ידי גוי לכולי עלמא שרי לכבד את הבית, ואפי' בקרקע שאינה מרוצפת, כן כתב רבינו ירוחם (נתיב יב חלק יג דף פג:), הובא להלכה ברמ"א שם. והטעם לזה, שהרי הגוי אינו מתכוין אלא לכבד את הבית. ואע"פ שהוא פסיק רישיה לענין השויית גומות, מ"מ מותר בשבות דאמירה לגוי, דפסיק רישיה על-ידי גוי שרי, מאחר שהוא שבות שאין בו מעשה ולא מחמירין ביה כולי האי. וכן כתבו במג"א, בתוספת שבת (סק"ד), ובש"ע הגר"ז (אות ב'), ובמשנ"ב (שם סק"י). [וראה לקמן בהערה כח מה שהערנו בדברי המשנ"ב בסי' רעו בד"ן זה. וצ"ע].

ואמנם בספר תורת שבת (סק"ג) כתב על דברי התוספת שבת, דאינו אמת, שהרי יקשה על זה קושיות הים של שלמה (פרק ב' דביצה ס"ג לג) מדקיימא לן (ס"ו שו"ס ב') שכל מה שאסור לישראל לעשות בשבת אסור לומר לגוי לעשותו, ולכן נ"ל שלא התיר הרמ"א אלא רק במרוצף בקרשים או באבנים, וטעם ההיתר הוא,

אמירה לגוי בכל דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים

ומטעם זה התיר מרן החיד"א בשו"ר ברכה (ר"ס שיה) לומר לגוי לתת כנגד האש במקום שהיד סולדת בו, גם תבשיל שכולו לח, דאף דקיימא לן שיש בישול אחר בישול בדבר לח, מ"מ ע"י גוי שפיר סמכינן על הרמב"ם והרשב"א שהתירו בישול אחר בישול גם בדבר לח, וה"ה בג"ד. וראה לדבר מתוס' ביצה (נט: ד"ה אגבר דפתורא) שעשו פשרה בין דבריהם

ובאמת שבנ"ד יש להקל, מאחר שמצינו למאן דאמר שמתיר אף בישראל גם באינו מרוצף, וכדאשכחן כיו"ב בב"י (ר"ס שיד) גבי שבירת פותחת החבית, שיש בזה מחלוקת לגבי ישראל, וכתב האגור שמימיו לא ראה שמקילין בזה. וכתב הב"י, ומיהו ע"י גוי אין להחמיר כל כך, משום דאיכא מאן דשרי. ע"ש. חזינן שכל שמצינו דאיכא מאן דמתיר שרינן ע"י גוי.

מאן דשרי. וא"כ תגדל התימה אמאי מרן הב"י העתיק הכא בשתיקה את דברי הרשב"א, שהוא בניגוד למ"ש בסי' שיד. ועוד יותר קשה, דהא הרשב"א איהו סבירא ליה דאינן בישול אחר בישול גם בלח, וא"כ אמאי החמיר לומר לגוי להחם הקדרה אם נצטנן, וע"כ הביאור הפשוט הוא דהכא איירי בדבר שאסור לכולי עלמא. אבל בכל דוכתא דאיכא מאן דשרי, איה"נ שרינן ע"י גוי. והרמ"א שמחק תיבות אלו להדליק האש, היינו משום דאיירי בדיני שהייה והטמנה, וכל מי שעבר על דינים אלה, שאמר לגוי להשהות על אש גלויה באופן האסור לכולי עלמא, כגון בכופח, או בדיני חזרה על אש גלויה, בכה"ג אסור לאוכלו אפי' צונן, משום קנס.

וכן מבואר מדברי המג"א (ס"ק לו) שכתב, דהיינו להדליק אש ולהחם הקדרה, דאילו להחם הקדרה בלא להדליק האש, סבירא ליה להרשב"א דאפי' לישראל שרי לעשותו, כמו שנחבאר בסי' שיח סט"ו. כיון שאינו נותנו ע"ג האש או הכירה ממש. והרמ"א כתב סתם אסור לומר לעכו"ם להחם הקדרה וכו', וסבירא ליה דלדידן דסבירא לן דאסור לחממו מדאורייתא, אסור לומר גם לעכו"ם. ואם עשה כן אסור אפי' בדיעבד, וכמ"ש בדין החזיר עכו"ם ע"ג כירה. ומיהו י"ל דאם לא חיממו העכו"ם ע"ג האש ממש, יש להקל, אחר שגדולי הפוסקים מתירים אפי' לישראל לעשותו. ע"ש.

והן אמת שמדברי הרמ"א משמע שדעתו הוא לאסור גם בנתינת הקדרה על אש

שאסרו תחלת הרקדה ביו"ט, לפי הרשב"ם שהתיר אפי' תחלת הרקדה, וסיימו שיש לסמוך על הרשב"ם להתיר לשפחה נכרית תחלת הרקדה. ע"ש.

ואמנם חכם אחד ממכסיקו העיר בספרו בדין זה, ממה שכתבו הב"י והרמ"א בסי' רנג, דאסור לומר לגוי להחם הקדרה אם נצטנן, ומלשון להחם משמע דגם בבישול אחר בישול בדבר לח אין להתיר, ואף שדין זה כתבו הרמ"א בהג"ה ולא הובא בש"ע, ואנו קבלנו רק הוראות מרן הש"ע ולא הוראות הרמ"א, כמו שביארנו בספר עין יצחק ח"ג, דלמרות כל גדלותו העצומה של רבינו הרמ"א, השיעבוד שלנו הוא רק לדברי מרן בש"ע, והרמ"א הוא כאחד מגדולי הפוסקים הגדולים, כמו הרמב"ן, הר"ן, וכדומה. ודו"ק. מ"מ הכא כיון שהב"י הביא דברי הרשב"א בשתיקה והסכמה, בודאי דנקטינן כן להלכה גם לדידן. וא"כ היאך כתבנו להתיר בבישול אחר בישול בדבר לח ע"י אמירה לגוי.

אולם כבר השבנו על זה בילקו"י שבת כרך ג' (עמוד רלה), דהמע"י במקור הדברים בתשובת הרשב"א ובב"י יראה, שהלשון שם אסור לומר לגוי "להדליק האש" ולהחם הקדרה, והרי הדלקת האש היא בודאי אסורה לכולי עלמא, ומשום הכי אסור לומר לגוי. אבל להניח הקדרה על אש מוכנה מבעוד יום, מאן יימר לן דאסור. וע"כ לומר כן, דהנה בב"י סי' שיד כתב, שע"י גוי שרי, כיון דאיכא מאן דשרי. ולפ"ז גם בנ"ד צריך להתיר בבישול אחר בישול בלח, כיון דאיכא

ליכא בזה מיחזי כמבשל, ועדיפא מקדרה ריקנית דסי' רנג סעיף ג'. ודו"ק.

ומה שהעיר עור שם במה שכתבנו בדעת המהרש"ל, הנה ז"ל המהרש"ל בים של שלמה (ריש פ"ד סי' ט) ואני אומר מאחר שדברי ר"י נכונים לשבור פותחת החבית, כפי שהובא בטור סי' שיד, ולא התיירו אלא כעין קשירת חבל, א"כ כל מה שאסור לעשותו אסור נמי לומר לכותי לעשותו, ואין להתיר ע"י כותי כי אם בהפסד מרובה, או שטרוד ונחפז הרבה לצורך מצוה. ע"כ. ובילקו"י פירשנו כוונתו, שבכל דוכתא דאיכא פלוגתא גם במלאכה האסורה מדאורייתא אפשר לסמוך על המקילים רק בהפסד מרובה, ונחפז על הדבר וכו'. כדוגמת מה שאמרו בסי' שז ס"ה, גבי שבות דשבות.

אולם בספר הנ"ל הבין שכוונת המהרש"ל דוקא במלאכות דרבנן, ומה שהתיר המהרש"ל בזה בהפסד מרובה, הוא ככל איסור דרבנן, דשרי ע"י אמירה לגוי בהפסד מרובה ונחפז על הדבר וכו'. וה"ה במחלוקת הפוסקים. אבל אין כוונת המהרש"ל להתיר במחלוקת הפוסקים במלאכה דאורייתא. ע"ש.

ודן אמת שכן נראה מדברי הפמ"ג (א"א ס"ק יא) ולכן כתב שלדעת הים של שלמה כל שיש פלוגתא דרבנותא, והלכה כמאן דאוסר, אפ"ה אסור ע"י גוי כי אם שבות דשבות במקום מצוה. ע"כ.

אך לכאורה יש לבאר כדברי המהרש"ל דאירי אפי' במלאכה דאורייתא, שהרי לא נגע בדברים אלה באיסור דרבנן,

מוכנה, וכן מבואר שם בביאה"ל ד"ה להחם הקדרה, שכתב, בברכ"י מצאתי בשם אחד מן האחרונים, שמצדד אפי' בדבר שיש בו מרק להקל להחם על האור אם נצטנן, אם אינו נותן ע"ג האש, או הכירה ממש, שסומך על הפוסקים שסוברים שאין בישול אחר בישול בלח אפי' בנצטנן, וצ"ע אם לסמוך על זה, דמסי' זה לא משמע כן. אך אם הוא לצורך שבת ואין לו עצה אחרת, אפשר דיש לסמוך על זה. ע"כ. הרי מבואר שהבין בדעת הרמ"א שיש להחמיר בזה. וראה עוד במשנ"ב (ס"ק צב). אבל אין שום הכרח שכן היא דעתו של מרן הב"י, דמה שהביא את תשובת הרשב"א הוא דוקא בהדלקת אש, אבל אמירה לגוי להניח ע"ג פלאטה חשמלית תבשיל לח, ליכא איסור. דאי משום בישול הרי הרשב"א והרמב"ם והרמב"ן בלא"ה ס"ל דאין בישול אחר בישול אפי' בדבר לח, ואי משום איסור מיחזי כמבשל, ושמא יתן תבשיל לח צונן על הפלאטה, וכמ"ש המג"א להסביר, אמאי אסור להחזיר ע"ג אש גרופה וקטומה היכא שהוריד את הקדרה מעל האש והניח ע"ג קרקע, דאסור להחזירה אפי' אם התבשיל רותח, והיינו משום דמיחזי כמבשל, ובכל נתינה חדשה איכא חששא שמא יתן תבשיל לח כשהוא צונן, הנה בפלאטה עכ"פ ליכא לחששא זו, שכך כתב הרשב"א בפ"ד דשבת, הובא בביאורי הגר"א, דליכא מיחזי כמבשל אלא במקום שפיתת קדרה לבישול ברוב פעמים, וכיון שע"פ רוב אין מבשלים בפלאטה של שבת, ממילא

יש לסמוך על דברי הברכ"י. וע"כ דמה שהביא דברי המהרש"ל לסמוך להקל במקום צורך הרבה וכו', הוא גם במלאכה דאורייתא. ועוד שהרי המשנ"ב (סי' שב סק"ו) כתב לענין ניקוי הבגד מאבק בשבת, דע"י אינו יהודי יש לסמוך על דעה ראשונה להקל, ובפרט דאיכא לפעמים משום כבוד הבריות בזה. ע"ש. ומבואר דמקום צורך סמך על האי כללא, דכל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא, סמכינן על סברת המקילים. וע"כ שגם בדברי המהרש"ל הבין כך, ולכן הביא את דבריו בסי' שיד, ולא ראה בזה סתירה.

והנה אע"פ שהלכה זו נכתבה בזמנו על ידינו בס"ד, הנה אחר שנים מן אמאור"ר כתב בזה בשו"ת יבי"א ח"ו (עמרו קלא), ושם העלה כדברינו ממש, שהעיקר כדברי האחרונים שכתבו כלל זה לדינא. ואף שבספר מחז"ב (סי' שיח סק"ד) כתב שיש קצת פנים להקל ע"י גוי, כיון שיש מחלוקת. הרב המופלא מוהרי"ך בשו"ת זרע אמת (אור"ח סי' מ). ע"כ. ומשמע שאינו מכריע הדבר להיתר, הנה בשו"ת ברכה (סק"א) כתב בפשיטות להיתר. ומה שכתב בהקדמתו דבכל מקום שמוכר דברי איזה פוסק, אינו מוכרח דסבירא ליה הכי, הנה בנ"ד אחר שבמחז"ב הראה פנים להקל, ובשו"ת ברכה סתם להקל, לפיכך נראה שכן עיקר לדינא. וראה בילקו"י שבת ג' (מהדרות תשס"ד) שהארכנו בזה בס"ד.

וקאי שם אפי' במלאכות דאורייתא, ולא הזכיר כאן כלל מכלל זה שהובא במרן סי' שז ס"ה, דשרי שבות דשבות במקום הפסד וכו', אלא אחר שהביא המחלוקת בין ר"י והר"א אלעזר בדין פוחתת החבית, סיים כנ"ל, ומשמע דלאו דוקא במלאכות דרבנן היקל בזה בהפסד מרובה וכדו', דאל"כ היה לו להזכיר מחילוק זה. ופשטות לשונו יותר משמע דאיירי אפי' במלאכות דאורייתא. ונמצא שגם הוא היקל לצורך מצוה והפסד מרובה וכדו'. ובלא"ה כתבנו בילקו"י שהעיקר לדינא כדברי רוב האחרונים להקל בזה גם בלא הפסד מרובה, או נחפז על הדבר וכו'. תדע דהכי הוא, שהרי דברי המהרש"ל הועתקו במשנ"ב (סי' שיד ס"ק לו), וכן בבאר היטב (שם סק"ו), ואי נימא דלא התיר אלא במלאכה דרבנן, משום שבות דשבות לצורך מצוה, א"כ היאך כתב בביאה"ל (בסי' רעו) לגבי בישול אחר בישול ע"י עכו"ם, דאם הוא לצורך שבת, ואין לו עצה אחרת, אפשר דיש לסמוך על זה. ע"כ. הרי אחר שהעתיק בסי' שיד את דברי המהרש"ל, לא היה לו להתיר בבישול אחר בישול בדבר לח, שהרי ידוע שלדעת הסוברים דיש בישול אחר בישול בדבר לח, האיסור הוא מה"ת, והדבר מוכח מכמה דוכתי כאשר הארכנו במקום אחר. ומוכח שגם במלאכה דאורייתא דעת הביאה"ל, שאם אין לו עצה אחרת

דברי המשנ"ב בדין זה אינו לדעת מרן

דלוקה מער"ש, כיון שנצטנן לגמרי. ע"ש. הנה זה אינו מוכרח לדעת מרן, שהרי

ולפי זה מה שכתב במשנ"ב (סי' רנ"ג ס"ק צה) דאסור לומר לגוי לתת קדרה על אש

אמר לגוי להדליק האש ולהחם הקדרה אם נצטנן, די"ל דאם לא חיממו העכו"ם ע"ג האש או הכירה ממש, כגון פלאטה בזה"ז, דיש להקל מאחר שגדולי הפוסקים מתירין אפי' לישראל לעשותו. ועמ"ש סי' רנ"ד ס"ג. ועיין בבי" ס"ס רנ"ט בשם המרדכי. דאם צוה לעכו"ם לעשות לו מלאכה דרבנן, אין אוסרין התבשיל. ע"כ. והן אמת די"ל דלכאורה לא התיר המג"א בזה אלא בגוי, אולם בסי' רנד (ס"ק א) גבי עבר או שכח ונתן הקדרה ע"ג גחלים מבעוד יום, בלא שהות שיצלה כמאכל בן דרוסאי, ונצלה בשבת באיסור, דאסור. וכתב המג"א בשם הב"ח, דדוקא כשנתן ע"ג אש מגולה, אבל אם נתן לתוך תנור מכוסה, אפי' בשר עז שרי בדיעבד, מאחר ויש מתירין לכתחלה. וציין למה שכתב בסי' רנג ס"ק לז, דה"ה לכל כיו"ב. ע"ש. חזינן שהתיר בזה אף בישראל.

בבי" העתיק דברי הרשב"א במקורם, שלא אסר באמירה לגוי גבי בישול אחר בישול, אלא כשאומר לגוי להדליק האש, או כשאומר לגוי להניח על אש גלויה, או להטמין בשבת, וכיו"ב. אבל בלא זה מותר. וכמו שהבינו החיד"א בשירי ברכה, ועוד אחרונים, בדעת מרן הש"ע, דאי לא תימא הכי בדעת מרן, יסתרו דבריו ממה שכתב בסי' שיד, דכיון דאיכא מאן דשרי ע"י ישראל, יש להקל ע"י אמירה לגוי, והא גם בבישול אחר בישול איכא מאן דשרי ע"י ישראל, ואמאי לא יתיר לומר לגוי, וע"כ דמה שהעתיק בבי" לשון הרשב"א, הוא בדוקא להדליק האש אסור לומר לגוי, אבל מותר לומר לגוי לתת תבשיל לח צונן ע"ג הפלאטה בשבת, כל דליכא למיחש למיחזי כמבשל שרי. ונמצא שדברי המשנ"ב אינם תואמים לדעת מרן הש"ע.

כיוצא בזה כתב המג"א (סי' רנג ס"ק לז) גבי

בדין ביזוי אוכלין לגבי ביעור החמץ

דסתמן בלא"ה לאיבוד קאי. ע"כ.

אמנם גם אם יכול למצוא להם אוכלין, ובנקל, ג"כ אפשר להקדים את שריפת החמץ. וכן מבואר להדיא מדברי הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ג ה"א) שכתב, ואם רצה לבערו בלילי ארבעה עשר מבערו. ורק יש לדון באופן שרוצה להשליכו לבית הכסא. ולגבי זריקת חמץ לבית הכסא, הנה הפרי מגדים (א"א סי' קעא סק"א) כתב, שנראה שגם פירות האסורים בהנאה כמו ערלה וכלאי הכרם, אסור לבזותן להשליכן לפני

ובהגש"פ קהלות יעקב (עמ נה) כתב בשם הגאון הסטייפלר, שאין חשש מלבער את החמץ קודם שעה שישית, מטעם איסור איבוד אוכלים הראויים לאכילת אדם, וכמ"ש בהגדת מו"ע"ז, דז"א, אלא כל שלפי ההשערה כבר לא יהיו לו אוכלין, ליכא משום איבוד אוכלין, ואפי' בתרומה אמרו (פסחים יג.) כבר בקשו להם אוכלין ולא מצאו, ומשום הכי מבערין. ובתוס' שם פי', משום דאזיל לאיבוד, וכ"ש חולין, ואפשר דמה"ט פירוורין פחות מכזית שרי לאבדן, משום

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

כה. אין שוטפין את הקרקע במים בשבת, אפילו בקרקע מרוצפת. ומכל מקום כשיש לכלוך על הרצפה, מותר לשפוך על מקום הלכלוך מעט מים מכלי, ולנגב המים במגב [מקל-גומי]. (כה)

ציותה להשביתו בכל דבר, וכך עושים ששופכין עליו נפט ושורפין אות ודרך בזיון. וגם שהפמ"ג שם סיים שהרואה אינו יודע שהם של איסורי הנאה, וזה לא שייך בחמץ. ע"כ. ויש להוסיף שכאן ע"פ הרמז האיסור הוא משום שהחמץ רומז ליצר הרע, ולכח הטומאה. ולא דמי לסתם איסור הנאה.

חתן וכלה לשמח בהם במקום רפש וטיט, דאף שאין בזה משום הפסד אוכלים יש בזה משום בזיוי אוכלין לבעט בטובה. ומצוה לשורפן אבל לא לבזותן. ויש אוסרים גם משום איסור הנאה, ע' בילקו"י ערלה פ"ב הערה יג]. ולגבי חמץ כתב בספר שלמי מועד (עמ' שיט) בשם הגרש"ז אויערבך שאפשר שלא שייך כן, שהתורה

החמץ שנשאר בע"ש אם יכול להשליכו לביה"כ או לשפוך עליו אקנומיקה

ויש שכתבו שהחזו"א היה זורק את החמץ שנשאר בשבת לבית הכסא, [וע' להגר"ז (ס' תמה ס"ה) שאם משליכו לבית הכסא הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי, כיון ששום אדם לא יוכל עוד ליהנות ממנו, וא"צ לפררו קודם שמשליכו אפי' הוא פת וכיוצא בזה]. ויש שחקרו אם רוצה לשפוך עליו נפט חזק או אקונומיקה כדי לפוסלו מאכילת כלב, האם יש לחוש בזה משום מבטל כלי מהיכנו. דאף דלהטעם שמבטל כלי אסור משום סותר, אין כאן מ"מ

קסג מהרב"צ פלמן].

אין שוטפין את הקרקע במים בשבת, אפילו בקרקע מרוצפת

איסורא. דהא מה שהתירו לכבד את הבית בקרקע מרוצפת היינו מפני שהוא דבר הכרחי, ואסרו בהדחה מפני שאינו דבר הכרחי, וכמבואר בכה"ח (ס' שלו ס"ג). [ואיסור זה שייך גם כיום שכל הבתים מרוצפים]. ממילא כשיש לכלוך על הרצפה ורוצה לשפוך באותו מקום מעט

(כה) מה שכתבנו שאין שוטפין את הקרקע וכו', כן הוא ברמב"ם (פרק כא מהלכות שבת הלכה ג), ובש"ע (ס' שלו סעיף ג). ומסתבר, שכל האיסור הוא דוקא כששופך מים כדרכו ביום חול בעת הדחת הרצפה. אבל אם רוצה לנקות מקום מסויים, שאינו כדרך שעושה ביום חול, ליכא בזה

כו. מותר לנער את המפה במרפסת, או בחצר הבית [במקום שיש עירוב] אף שהצפורים יבואו אחר כך ויאכלו מהפירורים, ואפילו אם בדרך כלל הוא מנער את המפה במקום אחר, דסוף סוף אינו טורח אלא לצורך עצמו לנקות המפה. (כו)

בשו"ת מחזה אליהו (סי' עג). גם מרן אאמו"ר זיע"א הורה שבמקום צורך כגון בימות החורף שהרצפה נתלכלכה בבוץ וכדומה, מותר לשפוך מתוך כוס מעט מים, ולהעבירם במגב. וכמו שכתבנו בשמו בילקו"י שבת ב' (עמ' פח). ושבת כרך ה (עמ' סה). ובחזו"ע פסח (עמ' מא, ובמהדורת תשס"ג עמוד רנה).

ומחשש פירורי חמץ, מותר לכתחלה לשפוך מים פה ושם ע"י כוס, בשינוי, כדי לנקות את הבית במגב בלבד מכל חשש חמץ. ויש בזה שמחה בשבת עצמה, שמרגיש שהבית נקי מחמץ. שאע"פ שמן הדין א"צ לחשוש כ"כ לפירורין אלו, כיון שהם נדרסים ברגלים ונמאסים, מ"מ יש אנשים שמרגישים בזה הרגשה טובה, היות ולפעמים נופלים מאכלים על הרצפה, והילדים אוכלים אותם, או שמניחים סירים על הרצפה וכדו', ולכן כאשר מנקים את הבית יסודי מכל חשש, יש להם בזה הרגשה טובה ושמחה. והם כבר ניקו ושטפו את הבית היטב היטב קודם בדיקת חמץ, ועתה שבפינת האוכל שאכלו יש פירורי חמץ על הרצפה, הדבר מעיק על הלב בשבת עצמה.

מים ולהדיחם במגב, כיון שהוא דבר הכרחי נראה דשרי כמו בכיבוד הבית. וסמך לזה מהמבואר במשנה ביצה (פ"ב מ"ז): אף הוא אמר שלשה דברים להקל, מכבדין בין המטות וכו'. ופירש רבינו עובדיה מברטנורא, שרגילים להסב ולאכול ע"ג מטות, ומפני שהוא מקום מועט, לא חיישינן שמא ישוה גומות כדחיישינן גבי בית שהוא גדול, וא"א שלא יהיה שם גומא. ע"כ. ומעתה, כל שהוא מקום מועט ליכא בזה איסורא הדהחת הרצפה בשבת. ועיין בשו"ת אז נדברו חלק א' (סי' עט אות צז) שכתב, שאם נשפכו מים מועטים ע"ג קרקע מרוצפת, דמותר להניח עליהם מטלית מיוחדת לכך שיספגו בו, [עיין משנ"ב סי' שב ס"ק נח"ס] אבל לא ינגב את הרצפה. ע"ש. ובשמירת שבת כהלכתה חלק א' (פרק כג סעיף ז') כתב להתיר אף לנגב באופן שלא יסחוט, ואין בזה איסור הדחה. ושם בהערה כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זיע"א דאפשר דמותר אף ליתן מים על מקום המלוכלך שברצפה ולנגב במטלית המיוחדת לכך. ע"ש. ונראה עוד, שאם נשפכו מים מרובים על קרקע מרוצפת יכול לגרום בעזרת מגב, כיון שלא נתן את המים על הרצפה על מנת להדיחו. וראה עוד

לנער המפה - והצפורים אוכלים מהפירורים

(כו) הנה מריש הוה אמינא דנ"ד תליא בפלוגתא בטעם איסור האכלת בהמה

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

כז. בתי חולים שאינם יכולים להשאיר חמץ לשבת, ואין כל אפשרות לשמור על הכשרות כהלכה בימי הפסח אם ישאר החמץ בארבעה עשר בניסן, שישנם כאלה שאינם מקפידים מלקחת חמץ לחדרי בית החולים, ויש הכרח לחסל את כל החמץ לפני י"ג בניסן, יש להתיר להם לאכול בערב פסח מצה שנעשית בפירוש שלא לשמה. ומה טוב להחמיר אם אפשר לבשל המצה במרק בשר או ירקות, עד שישתנה טעמה של המצה. והברכה על מצה מבושלת או מטוגנת נשטיגנו או בישלו אותה אחרי שכבר נאפתה וקיבלה תואר לחם כשיש בה כזית שלימה בשעת הטיגון או הבישול, היא המוציא וברכת המזון. (כז)

כח. בערב פסח שחל בשבת, שבודקים את החמץ בליל י"ג, אם שכח או נאנס מלבדוק בליל י"ג, ונזכר ביום שישי בבוקר, בודק ביום כדרך שבודקים בלילה לאור הנר. ואם לא נזכר עד כניסת השבת, לא יבדוק בשבת, אפילו אם יש לו נר דלוק מבעוד יום, שהרי אסור לטלטל

שעליה לצורך הניקוי, ליכא בזה חששא דשמא יבוא לידי כתישת קטניות או לישת קמח. דדוקא אם נותן בפניהם כדרך שנותן ביום חול חששו חששא זו. וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל. ובספר אשל אברהם מבושטאטש פסק כן להלכה, שאם הוא בלא"ה מנער את המפה מהפירורים שעליה אף שבדרך כלל הוא מנער במקום אחר, מותר לו לנער אותה במקום שהצפורים יאכלו אותם, שהרי הטעם שאסרו לתת מזונות לפני בעלי חיים שאין מזונותיהם עליך הוא משום איסור טירחא, שלא התירו לטרוח בשביל בהמה שמזונותיה מצויים לה, וטעם זה לא שייך כאן שאינו טורח אלא לעצמו, כדי לנקות את המפה.

(כז) ראה לעיל הערה יז. ובילקוי פסח כרך ג' סי' תעא.

וחיה בשבת, דאי נימא דטעם האיסור משום טירחא יתירה, היכא שבלא"ה מנער את המפה, מותר לנערה גם במקום שיש צפורים שיאכלו את הפירורים. אבל אי נימא דטעם האיסור הוא משום חשש שמא יבא לידי כתישת קטניות, או לידי לישת קמח, לכאורה גם בנ"ד יש לאסור. וז"ל הרמב"ם (פרק כא הלכה לה): אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת כדרך שהוא מאכיל בחול, שמא יבוא לידי כתישת קטניות, או לידי לישת קמח וכיוצא בו. כיצד, לא יאכיל את הגמל בשבת מאכל שלשה או ארבעה ימים, ולא ירכיץ עגל וכיוצא בו ויפתח את פיו ויתן לתוכו כרשינין ומים בבת אחת. ע"כ. ולדבריו לכאורה יש לאסור בנ"ד. אך י"ל דכיון שאין זה דרך האכלת העופות, והוא עושה כן בדרך של ניעור המפה מהפירורים

נר דלוק בשבת. וכן אסור לומר לגוי לטלטל את הנר להראות לו בחורים ובסדקים, בשעת הבדיקה, אלא יבדוק בתוך הפסח, ואם לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר פסח כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה. (כח)

אם שכח או נאנס מלבדוק בליל י"ג, ונזכר ביום שישי בבוקר

(כח) על פי המבואר במשנה (פסחים י.) (א) שכן משמעות הפוסקים. ואם יזכור ובשלחן ערוך (סי' תלה סעיף א.) והיינו בדיקה לאור הנר, כדי שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. וכמ"ש בכה"ח (סי' תלה אות

אמירה לגוי לטלטל הנר כדי לבדוק את החמץ בליל שבת

זמה שכתבנו לגבי אמירה לגוי בליל שבת, הנה בשו"ת אבני צדק (ארי"ח סי' ג) העלה בכוחא דהיתרא להתיר. והובא בספר באר יעקב (סי' תלה אות א.) והיינו משום דאמירה לגוי שבות, והוא במקום מצוה של בדיקת חמץ. ואמנם סברא זו היא רק לשיטת בעל העיטור והרמ"א בסי' רעו, דשרינין אמירה לגוי אף באיסור דאורייתא לצורך מצוה. וע"ע בסי' שכה סי' ברמ"א. אבל לדעת מרן הש"ע סי' שז סעיף ה', דבעינן שיהיה איסור דרבנן כדי להתיר אמירה לגוי במקום מצוה, לכאורה אין היתר זה. אחר דהא איסור אמירה לגוי הוא ל"ת דרבנן, ומצות בדיקת חמץ היא עשה מדרבנן, ונימא דאתי עשה ודחי ל"ת. ואפי' שהגוי עושה מלאכה דאורייתא, בהדלקת הנר, הא אמירה לגוי לעשות מלאכה דאורייתא אינה אסורה אלא מדרבנן. דבכולא תלמודא אמרו אמירה לגוי שבות. ועוד יש לדון דהא מה שהגוי מטלטל את הנר והאש נבערת יותר ע"י הטלטול,

[ויש כאן הבערת האש שהיא מלאכה דאורייתא], הנה הרי אינו מתכוין לזה, ואף שהוא פסיק רישיה, הא לא איכפת ליה, ומבואר בתוס' כתובות י. דפסיק רישיה דלא איכפת ליה איסורו מדרבנן, וממילא הוא שבות דשבות במקום מצות בדיקה. ועוד שכבר כתבו בתרוה"ד (סי' סו), ובמג"א דליכא איסור פסיק רישיה בגוי. וכן אמת שיש להעיר בזה ממה שכתב במשנ"ב (סי' רעו ס"ק ל) דנכון להחמיר בנר של שמן שלא לומר לגוי שילך עמו במרוצה, כי א"א שלא יתקרב ע"י זה השמן להפתילה, או יתרחק, ויש בזה משום מכבה ומבעיר אם היה הישראל בעצמו עושה זו, על כן אין לומר זה לגוי. ע"כ. ובשעה"צ שם כתב, דאף שהגרעק"א בחי' מפקפק מאד בשל שמן, מ"מ סמכתי להקל, כי הא"ר והפמ"ג ועוד אח' הסכימו להמג"א דלא הוא פסיק רישיה גם בשל שמן, כי יכול לילך בנחת, וזהו שסיימתי ונכון להחמיר. ע"כ. ומשמע מדבריו שאם היה פסיק רישיה

בס' מלכים אמניך (פ"י הערה כד), אינו מוכרח כלל. ודו"ק. וראה בילקו"י שבת ב' (עמ' רנה). אבל בשו"ת בית היוצר (ארו"ח סי' יח) העלה להחמיר. וכ"פ בשו"ת פני מבין (ארו"ח סי' צה).

ומדברי מרן אאמו"ר בחו"ע פסח (מהדור"ק עמוד רנד) מבואר להחמיר בזה, שאחר שהביא דברי האבני צדק להתיר, כתב, אבל בשו"ת בית היוצר ובשו"ת פני מבין [הנ"ל] כתבו להחמיר.

וצ"ל דמה שלא התיר כאן אמירה לגוי הוא משום שיכול לבדוק את החמץ בתוך הפסח, ורק מבטל את תקנת חכמים לבדוק אור ליי"ד, וכיון דאיתיה בתקנתיה לבדוק בחג, לא חשיב כל כך מצוה להתיר אמירה לגוי. אלא שהוא דוחק.

בודאי, היה אסור, ויש להעיר מדברי תרוה"ד המג"א הנ"ל שכתבו, שאין איסור אמירה לגוי בפסיק רישיה, והמשנ"ב גופיה בסי' רנג (ס"ק צט) כתב, דבאמירה לגוי דהוי שבות דלית ביה מעשה לא מחמירין כולי האי, ושרי אף בפסיק רישיה. ע"כ. וכ"כ עוד במשנ"ב (ס' שלו סק"י) דמותר לכבד בית שאינו מרוצף ע"י אינו יהודי, דהא אינו מתכוין להשוות גומות, ואע"ג דהוי פסיק רישיה, ע"י אמירה לגוי לא קפדינן כולי האי. ע"כ. והוא סותר למה שכתב בסי' רעו. וצ"ל בדעת המשנ"ב, דבסי' רעו הא אינו לצורך מצוה, וטעם ההיתר משום דמוקצה שרי אצל ישראל ע"י טלטול מן הצד, ולכן בפסיק רישיה דאי בעי ישראל לא שקיל ליה, אין היתר ע"י גוי. ומ"ש

אמירה לגוי בפסיק רישיה

הצינה. ונהי נמי דהחמין נרתחים ע"י כך מאליהם בודאי, ועל דעת כן היא מושיבתם על התנור, מ"מ בשעה שהיא מושיבתו על התנור, אין שום אש בתנור, וההבערה שהיא מבערת אח"כ, עיקר כוונה היא לבית החורף. ואף כי פסיק רישיה הוא לענין החמין, מ"מ יש חילוק בשבות דרבנן, בין מתכוין גמור ללא מתכוין דפסיק רישיה. והכי אשכחן בתשובת מהר"ם במרדכי בפרק הזורק. ע"כ. ומבואר דפסיק רישיה ע"י גוי שרי. וזה שכתב, דשבות דרבנן [אמירה לגוי] יש חילוק בין מתכוין גמור לפסיק רישיה.

ודין זה הובא להלכה ברמ"א (ס' רנג סוף סע"א) וי"א דאפי' אם הקדירה עומדת ע"ג

והנה המהרא"י בשו"ת תרוה"ד הנ"ל כתב וז"ל, שאלה יש בני אדם שאין להם תנורים וכו', ולמחרת בשבת באה השפחה ומוציאה את החמין כולו מן התנור, ומושיבות ע"ג התנור מבפנים בבית החורף, ואז מכנסת את האש בתוך התנור כדי לחמם בית החורף, וע"י כך נרתחים החמין שע"ג התנור לכל צרכם, שרי למעבד הכי או לאו. וכתב שיש להתיר אפי' נתקררו לגמרי. דדוקא אם העבד או השפחה מתכוונים לחמם התבשיל, היכא דנתקרה לגמרי אסור. אבל הכא עיקר כוונת השפחה לדבר היתר, לחמם בית החורף, דשרו רבנן בה אמירה לנכרי, משום דהכל חולים הם אצל

האש ממש, כל זמן שהיא מגולה למעלה לא מקרי הטמנה, ושרי וכו', רק שנזהרים לנתקן קצת קודם השבת מן האש, כדי שיוכל ישראל להסירו משם, ואם לא נתקן מן האש ונמצאו ע"ג האש בשבת, יש להסירו משם ע"י א"י וכו'. ע"כ. הרי דכל שאינו מתכוין, אף שהוא פסיק רישיה מותר על ידי גוי.

וכן פסקו: המג"א (ראה להלן). ובספר תהלה לדוד (סי' שלו סק"ד), והגר"א (סי' רנג) והגר"ז (סי' רנג סי'), והרב ברוך טעם בהגהותיו לט"ז (שם), ובחקר הלכה לנדא (ערך אמירה לעכ"ם אות ג'), ובדעת שלום (בהגהות על המג"א סי' רנג ס"ק מא), ובמשנ"ב (סי' רנט ס"ק כא, וסי' רעז ס"ק נא), ובשו"ת באר משה ח"ו (קנטרס החשמל סי' מח), ובשו"ת שבט הלוי ח"ז (סי' לט עמ' לב. ד"ה ואשר), ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סי' קפא, ובנד"מ ארי"ח סי' קיח אות ג), ובילקו"י שבת כרך ב' (עמ' רנה), וע"ע בלית חן (סי' קח). ובשו"ת יבי"א ח"ז (סי' לח אות ב), ובהליכות עולם ח"ג (עמ' קפג). ובספרו טבעת המלך הלכות שבת.

ועמא דמילתא עיין בשו"ת שואל ומשיב (תליאתא, חלק ג' סי' ג' דף ב' רע"ג) שביאר, דאף דהוי פסיק רישיה דניחא ליה, מ"מ הישראל שובת ממלאכה, ולא אמר לגוי לעשות איסור, ומאי דניחא ליה לא עדיף מהרהור. ובזה נתיישב קו"י הגר"א על דברי תה"ד הנ"ל. ודו"ק. ועיין בהגמ"י (פסק ו' אות כ') שכתב, ומה שאנו אומרים לנכרי להוציא החמין מן הגחלים בשבת, אין אומרים לו לא לכבות ולא להבעיר, ואיהו איסורא קעביד. ע"כ. והיינו דהעיקר בציווי הישראל, וכיון שאינו מצוהו על

מלאכת איסור, שרינן פסיק רישיה בגוי. **ובמהצית השקל** (סי' ק מא) ביאר, דאף דהוי פסיק רישיה מ"מ באמירה לגוי דהוי שבות דלית ביה מעשה, לא מתמרין כולי האי. ועיין בעירוובין (סח). ולא שני לך וכו'. וראה עוד במשנ"ב (סי' רנג ס"ק טז).

ואף אם הגוי מחשב בדעתו גם למה שנעשה בפסיק רישיה, מ"מ מחשבת הגוי לא מועילה ולא מורידה, וכמ"ש בטהרת הבית חלק ג' (עמוד צה ד"ה אמנם). **וכבר כתבנו שכן מבואר במג"א בכמה דוכתי, ומהם בסי' רנג (סי' יח) שכתב, שאם הגחלים מונחים סביב הקדירה, כתב המרדכי (פ"ד השבת) דאסור לישראל להסירו, משום שמחתה ומבעיר העליונות ומכבה התחתונות, ובהגמ"ר כתב שם, דאפי' לומר לעכו"ם יש ליהור. מיהו בהג"ה פ"ו כתוב, דמותר ע"י עכו"ם, דאין אנו אומרים לו לכבות ולא להבעיר, רק לסלק המאכל. ע"כ. ובשבת בשחרית אסור לסלקן ע"י ישראל, כ"א ע"י עכו"ם (הג"מ פ"ו). ע"ש.**

וכן מבואר עוד במג"א להלן ס"ק מא, שכתב, דבאמירה לעכו"ם שרי מפני שעיקר כוונתם לחמם הבית דשרי, כמ"ש בסי' רע"ו, ואע"ג דהוי פסיק רישיה לגבי התבשיל, מ"מ באמירה לעכו"ם לא קפדינן כולי האי. ומזה נ"ל היתר שאם נתן העכו"ם מים לתוך הקדירה הקבועה בתנור, כדי שהקדרה לא תבקע, ונתחממו, שמותר הישראל ליהנות מהם להדיח בהם כלים, דק"ו היא דהא בתבשיל כשנותנו על גב התנור כוונתו לחממו, ואפ"ה שרי,

וכ"כ בשו"ת באר משה הנ"ל, דאמירה לגוי בדבר שהוא פ"ר בדאורייתא מותר. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי הנ"ל. וכן הוא בילקו"י שבת כרך ב' (עמ' רנה). ואחר שנים יצא לאור שו"ת יבי"א ח"ז, ושם (ס" לח אות ב) כתב דפ"ר בגוי מותר, ואפי באיסור דאורייתא. ע"ש. וכ"ה בהליכות עולם ח"ג (עמ' קפג) ובלוית חן (ס" קח).

ולכאורה יש להעיר ממה שכתב בב"י (ס"ט טז) בשם הגהות (פרק ו' אות ב), דמה שאנו אומרים לגוי להוציא החמין מן התנור, אין אנו אומרים לו להבעיר, וגוי מנפשיה קא עביד. עכ"ל. כלומר שיש אש בתנור ובהוצאת הקדרה היא נוגעת בגחלים ומבעירם, אי נמי שאם לא היה חם כל כך היה הגוי מבעיר האש ומחממו. [ואפילו הכי התיר בהגהות, אחר דהגוי מדנפשיה קעביד]. אבל האגור (ס"ט שנה) כתב שהרא"ם אסר לומר לגוי להוציא הקדרה בשבת כשנוגעת בגחלים, ושכן נראה לבעל שבולי הלקט (ס"ט נז). ע"כ.

ולכאורה התם הוא פסיק רישיה, שהרי אין כוונת הגוי להזות הגחלים, ועכ"ז האגור אסר. ומהא דהב"י סיים בדברי האגור, וכתב בלשון אבל וכו', ושכן נראה לשבולי הלקט, משמע לכאורה דהכי נקט. [וכמו שכתבו בעלי הכללים בכיוצא בזה כשהפוסקים תופסים לבסוף בלשון אבל]. אך י"ל דשאני התם שאם לא היתה הקדרה חמה היה הגוי מבעיר בידיים את הגחלים ומלבה את האש, וכמו שפירש הב"י בדברי ההגהות, וממילא אינו פסיק רישיה אלא מעשה בידיים בכוונת מכוון, ולכן אסר שם.

ק"ו כאן שאין כוונתו לחמם המים. וכן מבואר עוד במג"א ס"י רעז, דהנה הרמ"א שם כתב, גבי נר שעל הטבלא, דטוב שינער הטבלא ע"י אינו יהודי. וכתב המג"א (סק"ז) דע"י גוי מותר אף בנר של שמן, כמו שנתבאר בס"ס רנג, דפסיק רישיה ע"י גוי מותר.

וע"ש במשנ"ב (ס"ק נא) דאפי' ע"י א"י יש מחמירין בפסיק רישיה, עיין במג"א וא"ר, ומ"מ נראה דלצורך שבת יש לסמוך ע"ד המקילין ע"י אינו יהודי. וכן מבואר בכיאו"ר הגר"א (ס"ט רנג) על מה שכתב הרמ"א שם, בקדרה המונחת על הגחלים, שיש להסיר הקדרה משם ע"י א"י, וביאר הגר"א, דהיינו משום דפסיק רישא ע"י א"י מותר, כמ"ש בס"ה בהג"ה. [ואמנם יש להעיר מהמשך דברי הגר"א שם, דע"י ישראל אף שאינו מתכוין מ"מ אסור משום פסיק רישיה, ועיין בתוס' דכריתות (כ: ד"ה סביא וכו') וא"ת וכו' וי"ל דהכא ה"ט דמחייב וכו' והוא אסור מדרבנן, ולכן מתיר ע"י א"י, כיון שאינו אלא שבות, כמ"ש התה"ד, לכן נוהגין שהא"י מוציאין הקדרות וכו' מה שאין כן אם לא יקח בנחת דהוי פסיק רישיה. ע"כ. ומשמע דלא התירו פ"ר אלא בדרבנן. וצ"ל דעיקר דבריו לבאר האיסור ע"י ישראל, וע"י גוי סמך על מה שפירש לעיל מינה דבכל גוונא פסיק רישיה ע"י גוי שרי].

ובכ"כ בספר תהלה לדוד הנ"ל (ס"י שלו סק"ד), דפ"ר אף דניחא ליה מותר ע"י גוי. ע"ש. וכן הוכיח בשו"ת חלקת יעקב הנ"ל (ח"ג ס"י קפא, ובנד"מ אר"ח ס"י ק"ח אות ג), מדברי הגר"ז דאמירה לגוי אף בפסיק רישיה דניחא ליה (שבישראל אסור מדאורייתא) מותר.

לכבוד הבית, הוי איסור דרבנן, ואין עומדים על סיבת הדבר אחר שהדבר כבר נאסר.

זה יש מי שדקדק מלשון השאלה שבתרוה"ד הנז', שהשפחה "באה" מעצמה ועושה כן, וא"כ אין הנידון בדבריו לענין איסור אמירה לגוי, אלא לענין איסור הנאה ממעשה גוי בשבת. ומנא לן ללמוד מדבריו שהדין כן גם לכתחלה. ובני-חביבי ראש הישיבה הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א הראני מה שכתב בענין, ואידי דדבריו חביבין עלינו, אמרתי להעתיקם כדלהלן: והנה לכאורה יש לדקדק מדברי תרוה"ד, דמיירי גם לענין דין אמירה לגוי, ממ"ש אי שרי "למעבד" הכי. ומשמע שאין הנדון על התוצאה לאחר שהיא כבר חממה את התבשילין, אלא יש לרדן אם מותר לעשות כן לכתחלה. ור"ל דאע"ג שאין אנו אומרים בפירוש לגוי ישעשה כן, מ"מ כיון שכך המנהג לכתחלה, מסתמא מיירי שהיה שם אמירה מקודם, והשפחה אינה עושה כן על דעת עצמה. ועי"ל דבכך שנהגו כן בקביעות הרי זה חשוב כאמירה לגוי בשבת, שהרי מעיקר הדין צריך למחות בגוי שבא לעשות מלאכה בעבור הישראל. [נוכמ"ש המשנ"ב (סי' רעו ס"ק יא, וסי' רמג סק"ה. ועוד). וכ"פ בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' ס' ס"ק יג, הובא בשלחן שלמה סי' רעו סק"ח אות ב, ובסק"י יב) שבאופן שנהגה מגוף המלאכה, צריך למחות בו. ודלא כשמירת שבת כהלכתה ח"א (פרק ל' ס"ז) שהתיר בזה בפשיטות. ומ"מ כתב בהליכו"ע ח"ג (עמ' קעט) דאפשר שמנהג העולם להקל בזה נסמך ע"ד מהרי"ט, שהובא במש"ב (סי'

והיינו, דעיקר סמיכתו של מרן הב"י לאסור הוא על טעם זה. ולטעם השני שבב"י הדברים מתאימים למה שנתבאר בש"ע סי' רנט.

ועוד יש להעיר ממה שכתב מרן הבית יוסף בסי' שלו, בשם רבינו ירוחם (בחלק י"ג נ"ב פג ע"ד) שכתב בשם הרמ"ה, דגויה המכבדת את הבית אין למחות בידה. והאגור (סי' תקח) כתב שאביו ז"ל היה אוסר הכיבוד. ע"ש. והנה כאן אין כוונת הגויה למלאכה אלא לכיבוד הבית, והוא רק פסיק רישיה דאשוויי גומות, ואפי' הכי כתב רבינו ירוחם דרק אין למחות בידה, ומשמע דלכתחלה אסור. וגם הרי הב"י סיים בדברי האגור שאסור. ומזה משמע לכאורה דפסיק רישיה בגוי אסור. ואמנם הרמ"א העתיק דין זה בלשון מותר, אך לשון הב"י דאין למחות משמע שאין להתיר לכתחלה. ועיין במשנ"ב שם שכתב, דאף שהוא פסיק רישיה, ע"י גוי לא קפדינן כולי האי. ולכאורה יש לדייק מלשון אין למחות דמשמע דלכתחלה אסור, והרי הוא פסיק רישיה, שאין כוונתו למלאכה, ואפי' הכי לכתחלה אסור.

אך שמא הלשון אין למחות לאו דוקא הוא, ובאמת שרינן מן הדין. שאם היה עושה נגד ההלכה היה צריך למחות ביד הגוי שלא יעשה כן לצורך ישראל, כנודע. ולכן נקט בלשון אין למחות. וכ"ה במאמ"ר שם, שהרי בסי' רנט ס"ז מבורר להדיא בדברי מרן דמותר ע"י גוי בפסיק רישיה. ודברי הש"ע עדיפי ממה שנתבאר בב"י, ועוד י"ל, דשאני התם דאחר שגזרו

הנאה ממעשה הגוי, ולא רק לענין איסור אמירה לגוי.

ומעתה יש לבאר דבריו בתשובה שכתב וז"ל, יראה שאם לא נתקררו החמין כ"כ בשעה שהוציאה אותם מן התנור והבעירה האש בתנור דוגמת מאב"ד או ודאי שרי, והכי איתא בהדיא במרדכי (סי' תנו) דרגילין בחופות לכסות החמין בנסרים ולמחר באין העבדים נכרים ומחממין אותם אם לא יתקררו כ"כ וכו'. ע"כ. ויש שרצו לדקדק מזה שהתה"ד מיירי רק לענין איסור הנאה, שהרי במקור ד' המרדכי מבואר שהגוי הבעיר את האש לצורך התבשיל גרידא ולא משום בית החורף. וא"כ פשוט שאין להתיר אמירה בכה"ג. אלא כל הנדון רק לענין ההנאה מהתבשיל. אולם להנ"ל יש לדחות, דבתה"ד לא הזכיר להבערת האש, אלא כתב שהיו רגילין שהעבדים "מחממין" את התבשיל ומותר לאוכלן. וא"כ י"ל שלענין זה הוכיח שפיר התה"ד שאין איסור להנות מהתבשילין שנתחממו ע"י הגוי.

ואין לחלק דהתם מיירי שלא היה שם אמירה, שהרי המרדכי מיירי גם כן שהיו רגילין לעשות כן בחופות, וא"כ הרי זה חשוב כאמירה, ומ"מ התיר להמשיך במנהג זה, כיון שאין בכך הנאה ממעשה הגוי. וכמ"ש המשנ"ב (סי' רג ס"ק יז) שגם באופן שהישראל ציוה לגוי להעמידו ע"ג האש אין לאסור את התבשיל. ע"ש. וא"כ י"ל שלכך ג"כ ל"צ למחות בגוי שעושה כן. ואין להקשות דליתסר מטעם שהגוי מבעיר את האש, והרי זה חשיב שנעשה

שו"ס"ק עו) שהיקל ברמז שלא בדרך ציווי, ולא חשש לאיסור מחאה. וכ"כ המנחת כהן (שער א' פ"ו) להוכיח מתשו' הרשב"א (סי' נט) שהובא בב"י (סי' דש). וכ"פ הש"ע שם. וכן מוכח מהמהר"ם בדין גבינות שהובא בש"ע (סי' שה ס"ז כ"א). ע"ש].

ובאופן שהגוי עושה כן בקביעות י"ל דשתיקה כהודאה דמיא, והרי זה נכלל באיסור אמירה לגוי, כיון שמוכח שניחא ליה ממעשיו וחיפץ בהם. וכדמצינו לחלק כן בשו"ת זכרון יהודה (לר"י בן הרא"ש סי' צא) דאפי' שיעשה הגוי מעצמו אם רגיל לעשות כן, אסור הוא להערים בזה הענין, כדאמר בפ' השוכר את הפועלים (ב"מ ז). שלחו ל"י לאבוה דשמואל הני תורי דגנבי גנבי ומגנחין להון, מאי, שלח להו הערמה וכו'. ובעבדו ושפחתו פשיטא שהוא אסור, שכל מה שהם עושים הם לדעת בעליהן, והם אסורין ליהנות ממלאכתם. ואם בא לכבות אין שומעין להם, כמו בקטן, שהרי שביתתם עליך במה שעושים לצורך היהודים, שהרי דוקא בנכרי בעלמא אמרו חכמים דאם בא אין אומרים כבה ואל תכבה, מטעם דנכרי אדעתיה דנפשי קעביד, אבל בעבדו ובשפחתו פשיטא שהוא אסור, שכל מה שהוא עושה לצורך ישראל הוא עושה. ע"כ. ויש להוסיף עוד שהרי התה"ד מיירי בבית הישראל. ובהו אין להקל אפי' בקצץ עמו על המלאכה. [וכמ"ש המ"ב (סי' רב ס"ק יז). ועיין בילקו"י (שבת ב' ע"מ רלט)]. ויש להוסיף עוד דהתה"ד לא כתב בפירושו לדון באופן שאמר לגוי, אלא באופן שהשפחה באה מעצמה, כיון שיש לדון בשאלה זו גם לענין איסור

בציווי. די"ל שאין ישראל נהנה מהבערה זו, אלא היא לצורך הנחת התבשיל, ואין זה חשוב כמעשה לצורך ישראל. וכמ"ש כעין זה האליה רבה (ס"ט רעו) והוא בבאור הלכה (ס"א ד"ה לצרכו, ובס"ד ד"ה וכן). ע"ש. ולכן ל"צ למחות בידו גם כן.]

ובהמשך כתב התרוה"ד וז"ל, ונראה דבנ"ד יש להתיר אפי' נתקררו לגמרי, דהכא עיקר כוונת השפחה לדבר היתר לחמם בית החורף, דשרו רבנן בה אמירה לנכרי משום דהכל חולים אצל צינה. ונהי נמי דהחמין נרתחים ע"י כך מאליהם בודאי וכו', מ"מ ההבערה שהיא מבערת אח"כ עיקר כוונתה לבית החורף. ואף כי פסיק רישיה הוא לענין החמין, מ"מ יש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור ללא מתכוין. והכי אשכחן במרדכי (שבת ס"ה שעה) גבי בית הכסא שע"ג חפירה סביב העיר. עכ"ל. ויש מי שרצה לפרש דבריו דמיירי לענין איסור הנאה, שיש להתיר בכה"ג, כיון שהוא נהנה ממלאכה שהגוי לא נתכוין לעשותה. ואע"ג דהוי פסיק רישיה, וא"כ יש להחשיבה ככוונה מעלייתא. מ"מ מצינו במרדכי להקל בפסיק רישיה באיסור דרבנן, וא"כ הכי נמי יש להקל ליהנות ממעשה הגוי שעשאו בפסיק רישיה. וכן פירש בהגהות ברוך טעם על הט"ז (ס" רג ס"ק יח).

אולם באמת הנה בפמ"ג (מ"ז ס"ה רג ס"ק יח) ביאר בד' הט"ז שהוקשה לו ע"ד המג"א, דאע"ג שאין איסור אמירה לגוי בפ"ר, מ"מ יש איסור להנות ממלאכת העכו"ם אף בקצץ, שהגוי עושה מעצמו לצורך ישראל. ע"ש. ובאשל אברהם (ס"ק

מא) תירץ דכיון שאין שם כונה שרי. ע"כ. ומבואר מדבריו שהבין שאין זה תלוי כלל בדין פ"ר באיסור דרבנן. ובאמת שצריך להבין היאך אפשר לפרש כן בדברי התה"ד, שכתב בפירוש דהכא שרו רבנן "אמירה" לנכרי וכו', ואי מיירי לענין איסור ההנאה מהתבשיל, מה אכפ"ל שהתירו לומר לנכרי להבעיר את האש משום הצינה, ואכתי מה זה שייך לענין ההנאה מהתבשיל. וכן יש להבין במה שכתב התה"ד שיש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור לפס"ר, והרי לענין איסור אמירה לגוי אין חילוק בין פסיק רישיה למתכוין גמור. ובפרט יל"ע דמה זה שייך לענין איסור ההנאה ממעשה הגוי, דממ"נ אי חשבי' לכוונה טפילה ככוונה לצורך ישראל יש לאוסרו, ואי חשבי' ליה כמעשה שעושה לצורך עצמו יש להתיר, ואכתי אין זה שייך כלל לדין פס"ר באיסור דרבנן, דמיירי לענין מעשה האיסור, ואין זה מכריע הך ספק אי חשיב ככוונה לצורך ישראל או לצורך הגוי. אלא בע"כ יש לפרש ד' התה"ד כפשוטם דמיירי לענין איסור האמירה, ולענין זה חילק בין מתכוין גמור לפס"ר. אבל לענין ההנאה לא הוקשה לו מידי, כיון דלא דמי למלאכה שעושה לצורך ישראל, וכמ"ש הפמ"ג.

והנה המעיין בדברי הגאון ברוך טעם בהגהותיו לט"ז (שם), יראה דמפורש בדבריו להיפך ממה שרצו לומר בבאור ד' התה"ד. שכתב בזה"ל, גבי שבת עיקר האיסור הוא מצד אמירת ישראל או מצד שהגוי הוא שלוחו, א"כ אין לאסור אלא

ממלאכת הגוי, וכמשה"ק הפמ"ג, כיון שעיקר כוונת הגוי לצורך הצינה, וא"כ אין זה חשוב שנהנה מחימום התבשיל במעשה הגוי, כיון שאין כוונת הגוי לעשות כן. ובוזה דקדק ל' התה"ד שכתב "שעיקר" כוונת השפחה לחמם הבית, ואי מיירי רק לענין איסור אמירה סגי ליה למימר שהשפחה לא מתכוונת לחמם את התבשיל, ותו ליכא איסור אמירה, כיון דעכ"פ ליכא לאמירת איסור ע"י הישראל, וכן לא חשיב מינוי שליחות ע"י זה, דהוי רק פסיק רישיה. אלא י"ל שלכך כתב התרוה"ד שעיקר כוונת השפחה לחימום הבית, למימר דמשה"ה אין איסור ג"כ ליהנות מהתבשילין. אבל אכתי אין כוונתו לומר שזהו כל עיקר דברי התה"ד, אלא רק לדייק שנתיישב גם ד"ז. וכמשנ"ל שהתה"ד בשאלה מיירי לענין איסור אמירה וגם לענין ההנאה ממעשה הגוי. ועי' בתה"ל"ד (סי' רנ"ג ס"ק כא) שכתב דמשמע מתה"ד שיש לדון בטר עיקר הכוונה, וכדעת הרשב"א לענין צידה שהובא במ"א סי' שטז ס"ק יא. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אבנ"ז (סי' רנ"ג ס"ק יז) שמדברי תה"ד מוכח שיש לדון בטר עיקר הכוונה. ע"ש. ועי' בשו"ת יבי"א ח"ד (סי' לה ס"ק יב) בד"ד דבפשטות לא קיי"ל כד' הרשב"א. עש"ב. ואכ"מ. אמנם לפ"ד הגרב"פ עיקר היתר התה"ד משום דהוי פסיק רישיה, ומ"מ הוצרך לומר שעיקר כוונתה לחימום הבית, שבזה יתיישב איך מותר ליהנות מהתבשילין.

ועפ"ז סרה התמיהה שהניחו מה הסברא להקל בדין אמירה לעכו"ם בפ"ר,

מה שחל שם שליחות או האמירה של ישראל, על כן בגוונא דהכא שאין הנכרי שליח רק להסקה המותרת, מפני שהכל חולים אצל צינה, ע"כ אף שהגוי מחשבתי אהסקה שתהא תועלת בזה שיתבשל המאכל, לית לן בה, דהא לא אמר לו הישראל שיחשוב כן, ואינו כשלוחו על מחשבה זו, ומצד אמירת הישראל ליכא איסור. "וגם" לא דמי לדינים המבוארים בסי' רעו, בנכרי העושה מלאכה בשביל ישראל שאסור ליהנות, דהכא לא שייך ד"ז, דהסקה עצמה מותרת, וממחשבת הנכרי גם על התבשילין ליכא צד תועלת לישראל, הן אם יחשוב או לא יחשוב על המאכלים יסיק התנור, כי לצורך חימום התבשילין אין צורך ריבוי בהסקה וכו', וצריך התרוה"ד לומר דעיקר כוונת השפחה היתה לחמם בית החורף, דאם עיקר כוונתה לחמם התבשילין הוא ממש כדין הנכרי שעשה מלאכה בשביל הישראל וכו'. ע"כ.

ומבואר להדיא מתחילת דבריו שהתה"ד התיר הכא גם איסור אמירה לנכרי, כיון שלא שייך בזה את הטעם דשליחות לנכרי. וכמ"ש סברא זו ממש בש"ע הרב (סי' רנ"ג ס"י) בבאיור ד' הרמ"א שהתיר אמירה לנכרי בפסיק רישיה. וכן אין בזה איסור דאמירת הישראל מטעם ממצוא חפצך, כיון שלא מזכיר להדיא בדבריו את מלאכת האיסור, אלא אומר לו שיבעיר לצורך צינה שהכל חולים אצל צינה. ולאחר מכן כתב הרב ברוך טעם שאין לדון בזה גם כן מטעם הנאה

(בהגהות על המג"א סי' רנג ס"ק מא) שדוקא בירשאל דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אסור בפסיק רישיה, וכמ"ש התוס' (שבת מא: ד"ה מיהם), אבל בעכו"ם לא שייך ענין זה, דאין להם מחשבה. ולכן לא נוהג בהם דין מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכמ"ש בתהלה לדוד (סי' שלו סק"ד). ע"ש. ולפ"ז נמצא שלא חשיב שהעכו"ם עושה כלל מעשה איסור, ולכן שפיר לא נכלל בדין כל האסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי, כיון שיש לדון על עשיית הגוי מעשה זה, שעושה מעשה שאסור לישראל לעשותו, ובפסיק רישיה שעושהו הגוי חשיב כדבר שאין מתכוין אצל הישראל, ולא הוי מעשה איסור.

ועיין עוד בלוי"ת חן (סי' קח) שכתב ליישב קו' היש"ש בלא"ה דאין למדין מהכללות, ואינו כלל גמור ומוחלט, וכדמצינו שהתירו לומר לגוי שבות במקום מצוה, ואע"ג שאסור לישראל לעשותו. וביאר לד' התה"ד כיון דאזיל לטעמיה (בסי' סד) דס"ל שהתירו פסיק רישיה באיסור דרבנן. וכן"כ ביבי"א (ח"ד סי' לד ס"ק לא) מהערך השלחן (סי' שטז). ע"ש. וגם המג"א (סי' שיד סק"ה) שהחמיר בעלמא, כתב דשאני אמירה לגוי דקיל טפי, דהוי שבות שאין בו מעשה. וכן"כ הגר"א (סי' רנג) דהוי תרי איסורין קלים. ע"ש. אמנם צ"ל שאין זה מוכרח, וכמו שכתבו להוכיח מד' האו"ז שס"ל (בהל' עירובין סי' קצג) שפסיק רישיה שרי באיסור דרבנן. ומאידך כתב (הל' עיר"ש סי' ח) לאסור אמירה לגוי בפסיק רישיה. ע"ש. וה"ט די"ל שס"ל שהטעמים לאסור אמירה לגוי שייכים גם

שהרי נתבאר שאין בזה איסור ממצוא חפצך, כיון שלא מוציא בפיו את האיסור להדיא. וכן"כ בחקר הלכה לנדא (ערך אמירה לעכו"ם אות ג). ע"ש. וכן אין בזה איסור שליחות, דהרי העכו"ם עושה כן מעצמו בלא ציווי הישראל, וכמ"ש בש"ע הרב. וכן"כ בישועות יעקב (ס"ק יד). ועיין בשו"ת ארץ צבי (סי' סז) ובכלכלת שבת (מלאכת שבת סי' ר). ע"ש. וכן אין לאסור בזה מטעם שיבואו לעשות כן בעצמן, כיון שלא ציוהו בפירוש על האיסור, ותו ליכא למגזר שיעשה את האיסור בעצמו.

ולפ"ז מיושב ג"כ קושיית היש"ש (ביצה פ"ב סי' לג) מדקיי"ל שכל מה שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו. וא"כ יש לאסור אמירה לגוי בפ"ר, שהרי הוא איסור גמור אצל הישראל. ע"כ. אכן בפשטות י"ל שאין זה חשיב ש"אומר" לגוי דבר שאסור "בעשייתו", שהרי אומר לו להדליק מחמת הצינה, ובזה גרידא אין איסור, ומה שיש בכך פסיק רישיה שיעשה איסור, לית לן בה, דאכתי לא מצוהו על האיסור. ואע"ג שאם הישראל בעצמו היה עושה כן היה עובר על איסור, מטעם פסיק רישיה, מ"מ אין זה חשיב שעבר על איסור בהדלקה לצורך חימום, אלא דאסרי' ליה לעשות מעשה היתר שמגיע מחמתו דבר איסור, אבל אכתי אין עצם מעשה ההדלקה לצורך חימום חשיב האיסור. וע' בקוב"ש (כתובות ו:) מ"ש בגדר פ"ר.

ובפרט שי"ל שלא שייך ענין פסיק רישיה אצל הגוי, וכמ"ש בדעת שלום

וכן הביא (בס"ס שז) לד' ההגמ"י (פ"ו אות כ) שהתיר אמירה לגוי בפ"ר, ואח"כ כתב "אבל" האגור בשם שבלי הלקט אוסר וכו'. ומוכח שדעתו לפסוק כוותיה. [וכמ"ש הב"י (יר"ד סי' קפט, דף נא:). ע"ש]. וכן הביא בב"י (ס"ס רנט) לד' הגמ"ר (סי' שכג) שאסר לסלק את הקדרה מהגחלים ע"י הגוי. ולא העיר עליו מידי. ע"ש. ומקור דבריו מהראב"י"ה (סי' קצז) ובאו"ז (הל' ע"ש סי' ח) שכתבו בהדיא לאסור פ"ר ע"י גוי. ואע"ג שהב"י הביא (בס"ס רנג) לד' תה"ד בשתיקה. מ"מ נתבאר שאין הכרח מדבריו כד' המג"א.

והנה לענין דברי התה"ד, כבר נתבאר לעיל שבפשטות משמע מדבריו שהתיר גם אמירה להדיא. ולפ"ז נמצא שאין להוכיח משאר דוכתי שסתם בב"י לאסור, די"ל שבכל מקום הביא דעות הראשונים בד"ז, ולא הכריע בכך לדינא. ומ"מ במה שהעירו מדברי הב"י (ס"ס שז) שהביא ד' האגור באחרונה. ומוכח שנוקט לדינא לאסור בזה. וא"כ לכאורה צריך לאסור בזה לדידן דקיי"ל כד' הב"י. ומ"מ עדיין י"ל כמו שכתבנו לעיל, ובפרט דספק דרבנן לקולא, ונקטי' כד' התה"ד והגמ"י שהקילו בזה. וכ"כ הא"ר (סי' רנג סי' קיח) בשם הראב"ן (סי' שלח). ובזה י"ל שלא קיבלנו הוראות מן הב"י בדבר שלא כתב להדיא לאסור בזה, וגם לא הביאו להלכה בש"ע, אלא רק נראה מדבריו שנוטה לאסור בזה.

ועוד יש ליישב דבב"י (ס"ס שז) כתב לבאר ב' פירושים בד' ההגמ"י שהתיר אמירה לגוי להוציא החמין מהתנור.

בפסיק רישיה, ולא ס"ל לחלק כנ"ל. והנה בב"י (ס"ס רנט) הביא מהאגור (סי' שנד) שכתב בשם שו"ת מהרי"ל (סי' ס') שאסור לסתום את התנור שיש בו גחלים ע"י ישראל, דשמא הוי פסיק רישיה. אבל ע"י גוי מנהג פשוט להיתר. ע"כ. וכ"פ בש"ע (שם). וכתב המג"א (סי' קיא) דשרי ע"י גוי, כיון דהוי פסיק רישיה בעלמא. וכ"כ המ"ב (סי' כא). ע"ש. ויש מי שרצה לדחות די"ל דלאו בפסיק רישיה מיירי, שכתב "שמא" הוי פסיק רישיה. וכן הביא משו"ת מהרי"ל החדשות (סי' מה אות ג) שכתב להדיא לאסור פסיק רישיה ע"י גוי, והתיר דוקא בסתימת התנור, כיון דלא הוי פסיק רישיה בודאי. [וע"י בשו"ת יביע אומר ח"ד (סי' לו סי' ק"ג הלאה) דספק פ"ר חשיב כדבר שאינו מתכוין אפילו כשיש רוב לאיסור. ע"ש]. והוסיף להכריח כן, שהרי באגור (סי' שנה) כתב בשם היראים ושבלי הלקט לאסור לומר לעכו"ם להוציא הקדרה שנוגעת בגחלים, כיון דהוי פסיק רישיה. וכמו שהביא הב"י (ס"ס רנג, ובס"ס שז). עכ"ד. ולכאורה נראה שבהערה זו צדקו דבריו, דאין מפורש בדברי האגור להתיר אמירה לעכו"ם בפסיק רישיה. וצ"ל שגם המג"א לא הכריח כן מדבריו, אלא כתב לפרשו כן, לפי שיטתו דס"ל בכל דוכתא להתיר אמירה לגוי בפ"ר. ואולי דקדק כן מדכתב שע"י גוי מנהג "פשוט" להיתר, והיה לו לחלק דשרי דוקא באופן שאין זה בודאי פסיק רישיה. ועוד טענו בזה, דלכאורה דעת מרן הבית יוסף לאסור פ"ר בעכו"ם, שהרי הביא (בס"ס רנג) בסתמא לד' שבולי הלקט.

בזה לכתחלה לפ"ד המהרש"ל שאסור פ"ר באמירה לגוי. ע"ש. וכל הנהו רבוותא לא הרגישו שבמקור הדין ברבינו ירוחם כתב רק שאין למחות בידה, ולא התיר אמירה לכתחלה. ובע"כ י"ל דס"ל לרמ"א דכיון שהשפחה עושה כן בקביעות וא"צ למחות בידה, ממילא מוכח שיש להתיר גם אמירה מפורשת, וכמשנ"ל דעשיית מלאכה בקביעות ע"י הגוי חשיב כאמירה. ואע"ג שבארחות חיים כ' להתיר דוקא כשהיא עושה כן מעצמה. מ"מ י"ל דלרווחא דמילתא כתב כן. ודוחק.

אלא שכבר נתבאר דבלשון רבינו ירוחם אין הכרח שמתיר דוקא כשהשפחה עושה מעצמה, דיש לפרשו שהתיר גם לצוותה, וזהו גופא כוונתו "שאין למחות בידה", אלא יכולה לעשות כן בשופי. ואע"ג שבארחות חיים מפורש הדבר שהתיר דוקא כשעושה "מעצמה". מ"מ אין לנו אלא דברי הראשונים כפי שהובאו בב"י.

ולענין הלכה נראה שאין לשנות ממה שכתבו כל הפוסקים להתיר בד"ז, וכמבואר ברמ"א (סי' רנג ס"א, וסי' שלו ס"ב) ובמג"א בכמה דוכתי. וכן נקט בפשיטות המשנ"ב בדוכתי טובא, [ומה שציני מהמשנ"ב (סי' רעו סוף סק"ל) שנראה שאסור בזה. וכן העיר במלכים אמניך (פ"י הע' כד). ע"ש. המציין במקור הדין בשער הצינן (ס"ק לה) בשם הגרעק"א יראה שאין זו קושיא כלל, כיון דיש לאסור שם מטעם אמירה לגוי לטלטל מוקצה, ואף על גב דבעלמא שרי

לומר לגוי לטלטל מוקצה, כיון שהישראל

וכפירוש השני כתב שאם לא היה חס כ"כ היה מבעיר האש ומחממו. וא"כ נמצא שהעכו"ם מכוין לעשות הבערה לצורך הישראל, ומ"מ התיר ההגמ"י, כיון שלא ציהו על כך בפירוש, אלא מדנפשיה עביד. ולענין זה כתב הב"י אבל האגור אוסר, כיון שהגוי עושה מעשה איסור בידים לצורך הישראל. וכיון דהוי פסיק רישיה שיעשה כן, הרי זה נכלל בציוו. אבל לעולם אימא לך שבפסיק רישיה בעלמא אצל הגוי יש להתיר. ואע"ג שבמקור הדין בשבולי הלקט כתב לאסור מטעם פסיק רישיה שמניע הגחלים ומבעירן. וכמו שהביאו בס"ס רנג. מ"מ י"ל שהב"י כתב דבריו ע"ד האגור, ולפי הבנתו השתא בד"ז מהגמ"י. ואין הכרח שהב"י מכריע כוותיה דהשבלי הלקט לאסור פ"ר בעכו"ם.

ופסוף דבריו הביא מהב"י (סי' שלו) שהביא מרבינו ירוחם בשם הרמ"ה שכתב דגויה המכבדת את הבית אין למחות בידה. ובמקור הדין בארחות חיים (סי' קכב) כתב שאסור לכבד את הבית משום השואת גומות, ואם תכבד השפחה "מעצמה" מותר, ואין למחות בידה. ע"כ. ומוכח להדיא שיש לאסור אמירה לגוי באיסור פסיק רישיה. עכ"ד. ובאמת שלפ"ז יש לתמוה ע"ד הרמ"א (סי' שלו ס"ב) שכתב בשם הרבינו ירוחם שע"י אינו יהודי "מותר" לכבד את הבית. ע"ש. ומבואר מדבריו שהבין מהרבינו ירוחם דשרי לכתחלה. וכמ"ש המג"א (סק"ד) ושאר אחרונים. וכ"כ המאמ"ר (שם) לחלוק ע"ד השיירי כנה"ג שפסק לאסור

בדברי תרוה"ד יראה שלא הזכיר בתשובה זו כלל ענין של בישול אחר בישול, ונימק את דבריו, שיש לחלק בין מתכוין לשאינו מתכוין ופסיק רישיה, וטעמו מבואר להדיא, והיאך מכניס בדברי תרוה"ד והרמ"א שכביכול התירו רק בצירוף שיטת הרמב"ם, בעוד שכתבו להדיא נימוק אחר, והתרוה"ד לא הזכיר כלל את שיטת הרמב"ם.

ואין להקשות דא"כ אמאי לא התיר המהרא"י גם בבישול גמור, די"ל דבבישול גמור יש לדון מצד בישולי גויים. ומה שלא התיר המהרא"י באופן שאין בו משום בישולי גויים [כגון שנתבשל ע"י ישראל כמאכל בן דרוסאי, או בנאכל חץ י"ל דמעשה שהיה כך היה, וכתב מה שנהגו בזמנו השפחות. ואיה"נ כשאין שאלה של בישולי גויים, היה מתיר גם בתבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, שהרי זיל בתר טעמא, משום שאינו מתכוין לבישול לבד, והוא רק פסיק רישיה בלבד.

וביותר תמיהני על המחבר הנ"ל, אחר שהוא עצמו הזכיר שכן מבואר במג"א והגר"ז, ובמשנ"ב, דפסיק רישיה ע"י גוי מישראל שרי, מכח מה בא לחלוק על דבריהם ללא שום סברא או ראיה נכונה, רק מכח אוקימתא שמעמיד בדברי הפוסקים, ואין כאן לא סברא ולא ראיה. וגם מה שכתב בהמשך דבריו שהיתר הרמ"א כאן הוא רק משום דהכא הוי דרבנן, מגזרה שמא יחתה בגחלים, אבל בפסיק רישיה דאורייתא לא התיר הרמ"א, הנה גם זה אינו נכון, דלא הוזכר שם כלל

יכול לעשותו בהיתר, מכל מקום באופן דהוי פסיק רישיה דהבערה, ליכא אפשרות של היתר באותו מעשה. ע"ש.]

ואף על גב שבדברי הראשונים מצינו בזה מחלוקת, מ"מ מכלל ספיקא לא נפיק, וספק דרבנן לקולא. ובפרט שי"ל דלא שייך טעם האיסור דאמירה לגוי בפסיק רישיה, וכמו שנתבאר לעיל. וכן י"ל לפי הדיעות שפסיק רישיה שרי באיסור דרבנן, דהכי נמי י"ל לענין איסור אמירה לגוי. וכמ"ש התה"ד. [ואף על גב שהאור"ז מחלק בזה, מ"מ בפשטות אין לחלק בזה בין השבותין. ובפרט לאחר שנתבאר שבפסיק רישיה לא שייכי הטעמים דאיסור אמירה לגוי.]

ואע"ג שמדברי הב"י (ס"ט שו) נראה שאוסר בזה, מ"מ לא קיבלנו הוראות הב"י בדבר שלא כתב לאסור בהדיא, אלא רק נוטה להחמיר בזה. וכמו שנתבאר לעיל. ושוב ראיתי למחבר אחד שכתב בספרו [ברית הלוי ס"ו ט'] שאין להתיר פ"ר דניחא ליה בגוי. אולם הנה אחר שהדבר מפורש בפוסקים הקדמונים, אין לנו להתחשב בדבריו. ומ"ש שם שאין להביא ראיה מהא דכתב הרמ"א (ס"י רג ס"ה) שנוהגים שהאינם יהודים מוציאים הקדרות מן התנורים שמתמינים בהם, ומושיבין אותם אצל תנור בית החורף, והשפחה מבערת אחר כך התנור, ע"כ. והיינו משום דהוי פסיק רישיה, דשאני התם דבלא"ה דעת הרמב"ם, הרשב"א והר"ן, דאין בישול אחר בישול אפי' בדבר לח שנצטנן לגמרי. ולהכי שפיר דמי ע"י גוי. עכ"ד. ותמיהני, דכל המעיין

ענין של גזרה זו שמא יחתה לא בתשובת תורה"ד ולא בדברי הרמ"א. וכל הנידון כאן הוא מצד פסיק רישיה, ולמה בילבל והכניס כאן ענין של גזרה שמא יחתה.

וגם מה שכתב בהמשך דבריו לדחות הראיה מספר האגודה, גם בזה פשוט לכל מעיין ישר שאין דבריו נכונים, דהנה ז"ל ספר האגודה (פרק ו' דעירובין עמוד צט) וכן ראיתי לרבותי שנוהגים להטמין חמין מער"ש לצורך מילה בשבת, ולרחוץ התינוק בלא סדין, דשרייתו זהו כיבוסו, או שפחה גויה תניח הסדין בתוך מי הרחיצה וכו'. והובאו דבריו במג"א (ס"ו שלא סק"ט). ולכאורה תמוה הא הו"א איסור דאורייתא, וכבר תמה בזה התוספת שבת (סק"כ). ומוכח מזה דסבירא ליה להמג"א דפסיק רישיה ע"י גוי שרי אף בדאורייתא, שהרי שרייתו זהו כיבוסו מה"ת. ועל זה כתב המחבר הנז' לדחות, שלדעתו אין שום ראייה, דהאגודה מיירי בסדין נקי שאין בו שרייתו זהו כיבוסו, וסבירא ליה כדעת הראשונים הסוברים דלא אמרי' שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי, ועיין תוס' (שבת קיא: ד"ה האי), ובהרא"ש (יומא פ"ח ס"ד), וסמ"ג (לאוין סה), וסמ"ק (ס"י רפב). וספר התרומה (ס"י רמד). וכיון שיש בזה פלוגתא, ס"ל להמג"א דשרי ע"י גוי. ע"כ.

דחה הרואה יראה ששינה מלשון האגודה שהובא במג"א שם, דשם כתב להדיא שהישראל לא ישרה הסדין דהו"א כיבוסו, או ישם עכו"ם הסדין תוך המים וכו'. הרי לך דבמה שאוסר כיבוס ע"י ישראל התיר ע"י גוי כשהוא פסיק רישיה. וא"כ האוקימתא שהעמיד דאירי בבגד

נקי, אינה נכונה, מלבד זאת שאיך אפשר להעמיד אוקימתא ולפסוק דין נגד דברי האחרונים, והעיקר כדי לקיים את מהלך דבריו לאסור בפסיק רישיה ע"י גוי.

ושוב הביא שם מהפמ"ג שכתב בב' דרכים לבאר דברי המג"א הנז', כי יש מתירין במלאכה דאורייתא ע"י גוי בפסיק רישיה, וגם י"א דדרך לכלוך אין שרייתו כיבוסו. ע"ש. והיינו שכוונתו להרטיב הסדין כדי שתוכל לרחוץ בו התינוק, ולא בשביל הכיבוס, והו"א מלאכה שאינה צריכה לגופה. אתה הראת לדעת שכתב להדיא בביאורו הראשון, דהוא משום דהו"א פסיק רישיה, וא"כ אמאי עזב ביאור זה.

ומה שדחה עוד הראיה מהרמ"א בסי' רעז ס"ב, גם בזה אין דבריו נכונים, דהנה הרמ"א שם כתב, דנר שעל הטבלא, טוב שינער הטבלא ע"י אינו יהודי. והיינו גם בנר של שמן, והרי בנר שמן מקרב השמן לפתילה ובודאי מבעיר, והיאך התיר ע"י גוי. וע"כ דהוא משום פסיק רישיה. ועל זה דחה שם, די"ל דאינו רוצה את הקירוב והו"א מלאכה שאינה צריכה לגופה, ועוד דבנר שמן אינו פסיק רישיה שיקרב השמן לפתילה, וכל שאפשר לעשות בהיתר שרי ע"י גוי. וע"ש ששוב דחה אוקימתא זו, מדברי המג"א שם (סק"ז) שהביא מספר הזכרונות, דבנר של שמן אין להקל. דבקל מתקרב השמן או מתרחק, ויש בו חשש איסור תורה. והעיר במג"א דבפוסקים משמע דשרי אפי' בשל שמן, דהא כל הדלקתן היתה בשמן. ועוד דהו"א דבר שאינו מתכוין, וצ"ל לסי' רנג.

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

כט. אסור לאכול קודם הבדיקה כמו בשאר שנים, והיינו סעודה של פת או עוגה יותר משיעור כביצה. והאיסור הוא מחצי שעה קודם זמן הבדיקה. אבל לאכול פת עד שיעור כביצה [כחמשים גרם] מותר. ופירות וירקות מותר אפילו יותר מכביצה. וכן תבשיל אורז וכדומה. וכל שכן שמותר לשתות כוס קפה או תה. וכן בכור שמתענה תענית בכורות, רשאי לאכול אורז וכדומה, ופת עד שיעור כביצה, קודם שיבדוק. ופעמים שאדרבה נכון שיטעם מעט כדי שיוכל לבדוק מתוך יישוב הדעת ובנחת.

(כט)

אולם שאני התם דאינו בכלל פסיק רישיה, אלא מעשה בידים, שהרי כדי לנקות את הכלי מתכוין לשפשף היטב, ומתכוין למחק את הכלי ולשפשפו כדי להבהיקו, ועובר על איסור ממחק במעשה ולא בפסיק רישיה. ולכן הצריך שיהיה שבות דשבות. והוא כעין מה שכתב הריב"ש (סי' שצד) גבי סריקה, דמכיון שא"א לסרוק מבלי להשיר נמין מדולדלים, חשיב מתכוין. וא"כ הכא נמי שגורר הכלי, חשיב כמתכוין. ולא התירו ע"י גוי אלא בפסיק רישיה שאינו מתכוין למלאכה. ודו"ק. [ואי לא נימא הכי דברי המגן אברהם יסתרו אהדדי].

והמעייין עוד בכל דבריו יראה שיש פירכא על כל נקודה שכתב, ולכן העיקר כדברי גדולי האחרונים שכתבו להקל בפ"ר ע"י גוי גם במלאכה דאורייתא.

ע"ש. הא קמן דחשיב כפסיק רישיה. וכן מבואר להדיא בהגהות רעק"א שכך הביין בדעת המג"א.

ומעתה קשה, אחר שהוא עצמו הביא מהמג"א ורעק"א שהבינו בפשטות דפסיק רישיה ע"י גוי שרי, א"כ אמאי תנא הוא ופליג בדין זה.

ומה שכתב להוכיח כדבריו דרק באיסור דרבנן שרינן ע"י גוי בפסיק רישיה מדברי המג"א בהלכות פסח (סי' תנט ס"ק יב), גם זה יש לדחות בפשיטות, דהנה הרמ"א שם כתב, דהכלים שעושים בהם העיסה אחר זמן איסור חמץ, יגררם. וביו"ט מותר לעשותם ע"י אינו יהודי. וכתב במג"א שם, דהא דשרי לגררן ע"י אינו יהודי משום דהוי שבות דשבות במקום מצוה. הרי שלא התיר אלא בשבות דרבנן. ע"ש.

אכילה קודם בדיקת חמץ

סק"א). והטעם, דלא אסרו אכילה קודם הבדיקה אלא בקביעות סעודה. וכן הוא במשנ"ב (סי' תע סק"ו) וע"ש בשעה"צ שציין לסי' רלב. ושם (סי' לה) מבואר, דהיינו פת או שתיית משקה המשכר לא יותר

כט) ואף שהבדיקה בשנה זו היא בליל י"ג, אפי' הכי דין הבדיקה שוה לבדיקת חמץ כבכל שנה. ומה שכתבנו גבי בכור, כן כתב המהרי"ל (סי' קעג), וכן הוא בחק יעקב (סי' תע סק"ד), ובמג"א (סי' תע

ל. יש אומרים שמדינא יכולים למכור את החמץ ביום שישי י"ג ניסן כל שעות היום, ויש מחמירים למכור כמו בכל שנה קודם זמן הביעור, אחר שהמכירה היא חלק מהביעור. וכשם שבביעור חמץ טוב לבער בערב שבת קודם שעה שישית, כך במכירת חמץ, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים. ועל כן טוב להקפיד בזה לכתחלה, למכור את החמץ ביום שישי קודם שעה ששית. (ל)

(ס"ק קב) כתבו, דטוב למכור החמץ בער"ש קודם שעה ששית כמו לגבי ביעור. ובספר ייטב פנים כתב דינהג כן עכ"פ בחמץ בעין.

ויש שנהגו לכתוב בשטר המכירה שזמן חלות הקנין תהיה סמוך לכניסת השבת ממש, שאם יצטרך יהא רשאי לאכול מן החמץ הנשאר. וכן יעשו בעלי החנויות שמוכרים את החמץ גם אחר שעה ששית. ועיין בשו"ת מהרש"ג ח"ב (ס"י עב).

משיעור ביצה. ואכילת פירות או שתיית סתם משקה מותרת אפי' הרבה. וה"ה תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן, אם אינו קובע סעודה עליו. ע"כ.

ומה שכתבנו דפעמים אדרבה נכון וכו', כ"ה בבאר היטב (ס"י חע סק"ג) בשם ש"ג. ובבא"ח (שנה ראשונה פרשת צו דיני ערב פסח סעיף א').

(ל) עיין בשו"ת אמרי יוסף (א, קמו), דמדינא יכול למכור החמץ כל היום, אך בספר דורש לציון (דרוש לו) ובשו"ת מהר"ם שיק

מכירת חמץ לגוי בערב פסח שחל בשבת

נעשית המכירה. או שלכל היותר יבקשו ממנו רשות על כך. ויש שערערו שאין ראוי לעשות כן, לפי שנראה כאילו המכירה היא כחוכא. אך אינו מוכרח כל הרעש בזה, שגם אם המכירה לא תועיל לגבי הפירורים הקטנים שאולי יישארו, מצד הדין אין לחוש להם משום בל יראה. ואין זה מעיקר הדין.

ויש שדנו לענין מכירת חמץ בשנה זו, וכן לגבי מזון כדי סעודות שבת שמשייר לשבת זו אם יכלול במכירה או לא, ש"א שהמכירה מער"ש יעשו על דעת שתחול בשבת, ויועיל גם לפירווי חמץ אם יישארו ממה ששייר לסעודות שבת. וי"א שיעשו את חלות המכירה לפני שבת, אלא שיפרש שמה שמשייר לשבת אינו בכלל במכירה, ומה שישאר יבער קודם זמן איסור חמץ. וי"א שבמכירה כולל הכל, אלא שמבקשים רשות מהגוי לאכול מה ששייר בשבת, או שסומכים שהגוי אינו מקפיד על זה, או שעל דעת כן

וכן מובא בשם הגריש"א (הגדה ש"פ מהגריש"א עמוד כ), שפירווי חמץ לחוד א"צ למכרם במכירת חמץ, ולכן כשחל ער"פ בשבת, המוכר חמצו לגוי יכול לעשות

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

לא. יש מי שכתב שאין לכתוב בשטר המכירה שהמכר יחול בשבת קודם שעה ששית, שנמצא עושה קנין ומשא ומתן בשבת. ויש אומרים דמאחר ומעשה הקנין הוא בערב שבת, אף שחלות הקנין תהיה בשבת, אין בכך איסור מקח וממכר בשבת. ולכתחלה אין לעשות כן. (לא)

לסעיף הבא.

ודעת הגר"ש וואזנר (שכט הלוי ח"ט ס' קטו) שאין צורך להתחכם נגד המפורש בדברי רז"ל (פסחים יג. מט. רמב"ם חר"מ פ"ג ש"ע ס' תמד), שמשיר מזון ב' סעודות, משל עצמו, ובזמנם לא היה מנהג כזה שימכרו כולם לגוי, אלא היו מבערים מער"ש מה שא"צ, ומשיירים מה שיש צורך. ולא חוששים שמא יארע איזה תקלה, כיון שאפשר לבער בהיתר בשבת וכו', ואל לנו להכניס להמוני שומרי המצוה בתסבוכות ללא צורך ולהתחכם נגד חז"ל, ודבר פשוט שכך המנהג מימות עולם ותו לא מידי. נויש שהעירו ע"ז, שא"כ גם מכירת חמץ למי שאין ברשותו חמץ, הוא מנהג חדש מה שלא שמענו מהקדמונים, וכבר תקנו חכמים ביטול חמץ חזן מהבדיקה. וי"ל].

את חלות המכירה בער"ש, שהרי את מה שיאכל בשבת לא מכר, ומה שנשאר בעין מבערים, ואת הפירורים שישארו לא צריך למכור. אכן כל זה דוקא באדם פרטי שמוכר חמצו ישיר לגוי, אבל במכירה המקובלת שבדרך כלל עושים להרבה אנשים ביחד, יתכן מאוד שיארע מקרה שיגיע זמן האיסור, ואחד מהם ישכח או לא יספיק לבער את חמצו שנשאר לו מסעודת שבת, והרי לא מכרו, ולא יוכל להוציאו מביתו כיוון שזה מוקצה, ויכשל ח"ו בבל יראה, לפיכך עדיף בכה"ג לעשות שתחול המכירה בשבת. ע"כ. וע"ש בהערה שביארו, שאף ש"א שאין למכור מער"ש ע"מ שיחול בשבת, כיון שהוא לצורך מצוה במילתא דרבנן יש להקל בענין זה. וראה עוד במקורות

אם אפשר לכתוב בשטר מכירת חמץ שיחול בשבת ער"פ קודם שעה שישית (לא) הנה יש לחקור במוכר את חמצו בערב שבת, על מנת שהקנין יחול למחרת ערב הפסח שחל בשבת, אם יש בזה איסור מקח וממכר בשבת מאחר והקנין חל בשבת, או דילמא ליכא בזה איסור מקח וממכר בשבת, אחר שסוף סוף אין פעולת הקנין נעשית בשבת, ומה שאסרו מקח וממכר בשבת הוא דוקא כשיש מעשה קנין, שאז דרך הוא לכתוב ושפיר איכא למיחש שמא הוא יכתוב, אבל

דמשמע להו לאינשי דהוי קנין, לחלות קנין בעלמא.

ובשו"ת שואל ומשיב שתיטאי (סי' נ ד"ה יח"ד), כתב לדון בער"פ שחל בשבת, אם יכולים לכתוב ולמכור בשטר המכירה בער"ש, שמכרו מהיום ולמחר עד שעה ושנים על היום יחול המכירה וכו', ואין לומר דא"כ יחול הקנין בשבת והוי כקונה קנין בשבת, דזה אינו, דמלבד שהלוקח עושה איסור אם קונה בשבת, אבל המוכר הרי הקנה מער"ש, ומה בכך שלא חל עד שבת, הרי המוכר אינו עושה שום איסור, והגוי הקונה בודאי לא איכפת לן, אף דגם בישראל כל שקנה מער"ש שיחול בשבת לא ידעתי שום איסור, ואטו אם אחד יקנה לחבירו דבר על תנאי שיעשה כך וכך ומתקיים התנאי בשבת, אטו יהיה כקונה קנין בשבת, זה בודאי ליתא וכו'. ע"ש. וראה מה שכתבו בזה בשו"ת כתב סופר (סי' מו), ובשו"ת יבי"א ח"ג (סי' יז אות יב).

החנה רעק"א בתשובה (כתבים סי' קנט) נשאל, במי שמכר לו חפץ בער"ש בכסף או במשיכה, ואומר תקנה לך למחר, אי שפיר דמי, כיון דבשבת אינו עושה כלום והמכר נגמר ממילא, או דלמא אסור כיון דמ"מ המכר נגמר בשבת. והשיב לאסור, כיעו"ש. גם בשו"ת כתב סופר (אר"ח סי' מו) האריך בנ"ד, והסיק לאסור לקנות בער"ש על מנת שיחול הקנין בשבת, אם לא שהוא לצורך מצוה. ובאמת שכבר מבואר כן בשו"ת מהר"י מברונא (סי' קכא ד"ה וצ"ע) דאסור ליתן מעות מער"ש על מנת שלא יחול המקח אלא בשבת. ע"ש. אולם

בשו"ת שואל ומשיב הנ"ל מבואר להקל, לא רק היכא שהקנין חל מאליו בשבת, אלא גם אם מתנה שיעשה איזה דבר ואז הקנין יחול, דגם בזה ליכא איסורא לקיים התנאי בשבת, שהרי הקנין עצמו חל מאליו ללא שום מעשה. ע"ש. וכן העלה גם בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קיז). ע"ש.

והאריך בזה בשו"ת תורת חסד מלובלין (ח"א סי' יג), וכתב, שאין בזה איסור מקח וממכר, שהרי אף במלאכה גמורה שרי להתחיל מבעוד יום, אף שהמלאכה נעשית לאחר מכן, וכמבואר במתני' (שבת יח:). ועוד אמרו בירושלמי (פרק יח משבת), שמותר לכתחילה להפריש תרומה מער"ש ולומר הרי זו תרומה למחר. וכן הוא בריטב"א (יבמות צג.). וה"ה דשרי לקנות מער"ש על מנת שיחול הקנין בשבת. אלא דראיה זו יש לדחות, דשאני תרומה דכיון שהפריש מבעוד יום תו לא מיחזי כמתקן. וע"ש שהביא עוד ראיות להתיר, ודחה דברי הגרעק"א הנ"ל. ושם בסי' יד העלה להתיר לעשות קנין בער"ש כדי שיחול מאליו בשבת. גם בשו"ת מחנה חיים (ח"ג אר"ח סי' כב) העלה להקל בזה. וכ"פ בשו"ת עמודי אש (סי' ה' אות כ'). אלא שסיים שדברי מהר"י ברונא עומדים לנגד עיני, ולכן צריך עיון לדינא. ע"ש.

גם בספר ישרש יעקב (יבמות צג:) הביא דברי הריטב"א הנ"ל, והעלה להתיר למכור ולקנות באופן שמתנה שהקנין יחול מאליו בשבת.

וכן העלה בשו"ת מהרי"ל דיסקין (ח"ב בק"א אות נח), ע"פ המבואר בעירובין (לו.). ע"ש. וכ"פ בשו"ת אמרי יוסף (ח"ב סי'

דמכירת חמץ דהוה הערמה מהני רק מטעם דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, בדרבנן אמרי' דיש ברירה למפרע. נושם באות ט כתב, דמ"מ אם אפשר ליתנו במתנה לגוי עדיף ממכר. ויותר נכון שיפקירונו ויאמר לגוי לזכות בו. ויותר יש להקל בהפקר מבמתנה.]

ובשורת תורה לשמה (סי' עז) דן לענין מי שמכר חפץ לחבירו ומתנה שלא יחול הקנין עד שלושים יום, ויום השלושים הוא בשבת, אם מותר לעשות כן לכתחלה, מאחר ואינו מזכיר בפיו יום השבת, וגם אינו עושה מעשה קנין בשבת, והקנין חל מאליה בשבת, או דלמא כיון שהקנין נגמר בשבת אסור, דחשיב כאילו עושה הקנין בשבת. ולמד דין זה מדברי הנימוקי יוסף (בבא קמא כב.), שהקשה למאן דאמר אשו משום חציו האיך מותר להדליק נר בער"ש, ותירץ, דהיינו שסוף הפעולה נחשבת לתחלתה, וא"כ בנר מה שהוא דלוק אזלינן בתר תחילה שהוא בער"ש. ולפ"ז בנ"ד מאחר שהוא מתנה בפירוש שלא יחול הקנין אלא ביום השלושים, נמצא שאין כאן התחלת קנין אפי' במקצת, אלא גם ההתחלה נעשית בשבת. ול"ד לנר שסו"ס הודלק בער"ש. וע"ש מה שפלפל בזה והעלה לאסור למיעבד הכי. וראה להלן.

וכיוצא בזה יש לדון במי שקידש אשה על מנת שירצה אביו, דקיימא לן אם רצה האב מקודשת, אם מותר שאביו יאמר ביום שבת רוצה אני לקיים הקידושין, ובשורת תורה לשמה הנ"ל (סי' ככב) כתב לדון בזה, דנמצא זה גומר

משם הגאון בעל כוכב מיעקב, עפ"ד הירושלמי הנ"ל. גם בשפת אמת (עירובין לו.) דן להתיר ע"פ דברי הירושלמי הנ"ל, והו"ד בשו"ת בצל החכמה חלק ג' (סי' קג). **ובדיני ער"פ** שחל בשבת להמהרש"ם (אות ב. נדפס בספר כנסת חיים) כתב, דהנה דעת

החך יעקב (סק"ח) וא"ר, שאם שכח למכור חמצו בער"ש מותר למכרו בשבת, כיון שעושה רק להנצל מאיסור, ואף דהפמ"ג (מש"ז סק"ה) פקפק בזה והניח בצ"ע (ת"י בת' מהרש"ם ח"ב סי' רמב), מ"מ בכה"ג שעושה מער"ש, כדי שיחול בשבת, י"ל דלכ"ע שרי. אבל לענ"ד יש להתנות עם העכור"ם הקונה, שהוא מוכר מעכשיו מה שישאר בשבת שעה ה' מהחמץ, כיון דמדאורייתא שרי גם בשבת והקנין חל בדיעבד עכ"פ, א"כ גם מדאורייתא יש ברירה כמ"ש הרשב"א (ח"ב סי' פג), דהיכי דחל עכ"פ מכאן ולהבא לא תליא בדיני ברירה, וע"י נתיבות המשפט (סי' סא סק"ג) ומקור חיים (סי' תנ"ד סק"ב), ובתשובות בית אפרים (אר"ח סי' מה, ויר"ד סי' עא, ואה"ע סי' ק). ויש ראייה לזה מדברי הרמב"ם וכו"מ (מעשר שני פ"ח הט"ו), ותוי"ט (מעשר שני ספ"ב). ודו"ק היטב.

ועי' במראה הפנים על הירושלמי שם, ובשו"ת הריב"ש (סי' רכ"ח) באמצע התשובה, דמוכח דדוקא באמר בפירוש שיחול משעת הברור ואילך מהני בכה"ג. ועיי' רשב"א (ב"ק סח), ובבית שמואל (סי' קמ"א ס"ק סא) בשם רשב"א גופיה. ובשו"ת בית שלמה (חז"מ סי' י"ח).

ולגבי איסור קיי"ל בדרבנן יש ברירה, ובפרט לפי מ"ש הבכור שור

בשבת שאז מקבלים את הצעתו מ"מ מעשה הגשת ההצעה לא היתה בשבת. ועיין בתשובת מהר"ם שיק (אר"ח סי' קלא) שהעלה בזה להקל דהוי כמלאכה שהתחילה בער"ש וממשיכה בשבת וכהא דפותח מים לגינה וכו' (שבת יח.).

אלא דצריך ביאור דלכאורה הגשת ההצעה לועדת המכרז לא חשיבא כהתחלת קנין שהרי רבים ניגשים להצעות מכרזים ואינם זוכים בה, וא"כ לכאורה תחלת הקנין וסיומה נעשית בשבת גופא, וצ"ל דכוונת המהר"ם שיק דבכל קנין מצינו מעשה קנין ומצינו חלות קנין, ופעמים המעשה והחלות נעשים בבת אחת ופעמים החלות נעשית לאחר זמן כמו בתנאי וכדו', ומה שגזרו על מקח וממכר בשבת הוא דוקא על המעשה ההתחלתי אף שאינו חלות של קנין, אך אם אינו מעשה של קנין אלא הצעת מחיר, כיון שבעת החלות אין כאן מעשה אלא חלות גרידא, בכה"ג לא גזרו שמה יכתוב, דגזירה זו שייכת רק כשיש מעשה ודו"ק. וראיתי שבשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' סו) כתב לחלק בין נידון הירושלמי דלעיל לענין חלות קנין בשבת לנ"ד משום דבנ"ד במה שהעכור"ם מסכים להצעה עדיין לא נשלם הקנין כלל דהא יש ברירה בידו להפסיד הערבון שנותן הלוקח למוכר לבטחון והוה כהאי דעכור"ם שמביא חמץ בפסח דאמרי' איסורא לא ניחא ליה למיקנא והכי נמי אמרי' לא ניחא ליה למקנייה בשבת ועיקר הקנין חל לאחר השבת ולכן אין צורך

הקידושין והקנין בשבת. ולכאורה כיון שהבן לא עשה כלום בשבת, וגם האב אין הסכמתו גורמת למעשה שלו לחול, אלא למעשה אחר, כל כה"ג לא דמי למקח וממכר, וכדין הפקר בשבת, דכיון שהוא רק סילוק רשות ולא הקנאה, שרינן להפקיר בשבת. ע"ש.

ולא דמי לנידון הגרע"א הנ"ל, גבי מי שמכר חפץ בער"ש בתנאי שיעשה כך וכך, דאסור לקיים התנאי בשבת, דהוי כעושה מעשה קנין בשבת, וא"כ לכאור' גם בנ"ד אסור לאב להסכים בשבת, שבכך גורם לחלות הקידושין, דשאני נ"ד דהסכמת האבהוי בגדר גרמא, ואין האב עושה את מעשה הקנין, ורק גורם לחלות מעשה שהיה בער"ש, ואפשר דבזה יודה רע"א. וע"ע בכיו"ב בשו"ת אג"מ (אר"ח ח"ג סי' מד), ובתשו' כתב סופר הנ"ל, ובשו"ת תו"ח מלובלין, ובתשו' שאילת שמואל (סי' כז).

ועוד יש לדון בכיו"ב, אם מותר לתת בער"ש הצעת מחיר למכרז שהוצע ע"י גויים, וזמנו של המכרז נקבע ליום השבת, שאז יתברר מי שיזכה במכרז, ואפשר שהצעתו תתקבל ויזכה במכרז, ונמצא קונה בשבת. לכאורה הדבר תלוי בנידון דלעיל היכא שחלות הקנין נעשית בשבת, דאי נימא שאסור גם בגמר קנין בשבת, גם בהצעת מכרז יש להחמיר, דהוי כאילו חלות הקנין תהיה בשבת, דעד אז לא היה קנין, אלא הצעת מחיר בעלמא. אבל אי נימא שרק מעשה קנין אסור בשבת, אבל חלות קנין שרי בשבת, גם בנ"ד אף שהחלות לכאורה נגמרת

נעשית בשבת דבזה י"א דאסור לעשות כן מאחר וחלות הקנין נמשכת ממעשה הקנין באופן ישיר ונמצא הקנין והחלות ענין אחד והוא בכלל גזירת מקח וממכר אבל בני"ד חלות הקנין אינה באה ממילא אלא ע"י מעשה קנין נוספת שתשה ע"י הקונה או ע"י המוכר. וראה באורך בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' קג"ד קד).

אם מותר למכור או לתת במתנה את חמצו לגוי בשבת

כוונתו ותכליתו להתיר דבר או להנצל מאיסור, ואמת נכון הדבר, ולכן בנידון שלנו למכור בוודאי אסור כיון דצריך מכירה גמורה.

וכן הגאון המהרש"ם (ח"ו סי' רה) דחה דברי חכ"א שצייד להתיר ליתן בהמה המבכרת לגוי בשבת, עפ"ד התוס' הנ"ל. ותמה עליו שלא הביא דברי הח"י לגבי מכירת חמץ. אלא שבלא"ה כבר השיג הפמ"ג על דבריו, דש"ה שאינו אלא משום היכרא בעלמא. וע"ע בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' פה) דאף שתמה מדנפשיה על ראיית החק יעקב מד' התוס', מ"מ לפלל להוכיח שמתיר לשכור בשבת אף בדרך קנין גמור, כיון שבאמת כוונתו רק כדי להתיר טלטול, ושפיר כתב הח"י וש"פ להתיר למכור חמץ בשבת, אם שכח למכור קודם, וגם דהוי הפסד גדול, ומצינו שהקילו בשבות במקום הפ"מ (שבת קד: וביצה לו. ופסחים מו:), וגם דהוי צורך מצוה לבער החמץ, כי בשבת לא יוכל לבער, ולצורך מצוה הותר מו"מ (כתובות ה.). אלא שלפי שי' הרמב"ם יל"ד דבעירוב סגי בסילוק וכו'. ע"ש.

לגבב חומרות שאין להם שום יסוד. ולכא"ו לדברי הפוסקים דס"ל דאסור לקנות קנין בער"ש כשאומר תקנה לך למחר, לכאורה גם בני"ד יש להחמיר, שהרי מוסר את הצעתו מער"ש לוועדת המכרז ואם יזכה במכרז הוי כאילו חל הקנין בשבת, אולם יש לחלק בין היכא שהקנין נעשה מער"ש וחלות הקנין

ולגבי מכירת חמץ בשבת עצמה, הנה בחק יעקב (סי' תמד סק"ח) כתב לגבי ער"פ שחל בשבת, שמדברי התוס' (עירובין טו.) מוכח שאם שכח למכור את חמצו לגוי, מותר למכור לגוי בשבת את החדר שמונח בו החמץ עם החמץ, כיון שעושה כן רק להניצל מאיסור חמץ. אך בפמ"ג (מש"ז סק"ה) דחה דברי הח"י, דרק בשכירות עירובין שאני שהוא רק להיכר, משא"כ בחמץ דבעינן מקח גמור.

גם בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' נט) כתב, דלכא"ו יש ללמוד מדברי הח"י לענין מכירת עובר בהמה בשבת, כדי להפקיעו מקדושת בכור. וביאר טעמא דמילתא, שאין חשש שמא יכתוב רק כשדעתו למכור וזה רוצה לקנות. אך דחה, שהרי אסור למיקניי רשותא בשבת, ולא התירו ב"ה רק לבטל רשות. ובע"כ צ"ל כמ"ש המג"א (ש"פ סק"ז) שבגוי שאין דירתו דירה ואסור משום גזירה לא מקרי קנין. ולכא"ו זהו כוונת הט"ז (סי' שפג סק"א). ובבית מאיר (סי' קלו ס"ז) ביאר יותר, שא"צ לכיון כלל לקנין, שאינו רק משום גזירה, אבל במקום שצריך קנין גמור, מה לי אם

ובשרית הרב"ז (ח"א סי' נח) נשאל בזה, והביא דברי הח"י, והעיר עליו מדנפשיה, שלפ"ד המג"א (סי' שפ) הנ"ל יש לדחות ראיתו. ומזה תמה על הא"ר והפמ"ג (סי' תמד א"א סק"ח), ובבאה"ט (שם סק"ו), ומזה"ש (שם סק"ז), וסידור "דרך החיים" להגאון חות דעת, שכולם יחד הסכימו לדעת הח"י, שאם א"א במתנה, יכול למכרו לגוי בשבת, ובמחכת"ה לא העירו כלל שיש לדחות ראית הח"י הנ"ל. ושוב מצא בסידור "תורה אור" (בסוה"ס בקונ' דרך החיים נתיב חיים. בס" קכא בתיב חיים אות ד), שאסור למכור בשבת אפי' אינו לוקח ממנו מעות וכו', ואפי' בהפסד מרובה אסור למכור. ע"כ.

ובילקו"י שבת כרך ב' סי' שו (דיני מקח וממכר בשבת ס"ב, ג) נתבאר, שאסור למכור ולקנות בשבת אפי' כשהוא מתכוין לשם מצוה, כגון מכירת חמץ לגוי בער"פ שחל בשבת, ומכירת בהמה לגוי כדי להנצל מקדושת בכור, או קניית ד' המינים ומצוה. שרק במצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות, אבל בשאר מצוות לא התירו למכור לגוי, וכגון מכירת חמץ בער"פ שחל בשבת, וכדמשמע ממה שכתב מרן בש"ע (סי' תמד ס"ד) שאחר שאכל בשבת סעודת שחרית, ינער המפה שאכלו בה וכו', ואם נשאר פת יכול ליתנו לאינו יהודי על מנת שלא לצאת בו לרשות הרבים דרך הערמה ודבר מועט. ע"כ. ומבואר דרק במתנה יכול ליתן לנכרי בשבת כדי להנצל מאיסור כל יראה וכל ימצא, אבל לא במכירה, דמתנה קיל טפי ממכירה ממש. ונראה בילקו"י שם הערה כט

שהבאנו סברת כמה פוסקים דשרי ליתן מתנה בשבת. ע"ש. ועיין במשנ"ב שם (סק"ט) שכתב, שאם נשאר לו חמץ הרבה בחדר מיוחד ושכח למכור החמץ מער"ש, יתנו לנכרי במתנה, ויכול ליתנו לנכרי המכירו ויודעו, רק שצריך להקנות לו בקנין המועיל, בהגבהה או במשיכה, ואם החמץ רב שא"א למושכו יקנה לו במסירת המפתח, ואף שאסור ליתן מתנה בשבת, לצורך מצוה מותר. ואם ירא ליתן במתנה, יש מהאחרונים שמצדדים להקל למכור לגוי, ולא מיקרי מו"מ בשבת, שהרי אינו אלא להנצל מאיסור חמץ. אבל כמה אחרונים סוברים דמכירה אסורה בכל גווני, שלא התירו מו"מ אף לצורך מצוה. וע' בשע"צ (ארת י - יא), ובכה"ח (סי' לח). שו"ר בא"ר (סי' שו סק"ח) שכ', שלטעם הרמב"ם דאיסור מו"מ שמא יכתוב, גם לצורך מצוה אסור. נאף שרוצה להנצל מבי, מ"מ בביטול סגי. וע' בחזון עובדיה ב' עמ' מה].

ומ"מ מי ששכח למכור מער"ש את בהמתו שביכרה, וחושש שתבכר בשבת, יכול ליתנה לגוי במתנה בשבת כדי להפקיע קדושת בכור. ראה בשו"ת כתב סופר הנ"ל (ארו"ח סי' נט) שהמיקל בזה לא הפסיד, דאין איסור ליתן מתנה לגוי בשבת. וכסייעתא לדבריו הביא הא דאמרו דירא שמים שיש לו כלי לטבול בשבת, ונתנו במתנה לגוי ויוצא ידי כולם, (ע' סי' שכג ס"ז), ומבואר דשרי ליתן מתנה לגוי בשבת כשרצונו להנצל מאיסור. ובשו"ת בית יצחק (יוד"ח כ"ב סי' קכח) כתב, דמחמת קדושת בכור יצוה הגוי לגוי אחר

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

לב. הרגיל בכל שנה למכור ביום י"ג את המקומות שמשאיר שם חמץ, כדי שלא יתחייב בדיקה באותן מקומות, [ומשאיר מקום בכיתו שבו יקיים חיוב הבדיקה], בשנה זו יש לו למכור את החמץ ביום חמישי י"ב ניסן, כי יש אומרים שאם עדיין לא מכר את החמץ בי"ב ניסן, הרי בליל י"ג בניסן חל עליו חובת בדיקה, וחייב לבדוק גם את החדרים שמוכר לגוי. ואמנם יש חולקים ואומרים שכיון שבדעתו למכור חדרים אלה אין עליו חיוב בדיקה אפילו אם ימכור את החמץ ביום י"ג, מכל מקום נכון להקדים את המכירה לי"ב ניסן לצאת ידי חובת כל הדיעות. ויש להקפיד למכור את החמץ באמצעות רבנות מוכרת, שאם יעשה קנין בכסף, יש אומרים דלא מועיל קנין בכסף אצל גוי, ואם יעשה במשיכה, גם בזה יש אומרים דלא מהני בגוי, ועל כן הרבנות עושה את כל הקנינים, קנין אודיתא, קנין אגב, קנין כסף, וקנין משיכה. (לב)

כנראה מהא דעירובין (ע"א). מיקני רשותא בשבת אסור, אבל אסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי, א"כ במקבל נכרי אין שום חשש במתנה בשבת. ע"ש. [וגבי בכור חששו לד' עבודת הגרשוני דלא מהני ליתן במתנה, ומד"ר יש עליו קדושת בכור].

שיעשה בבהמה מום, ואז ישב עם ב' ת"ח ויתירוהו. והובאו דבריו ביסודי ישורון (מערכת הלכות שבת עמוד 302), והביא משם שו"ת אוריין תליתאי (ס"י קנח) שכתב, דהואיל ולדעת המקנה (בקונטרס אחרון לסי' מה) שאין האיסור על הנותן אלא על המקבל,

המשאיר חמץ ברשותו - לגבי מכירת חמץ

צמח צדק מליבאוויטש (אור"ח סי' מז).
ואמנם החיי אדם (כלל קיט סי' יח) כתב לחייב את בעה"ב בבדיקה בליל י"ד, הואיל ואינו מוסר לגוי את השטר והמפתח אלא ביום י"ד שחרית, וכבר חלה עליו חובת בדיקה בליל י"ד. ע"ש. וכ"כ המקור חיים (ס"י תלו סק"ד) אלא א"כ מכר החדר עם החמץ שבו ביום י"ג. ע"ש. ובשאלות שבת"ס מעשה רב (אות קבא) כתב שצריך לבדוק גם החדר שמוכרים בו החמץ לגוי. מ"מ לדינא נראה שהעיקר כדברי האחרונים הנ"ל להקל.

לב) הנה דעת הגאון מבוטשאטש בא"א (סי' תלג) שכל שדעתו למכרו לגוי לא חל עליו חיוב בדיקת חמץ כלל. וכ"כ החת"ס (אור"ח סי' קלא), דלא דמי להמשכיר ביתו לישראל, ומוסר לו המפתח ביום י"ד, שעל המשכיר לבדוק, דהתם סופו שיהיה ביד ישראל וחל חיוב הבדיקה על החדר וכו', משא"כ הכא שאין על החדר חיוב בדיקה שהרי סופו שיכנס לרשות גוי, וגברא לאו בר חיובא שהרי מקיים מצות בדיקה בשאר חדריו. ע"ש. וכי"ב כתב בשו"ת בנין עולם (אור"ח סי' כ), ובשו"ת

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

לג. בעל תשובה המתארח בפסח אצל הוריו החילוניים, שאינם מקפידים על כשרות ועל שבת, הנכון הוא שבערב שבת יבקש מהוריו שיחתמו על שטר הרשאה למכירת החמץ שבביתם. ואם אינם רוצים למכור את החמץ, יש מי שאומר שאין צריך להודיעם על המכירה, שזכין מאדם שלא בפניו, כדי להצילו מאיסור בל יראה ובל ימצא. ויש מי שאומר שאין המכירה מועילה בלא ידיעת והסכמת הבעלים, ולכן לכתחלה יודיעם על המכירה. (לג)

לד. בערב שבת מותר להגעיל כלים כל היום. ויש מי שהצריך להגעיל קודם שעה שישית, ויש מחמירים עד שעה חמישית, כמו בשאר שנים.

יבדוק תחלה חדרים המחוייבים בבדיקה, ואח"כ יבדוק החדר הזה. כדי שלא יהיה חשש הפסק בין הברכה למצוה. ע"ש. ומ"מ לדינא נלע"ד שהעיקר כדברי האחרונים הנ"ל להקל.

ובשורת האלף לך שלמה (א"ח סי' שצב), כתב שיש לחוש לדברי המקור חיים להחמיר ולא להקל, דהיינו שלא יתחיל תיכף אחר ברכת על ביעור חמץ שמברך על הבדיקה, לבדוק את החדר הזה, אלא

אם מועיל למכור לגוי בער"פ חמצו של חבירו

מאדם ולא רק זכין לאדם, ודלא כמ"ש הגאון מרכבת המשנה. ע"ש. ונפ"מ לענין רב העיר שרוצה [לרווחא דמילתא בעלמא] למכור את החמץ של כל העיר, להציל מבי"ב וב"י, בפרט לאותם ששכחו. והביאו שהגרי"ש אלישיב צירף סברא זו בתורת צירוף, לסמוך על השיטות שמועיל מכירת חמץ לאחרים מדין זכין, וכך נוהגים רבנים בימינו. (חשוקי חמד פסחים כח.). **ובשורת** דוכב מישרים (ח"א סי' ל) נשאל בזה, אם דבר זה יועיל לאחד שרואים שמשאיר חמץ בביתו. וראה מה שהשיב בזה בשו"ת הר צבי (א"ח ב סימן

(לג) ילקו"י מועדים, מהדו' תשס"ד עמוד תקצא. והמקורות לסעיף זה, ראה בילקו"י פסח כרך ב' סי' תמ סע' ד. וע"ע בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' נב), ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קעז). ובשד"ח (מערכת חמץ ומצה סי' ט אות ב). ובמעדני ארץ (שביעית סי' א אות ב), ובספר שלמי מועד (עמוד סבג) בשם הגרש"ז אויערבך. [וכה"ג יש לעיין לגבי מכירת קרקעות בשמיטה, ולענין פרחובל]. וראה בשו"ת חת"ס (חאה"צ ח"א סי' יא) שכתב, שהלכה רווחת, למכור חמצו של חבירו בשעה חמישית מטעם זכין לאדם, ואע"פ דהוה זכיה ממנו לאחר, והדבר פשוט ומובן והאורך שלא לצורך. דה"ה זכין

(לט).

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

אך נהגו להקל להגעיל בערב שבת גם אחר שעה חמישית. (ד) **לה.** יש נוהגים לאפות מצת מצוה בערב שבת דוקא אחר חצות היום, כבכל השנים. אך מעיקר הדין לשין מצת מצוה בערב שבת גם קודם חצות היום. שדוקא בערב פסח ממש נהגו ללוש אחר חצות זכר לקרבן פסח, אבל בערב שבת י"ג ניסן שאין מקריבין בו קרבן פסח, לא שייך טעם זה. ועל כל פנים מה שנוהגים לומר את ההלל בכל ערב פסח בעת אפיית המצות אחר חצות, דבר זה לא שייך לאומרו כשאופים מצות ביום שישי י"ג בניסן אחר חצות. (ה)

להגעיל כלים ביום שישי י"ג ניסן

ולפ"ז ביום שישי י"ג ניסן מותר להגעיל הכלים גם לאחר שעה חמישית, בלי ההגבלות שהובאו בש"ע שם, אחר שכל היום חשיב היתרא בלע. אך מאידך יש לחוש שיטעו בשאר שנים להגעיל אחר שעה חמישית עם הקולות הנזכרות בש"ע שם, ולכן יש המקפידים להגעיל כלים לפי הקולות שנתבארו בש"ע, דוקא קודם שעה חמישית, גם בשנה זו שחל ער"פ בשבת. אך מדינא א"צ להקפיד בזה, וכמו שביארנו לגבי מכירת חמץ וכיו"ב. ורק לענין ביעור חמץ בזה כתב מרן בש"ע ד"טוב" לבער את החמץ קודם חצות [שעה חמישית].

(ד) עיין בש"ע (סי' תנב סעיף א), לגבי שאר שנים, שיש ליהדר להגעיל קודם שעה חמישית כדי שלא יצטרך לזקק אם הכלים בני יומן וכו'. וע"ש בבית יוסף שביאר משם הרא"ש, הנפקא מינה בין אם מגעיל קודם שעה חמישית לאחר שעה חמישית, דקודם שעה חמישית החמץ הוי היתר, ואז אף אם החמץ שיצא מהכלי לתוך המים יחזור ויבלע בדופני הכלי, עכ"ז הוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא, ולכן שרי. [וראה באורך ביישוב סתירת דברי מרן מסי' תנב ס"א, לסי' תנא ס"ד, בילקו"י איסור והיתר כרך ב' במבוא, ובשו"ת יביע אומר חלק ח או"ח סי' מג].

ללוש עיסה בערב שבת ערב פסח

אינו אלא מנהג, ומבואר בב"י דהמנהג נסמך משום דאיתקש אכילת מצה לקרבן פסח, דכתיב וזבחת פסח לה' אלהיך וגו', שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו', ואמרי' כמו ששחיתת הפסח היה אחר שש, כן עשיית מצות של מצוה אחר שש שעות. אבל מעיקר הדין הוכיחו הפוסקים דאין

(ה) עיין בש"ע (סי' תנח סעיף א), שנוהגים שלא ללוש מצת מצוה בער"פ עד אחר שש שעות, שהוא זמן הקרבת קרבן פסח. ובי"ד שחל להיות בשבת, לשין בער"ש אחר שש שעות. וע"ש בביאורי הגר"א שהמנהג ללוש מצה ביום שישי אחר חצות הוא זכר לשאר שנים. ואולם

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

לו. האופה מצת מצוה בליל פסח [אחר צאת השבת בהדלקה מאש לאש] יקפיד שלא לאפות אלא לצורך היום טוב, אבל לא יאפה מצות לצורך יום טוב שני של גלויות וכל שכן לצורך חול המועד. (לו)

לז. אם עבר ואפה מצת מצוה בערב פסח שחל להיות בשבת, שחילל שבת בודאי בשוגג, יש אומרים שמותר לאכול המצה לשם מצוה בליל פסח, אחר שהמבשל בשבת בשוגג מותר לאכול מהתבשיל בערב, דהיינו בליל יום טוב. (לז)

ולגבי אמירת ההלל בעת אפיית המצות, יש שנהגו לומר את ההלל מתוך ספר תהילים, שלא יהיה בכלל כל האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף. ועיין בספר חק לישראל (סי' יב). אולם אין זה אלא חומרא בעלמא, שאין איסור אמירת הלל בכל יום אלא כשאומרו בברכה, וכמו שנתבאר ד"ז באורך בשו"ת יביע אומר ח"ו.

(לו) ראה במשנ"ב (סי' תנח סק"ד). ועיין בטור שכתב, שיש המפקקים על זה כדי שלא לטרוח ביו"ט בדבר שיכול לעשותו מער"ש, וגם שע"י כן יבא להתאחר באכילת המצה בליל הסדר. ועיין בילקו"י על יו"ט, (מהדר"י תשע"ט, עמוד כח והלאה) אם יכול לאפות מערב יו"ט ואין טעמו משתנה, אם מותר לעשותו ביו"ט. וע"ע בילקו"י מועדים (מהדורת תשס"ד עמוד תרז).

לחוש לזה. דעיקר ההיקש נאמר לענין אכילת מצה בלילה הראשונה, שיהא זהיר לאכול קודם חצות, כמו הפסח שהוא נאכל עד חצות, וכמבואר בסי' תע"ז. אבל לא לענין עשיית המצה. וע"כ אם אפה המצה קודם שש, ואפי' חודש או שני חדשים קודם פסח, ועשאן מצה, בודאי דכשר, כמבואר באחרונים. ודלא כהב"ח. וכן משמע בביאור הגר"א, ובמשנ"ב. ויש המחמירין לאפות מצה בליל יו"ט, אולם א"ז מנהג נכון, שכבר הביא הטור דעת קצת גאונים, שאין לאפות אלא בליל מוצ"ש ליל פסח. וז"ל: הילכך אל תאפו מצה אלא במוצ"ש מפני מראית העין, שאם אופים מער"ש, אחרים מזלזלים ומקילים בה, ואע"פ שמותר לאפותה מער"ש, חיזקו והידרו המצוה ואפו בזמנה. עכ"ל. וכ"ז במצה דמצוה. [ואמנם הטור עצמו לא ס"ל הכי, אך למעשה יש לחוש לזה].

אם עבר ואפה מצת מצוה בערב פסח שחל להיות בשבת

לערב מותר. ואף שכאן הערב הוא יו"ט, לכאורה לא היתה הגזרה אלא על שבת עצמה. ויש לדון כאן מצד שהוא מצוה,

לכאורה אי מיירי במזיד, לאופה עצמו אסור לעולם, כמבואר בר"ס שיח. ואם מיירי בשוגג, בשבת אסור בו כיום, אבל

ואין לו מצה אחרת לצאת בה ידי חובתו. וראה בילקו"י שבת ג' (עמ' מז"מ) בכיו"ב. והנה במשנה חולין (ד.) שנינו: השוחט בשבת וביוהכ"פ, אע"פ שמתחייב בנפשו, שחיטתו כשרה. ונחלקו הראשונים אי איירי במזיד או בשוגג, שדעת התוס' (ד"ה השחט), דאפי' במזיד בעי לאוקמי. והקשו, אי במזיד היאך שחיטתו כשרה, והא שחיטת מומר פסולה. וכתבו לחלק בין שוחט בפרהסיא לשוחט בצינעא. א"נ דהכא איירי בשחט פעם אחת בלבד. ע"ש. אמנם הרמב"ם בפירוש המשניות (שם) כתב, השוחט בשבת אם היה שוגג שחיטתו כשרה, ושמא תאמר למה לא תהיה שחיטה במזיד כשרה וכו', משום דבשעה שישחוט קצת הסימנים קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שבת, ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול. ע"כ. הרי דאוקים למתני' בשוחט בשוגג, ומשום דבמזיד שחיטתו פסולה משום שחיטת מומר. וכבר העירו על שיטת הרמב"ם דהא בגמ' שם (טו.) בעי לאוקמי מתני' כר' מאיר ובמזיד, וכמו שהוכיחו התוס' כן, ולדבריו הא בלא"ה אסור לאכול משחיטתו משום דהוי שחיטת מומר. ובפלת' (סי' יא ס"ב) כתב ליישב שיטת הרמב"ם, דלר"מ איה"נ אין שחיטת מזיד אוסרת השחיטה, דלא הוי מומר לחלל את השבת כנכרי, וכמו שסבר כן בעירובין (טו.) דלרבי מאיר מומר לחלל את השבת בפרהסיא נותן רשות ומבטל רשות, דישאל חשוב ולא כנכרי. ע"ש. ובשו"ת בית יצחק שמעלקיס (סי' צו, ובמפתחות) כתב, דבתחלת השחיטה הו"ל

מקלקל, והרמב"ם לשיטתיה דסבירא ליה כרבי יהודה, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ולכן גם במקלקל נעשה מומר. ומה שהקשו בגמ', כי ר"מ הוא בר פלוגתא דרבי יהודה, ומסתמא סבירא ליה דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, וא"כ ה"ה במקלקל דפטור. ומומר לחלל שבת באיסורי שבות לא נעשה מומר להתוס' (עירובין טו.). וראה מ"ש בזה במשנת יעב"ץ (יר"ד סי' א'). ואף דאיכא למ"ד (תמורה ד:) דכל מ"ד רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, הכא שחיטתו כשרה, אחר שרק הזמן גורם לאיסור. וראה בקצות החושן ובנתיבות (ח"מ סי' רח), ובמהרי"ט (סי' טו), ובשו"ת רעק"א (סי' קכט ורעד), ובשו"ת בית הלוי (סי' יד), ובשו"ת ערוגת הבושם (סי' יא), ובאמרי בינה (דיני שבת סי' ז), ובשו"ת רב פעלים ח"א (סי' כא), ובציץ אליעזר ח"ח (סי' טו) וח"ט (סי' ז). ובילקו"י שבת ג' (עמ' קיא). והצ"ח (יורה דעה סי' יא) כתב: השוחט בשבת וביוהכ"פ, אע"פ שאילו היה מזיד בשבת מתחייב בנפשו, ולוקה ביוהכ"פ, שחיטתו כשרה. וכתב ע"ז מרן הב"י, דבגמ' חולין מוקי לה בשוגג. ופריך ומי מצית מוקמת לה בשוגג, והא אע"פ שמתחייב בנפשו קתני, הכי קאמר אע"ג דבמזיד מתחייב בנפשו הוא, הכא דבשוגג שחיטתו כשרה. ומשמע דבמזיד שחיטתו פסולה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (בפרק א' מהלכות שחיטה). אבל התוס' כתבו דהכא איירי בצינעא. ועוד י"ל דמשום פעם אחת לא חשיב מומר. ע"כ. ובש"ע (שם סעיף ב') כתב ג"כ כלשון הטור. נמצא שלדעת הרמב"ם

בשורת לב חיים ח"ג (סי' עה), דכ"ש דהכא חדא זימנא הואי, ובשווג בודאי דסבור דעוד היום גדול. וראה מה שהאריך בדבריו בשורת ישמח ישראל (סי' א' והלאה). וזיה מי שרצה לחלק דאף אם אפה את המצה במזיד, מותר לו לאכול את המצה ולקיים בה מצות מצה, ושאי שחיטה שמומר פסול לשחיטה. אך עיין בש"ע (סי' תס ט"א), דאין לשין מצת מצוה, ולא אופין אותה ע"י אינו יהודי, ולא ע"י חרש שוטה וקטן. ונחלקו שם הפוסקים אם נכרי או חרש שוטה וקטן העוסקים בעשיית המצות, וישראל גדול עומד על גביהם, ומזהירים שיכוונו לשם מצוה, אם אומרים שעל דעתו הם עושים. וראה במשנ"ב שם. ולא נתבאר בש"ע להדיא אם גם מחלל שבת בפרהסיא נפסל מעשיית המצה.

הטור והב"י, הכא איירי בשווג, אבל במזיד שחיטתו פסולה. ואמנם הפרישה שם כתב, שלדעתו אפי' במזיד שחיטתו כשרה, אלא שבמזיד אסור למבשל עצמו עולמית, ולאחרים מותר במוצ"ש, ובשווג לו ולאחרים מותר במוצ"ש. וכמו שכתוב באור"ח סי' שיח. והא דכתב שאילו וכו'. לרבותא נקטיה, דלא תימא דהואיל והוא איסור חמור, שבמזיד חייב מיתה, נקנסיה לדידיה בשווג, קמ"ל, וכ"ה בהדיא בגמ'. וע"ש בב"ח, ובט"ז (סק"ב), ובש"ך (סק"א), ובביאורי הגר"א (סק"א).

ולבאר כשם שהשוחט בשבת במזיד שחיטתו פסולה, ובשווג שחיטתו כשרה, כן הוא בנ"ד שאם אפה את המצה לשם מצות מצה, במזיד אסור לו לאכול מהמצה. ובשווג אף שחילל שבת אין לאסור את המצה לצאת בה י"ח. וכ"כ

לישה ואפיית מצת מצוה ע"י חילוני מחלל שבת

רק אם הישראל הכשר לש באבן, והמערך והמגלגל היה מחלל שבת. ועוד דן שם להכשיר היכא דהמחלל שבת נשמר מלחלל השבת בפני אדם גדול. וגדולה מזו כתב הב"י (אה"ע"ז סי' מד) בשם העיטור דלא מיקרי מחלל שבת אלא בעבודת קרקע. וכ"ה בתשב"ץ (ח"ג סי' מג). וע"ש עוד. וכיון שהדין כן גם במחלל שבת, ממילא דמי שפיר לשחיטה. גם בשורת מנחת שמואל (סי' כח), ובשורת מנחת אהרן (פסח, סי' קה) כתבו לדון, אם לשו ואפו מצה של מצוה ע"י ישראל מומר, וישראל כשר עומד על גביו, אי מהני או לא. ע"ש. ובספר מצות מצוה (פ"ב

אך בפמ"ג (א"א ר"ט תס) כתב, דישראלים מומרים להכעיס ומחללי שבת גרועים יותר מעכו"ם, ואין לתת להם לעסוק במצות, כי אין נאמנות עליהם שיעשו בכשרות. ואף כי יעמוד על גביהם וישגיח עליהם, מ"מ הם עושים ע"ד עצמן ולא יכוונו לשמה. והמומרים לתיאבון יש להתיר לאכול ממצותיהם, רק אם עמדו עליהם והשגיחו שיעשו בזהירות ולשמה. ע"כ. ומבואר שדין מחלל שבת לענין לישת המצה הוא כדין מגעו ביין, וכדין עיבוד עור ס"ת לשמה. ורק בישראל עומד על גביו מהני. וכן מבואר בשורת מהרש"ם ח"א (סי' קכא). ושם כתב להקל

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

לח. בערב שבת אומרים בתפלה מזמור לתודה כמו בכל יום, וגם האשכנזים נוהגים לומר מזמור זה בערב שבת זו. ובפרט לדידן דנקטינן כדעת מרן השלחן ערוך שאף בערב פסח ממש, ובחול המועד פסח, אומרים מזמור לתודה בשחרית. (לח)

וכיו"ב דנו, במי שהעביר מצה ברשות הרבים בפסח שחל להיות בשבת, אם מותר לו לאכול ממצה זו, ועיין בירושלמי (פרק האורג) ובקרבן העדה שם. וכתב הפר"ח (סי' תנד'): יש מי שפסק שאם הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, אינו יוצא י"ח בפסח, כי לא ימצא חילוק בין זו למצה גזולה. מצאתי כתוב בספר בית מועד, וטעות הוא בידו, דמה ענין זה לזה. ע"ש. והיינו, שלדעת הפרי חדש יוצא ידי חובה במצה זו, ויש לחלק בין מצה גזולה למצה זו. וראה בזה בברכי יוסף (סי' תקפו, וסי' תרכז), ובחקרי לב (סי' יג דף י'). ובילקוט יוסף שבת ג' הנ"ל (עמ' צה), בדין המוציא דברי מאכל מרשות לרשות בשבת, אם מותר לו לאכול מה שהוציא. אחר שלא נשתנה מאומה בגוף הדבר. ע"ש.

הערה לב) כתב, דהחילוניים שבזמנינו יש לחלקם לב' קבוצות, יש שהם תמימים ומקבלים דעת אחרים בלי להוסיף ולגרוע, אך אינם רוצים להכשיל, ומוקירים את הדת, הם כשרים ללוש את המצות, וילמדו אותם הדינים וענין כוונת אמירת לשם מצת מצוה, שאין זו אמירה בעלמא אלא שמייחדים בזה המצות לצורך קיום המצוה של אכילת מצה בליל פסח. ויודיעו אותם חומרת איסור חמץ. ויעמידו משגיחים שישגיחו שעושים מעשיהם בטוב, ושיאמרו מידי פעם שעושים לשם מצת מצוה. אך אותם אנשים שברגע שמעלימים עין מהם עושים כחפצם, ומתלוצצים, ונדמה להם שהזהירות מחימוץ הוא דבר מיותר, פשוט שאין לתת להם לעבוד בעסק המצות.

אומרים מזמור לתודה בערב פסח

ובחווה"מ פסח. וכ"כ בשו"ת בית דוד (סי' קמא). ואמנם הפר"ח (סי' תכט ס"ב) כתב, שנהגו לומר מזמור לתודה בער"פ אבל יותר טוב שלא לאומרו מפני שאין תודה קריבה בער"פ. ע"ש. מ"מ הרי גם הוא הודה שהמנהג לאומרו, וטעמו אינו מוכרח, וכמ"ש בב"י הנ"ל. וכן השלמי צבור (דף סח:). העתיק רק תחלת דברי הפר"ח שנהגו לאומרו בער"פ. וכ"כ

(לח) הרמ"א בהגה (ס"ט נא) כתב שאין אומרים מזמור לתודה בער"פ ובחווה"מ פסח שאין תודה קריבה בהם משום חמץ. וכ"כ עוד הרמ"א (בס"י תכט ס"ב). אבל מרן הב"י (סי' רפא) כתב בדעת הטור שמזמור זה לא נתקן לשם קרבן תודה אלא לשם הודאה. ע"ש. וכ"כ בשכנה"ג (בס"י נא הגב"י אות ח' וט', ובס"י תכט הגה"ט אות ג), שמנהגינו לאומרו בער"פ

לט. אין לטלטל בשבת מצה שמורה שמקפיד עליה לשומרה לליל פסח, משום מוקצה, ואם נותן עליה חזרת, מטלטל אותה אגב החזרת. במה דברים אמורים במצה שמורה המיוחדת לסדר ליל פסח לצאת בה ידי חובה, שאדם מקפיד שלא לתת ממנה לתינוקות לפני הפסח, אבל מצה רגילה שמותרת באכילה בערב פסח לילדים קטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, וכן ראויה לאכילה בליל שבת ערב פסח, מותרת בטלטול. וכן מותר לקחת אותה ללחם משנה. וכן מי שיש לו כמות גדולה של מצות שמורות, ואינו מקפיד עליהם שלא ליתנם לילדים וכדו', מותר לטלטלם (בשבת. לט)

כ ס"א א). ע"ש. וע"ע בפתח הדביר (ס"ס סה). ע"ש. וכן ראיתי בהקדמת דברי שלום במנהגי בית אל (אות ב) שהמנהג לומר מזמור לתודה בער"פ ובחזה"מ פסח. ע"ש. וכ"ה בכף החיים פלאגי (ס"י יב אות ט). וכן עיקר.

בשו"ת מעשה אברהם (או"ח ס"י ט). ומה שכתבו בספר בית עובד ובספר שיח יצחק (להר"א מני) שאין לומר מזמור לתודה בער"פ ובחול המועד פסח, והוי הפסק, ליתא, דבכהאי גוונא ודאי שאין חשש הפסק. וגדולה מזו כתב בנושאת אדם (כלל

דין טלטול מצה שמורה בער"פ שחל בשבת

מצת מצוה בער"פ שחל להיות בשבת, אין לו דין אוכלין. וכ"כ בספר עקרי הד"ט (ס"י יז אות לד). וכ"כ בספר שם חדש (ח"א דף עט ע"ד), ושכן העלה בס' מטה אהרן (עך טלטול) שמכיון שהמצה צריכה לו לערב אסורה בטלטול. וכ"כ בחיים לראש (ד"י ג). וכ"פ בפתח"ד (ח"ג ס"י שח סק"ד), והעיר, שהנהוגים לשלוח לחבריהם בשבת ע"פ מצה שמורה לסדר ליל פסח, לא יפה עושים שמטלטלים מוקצה בשבת. וכ"כ הגר"ח פלאגי בס' חיים לראש (דף יג). בשם הגאון ר' מרדכי הלוי. וכ"פ בבא"ח (פר' צו אות ו).

לז) לגבי דין איסור טלטול מצה שמורה משום מוקצה, ע' בחידושי אנשי שם סביב המרדכי (בפ"ק דפסחים או"ה) בשם מהר"ל מפראג, בפירוש דברי רב יהודאי גאון שם, שהמצה מוקצה היא, שהרי אינה ראויה לשבת, ושמה יבוא לטלטלה ונמצא כמכין בטלטול זה משבת לצורך יו"ט. ע"ש. וכ"כ הפמ"ג (ס"י תמד א"א סק"א) דער"פ שחל בשבת אסור לטלטל מצת מצוה, שמאחר ואסור לאכלה בער"פ, חשיבא כמוקצה בשבת. אבל בשאר המצות כיון שאין מקפיד עליהם ויכול ליתנם לתינוק שאינו מבין בסיפור יציאת מצרים, או לעופות וכדו', מותרות בטלטול. ועוד כתב בס"י שח (א"א סק"י),

וראה עוד בשואל ומשיב (תנינא ח"ב ס"י עז), שהסביר דברי הפמ"ג שאע"פ

מצה שמורה בצמצום לא חשיב כמוקצה, אחר שתורת אוכל עליו.

וכן נראה מדברי האשל אברהם מברטשאטש (ס"ט שח) שאחר שכתב בתחלה, "דנראה שאם אין לו מצת מצוה רק בצמצום הוי מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור בשום טלטול גם לצורך מקומו. ואם אין צמצום כזה, הרי אפשר לו להאכיל לקטנים והו"ל אוכל אדם ומותר. ולומר דמה שאינו בתורת אוכל לגבי זה אינו כאוכל אדם, הוא רחוק וכו", סיים, "ונראה שאין להחמיר בזה, שהרי קיימא לן שאינו יוצא מתורת לחם שלם כי אם כשניטל ממנו כדי חלתו. וא"כ פשיטא דלא נפיק מתורת מאכל אדם ע"י הקפידא שמשמרו לשם מצת מצוה, שהרי לגבי פירור קטן כל דהו לפרר ממנו הוא בגדר אוכל אדם ממש. וגם גדול מותר לו לטעום כל דהו פירור קטן, כי לא מציינו בזה קפידא אלא באכילה שהיא בכזית. אך גם אם יש קפידא על טעימת משהו, מ"מ הרי זה מאכל אדם מצד קטנים". ע"כ. ומשמע מדבריו שדעתו נוטה להקל בכל גוונא. וראה מה שכתב על דבריו בספר לחמי השלחן (עמוד קיח).

אלא שלענין הלכה היכא שאין לו מצות מצוה הרבה, יש להחמיר שלא לטלטל המצה שמורה בער"פ שחל בשבת, וכמו שפסק כן בבא"ח (שנה א' פרשת צו, דיני ערב פסח שחל בשבת, סעיף ו) בזה"ל: מצת מצוה שיוצא בה ידי חובתו בלילה ראשונה לא יטלטלנה ביום שבת זה שחל בער"פ כי מוקצית היא, דלא חזו למיכל מנייהו דודאי קפיד להאכיל לתינוקות.

שראויה המצה לקטנים ולעכו"ם, מיירי שהמצה השמורה נחוצה לו לצאת בה י"ח, ולא יתן ממנה לקטנים ולעכו"ם בשום פנים. ע"ש. ומ"מ אם נותן עליה חזרת, מטלטל אותה אגב החזרת.

ובמצה רגילה מותר לטלטלה בשבת ער"פ, כיון שראויה לתינוקות. וכ"ד השואל ומשיב תנינא (ח"ב ס"ט עז), וכ"פ בבא"ח (פר' צו אות ו), וכ"כ בכה"ח (ס"י שח ס"ק מב), ומטעם זה מותר לקחת אותה לצרפה ללחם משנה. וכמ"ש בשו"ת פרי השדה (ח"ב ס"י פח). [ילקו"י שבת כרך ב' עמ' שמב].

והנה יש האופים מצות בער"פ אחר חצות, ומכינים בכמות המספקת להם גם לליל פסח, וגם לשאר ימי הפסח, ואין אצליהם חילוק בין מצות שמורות למצות רגילות, ולכאורה כיון שעדיין לא הוברר איזו מצה יקחנה לליל פסח, אין המצות מוקצות, שהרי יוכל ליתן מהם לילדים. והנה הרב פתה"ד (ס"י שח סק"ד) הביא דברי הפמ"ג הנ"ל, וכתב, שלפ"ז לא יפה עושים אלו המשלחים מצות שמורות לצורך הלילה, ודייק מדברי המרדכי שלאו דוקא מצת מצוה אלא כל מצה היא מוקצה. ע"ש. גם בספר שולחנו של אברהם (ס"י תנא) הובא בספר חזו"ע ח"ב (עמוד צו) כתב לאסור בטלטול גם שאר מצות. ע"ש. אך הרב כה"ח (אות מב) דחה דברי הרב פתה"ד, דסתם מצה חזי להאכילה לתינוקות, משא"כ מצת מצוה שחס עליה. ולפ"ז אם יש לו הרבה מצות שמורות ואינו חס עליהם ליתן לתינוק לא הוו מוקצה. ובפרט ש"א שאף כשיש לו

ומרן אאמו"ר העיר בזה, דלכאורה קשה ממ"ש בשבת (קכ"א.) שאסור לטלטל טבל בשבת אע"פ שהוא טבל מדרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב, והרי לדעת הרשב"א בתשובה (סי' צ"ב) איסור דרבנן מותר למספי בידים לקטן, אלמא דאע"ג דחזי לקטנים אסור לטלטלו משום מוקצה. וי"ל דשאני התם שהטבל איסורו מגופו, משא"כ מצה שמצד עצמה מותרת היא אף לגדול אלא שהיום גורם לה להאסור כדי שיהיה היכר באכילתה לערב, וראויה היא גם כעת לקטנים, לפיכך מותר לטלטלה. וכיו"ב כ' הרשב"א בחי' ליבמות (ק"ד.): ואי קשיא היכי אמרי' דאסור דרבנן ספינן לקטנים בידים, והא תנן בעירובין (ל"א.) אין מערבין בטבל, ואוקימנא בטבל דרבנן. ואם איתא הא חזי לקטנים דספינן להו בידים, וא"ת מאי דחזי לגדולים בעינן, ליתא, דהא תניא התם (בעירובין ל:) שמערבין לגדול ביוהכ"פ, וה"ט משום דחזי לקטנים, והו"ל כיין לנוזר. אלמא כל שראוי לקטנים מערבין בו, אלא ודאי דאפי' טבל דרבנן לא ספינן ליה בידים, ומש"ה אין מערבין בו. וי"ל לעולם התם ה"ט משום דמידי דחזי לגדולים בעינן, ולא דמי למערב לגדול ביוהכ"פ, דהתם העירוב עצמו חזי אפי' לגדולים, אלא שאיסור היום גורם לו, וכיון שאין האיסור מצד העירוב עצמו, וחזי נמי השתא מיהא לקטנים, מערבין בו לגדול. משא"כ טבל שאיסורו מצד עצמו, הילכך אע"פ שראוי לקטנים אין מערבין בו לגדול ע"כ. והא ודאי דמצה בע"פ דמי להא דמערבין לגדול ביוהכ"פ. [וע' בחי'

אבל שאר מצות שהם לצורך אוכלו בימי הפסח, מותר לטלטלם בשבת זו, דאע"ג דהגדולים אסורים לאכול מצה בער"פ, מ"מ חזו למיכל לקטנים. ע"כ.

גם מרן אאמו"ר בחזו"ע הנ"ל העלה, שלדינא יש להקל לטלטל מצה רגילה הואיל וחזי לקטנים. [נאף בערב פסח שחל בשבת יש להקל, דכיון שלדין מותר לאכול המצה בליל י"ד, אין מוקצה לחצי שבת]. וצ"י שם לשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' פח), ושו"ת שואל ומשיב תנינא (ח"ב סי' עז). ובהגהות מהרש"ם באורחות חיים (סי' תמד סק"ג).

וגם כשיש לו הרבה מצות שמורות ואינו מקפיד עליהם כל כך, נראה דיש להקל לטלטל המצה בשבת, וכמו שהעלה בכה"ח הנ"ל, והביא כן בשם הרב מנחת שבת (סי' פח א' נה). והרב מעדני שמואל, כיעור"ש. וכ"פ בשש"כ (פ"כ הע' עה). וע"ע בשו"ת באר משה (ח"ח סי' עא).

וואף שאין לאוכלים דין מוקצה אלא בדחינהו בידים ולא חזו, שאני ער"פ שחל בשבת דמאחר שאסור לאכול בו המצה, ובמצות שמורות מקפיד גם שלא ליתנם לקטנים, מש"ה הוי מוקצה מחמת חס"כ, דכיון דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, שייך בו דין מוקצה מחמת חס"כ. [ודו"ק].

וראה עוד בשואל ומשיב הנ"ל, שהסביר דברי הפמ"ג שאע"פ שראויה המצה לקטנים ולעכו"ם, מיירי שהמצה השמורה נחוצה לו לצאת בה י"ח, ולא יתן ממנה לקטנים ולעכו"ם בשום פנים ע"ש. וההיתר לטלטל מצה רגילה, מפני שראויה לקטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים. כ"כ הפמ"ג ועקרי הד"ט.

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

בבא"ח (פר' צו אות ד). ובכה"ח (סי' ש"ח ס"ק מ"ב). ומטעם זה מותר לקחת אותה לצרפה ללחם משנה. וכמ"ש בשו"ת פרי השדה ח"ב (סי' פ"ח) וע' בשו"ת אקים את יצחק (סי' מא).

ובדיני ער"פ שחל בשבת להמהרש"ם (אות ד) הביא מ"ש הפמ"ג (א"א סק"א) דמצות מצוה אסור לטלטלם בער"פ שחל בשבת, כיון שאסורים באכילה, ושאר מצה יכול ליתן לעופות. וביאר דר"ל, באם דעתו לכך, דאל"כ אסור שאינו עומד לכך, וכמ"ש בפמ"ג (א"א ססי' תע"א), ועיין מג"א (סי' שח סקנ"ד) ומחצה"ש ודגול מרבכה שם. ועוד כתב הפמ"ג (סי' תמד א"א סק"א), דשאר מצה יכול ליתן לגוי, אבל מצת מצוה אין ליתן לגוי, עיין בט"ז (סי' קס"ז) בשם ריקנטי שיזהר שלא ליתן ממנה לגוי. ואולי י"ל דבהזמנה לכד למצת מצוה ליכא איסור בזה, דהזמנה לאו מצוה היא, ולכן הוצרך לטעמא דאינו רוצה בזה. אך לפ"ז גם בשאר מצות אם אין דעתו ליתן לגוי י"ל דאסור לטלטלן, כמו חלב דאסור לטלטלו בשבת, כמו שהוכיח המג"א מהא דסי' תצ"ט (סי' ד). וע' בב"י (ססי' תנז) בשם הגמ"י דמותר לטלטל החלה, כמו דמטלטלין הלוי מפני שראוי לעורבים אע"פ שאין לו עורבים, והי"ע אע"פ שאין שם כהן. והב"י כתב דתליא בפלוגתת הפוס' שבסי' שח. וע"ש בש"ע סעי' כ"ט.

עוד העיר הגאון המהרש"ם, דהא המצה ראויה לתיתה לקטן שאינו יודע לספר ביצי"מ, כמ"ש הרמ"א (סי' תע"א ס"ב), ועיין

הריטב"א עירובין ל: מ"ש להוכיח מהגמרא שם דאיסור דרבנן לא ספינן בידיים לקטן, שאל"כ הא חזי לקטנים, ואין לחלק בין טבל לאיסור יהיכ"פ בזה ע"ש. וגם מדבריו משמע דבנ"ד משרא שרי כיון דחזי לקטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, כמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סי' קכ"ה). וכ"פ הרמ"א בהגה (סי' תע"א). ודו"ק. ויש להאריך בזה. שו"ר בספר שלחנו של אברהם (סי' תע"א) שאסר טלטול המצה בע"פ, ואע"פ שראויה לקטנים, וכתב להביא ראיה מדק"ל (בשבת קכ"ח). שאין לטלטל טבל אפי' בטבל דרבנן. ואם איתא הא חזי לקטנים לדעת הרשב"א דס"ל דספינן ליה בידיים ע"ש. ולפמ"ש"כ אין פה ראיה כלל. והרב עצמו סיים, שמדברי המהרי"ל (בהל' ייהכ"פ) נראה דלא הוי מוקצה כיון דחזי לקטנים, שכי' לא יגע באוכלים ובמשקים ביוהכ"פ, מאחר דלא בדילי מינייהו חיישי' שמא יאכל וכו' ע"ש. מוכח דלא הוי מוקצה. ובעיקר דברי מהרי"ל, ע' בשו"ת תרוה"ד (סי' קמ"ז), שהתיר לנגוע ביוהכ"פ באוכלים ומשקים וליתן לקטנים ולא גזרינן שמא יאכל או ישתה. וכ"פ הרמ"א בהגה (סי' תרי"ב). וע' במג"א ופר"ח שם. ובשו"ת קול אליהו ח"א (תארו"ח סי' ל"ז). ובשו"ת הר הכרמל (סי' כ"א). ובשו"ת שמן ראש (סי' נ"ז) ובמהדורא בתרא (תארו"ח סי' כ"ב). וע"ע בשלחנו של אברהם הנ"ל. ובלקו"י ימים נוראים (עמר תשל"ח).

ולכן העיקר להלכה כדברי הפמ"ג ועקרי הד"ט, להתיר טלטול מצה בשבת ער"פ כיון שראויה לתינוקות. וכ"ד השואל ומשיב תנינא (ח"ב סי' ע"ז). וכ"פ

מ. מצות שמורות המיועדות לליל הסדר, ונמצאות בתא ההקפאה, ורוצה להוציאן ביום שבת אחר הצהריים מתא ההקפאה, כדי שיופשרו עד הערב, מעיקר הדין אפשר להקל בזה ע"י שיתן על המצות חתיכת חזרת, וכדומה, ואז מטלטל אותה אגב החזרת. אולם אם אפשר נכון להחמיר להוציא את המצות אחר שיעבור זמן בין השמשות של מוצאי שבת, דהיינו כש"ש עשרה דקות וחצי [בשעות זמניות] אחר שקיעת החמה. (מ)

אוכלין בע"פ, כמ"ש הרמ"א (ס"י תעא ס"ב), מ"מ אינו מדינא אלא יש שנהגו כן, ולמה מותר בטלטול ע"ש, וצ"ל דכיון שאינו מנהג פשוט לכל העולם ויש מקילין בו, לכן שרי בטלטול. וא"כ הכי נמי בזה. ואי נימא דהמצה אינה ראויה כלל לאכילה מפני המנהג, א"כ יתבטל הערוב שעושיין במצה שבבית הכנסת בער"פ שחל בשבת, שהרי אינה ראויה כלל לאכילה, ובע"כ דכיון דאינו אלא מנהג בעלמא חזי לאכילה. [ועיין עוד בארחות חיים ספינקא (ס"י תעא את א)]. עכ"ל ד הגאון מהרש"ם.

שו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב ס"י עז). ועוד, דהא בביה"ש היתה ראויה לאכילה, דבליל י"ד מותר לאכלה, ואין מוקצה לחצי שבת. ועיין בט"ז (ס"י ש"י סק"ג) ובמג"א (ס"י של"א סק"ה). ולפמ"ש הבאר היטב (ס"י תעא סק"ה) בשם שכנה"ג, שרבים נהגו שלא לאכול מצה מר"ח ניסן, יש מקום לומר דמה"ט הוי מוקצה, אבל הרי מבואר בא"ר (ס"י תעג סק"ד) דבער"פ שחל בשבת מותר ליתן החזרת במים שלא יכמוש כמ"ש (בס"י שכא ס"א), ואף דהתם מיירי שראויין לאכילה ביזמו, וחזרת אין

דין איסור טלטול מצה שמורה משום מוקצה

(מ) ראה בהערה הנ"ל.

ב' (עמוד רכ).

ועיין במג"א (ס"י תרסז) שכתב, שדוקא לקחת את השולחנות מהסוכה לסדרם בבית לצורך הלילה, הוא דאסור משום הכנה, אבל להביאה בעלמא מהסוכה לבית מותר. ומטעם זה כתב החיי אדם דמה שאסרו להביא יין לצורך הלילה היינו דוקא סמוך לחשיכה, דמוכח שעושה כן לצורך הלילה. אבל אם מביא בעוד יום גדול וכו' וטלטול בעלמא אסור דוקא אם ניכר שעושה לצורך חול, ולא כשעושה כן מבעוד היום גדול.

ואם מותר להוציא את המצות השמורות מהפרזרו בשבת אחר הצהריים, כדי שיופשרו מהקרח שעליהם, ויהיו ראויים לאכילה בליל הסדר, הנה יש לדון כאן מצד איסור הכנה משבת ליו"ט, ומצד איסור מוקצה. ואי משום הכנה, הנה בשו"ת מהרש"ג חלק א' (ס"י סא) כתב, שכל דבר שאם לא יעשה אותו בשבת שוב לא יהיה אפשרי לעשותו בחול, לא הוי בכלל הכנה שאסרו חז"ל, והובא בשו"ת באר משה ח"ח (ס"י רכ). וראה בילקו"י שבת כרך

ובמשנ"ב (סי' תרסו ובשער הציון סי' תקג סק"ב) כתב דבשעה"ד אפשר להקל בכך.

ע"ש. ולפ"ז ה"ה בנ"ד.

אלא שיש לדון כאן מצד איסור מוקצה, והנה מרן כתב בר"ס שי, דאין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה לשבת. דתמרים ושקדים ושאר פירות העומדים לסחורה, מותר לאכול מהם בשבת, ואפי' חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו, וביצים שתחת התרנגולת מותר לטלטלן. אבל גרוגרות וצמוקים שמניחים אותם במוקצה לייבשן, אסורין בשבת משום מוקצה. שהן מסריחות קודם שיתייבשו, דכיון שידוע שיסריחו הסיח דעתו מהם. וכיון דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו והוו מוקצה. ע"כ. **ומבואר** דאוכלים העומדים לסחורה אינן מוקצים, וביארו שם האחרונים, דפעמים ונצרך להם ולכן אינו מסיח דעתו מהם, ולא הוה מוקצה. ע"ש.

ומשמע דבמצה שמורה שמסיח דעתו ממנה מלאוכלה בשבת ער"פ, מחמת האיסור לאכול מצה בער"פ, וגם מקפיד שלא ליתן ממנה לקטנים, א"א לטלטלה בשבת. אלא שאין טעם זה [דפעמים נצרך] אלא לרווחא דמילתא, וכמו שהמשיך שם מרן סי' ס"ב, שאפי' חטים שזרען בקרקע ולא השרישו מותר. דבאוכלין ליכא תורת מוקצה א"כ דחינהו בידים ולא חזו. ולפ"ז כיון דמצת מצוה תורת אוכל עליה, ליכא בה משום מוקצה. אך י"ל דכיון שחם עליה שלא לאוכלה קודם ליל הסדר, הוי כדחינהו בידים.

ולא שייך כאן דין דאין מוקצה לחצי שבת, דהיינו, מכיון שבביל י"ד בניסן מותר לאכול מצה, לא יהיה בו דין מוקצה למחרתו, דלא שייך האי כללא אלא כשנסתלק איסור מוקצה ממנו, כגון מטה שהיו עליה מעות וכדומה, אבל הכא שביום י"ד מקפיד על המצות השמורות, לא שייך כאן אין מוקצה לחצי שבת. והכי מוכח מדברי הפמ"ג ושאר האחרונים הנזכרים לעיל.

ולבאורה לא יועיל ליתן ככר או ביצה על המצות הקפואות ולטלטלן אגב הככר, דלא התירו בככר או תינוק אלא במת בלבד, משום כבודו של המת, כמבואר בש"ע סי' שיא ס"ה, שאם היה צריך למקום המת, או לדבר שהמת מונח עליו, מותר לטלטלו מן הצד, דהיינו שהופכו ממטה למטה, כיון דלצורך דבר המותר הוא, לא התירו לטלטל ע"י ככר או תינוק אלא במת בלבד, אבל בשאר דברים האסורים לטלטל. ע"כ. והיינו שאין כוונתו בטלטולו בשביל המת גופא, שהוא אסור בטלטול, אלא בשביל המקום או הדבר שהוא מונח עליו שהוא מותר בטלטול.

אלא שהעירו מהמבואר בש"ע סי' שח ס"ה, שיש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפי' מחמה לצל ע"י ככר או תינוק. ע"כ. הא קמן שהתירו ע"י ככר או תינוק לאו דוקא במת. וכבר עמד על זה הט"ז שם (סי' שיא ס"ק ה) וכתב, ואין להקשות ממ"ש בס"י ש"ח ס"ה, דכלי שמלאכתו לאיסור שרי מחמה לצל ע"י ככר או תינוק, הכא שאני, כיון דהוקצה

אפי' לצורך גופו או מקומו, לא מועיל ככר או תינוק. וע"ש במשנ"ב שהביא בשם הרבה מהראשונים, בעל השלמה, והמאור, והרשב"א, והכל בו, ועוד, שחולקין ע"ז וס"ל דלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד, לטלטלו על ידיהם וכדלקמן בס"י שי"א ס"א. אבל לא בשאר דבר מוקצה אף שהוא כלי. וכן הכריעו הרבה אחרונים. ע"כ.

אילם מדברי מרן בס"י שח הנו' מבואר, דכלי שמלאכתו לאיסור שרינן לטלטלו ע"י ככר או תינוק, ואין זה סותר למ"ש בס"י שי"א וכמו שחילק הט"ז בין כלי שמלאכתו לאיסור, למוקצה לכאורה מצה אינה כמו מוקצה מחמת גופו, ושם כלי ואוכל עליה, ויהיה שרי לטלטלה אגב חזרת. אלא דעיין בערוה"ש (ס"י שי"א סעיף טו) שכתב, דבאמת היתר דחוק הוא לעשות לכתחלה דבר שהמוקצה תהיה טפל, כדי לטלטלו, ובמה נעשה טפל. ורק למת התירו מפני כבודו, וגם במלאכתו לאיסור להסוברים כן, משום דהמוקצה קל, שהרי מותרת לטלטל אפי' בעצמה לצורך גופו ומקומו, אבל לא במוקצות גמורות. ע"כ. והיוצא מדבריו דבמוקצה חמור ממוקצה מחמת חסרון כיס, אף אם יש עליו שם כלי יהיה אסור לטלטלו ע"י ככר או תינוק.

וע"ש בביאור הגר"א שהביא מה שהעיר הט"ז על הש"ע, וכתב שאין קושייתו כלום, דמנורה שהדליקו היא מוקצה מחמת איסור ודחייה בידיים, ואפי' לצורך גופו אסור. וה"ה כמו ארנקי. אבל מ"מ האמת כדבריו, וכמ"ש דלא התירו

מחמת גופו הוא כאבן. משא"כ התם דעכ"פ כלי הוה. וזהו ששנינו מדוכה מטלטלים אגב השום שיש עליה, אפי' מחמה לצל. וכ"כ ב"י בס"י ש"ח בשם תשו' הרא"ש. ואין להקשות ממ"ש בס"י ש"י דמטלטלין כלי שיש בו דבר האסור והמותר, דהיינו שברי עצים הם דבר האסור. מ"מ מטלטלין בשביל ההיתר שיש שם, והעצים הם גופם מוקצה כאבנים וכמת, דשם הוה האיסור בטל נגד ההיתר, וכמאן דליתיה דמי, כיון דדבר המותר הוא חשוב. ואשר"י והטור סיימו כאן, הילכך אותן שמטלטלין מנורה שהדליקו עליה בשבת ע"י ככר או תינוק, לא יפה הם עושים. עכ"ל.

ותימ' הוא מ"ש זה מההיא דס"י ש"ח ס"ה, דכאן במנורה ג"כ כלי הוא אלא שמלאכתו לאיסור, ולמה יועיל שם ככר או תינוק טפי מכאן. ותרתי הני פיסקי דהרא"ש נינהו, אלא דההיא דס"י ש"ח הוא תשו' הרא"ש, והך דהכא הוא בפסקיו בפרק נוטל. והך דהכא עכ"פ עיקר, שכ"כ ב"י בס"י רע"ט בשם הריב"ש, שאין לטלטל המנורה ע"י לחם שנותנים בשבת, דלא אמרו ככר ותינוק אלא במת בלבד. וע"כ אין לסמוך על הקול' דס"י ש"ח ס"ה.

ויש קצת ליישב דשאני התם בס"י ש"ח דשרי לטלטלו להדיא לצורך גופו ומקומו, ורק מחמה לצל אסור, בזה מועיל ככר או תינוק, משא"כ כאן במנורה דאפי' לצורך גופו ומקומו אסור, ע"כ לא מועיל ככר או תינוק. עכת"ד. **היוצא** מדבריו דכל שאסור לטלטלו

ככר וכו', וכמש"ל סי' שיי"א ס"ה. ע"ש. ועיין בחי' רעק"א שהעלה דה"ה במוקצה מחמת חסרון כיס, דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור להתיר ע"י ככר או תינוק. ע"ש. ועיין בתשובותיו סי' כ"ב שפלפל באריכות בענין זה. ועיין בישועות יעקב כאן.

וראיתי בחזו"ע פסח מהדורת תשס"ג, עמוד רסו, שהיקל לטלטל המצה ע"י שיתן עליה חזרת. וגם אם יתן בדעתו ליתן איזו חתיכה מהמצות לקטן, יוכל לטלטל המצות שהרי אינו מקפיד.

וכבר ביארנו לעיל שהסברא בזה, דלא מסתבר שיהיה דינן חמור יותר מכלי שמלאכתו לאיסור, מאחר שהזמן הוא הגורם מחמת גופו.

ומעתה אם נחשיב את המצה השמורה בער"פ כמוקצה מחמת איסור, אחר שאסור לאכול מצה בער"פ, ממילא יהיה מותר לטלטלה אגב חזרת וכדומה. אבל אם נחשיב את המצה כמוקצה מחמת חסרון כיס לכאורה אין להתיר בזה ע"י ככר או תינוק.

ואמנם לפי חילוק ה"טז שכתב לחלק בין דבר שיש שם כלי עליו, לדבר שאין תורת כלי עליו, כמוקצה מחמת גופו, לאיסור, ולדעת מרן בסי' שח מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אגב אוכלין. ובשו"ת יבי"א חלק ז' (ארי"ח סי' לט) הרחיב יותר הדיבור בזה, והביא מ"ש בתשובת הרא"ש (כלל כב סי' ח) שאע"פ שלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד, זהו דוקא בדבר המוקצה מחמת גופו, כגון אבנים וכיו"ב, דהווי דומיא

דמת. אי נמי בארנקי מלאה מעות, שהוא בטל לגבי המעות, דהווי כאבנים, אבל מדוכה שיש בה אוכלין, כיון שיש עליה תורת כלי, מותר לטלטלה אגב אוכלין שעליה. וכן נראה להראב"ן. ויש מי שאומר דמדוכה ה"ט שמותר לטלטלה אגב שום שעליה, מפני שהמדוכה לגבי שום כקדרה לתבשיל, שהוא תשמיש המיוחד להם. הילכך שרי לטלטלה אפי' מחמה לצל. עכת"ד.

והארחות חיים (הל' שבת אות שסט) כתב, נר שהדליקו בו באותה שבת אסור לטלטלו אפי' ע"י ככר או תינוק, שלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד. וה"ה לכל כלי שמלאכתו לאיסור, שלא תועיל נתינת ככר או תינוק כדי לטלטלו מחמה לצל. וכ"ד בעל ההשלמה. ע"כ. וכ"ה בכל בו. וכ"כ בספר המאורות (שבת קכג.) בשם ההשלמה.

וימרו הב"י (סי' שח) הביא המחלוקת שבין הרא"ש והראב"ן לבעל ההשלמה והכל בו, ובש"ע (סי' שח ס"ה) כתב, יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, אפי' מחמה לצל, ע"י ככר או תינוק. עכ"ל. ומוכח דנקיט לדינא כהראב"ן והרא"ש.

אולם הרשב"א (בחי' דשו"ת לשבת קכג.) כתב, הא דתנן מדוכה בומן שיש בה שום מטלטלין אותה, יש מי שפירש שה"ה ע"י ככר, ואף דאמרי' לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, הני מילי היכא דליכא תורת כלי עליו, כגון מת, אבל כל מידי דאיכא תורת כלי עליו, מיטלטל הוא ע"י ככר. וליתא, אלא אין לך מוקצה

אותה כשהיה השום עליה מער"ש. ע"ש. וכן הזכיר סברא זו של המורים להיתר, בעל המאור בר"פ כל הכלים. וע"ע בלשון הראב"ד שהובא בשבולי הלקט (ס"י קב). ע"ש.

והארהות חיים והכל בו הנ"ל הביאו ג"כ סברת קצת מחכמי צרפת, שהתירו לטלטל הנר שהיה דולק בשבת, אלא שנתנו טעם מפני שהונח עליו הככר מבעו"י. וע"ע בשו"ת הריב"ש (ס"י צג).

והן אמת דאנן בדידן נקטינן לאסור טלטול הנר שהיה דולק בשבת ע"י ככר, ואפי' הונח מער"ש. מ"מ אין זה ענין לסתם כלי שמלאכתו לאיסור, וכמ"ש הט"ז (ס"י שיא סק"ה), דלכאורה קשה שהרא"ש בתשובה שפסק שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"י ככר או תינוק, כיון שיש תורת כלי עליו, וכ"פ מרן (בס"י שח ס"ה) סותר למ"ש הרא"ש בפסקיו, שאותם הנוהגים לטלטל מגורה שהדליקו בה בשבת ע"י ככר או תינוק, לא יפה עושים. וי"ל דשאני כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו להדיא לצורך גופו או מקומו, ולא נאסר אלא רק מחמה לצל, משא"כ מגורה שהדליקו בה באותה שבת, שאפי' לצורך גופו ומקומו אסור, כמ"ש בש"ע לעיל (ס"י רעט), הילכך לא מהני ככר או תינוק. עכת"ד. וע' בחידושי רעק"א שם.

וברור שהמקילין שם כ"ש שיקילו בסתם כלי שמלאכתו לאיסור, ויש לצרפם למ"ש הרא"ש והראב"ן להתיר בנ"ד. וי"ל דהוי כעין ספק ספיקא להקל, שמה הלכה כדעת המתירים לטלטל אפי'

המיטלטל ע"י ככר, ולא אמרו כאן אלא בשום, וכיוצא בו מהנידוכין. וה"ט משום שכיון שאינה אסורה אלא מחמת מלאכה, ועכשיו משמש היתר במלאכתו, הרי מה שאוסרה הוא מתירה, והו"ל כקדרה המיטלטלת עם התבשיל. ע"כ. וכ"כ הרמב"ן, הריטב"א, המאירי שם, ובעל המאור שם. וכיו"ב כתב בחידושי הר"ן שם, דבעינן שיהיה שום במדוכה מער"ש, אבל בשבת לא מהני, שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, אבל כשהשום מונח בה מער"ש, היא המדוכה טפלה כקדרה לתבשיל שיש בה, דלכ"ע מותר לטלטלה כאוכל עצמו, אפי' מחמה לצל. נמצא שרוב הפוסקים הראשונים ס"ל לאיסור. אולם המאירי (ביצה כא : בד"ה אף האוסר הכנה) כתב, שאע"פ שאמרו (שבת קמב:) לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, זהו דוקא בדברים הדומים למת, כגון אבנים וכיו"ב, אבל מה שיש עליו תורת כלי, אע"פ שמלאכתו לאיסור, או אפי' דבר הראוי לבהמה, מיטלטל הוא אגב הפת. ע"כ.

גם במאירי (שבת מג:) כתב, והנהגים לטלטל הנר שהדליקו בו באותה שבת אגב חתיכת אוכל, מפרשים כי מה שאמרו להלן לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, זהו בדבר שאין עליו תורת כלי, אבל דבר שיש עליו תורת כלי, שהותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, מותר עכ"פ ע"י ככר. והביאו ראיה לזה מהא דתניא (שבת קכג:) מדוכה אם יש עליה שום מטלטלין אותה אגב השום, אפי' מחמה לצל. אבל האוסרים מפרשים

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

מבואר בשו"ת חקרי לב (במהדור"ב דף קפ ע"ג) שאף בכה"ג אוריי מורינון כדעת מרן הש"ע. והכי נקטינן.

וניחור אנפין לני"ד דהנה בלא"ה אין צורך לכל זה, דמיד אחר צאה"כ בשבת יוציא המצות מהפריזר, ויניחן במקום חם, ובמשך הערב שיאמרו הקידוש וקריאת ההגדה, במשך זמן זה בודאי יופשרו המצות. או שיתנם בליל יו"ט מעל קדרת החמין, בתוך כגד [כדי שלא יתייבשו].

לצרף בשבת ערב פסח ללחם משנה - מצה שמורה

דיום י"ד. ודומה לזה מ"ש הרשב"א ביבמות (קיד. ד"ה רבי יוחנן) לצרף לעירוב לגדול ביהכ"פ א"ע שאינו ראוי לאכול, וה"ט משום דחזי לקטנים, דכיון דגוף המאכל של העירוב אינו נאסר, ורק היום גורם לאיסור המאכל, ולא המאכל עצמו, על כן אפשר לערב לגדול. ע"ש. וה"ה בנ"ד דהא א"צ שהלחם השני [המצה שמורה] יהיה ראוי בפועל לאכילה, אלא שם של לחם עליו, וכיון שכן שפיר חזי לצרף המצה ללחם משנה.

אלא שיש לדחות דעיקר טעמו של הרשב"א משום דחזי לקטנים, אבל במצה שמורה הרי מקפיד שלא ליתן ממנה לקטנים. ועיין בחידושי אנשי שם (סביב המרדכי, בפ"ק דפסחים אות ה') שכתב בשם מהר"ל מפראג, בפירושו דברי רב יהודאי גאון שם, שהמצה מוקצה היא שהרי אינה ראויה לשבת, ושמא יבוא לטלטלה, ונמצא כמכין בטלטול זה משבת לצורך יו"ט. ע"ש.

מנורה שהיתה דולקת בשבת ע"י ככר, ואת"ל שהלכה כהאוסרים, שמא בסתם כלי שמלאכתו לאיסור שהותר לטלטלו לצורך גופו, יש להקל ע"י ככר או תינק גם מחמה לצל, וכדעת הראב"ן והרא"ש.

ועב"פ אנו אין לנו אלא דברי מרן, ואף שכמה אחרונים נטו מדברי מרן להחמיר בזה, וכמ"ש המשנ"ב, ואף הגר"ז לא היקל אלא בהפסד מרובה וכיו"ב. וכן הובא בכה"ח (ס"ק נב). מ"מ הרי

ועיין בפמ"ג (ס"י רעד משי"ז סק"ב) שכתב, דמי שאינו אוכל פת כותים, ואין לו לחם משנה כי אם פת אחת כשרה ופת אחת של עכו"ם, אפשר לצרפו ללחם משנה זכר למן. ע"ש. והיינו דתקנת הלחם משנה אינה אלא זכר למן, וכל שיש לפניו ב' לחמים בעת הבציעה, די בכך. והעיקר לבצוע מלחם אחד. ובשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' רב) כתב, דלחם שנלוש בחלב ע"פ התנאים המותרים, כמבואר ביו"ד (ס"י צז) שיכול לצרפו ללחם משנה בסעודה שאוכל בה בשו"ע ע"ש.

וכן הדין במצה שמורה בער"פ שחל בשבת, דאף שמצה זו אינה ראויה לאכילה בער"פ, משום האיסור לאכול מצה בער"פ, מ"מ חזי לטלטלה ע"י שיתן עליה חזרת או ביצה, וכך יוכל לצרפה ללחם משנה. ואם הוא קודם חצות, חזי לצרף סברת הרז"ה והרא"ש בפסחים מט. דאין איסור באכילת מצה בער"פ אלא משעה שאסור לאכול חמץ, ולא מהבוקר

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

מא. החמץ ביום טוב של פסח, הוא מוקצה, ונחשב כמו עץ ואבן שאין בהם שום שימוש, ואסורים בטלטול אף לצורך גופם ומקומם. (מא)

ועיין בשו"ת לבושי מרדכי (מהדור"ג סי' מח) שהסתפק אי שרי לצרף מצה ללחם משנה בערב פסח שחל בשבת, כיון שאינו ראוי לאכילה. ובשו"ת פרי השדה כתב, דכיון שהלחם משנה הוא זכר למן בעלמא, אע"ג דאינו יכול לאוכלו שפיר מצטרף ללחם משנה. וכן הובא בקובץ אגרות החזו"א, שהיה מצוה לבני ביתו לקחת מצה ולצרפה ללחם משנה. וכ"כ **חוק לישאל** (למהר"י וועלץ אות לט ס"ק פא) דעדיף טפי שיקח מצה ללחם משנה בער"פ שחל בשבת, כדי שלא יצטרך להכין חמץ הרבה.

גם בפמ"ג (סי' תמו סק"א, וסי' תעא סק"ח) כתב, דער"פ שחל בשבת אסור לטלטל מצת מצוה, שמאחר ואסור לאכלה בער"פ, חשיבא כמוקצה בשבת. אבל בשאר המצות כיון שאין מקפיד עליהם, ויכול ליתנם לתינוק שאינו מבין בסיפור יציאת מצרים, או לעופות וכדו', מותרות בטלטול. ועוד כתב (בסי' שח א"א סק"י) מצת מצוה בער"פ שחל להיות בשבת, אין לו דין אוכלין. וכ"כ בעיקרי הד"ט (סי' יז ס"ק לה). וכ"כ בס' שם חדש (ח"א דף ע"ט ע"ד). וכן העלה בספר מטה אהרן (ערך טלטול) שמכיון שהמצה צריכה לו לערב, אסורה בטלטול.

החמץ ביום טוב של פסח, הוא מוקצה

והנה בב"י (סי' תמו) כתב לגבי חמץ בפסח, דמבואר בשו"ת הריב"ש שחמץ של גוי אסור לטלטלו בשבת, משום שכל דבר האסור באכילה אפי' מדרבנן אסור לטלטלו בשבת, וה"ה ביו"ט. כדאיתא בפרק מפנין (קכח). ואף בחוה"מ אסור לטלטלו דילמא אתי למיכל מיניה, אלא א"כ מטלטלו כדי לבערו, דאז לא אתי למיכל מיניה. וכ"כ הרי"ץ גיאת, וז"ל: גגו של עכו"ם שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל חמץ מגגו של עכו"ם לגגו של ישראל, הרי זה דוחפו בקנה. ואם היה בשבת או ביו"ט כופה עליו כלי. ע"כ. הרי שאסור לטלטל חמצו של עכו"ם אפי' בחולו של מועד. ואף להוציאו מרשותו להחזירו לגגו של

מא בגמרא פסחים ו. אמר רבא המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי. וכן הוא ברמב"ם (בפרק ב' מהלכות חמץ ומצה הלכה ח'), שאם מצא חמץ ביו"ט, כופה עליו כלי עד לערב ומבערו. ובכסף משנה שם כתב, דמאי דלא שרינן לשורפו משום מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ה"ט משום דאסור לשורפו מדרבנן משום מוקצה, דאסור לטלטלו. והקשה שם, וכי מפני אסור דרבנן שרינן ליה להשהותו ולעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, וי"ל, דחכמים עשו חיזוק לדבריהם, ועוד דאילו לעבור על אסור מוקצה צריך קום ועשה, ולעבור בבל יראה בשב ואל תעשה. ע"ש. ומבואר מכל זה דחמץ ביו"ט הוא מוקצה.

לכלבים. ולכן נ"ל דדוקא פירות טבל אסור לטלטל, או חלבים, דלאו אדעתיה למשדא לכלבים, אבל חמץ דעתיה למשדא לכלבים. ונ"ל דאפי' למ"ד נולד אסור בשבת, מ"מ הכא שרי, דמאתמול היה דעתו להשליכה לכלבים בשעה ה'. וכ"כ הטור דמותר לטלטלו בשעה חמישית. והא דאסר הריב"ש [הנ"ל] מיירי בחמצו של עכו"ם שנמצא בחג, דלא שייך לומר דעתו עליו, וביו"ט, דבאמת הוא אסור בהנאה ואסור לטלטלו, כמ"ש בס"ג. והרמב"ם מיירי דליכא עכו"ם או כלב ליתן לו. ע"כ.

והויצא מדברי המג"א דפירות של ערלה שאסורים גם בהנאה, ואינו יכול ליתנם לבהמתו, יהיה אסור לטלטלם בשבת וביו"ט, משום מוקצה. וע"ש בחק יעקב (סק"ט) שכתב, דבער"פ שחל בשבת בשעה ה' שמותר בהנאה, ומאכיל לחיה ולבהמה ולעוף, מותר לטלטלו ג"כ, וכן משמעות הטור. וכן מסקי הב"ח והמג"א. ע"כ. ומשמע דכל שעה שנאסר בהנאה אין היתר לטלטל חמץ בשבת וביו"ט. וכ"כ במשנ"ב (סי' תמד ס"ק כא).

וכן מבואר בשו"ת בשמים ראש (סי' קמד), גבי בשר בחלב שנפל על בשר עוף חם ונבלע בתוכו, ולא ידעו כמה לשערו, אם אסור לטלטלו בשבת כיון שאסור לאכלו וכו', ואם היה אסור בהנאה אסור בטלטול ג"כ, אע"ג דספק הוא וכו' דספק מוקצה אסור בטלטול וכו'. אך כיון דבשר עוף בחלב דרבנן אנו רגילים לפסוק כדברי הרמב"ם דכל בשר בחלב דרבנן מותר בהנאה וכו'. ע"ש. ונמצא

עכו"ם לא התיר לטלטלו להדיא דילמא אתי למיכל מינה. ע"ש.

ופיוצא בזה כתב הרמב"ם (בפרק כה מהל' שבת): פירות שאסורים לאכול כגון טבל וכו' אסור לטלטלו. וכ"כ הרב המגיד (פ"ד מהל' עירובין ה"ד), ע"פ הגמרא עירובין (פו.). והביאו המג"א (סי' שח ריש ס"ק יח). ואמנם הא"ר (שם סק"ב) העתיקו "טבלא", אך הוא טעות, וכמו שהעיר בשבילי דוד (שם סק"ד). **ולבאורה** כן מבואר במתני' (ר"פ מפנין קכו:).

ועייני תוס' שבת (מג. ד"ה טבל. ושם קכח. ד"ה אבל). וכ"כ רש"י בשבת (קד: ד"ה טבל) דמוקצה הוא. וכן מבואר בש"ע (סי' תמו ס"ג) בגג של עכו"ם שהיה סמוך לגגו של ישראל, ונתגלגל החמץ של העכו"ם לגגו של ישראל, דהרי זה דוחפו בקנה. ואם היה בשבת או ביו"ט כופה עליו כלי. וכתב הרמ"א שם, דהיינו משום דאסור לטלטלו ביו"ט. וכתב הט"ז שם, דלא יטלטל החמץ אפי' בחוה"מ, דילמא אתי למיכל מיניה. ומה שאסור לדוחפו ביו"ט, היינו משום דהוי טלטול מן הצד, וטלטול מן הצד שמיא טלטול, כמ"ש מרן בש"ע בסי' שיא (סעיף א'). [אם הוא לצורך המוקצה]. ואע"פ שאין כאן לצורך המוקצה, מ"מ לא הוי לצורך דבר המותר, שהרי אף שישאר החמץ בגגו של ישראל, אינו עובר, דאינו רוצה לקנותו.

וכתב במג"א (שם סק"ג), דאם חל ער"פ בשבת, אסור לטלטל את החמץ משעה חמישית. וכ"ה ברמב"ם (פ"ג מחיר"מ ה"ג) דחמץ אחר ד' שעות כופה עליו כלי. וצ"ע דאטו מי גרע מגבילה שנתנבלה בשבת דשרי לטלטל דחזיא להשליכה

ביו"ט, שלדעת הרי"ף והרמב"ם מוקצה שמותר בשבת החמירו בו ביו"ט, ואסרוהו. ודעת הטור (סי' תצה) דמוקצה מותר גם ביו"ט. וכן הוא ברמ"א (שם סעיף ד). וכתב במשנ"ב (שם ס"ק יז) דאף שיש פוסקים שמתירין אף במוקצה דנולד, הרמ"א לא רצה לתפוס כדעתם. אלא כאותן פוסקים שמחמירין עכ"פ במוקצה דנולד. וכתבו האחרונים, דאף שבשבת נקטינן לעיקר להתיר אפי' במוקצה דנולד דלא כבעלי סברא זו, מ"מ ביו"ט אין להתיר עכ"פ במוקצה דנולד. ולפ"ז אין לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר ביו"ט, אף שראויין לכלבים, מפני שאתמול כשהיו מחוברין לבשר היו ראויים גם לאדם, והוי נולד. [מג"א א"ר ודה"ח].

ועיין בבא"ח (פרשת מקץ אות ו) שכתב, דמאכלים האסורים באכילה ומותרים בהנאה, מותר לטלטלם בשבת, כשאר מאכלי בהמה. והוסיף בהליכות עולם חלק ג' (עמוד רד) דנראה שאם נמצא דם בביצה, אפי' על החלמון, אין איסור לטלטלה, שהרי ראויה היא לאכילת בהמה או עוף. וכ"ש בזמנינו שרוב ככל הביצים המשווקות ע"י חברת תנובה.

והנה מרן הש"ע (סי' תמח ס"ו) פסק, דאסור ליתן חמץ בפסח אפי' לכלב של הפקר, וי"א דכל זה דוקא בחמץ דאיכא ילפותא דלא יאכל, אבל היכא שאין לנו לימוד מיוחד אין איסור הנאה אלא בכלב שלו. וע"ש בשע"צ (ס"ק עה) שכתב, דמשמע מדברי הלבוש והמג"א שהוא מדאורייתא, ולא משום חומרא דחמץ.

דלהסוברים דבשר עוף בחלב הוי מדאורייתא, ממילא אסור אף בהנאה, ואסור בטלטול משום מוקצה.

ועיין בערה"ש (יר"ד סי' פז דין א) שכתב, דעת התוס' והר"א ממיץ וספר התרומה והסמ"ג דבשר עוף בחלב אסור מדאורייתא. וגם בבשר בחלב שאינו אסור מדאורייתא סוברים הר"א ממיץ והר"ן והריטב"א והמהרי"ל דאסור אף בבישול ובהנאה. וא"כ בבשר עוף בחלב אין להקל נגד כל הני רבוותא. ע"ש. ונבעיקר דבריו דבשר עוף בחלב דאורייתא, ראה מ"ש להלן בסי' צח, בשם הש"ך, דלמאי דקיימא לן דבשר עוף בחלב דרבנן, בנשפך הוי ספק דרבנן, ולקולא. וכן הסכימו הפרי חדש, והמנחת יעקב, ובספר בשמים ראש. וציין למ"ש בסי' פז. אולם בילקו"י איסור והיתר כרך ג' (סי' פז עמוד רמז) כתבנו, דנקטינן לדינא דבשר עוף בחלב הוי מדרבנן. והיוצא מזה, דדבר האסור בהנאה אסור בטלטול בשבת, אחר שאינו יכול ליתנו לפני בהמה.

וכן מבואר מדברי הפמ"ג (יורה דעה סי' צט שפי"ד ס"ק יא, ד"ה כתב החק יעקב, סי' תמו אות ד') שכתב, דראוי לכל מורה הוראה ליחד לו חדר, שאם יאסור ישליך לשם, דמוקצה הוא. והעולם נהגו היתר דע"פ הרוב חומרות הם, ועכ"פ שרי בהנאה לדעת קצת פוסקים. ובבשר בחלב ושאר איסורי הנאה בודאי שאין לטלטלו דלא ראוי לכלבים, אלא אפי' איסורי אכילה וכו', ואף בשבת למאן דאית ליה נולד אסור, כמ"ש המג"א, ולפיכך מיד כשאומר המורה שאסור אין לטלטלו. ונדע מה שנחלקו הראשונים בדין מוקצה

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

מב. טוב שכל אדם לישן ביום שבת זו אחר סעודת שחרית, בכדי שיוכל להיות נייעור היטב בלילה, וה"ה הנשים והקטנים יזהרו בכך. ואחר שיקיץ משנתו ביום יעסוק בתורה הנותנת חיים לעושיה, וטוב ללמוד משנה פסחים. (מב)

מג. אין לסדר את השלחן והכלים בשבת ערב הפסח לצורך ליל הסדר, אלא עד לאחר שיעברו שלש עשרה דקות וחצי אחר השקיעה, שאין שבת מכין ליום טוב. ואם יש צורך גדול להכין השלחן וכליו קודם צאת הכוכבים, כגון שהמקום רחב ידים ובני הבית מרובים, יכולים להקל בבין השמשות דמוצאי שבת. (מג)

הב"י (סי' רנט) גבי מוכין של צמר, דשרי לטלטלן בשבת, כיון דמוקצה דרבנן ונקטינן לקולא אף נגד דעת הרי"ף והרמב"ם. וכ"כ עוד בב"י (בסי' רעט) דכיון דמוקצה דרבנן כדאי הם הנך רבוותא דשרו לטלטל ע"י תנאי לסמוך עליהם.

(מב) כן כתב הבא"ח (שנה א' פרשת צו סוף דיני ער"פ שחל בשבת).

ולפ"ז גם בשאר איסורי הנאה אסור. ובפמ"ג מסתפק בזה. ובתשב"ץ (ח"ג סי' רצג) מבואר כדברינו. ועיין במטה יהודה, ובמור וקציעה מה שכתבו בזה.

אבן בביאור הגר"א (סי' ז) לפי פירוש דמשק אליעזר שם, מוכח שלדעתו דוקא גבי חמץ אסור. וכיון שיש בדבר מחלוקת הוי ספק במידי דרבנן [ולגבי מוקצה] ואזלינן לקולא. שכבר כתב מרן

אין לסדר את השלחן והכלים בשבת ערב הפסח לצורך ליל הסדר

סע"א) ובשו"ת פרי השדה ח"ב (סי' פח). ואם יש צורך גדול להכין השלחן וכל כליו קודם צאה"כ, מפני שהמקום רחב ידים, וצריכים להקדים כדי להספיק לערוה"ש כראוי, נראה שיכולים להקל בביה"ש של השבת, שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בביה"ש, וזהו גם באפוקי יומא כמבואר בחידושי הרשב"א (עידובין לב). וע"ע במחז"ב (סי' שמב) ובלוית חן (שם). וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ד (אור"ח סי' יא). [ילקו"י שבת כרך ב' עמוד רכג].

(מג) כן כתבו בשו"ת מהרי"ו (סי' קצג) הכנה"ג, והפר"ח. וכ"כ הפמ"ג (סי' ס"ס תמד א"א סק"א) דכשחל ער"פ בשבת אין לסדר המצות והכלים ליו"ט עד הלילה, שאין שבת מכין ליו"ט. וכן הוא בבא"ח (פרשת צו אות ז): סידור השלחן לצורך הלילה לא יעשה אלא אחר חשיכה, דאין שבת מכין ליו"ט, אך כיון שעבר ביה"ש וכו' מותר להכין לצורך הלילה. ע"כ. והיינו עד י"ג דקות וחצי אחר שקיעת החמה. וראה להגר"ח פלאגי' בחיים לראש (דף יז

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

מד. במוצאי שבת שהוא ליל יום טוב אומרים בתפלת ערבית "ותודיענו".
ואם שכח לומר ותודיענו, ונזכר באמצע הברכה, חוזר ואומר ותודיענו, בין פרק לפרק בתוך הברכה האמצעית של התפלה. ואם כבר אמר "ברוך אתה ה'" ונזכר שלא אמר "ותודיענו", אפילו עדיין לא חתם מקדש ישראל והזמנים, אינו חוזר, שהרי עתיד הוא להבדיל על הכוס בקידוש כשאומר יקנה"ז. (מד)

ת"ח שרי הערמה. וצ"ע. ובא"ר (סי' תעג ס"ק יד) כתב דמותר לשרות החזרת במים בער"פ שחל בשבת כדי שלא יכמוש, וצ"ע שהרי הוא לצורך הלילה, עיין בפמ"ג (מש"ז סק"ב), ולכן יש לעשות ע"י גוי. ויש להביא ראיה להא"ר מסוף פ"ג דסוכה, מקבלת האשה מיד בנה ומחזירתו למים בשבת, והוא רק לצורך מחר, ואולי רק להחזיר דלא מינכר כל כך. ולפ"ז אם שרה החזרת בע"ש ואם יהיה כבוש מעת לעת יפסל, י"ל דמותר להגביה ולהחזירו בשבת. וצע"ק די"ל דבהגבה מינכר טפי. וע"ש בכפות תמרים, ובפמ"ג (מש"ז סי' תרנד). עכ"ד הגאון מהרש"ם.

ובריני ער"פ שחל בשבת למהרש"ם (אות ג) העיר בזה, דלפמ"ש הפמ"ג (א"א ר"ס תק"ג) יש להקל לסדר את השלחן וכו', ע"י גוי, ואף שהפמ"ג כתב שם כמסופק, כדרכו הטוב, מ"מ מסתבר להקל. ואם יש קצת צורך לשבת עצמו משום נוי יש להקל גם בישראל כמ"ש המג"א (סי' שב סק"ו), וע"ש במחצה"ש. ויל"ע אם מותר בזה בדרך הערמה, כי יש מקומות חלוקים בזה. ועיין בט"ז ומג"א (סי' תקסה), ובמג"א (סי' שי"ד סקט"ו. וסי' שלי"ט סק"ג). ועיין בגמ' (שבת צה.) הרוצה לרבוץ וכו'. וע"ש ברש"י (ד"ה אשה חכמה), שפי', אשת ת"ח, ורצונו לומר כמ"ש המרדכי (ביצה פ"ב) דדוקא באשת

ער"פ שחל בשבת, בערבית של מוצ"ש ליל החג אומרים ותודיענו

(מד) וכדקי"ל לגבי כל מוצ"ש דעלמא שאם שכח לומר אתה חוננתנו ולא הבדיל בתפלה, אינו חוזר הואיל ויכול להבדיל אח"כ על הכוס (סי' רצד ס"א). ומיהו אם עודנו באמצע ברכת אתה בחרתנו צריך שיאמרנה בנוסח "ותודיענו". ובמטה אפרים (סי' תקצט אות ז) כתב שאם התחיל ותתן לנו וכו', שוב אין לו להחמיר על עצמו לחזור ולומר ותודיענו. ע"כ. ונראה דס"ל דדמי למ"ש הרא"ש (ברכות

פ"ד סי' יז) ובש"ע (סי' רצד), שאם שכח לומר אתה חוננתנו במוצ"ש וסיים הברכה, אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה אינו חוזר. ואם רצה להחמיר על עצמו, אם סיים תפלתו רשאי, ואם עדיין לא סיים תפלתו אינו רשאי לחזור משום הפסק. ע"ש. אך חילוק רב יש ביניהם, ששם מאחר שחתם בחונן הדעת, אינו רשאי להפסיק בין ברכה לברכה, אבל כאן שעודנו עומד באותה ברכה ויכול לחזור

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

מה. נשים ששכחו ולא אמרו "ותודיענו" בתפלה, כשיבואו להדליק הנרות יאמרו תחלה: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" בלי שם ומלכות. (מה)

מו. מדליקין נר לכבוד יום טוב, ויש להזהיר שלא להדליק קודם צאת השבת, וגם יש להדליק ע"י העברה מאש לאש, ולכן יכינו מיום שישי נר דלוק, ויתנו בו שמן שידלק עד מוצאי שבת, כדי שיוכלו להעביר ממנו אש לנרות יום טוב. וצריך לברך לפני הדלקת הנרות: "ברוך אתה

ולתקן תפלתו לכתחילה למה לא יעשה כן, והרי מבואר בטוש"ע (סי' תרפ"ב סי"א) שאם שכח ולא אמר על הנסים בחנוכה אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפי' נזכר בין ברוך אתה לה' חזור. ע"כ. ומכ"ש כאן שיועיל שאם ישכח ויטעם לפני שיבדיל על הכוס לא יצטרך לחזור כל התפלה.

ולתקן תפלתו לכתחילה למה לא יעשה כן, והרי מבואר בטוש"ע (סי' תרפ"ב סי"א) שאם שכח ולא אמר על הנסים בחנוכה אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפי' נזכר בין ברוך אתה לה' חזור. ע"כ. ומכ"ש כאן שיועיל שאם ישכח ויטעם לפני שיבדיל על הכוס לא יצטרך לחזור כל התפלה.

ולתקן תפלתו לכתחילה למה לא יעשה כן, והרי מבואר בטוש"ע (סי' תרפ"ב סי"א) שאם שכח ולא אמר על הנסים בחנוכה אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפי' נזכר בין ברוך אתה לה' חזור. ע"כ. ומכ"ש כאן שיועיל שאם ישכח ויטעם לפני שיבדיל על הכוס לא יצטרך לחזור כל התפלה.

ולתקן תפלתו לכתחילה למה לא יעשה כן, והרי מבואר בטוש"ע (סי' תרפ"ב סי"א) שאם שכח ולא אמר על הנסים בחנוכה אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפי' נזכר בין ברוך אתה לה' חזור. ע"כ. ומכ"ש כאן שיועיל שאם ישכח ויטעם לפני שיבדיל על הכוס לא יצטרך לחזור כל התפלה.

ולתקן תפלתו לכתחילה למה לא יעשה כן, והרי מבואר בטוש"ע (סי' תרפ"ב סי"א) שאם שכח ולא אמר על הנסים בחנוכה אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפי' נזכר בין ברוך אתה לה' חזור. ע"כ. ומכ"ש כאן שיועיל שאם ישכח ויטעם לפני שיבדיל על הכוס לא יצטרך לחזור כל התפלה.

ואמנם יש להעיר ממ"ש בב"י (סי' קיד) שאם שכח ואמר בימות הגשמים מוריד הטל, שאינו חוזר, אפי' נזכר באמצע הברכה אינו חוזר. וזה מוכיח כדברי המטה אפרים. אולם באמת כבר העירו האחר' בזה על מרן הב"י, וכמ"ש בעולת תמיד שם. וכן העלה המאמר (סי' קיד סי"ק ג') שאם עוד לא סיים הברכה חוזר לומר משיב הרוח ומוריד הגשם. והוכיח כן מדברי מרן הש"ע (סי' תרפב) הנ"ל. ע"ש. וכ"פ המשנ"ב בביאה"ל שם בשם הפמ"ג. (ועיי' עוד בס' תפלה לודד סי' קפט). ונראה שכן עיקר, וכפסק מרן. וה"ה בנידון שלנו. ואע"פ שאמר ותתן לנו ה' אלהינו, יוכל לסיים, מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, ושוב יאמר ותודיענו וכו'. ואין לחוש בזה לשם ה' לבטלה, שכל

ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב". ולתחלה אין לנשים לברך "שהחיינו" בעת ההדלקה. שמכיון שברכת שהחיינו נתקנה על עצם היום טוב, ולא נתקנה על הדלקת הנרות, יש לחוש בזה להפסק בין ברכת להדליק נר של יום טוב לבין ההדלקה. ועוד, שלאחר מכן כשיברך האיש שהחיינו בקידוש, אם האשה תענה אחריו אמן יחשב הדבר כהפסק, שהרי כבר יצאה ידי חובת ברכת שהחיינו. ולכן אם קדמו הנשים ובירכו "שהחיינו" על הדלקת הנרות, לא יחזור לברך בעצמן "שהחיינו" על כוס הקידוש. ומכל מקום רשאות לענות "אמן" אחר ברכת שהחיינו ששומעות בקידוש בליל פסח מפי בעליהן. [הואיל וברכת "שהחיינו" בליל פסח באה גם על מצות מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים. ולכן אין לחוש בזה להפסק בין ברכת הגפן לטעימה]. אולם יותר נכון להודיע לנשים כי מוטב שלא לברך זמן בעת הדלקת הנרות של יום טוב, וכנ"ל. וכל שכן שאם האיש מדליק נרות לכבוד יום טוב, שלא יברך שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אלא יברך שהחיינו בקידוש. (כו)

מז. בשאר ימים טובים אם קדמה ובירכה שהחיינו בהדלקה, אינה עונה אמן אחר ברכת שהחיינו שבקידוש. (כו)

אין לנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות בליל פסח

ואף שבשו"ת זרע אמת ח"א (ס"ט לג) כ' ע"ז נהרא נהרא ופשטיה, מ"מ רוב האחרונים הסכימו שמנהג זה בטעות יסודו. וכמ"ש בחסד לאלפים (ס"י רס"ג ס"ה) ח"ל: ואין לברך שהחיינו על הדלקת הנרות של יו"ט. ורבות בנות שגו בזה. וכ"כ בפתה"ד (ס"י רס"ג סק"ז). ובס' יפה ללב (ח"ג דק"י"ג ע"ד). וראה עוד בשו"ת זכר שמחה (ס"י לד). ובס' טהרת המים (מע' זמן אות ז') [ילקו"י מועדים עמוד תמח, הליכ"ו ע"ב עמוד א].

(כו) מ"ש שאין לנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות של יו"ט, כן מבואר באו"ז (ח"ב ס"י יא) בשם הירושלמי (בסוף פרק הרואה). וכ"כ תלמיד מהרא"י בלקט יושר (עמוד מ"ט). וכ"כ בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א (ס"י ק"ז) שמנהג הנשים המברכות שהחיינו בהדלקת נרות יו"ט אין לו שורש וענף, ומ"מ אין למחות בהן בחזקה ע"ש. וכ"כ מרן החיד"א בשו"ת ברכה (יד"ד ס"י ר' סק"א) ע"ש.

אשה שקדמה ובירכה שהחיינו בהדלקה אם תענה אמן אחר שהחיינו שבקידוש (כו) הנה נראה שאם קדמו הנשים ובירכו שהחיינו על הדלקת הנרות של יו"ט, לא יחזור לברך בעצמן שהחיינו על כוס

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

מח. בקידוש של ליל הסדר אומר: "יקנה"ז". יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן. כלומר: בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קודש לקודש, ושהחיינו. (מח)

הפעם שהחיינו על הכוס אין לזה מקום, אבל אם מכוונת לצאת בברכת שהחיינו של הבעל עכ"פ אין האמן הפסק. ורק בליל שבועות יש להזהר שלא תענה אמן של ברכת שהחיינו שבקידוש משום הפסק וכו'. וכ"כ בפשיטות הגרש"א יודלביץ בירחון מוריה (אדר תשכ"ט עמוד מט). ועיין מה שכתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י ס"ט יט) ויש להשיב על דבריו. ואכמ"ל. [ובאלפסי זוטא להרמ"ע מפאנו (ספ"ג דראש השנה) מוכח כדברי השבט הלוי. וכ"כ הרה"ג המו"ל שם הערה 14. ע"ש].

ובשרית אג"מ כרך ו (ס"י כא אות ט) פשיטא ליה לענות אמן אחר שהחיינו. ולא זכר דברי האחרונים [לגבי שאר ימים טובים]. וגם בדין אמן אחר לישב בסוכה לדין דקיימא לן שאין הנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, אין להן לענות אמן. ועיין בשו"ת בית אבי (ח"ג ס"ג עג), ובספר מקראי קדש על פסח (עמוד קלח). ומיהו בשו"ת יחו"ד ח"ג (ס"י לה) העלה שרשאות הן לענות אמן "בליל פסח". ע"ש. וע"ע בשו"ת חזו"ע (ס"ט ט בהערה). ודו"ק. [חזו"ע פסח עמ' רעא מהדו"ב עמ' כה]. וישנה אפשרות שהנשים יענו אמן גם בשאר ימים טובים, ויוותרו על הטעימה מהכוס, שאינה אלא לחיבוך מצוה. והארכנו בזה בילקו"י סוכה.

(מח) מבואר בגמ' (פסחים קב: קג:). ובש"ע (א"ח ס"י תפג סעיף א).

אם יחזרו לברך הרי זו ברכה לבטלה. ואע"פ שיש מקום לומר שברכת שהחיינו שמברכים על הקידוש בליל פסח, באה לפטור גם מצות אכילת מצה ומרור, שהן מצות הבאות מזמן לזמן, וברכת שהחיינו שעל הכוס פוטרות, וכמ"ש בברכ"י (ס"ה תעג סק"א) בשם תשובת מהר"י מולכו בכת"י. מ"מ נראה שגם ברכת שהחיינו שבירכה בשעת הדלקת הנרות פוטרת כל המצות הבאות באותו לילה.

וכ"כ בשו"ת שארית שמחה (ס"י ח) שהביא כן בשם הרב המגיה בהגדה של בעל כתב סופר, ונתן טעם כאמור. וכ"פ בפתה"ד (ס"י רסג סוף סק"ז), ושכ"כ גאון אחד בספר מרבה לספר. וממנעם זה אפשר שגם אם שומעות כל הברכות של הקידוש מפי בעל הבית, כל שקדמו ובירכו שהחיינו בעת הדלקת הנרות, אין להן לענות אמן אחר ברכת שהחיינו שעל כוס הקידוש, משום הפסק. וכ"כ הרה"ג השואל בשו"ת הר צבי (אר"ח ס"י קגד).

ואע"פ שמהר"ש הלוי וואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ג ס"י טט) הביא מי שהעיר בזה, וכתב שנראה לו דבליל פסח לא הוי הפסק, כיון שברכת שהחיינו בליל פסח באה גם על מצות מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים, והאשה שבירכה שהחיינו על הדלקת הנרות לא נתכוונה לפטור מצות אלה, לפיכך אע"פ שלברך עוד

מט. בברכת ההבדלה אומרים "ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, והבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך". הואיל וצריך להפסיק בין תיבת "קדשת" לתיבת "והבדלת", משום שהאחרונה שייכת להלן, והוא הדין בנוסח "ותודיענו" שאומרים בתפלה. (מט)

נ. אם שכח להבדיל בקידוש, אם נזכר קודם הכרפס יבדיל מיד על כוס אחר, כדי שיוכל לאכלו, שאסור לטעום קודם הבדלה, ואם נזכר אחר כך, קודם שהתחיל בהגדה, יבדיל מיד. אבל אם התחיל בהגדה אין לו להפסיק ולהבדיל, אלא יבדיל על כוס שני אחר ברכת "אשר גאלנו", ומיהו ברכת "בורא מאורי האש" יברך גדול הבית באמצע ההגדה, ויכונו השומעים לצאת ידי חובה, כדי שלא יהנו מן האור קודם שיברכו עליו. ואם לא עשו כן, יברכו ברכת מאורי האש בסוף ברכת "אשר גאלנו" ואחר כך ברכת ההבדלה, ואם נזכר באמצע הסעודה יבדיל מיד. ואם נזכר כשסיים כל סעודתו או בסיום ברכת המזון, יברך ברכת המזון והבדלה על כוס שלישי. ואם נזכר באמצע ההלל, יאמר ההבדלה וההלל על כוס אחד. (כוס רביעי). ואם נזכר אחר כוס רביעי, יחזור וימזוג כוס אחר ויבדיל עליו, (ויברך "בורא מאורי האש") שכל הלילה של מוצאי שבת זמניה הוא, ויברך "בורא פרי הגפן", שהרי הסיח דעתו מלשתות אחר כוס רביעי. (נ)

נוסח ההבדלה כשחל ליל פסח במוצאי שבת

ובכמה מחזורים כתבו ההפסק בענין אחר, והעיקר כנ"ל. וכמ"ש הפוסקים הנ"ל. וכ"ה במחזור ויטרי (עמוד רצד). וע"ע בספר הישר בחלק השו"ת (סי' סח אות ד). ובראבי"ה פסחים (סי' תקכה עמוד קנו) ובאו"ז ח"ב (סי' צב). ויש לדקדק בכל זה גם בברכת ההבדלה על הכוס. וכמבו' ביבי"א ח"ח (ארי"ח סי' יא).

(מט) הנה נוסח תפלת "ותודיענו" ביום טוב שחל במוצ"ש, צריך להיות: בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, והבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך". כלומר, שצריך להפסיק בין תיבת קדשת, לתיבת והבדלת שאחריה, שכן מבואר בתוס' (פסחים קד.), והמשפט האחרון "והבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך", שתי הבדלות של קדושה הן, בין כהנים ללויים, ובין לויים לישראלים. וכ"כ הרא"ש והמרדכי שם, ובספר המנהיג (דל"ה:). וכ"כ האבודרהם (בדף נט:).

ז) שו"ת חזו"ע (סי' טז). וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב ארי"ח סי' טד), לענין ברכת "בורא מאורי האש" דבדיעבד כל הלילה של מוצ"ש זמניה הוא. ע"ש.

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

נא. בקידוש הלילה נוהגים לאומרו בעמידה, וגם ברכת ההבדלה שבקידוש אומר אותה בעמידה. ויש נוהגו לשבת בברכה זו, אך מנהגינו לומר הכל בעמידה. והוא על פי הקבלה. ונכון שישתה מיושב. ובקידוש של יום, מקדשים בישיבה. [נמנהג האשכנזים לקדש מיושב גם בליל שבת, כדעת מרן, ודלא כדעת האר"י ז"ל]. נא)

לומר הקידוש בליל פסח מעומד

נאה וטוב למבדיל וגם לשומעים שישבו בשעת הבדלה, שאז יהיה נראה כקבע ופוסט אותם. ע"ש.

ובשורת בשמים ראש (סי' עז), נשאל אודות מקום שנהגו לעמוד בקידוש בליל חג הסוכות, כמ"ש הרמב"ם, ויש מי שאמר להם, שלא יפה הם עושים, והשיב, עמדו יקרים עמודו כמנהגכם, ואע"פ שיש להשיב ע"ד הרב, דלא בעינן עמידה דוקא, מ"מ אין ספק שהעומד שפיר עבד. ואנשי מעשה נוהגים לעמוד בכל קידוש, משום יקרא דשבתא. ואף ברכת היין של הקידוש וההבדלה כברכת המצוה חשיבא, ויוצא בה י"ח ברכת הנהנין, כי לא נאמר דין היסבה אלא בשתיית הרשות. ע"כ.

ולכאורה מדברי מרן בש"ע (סי' רעא סי') היה נראה שרק ויכולו מעומד, ואילו שאר הקידוש אפשר לאומרו מיושב, שהרי כתב: אומר ויכולו מעומד. והיינו דבזה יש קפידא לאומרו מעומד, משא"כ שאר הקידוש. וכ"כ בערוה"ש (סעיף כה). [והכי איתא בסידור התפלה להרוקח ח"ב (עמ' תצח) ז"ל: "פעם אחת שכח רבינו קלונימוס ולא אמר ויכולו בביהכ"נ, ולאחר שישב על השלחן נזכר, ועמד ואמר על הכוס ויכולו וכו' מעומד, עד "לעשות", וישב במקומו וסיים

נא הנה לגבי קידוש בליל שבת כתב בארחות חיים (הלכות הבדלה סי' כז), ונהגו להבדיל מעומד לכבוד המלך שאנו מלווים אותו, ודרך לוויה מעומד, ואף הקידוש היה לנו לאומרו מעומד, שאנו יוצאים לקראת המלך, אך לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה, צריך לישב. שאם הוא קם ויושב מחזי כחוכא ואיטולא, ולכן כשחל יו"ט במוצ"ש שאומרים יקנה"ז, עושים הבדלה מיושב משום הקידוש של יו"ט. ע"כ. וכ"ה בכל בו (סי' מא). וכ"כ רבינו נתן בן יהודה בספר המחכים (עמוד כח). ע"ש. ומרן הב"י (סי' רעא) הביא לשון הכל בו, וכתב עליו, ולי נראה שמקדש מעומד נמי, דכיון שסמוך לשלחן הוא, שפיר מיקרי במקום סעודה, שהרי לדעת הרמב"ם (פ"ו מסוכה ה"ב), בחג הסוכות צריך לקדש מעומד, ואחר שמברך לישב בסוכה יושב ומברך שהחיינו. ע"כ.

והנה התוס' (ברכות מג. ד"ה הואיל), כתבו ז"ל: וצ"ע קצת מההבדלה שאנו מבדילים מעומד, והיאך אנו פוטרים את אחרים מן היין ומהבדלה אחר שאין אנו לא יושבים ולא מסובין, ושמא י"ל שמתוך שקובעים עצמם לצאת י"ח ההבדלה, קבעי נמי אכולה מילתא. ולכן

בברכת הקידוש].

ובספר המנהיג (הלכות שבת סי' ו') כתב, שיש לעמוד בויכולו, לפי שהוא עדות על בריאת שמים וארץ, ועדות יש לאומרה בעמידה. וכתב ששמע כן בשם הרמב"ם. והביאו האבודרהם (סדר מעריב של שבת), וכתב ע"ז, ולפי דעתי אין צורך, כי ע"פ שנים יקום דבר. ע"כ. ושמא י"ל, שמאחר וע"פ רוב המקדש מוציא את בני ביתו י"ח קידוש, ומאחר והם חייבים בקידוש, לכן לא חשיב כעדות ביחיד. ואף אם המקדש נמצא לבדו והוא יחיד, לא רצו לשנות מהמנהג אצל רוב העולם.

אלא דאפשר שדעת מרן שי"ל את כל הקידוש מעומד, דאל"כ הו"ל לפרושי שאחר ויכולו יכול לשבת. וכן משמע מדבריו בב"י. וכן יש אחרונים שהבינו כן בדעת מרן, וראה להלן.

והרמ"א כתב, שיכול לומר הקידוש מעומד, אך יותר טוב לישב. ונראה, דס"ל כתירוץ התוס' והאגודה ומהרי"ל, שמתוך שקובעים עצמם לצאת י"ח הבדלה, קובעים לכולא מילתא. וה"ה לקידוש מאותו טעם. [וכתב במשנ"ב (סי' רע"א סי' מו), שעכ"פ צריך ליוזר שיקבעו השומעים עצמן יחד בעת הקידוש כדי לצאת, ולא שיהיו מפורדים ומפורדים והולכים אחד הנה ואחד הנה, דזה לא מקרי קביעות כלל].

ומנהגינו לעמוד בקידוש של ליל שבת ויו"ט, שאנו סומכים על תירוץ התוס', ובפרט שכן הוא גם דעת רבינו האר"י בשעה"כ (דף ע"ד), שצ"ל הקידוש מעומד. וכ"כ בפרי עץ חיים (שער י"ח פי"ד), מורי ז"ל היה נוהג לומר כל הקידוש

מעומד בשבת ויו"ט ואחר כך יושב וטועם מן הכוס של קידוש. ע"כ. [אך ההבדלה נהגים לאומרה מיושב, כשמוציא אחרים י"ח. ע' בשו"ת יחוד ח"ד סי' כו]. וכ"כ בספר מור וקציעה (סי' רע"א), שאחר שכתב שנראה לו דעדיף טפי לקדש מיושב, סיים, שראה למר אביו החכם צבי שהיה נוהג כהרב ב"י לקדש מעומד. [ומה שהקשה הרב מור וקציעה שם, שאיך אפשר לקדש מעומד, והרי הוא בא להוציא את כל בני ביתו י"ח קידוש, לק"מ, כמו שמבואר בתוס' ברכות (מג), ובאו"ז (ס"ט קג), שיובא בסמוך. ודו"ק]. והמאמר (סי' רע"א סי' יג), כתב, שמדברי מרן נראה דשפיר דמי לקדש מעומד. וכן כתבו בשם האר"י. וכן המנהג פשוט בינינו. ע"כ.

וכ"כ בשו"ת דברי יציב (סי' קכה), שגם מנהגם לקדש בליל שבת מעומד, ויסודתו בהררי קודש ע"פ האר"י ז"ל. ובספר וביום השבת (סי' לו עמוד תקח) כתב שמנהגו של הגריש"א לשבת בכל שעת הקידוש, ובכל הקידושים בין של לילה ובין של יום, וכפי שנהגו החזו"א והקה"י, וכפי מנהג הגר"א. ע"כ. ולענין מעשה, מ"מ בעניינים שאין בהם חשש איסור והיתר, אגן נקטינן שראוי להשתדל לעשות כדברי הסוד, וכאשר הדבר בנקל. ובפרט בעניינים כאלו של סדרי תפילה ותיקוני שבת שהכל ע"פ הסוד ותיקוני השכינה הק'. ועכ"פ כיון שכבר פשט המנהג לעמוד אין לשנות.

וע' בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת תנינא חו"ד סי' מ"ד), שכתב, אע"פ שחכמי הקבלה סוברים שיש לקדש מעומד, אני נוהג

לומר ויכולו מעומד, ואח"כ מנהגי לישב ולברך ברכת בפה"ג וברכת הקידוש עד הסוף, וזהו משום שאני רוצה להוציא את בני ביתי השומעים גם בברכת בפה"ג שכולם טועמים מן הכוס וכו'. וכן נהגו גדולי הדור. ומ"ש שם ע"פ דברי המרדכי שמתוך שקובעים לצאת י"ח הבדלה וכו', הנה זהו תירוץ התוס' (ברכות מג. ד"ה הואיל) שהשמיטו המרדכי. עכת"ד.

מכל מקום יש ליישב את מנהגינו גם לפי מ"ש האו"ז (ס"ס ק) ע"פ הירושלמי, ריב"ל אמר, מתני' לאורחים, הא לבעל הבית בתוך ביתו א"צ היסבה, שכל בני ביתו נגוררים אחריו. ואע"פ שרבי חייא חולק ואומר שמשנתנינו גם לבעל הבית בתוך ביתו, מ"מ מסתבר טעמיה דריב"ל. ע"ש. ולפ"ז אפשר שגם כשהוא מעומד מוציאם י"ח טעימה. ומסתמא נמצאים אצלו רק בני ביתו, ורשאים לטעום אחריו. ומיהו כשיש אורחים בקידוש בע"כ לסמוך על תירוץ התוס' והאגודה והמהרי"ל.

ואמנם מרן הב"י (ס"ס קס) כתב וז"ל: והאידנא נמי נראה דשייבה מיהא בעי, ולא תימא לדדין אפי' לא ישבו הוי קבע, כי היכי דקי"ל ישיבה לדין כהיסבה לדידהו, הא ליתא, דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע, ומהאי טעמא אף בעל הבית עם בני ביתו לא הוי קבע אא"כ ישבו. ע"ש. ואמנם כל זה בסתם ברכת הנהנין, דלא ליתנהו ולא ליברכו, שאינם חובה, ולכן אינם [בני הבית] נקבעים עד שישבו במקום אחד. משא"כ קידוש והבדלה שהם חובה, ממילא הוי

קביעות אפי' כשעומדים, לכן בקידוש פסק מרן שמקדש מעומד. והרב מאמ"ר (ס"י רצו סק"י), הביא מ"ש העולת שבת שם בשם המהרי"ל (ס"י ח), שקביעתינו בעמידה כמו בישיבה לדידהו, והעיר ע"ז המאמ"ר, שלא מציינו סברא זו בפוסקים אלא דישיבה לדין כהיסבה לדידהו וכו'. ע"ש. ויותר היה לו להעיר ממ"ש הב"י (ס"י קס) הנ"ל.

אכן בשו"ת מהרי"ל (ס"י קכד) נשאל, דהיאך מבדילינן על הכוס מעומד, והרי המרדכי הביא דעות שאינו מוציא אחרים אלא בישיבה, והשיב וז"ל: הא דלא חיישינן לדברי המרדכי, שאלתי לרבתי, ואמרו דלא חזו לרבנן קשישאי דעבדי הכי (להבדיל מיושב). ומצאתי באגודה (ברכות ס"י קנו) שכתב, שכיון שקובעים עצמם לצאת י"ח הבדלה קובעים גם לברכת בפה"ג. ע"כ. וכ"כ עוד מהרי"ל (ס"י קג אות ז וס"י קכד, וקנו). [וכ"ה בתוס' ברכות מג. כ"ג]. והביאור בד' המהרי"ל הוא, דכיון שהבדלה היא חובה, אין צורך לשבת כדי לעשות קביעות, ודי במה שנקבצים במקום אחד כדי לשמוע ולצאת י"ח הבדלה אפי' בעמידה. ומתוך שנקבעים לצורך יציאת י"ח הבדלה, נקבעים גם לברכות הגפן, שיוכלו לטעום מהיין, אחר שיוציאים י"ח גם בברכת הגפן ששמעו מפי המבדיל. שו"ר מ"ש הרב פתה"ד (ס"י רצו סק"ח). וע' בספר מטה אפרים (ס"י תרכה, באלף למטה אות עד), ובשו"ת אג"מ ח"ה (ס"י טז אות ה), ובשו"ת שמש ומגן ח"א (ס"י סג ד"ה אמר). וכמבואר ד"ו בשו"ת יחוד ח"ד (ס"י כו בהערה).

ילקוט יוסף.....ערב פסח שחל בשבת

נב. אף כשחל ערב פסח בשבת, שאין קרבן חגיגה דוחה שבת, נכון לעשות בליל הסדר שני תבשילין, דכיון דעיקר מה שעושים ב' תבשילין הוא לזכר בעלמא, גם בשבת יש לעשות כן. ונהזרוע מותר לצלותו בליל יו"ט של פסח אף במקומות אלו שנהגו שלא לאכול צלי בלילי פסחים, הואיל ומותר לאכול למחרת היום]. (נב)

ומה שכתבנו שישתה מיושב, עיין שיירי כנה"ג (הגב"י סק"ד), ובשו"ת מהרי"ל (סי' ח'), וביפה ללב (סי' רע"א סק"ט), ובספר גדולת אלישע (סי' רצ"ד סק"ז). ובשו"ת רב פעלים (ת"ב סי' מה), והטעם, שאין ראוי לתלמיד חכם לאכול ולשתות מעומד. וכמ"ש במט"מ (סי' תקט) לענין הבדלה. וכ"ה בפרי עץ חיים (שער י"ח פי"ד), שכן היה נוהג האר"י ז"ל. ע"ש. ובשו"ת רב פעלים הנ"ל כתב, שעל הרוב אין בזה טעם ע"פ הסוד, ורק מתורת דרך ארץ דסעודה, וכמ"ש הא"ר, שלא ישתה אדם מעומד, וש"ס ערוך הוא בגיטין (ע). ג' דברים

מזיקין גופו של אדם, אכל ושתה מעומד. ומה שהרמב"ם לא הזכיר ד"ז, שמא הוא משום דס"ל דנשתנו הטבעים בזה"ז. אך בכל זאת האר"י ז"ל היה נזהר בזה כי מצוה לשמוע דברי חכמים.

ומה שכתבנו דבקידוש של יום יקדש בישיבה, כ"כ מרן החיד"א בברכי" (סי' רפט סק"ב), שכן משמע מדברי ס' הכוונות שסידר מהרש"ו, שקידוש היום הרב היה אומרו מיושב. וכן נהגו רבנן קדישי בעה"ק ירושלים ת"ו. ע"ש. וכ"כ בשע"ת (שם סק"ג), ובחסד לאלפים (סי' רפט אות ב' בהגה), ובכה"ח (סי' רפט אות ה).

אף כשחל ערב פסח בשבת, נכון לעשות בליל הסדר שני תבשילין

אף כשחל ערב פסח בשבת, נכון לעשות בליל הסדר שני תבשילין

נב. הטור (סי' תעג) כתב, וי"א כשפסח במוצ"ש אין ליקח אלא תבשיל א', זכר לפסח, אבל לא הב' שכנגד החגיגה, לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח, שאין דוחה שבת. [והוא דעת הרא"ש (סי' כה), ומטעם דמהרה יבנה בית המקדש במהרה בימינו ויאמרו אשתקד מי לא הבאנו זכר לחגיגה אע"פ שחל ארבעה עשר בשבת, השתא נביא חגיגה בשבת. וכתב רבינו ירוחם (נ"ה ח"ד מג ע"ג) שכן נראה עיקר]. אבל ה"ר פרץ כתב, שאין לחוש, כיון שאינו אלא לזכר בעלמא. ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה אותו

כמין קדשים ממש. וכ"כ בעל העיטור, שאל ישנה אדם. ע"כ. והוסיף הב"י, שכ"כ המרדכי (לה:), והגמ"י (דפר' קרשטא פ"ח ה"א), והסמ"ק (סי' קמד ע"ב צו אות ה). וכתב הב"ח שכן נהגו. וכן משמע מסתמות דברי מרן הש"ע. וכן כתבו הפר"ח והח"ק יעקב והא"ר (סי' תעג). ובכה"ח (שם ס"ק נד). ובפרט שהרוקח (סי' רפט) הוסיף טעם שהוא זכר למשה ואהרן.

ומה שכתבנו שמותר לצלותו בליל פסח, הואיל ומותר לאכול למחרת ביו"ט של פסח. כן מבואר בדברי הרמ"א בדרכי משה (סי' תעג סק"י). ובמג"א (שם סק"ח). ודלא

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

נג. מי שטעה בהבדלה ובחתימת הברכה במקום המבדיל בין קודש לקודש חתם המבדיל בין קודש לחול, אינו צריך לחזור ולברך. (נג)

נד. מי ששכח להפריש חלה ממצות שמורות שלו מערב פסח, ונזכר לליל פסח, אם הוא בחוץ לארץ אוכל והולך, ואחר החג מפריש. ואם הוא בארץ ישראל, יקח מצות משכנו, או שיקח מצה שמורה של מכונה.

ודלא כמ"ש בשו"ת בית יהודה (סי' נא) לאסור אכילת צלי גם ביום וע"ע בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לח אות פט). וראה באורך בשו"ת חזו"ע ח"א (סי' מג).

כמ"ש בשו"ת בית יהודה (סי' נא) לאסור אכילת צלי גם ביום. ע"ש. וכ"פ להקל בשו"ת זרע אמת (דף צד.), ובספר יד המלך פלומבו (דף יא.). ובספר מועדי ה' (דף מב:).

טעה בחתימת ברכת ההבדלה וחתם המבדיל בין קודש לחול

נג לכאורה היה נראה להביא ראיה מהגמ' (ב"מ פד:) שכאשר נפטר ר' אלעזר בר' שמעון, שאל רבינו הקדוש לדבר באשתו, (פרש"י שתנשא לו), שלחה לו: כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול. ובודאי שאין כוונתה לומר שרבינו הקדוש חשוב חול ח"ו, אלא לגבי רבי אלעזר בר' שמעון, באופן יחסי, נחשב חול, וגם כאן הכוונה היא יו"ט לגבי שבת כאילו הוא חול, שמתור לעשות בו מלאכת אוכל נפש. וכבר הזכיר באמצע ההבדלה בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת וכו'. ועיין בשו"ת הר צבי (ארו"ח סי' קסו ד"ה ומתוך), דלכאורה נראה שיוצא י"ח בהבדלה זו. ע"ש. ובביצה (ג). יו"ט שני לגבי מת כחול שוינהו רבנן. וע' בחידושי החת"ס לפסחים (קב:). שכתב, שהנה למדנו בשבועות (יה:). דין ההבדלה מהפסוק להבדיל בין הקודש ובין החול, וא"כ הניחא משבת לחול, אבל משבת ליו"ט דהוי בין קודש לקודש אין ההבדלה מה"ת אלא מדרבנן. ע"ש.

אבל בשו"ת הרמ"ע (סי' יח) כתב שאף ההבדלה משבת ליו"ט נפקא לן מקרא דכתיב "והבדילה" הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. ע"ש. וצ"ע. שו"רי בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב פרק סב סעי' כא) שכתב בפשיטות שאם טעה ואמר המבדיל בין קדש לחול לא יצא, וחוזר ומבדיל, שהרי שינה ממטבע שטבעו חכמים בכרכות. וכן כתב בשו"ת ויען דוד (אורח חיים סי' פב), ובשו"ת רבבות אפרים (חלק ב סי' קמה) בשם כמה רבנים. ע"ש. ולדידי עדיין צ"ע. שוב ראיתי בשו"ת אבני ישפה (חלק ב סי' מט) שכתב בשם גאון אחד דבדיעבד יצא. גם בשו"ת רבבות אפרים ח"ו (סימן תי אות י) הביא פסקי הלכות מהגריש"א, שכתב, כשחל יום טוב במוצ"ש שאומר יקנה"ז, וטעה בהבדלה, ואמר בא"י המבדיל בין קודש לחול, יצא. ע"ש. וכן עיקר לדינא שסב"ל. ושלא כמו שכתב המחבר גופיה בחלק ו (סי' קעו אות ד) שלא יצא. [חזון עובדיה פסח עמ' רעב].

וכן הדין גבי כזית לחם בליל א' דסוכות. אולם אם אין שום אפשרות ליקח מצות מאחרים, ואין לו מצות שמורות של מכונה, יש אומרים שמותר להפריש חלה בליל יום טוב, כדי לקיים מצות אכילת מצה בליל פסח, דבלאו הכי יש מתירים להפריש חלה ביום טוב שלא חל בשבת, כשאין לו לחם אחר לאכול. ויש אומרים שיתן מצה אחת לצורכו של קטן בן י"ב שנה, ואותו קטן יפריש בשביל עצמו וגם עבור שאר כל המצות. ובשאר ימים טובים ראה להלן. (נד)

שכח להפריש חלה ממצה ונזכר בליל פסח

קו הערה נה והלאה) כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שיש לסמוך להתיר להפריש חלה במצת יד שמורה, משום הידור מצוה, כשם שהתירו איסור תיקוני מנא בטבילת מצוה בזמנה בשבת (ק"א). וביצא בזה דנו הפוסקים במי שאין לו מצה בליל ראשון של פסח, אלא מן החדש, אי אמרי' דאתי עשה דבערב תאכלו מצות, ודחי ל"ת דאכילת חדש. ומה שכתבנו שיתן לקטן בן י"ב שנה, הוא ע"פ המבואר בשו"ת הר צבי ח"ב מאור"ח (סי' א ה), ובשו"ת הר צבי זרעים (ח"ב סי' נ), והוא ע"פ דברי הרשב"א והר"ן שמותר ליתן לקטן בידיים איסור דרבנן, וקטן בן י"ב שנה תרומתו תרומה, ונדריי נדרים. ע"ש. וראה בספר חלת לחם (סי' ד סעיף ד' הערה ד). ואע"פ שנראה שאין ההיתר לדעת מרן בסי' שמג, שאוסר ליתן לקטן בידיים איסור דרבנן, מ"מ בצירוף הסברא הנ"ל וספיקו של הפמ"ג, שמא י"ל דבכה"ג לא אסר מרן.

וכיור' התיר באול"צ (ח"ב פרק טו) להפריש מדבר שיש ספק אם הופרש ממנו תרו"מ. ויש מהאחרונים שכתבו, שיכול להקנות

(נד) הנה באר"י לכאורה יש לדון בזה מצד דאתי עשה ודחי ל"ת, דמצות אכילת מצה היא מדאורייתא, ובכלל מצוות עשה, ותדחה לאיסור דרבנן של האיסור להפריש חלה בשבת ויו"ט, שהוא מדרבנן. ואפי' מצוה דרבנן דוחה לאיסור דרבנן, כמבואר בגמ' נזיר (כ"ט). קסבר הקפת כל הראש מדרבנן, וחינוך קטן מדרבנן, ואתי חינוך דרבנן ודחי הקפה דרבנן, וכ"ש גבי מצה שהיא מצוה מה"ת. ועיין בשד"ח (ח"ה דף קטו) שדן אם עשה דרבנן דוחה ל"ת דרבנן, שדעת הרב שני לוחות הברית שהובא במג"א (סי' תנו סק"ב) שגם בדרבנן אמרי' אתי עשה ודחי ל"ת דרבנן. אולם מ"ש החמד משה בחד שינויא, מוכח בהיפך, שדוקא באיסור אמירה דקיל הוא דאמרי' הכי. ע"ש.

והנה בפמ"ג (א"א אור"ח סי' תקו סק"ח) כתב, דבליל פסח ובליל סוכות אם שכח להפריש חלה מערב יו"ט, בחלת אר"י י"ל דמפריש, דהוי דבר תורה, ודחי לשבות דאין מפרישין חלה ביו"ט באין לו לחם אחר. וע"ש מ"ש עוד בזה. וסיים בצ"ע. ובשמירת שבת כהלכתה ח"א (עמ')

ערב פסח שחל בשבת..... ילקוט יוסף

נה. ערב פסח שחל בשבת שמכינים מזון לב' סעודות בלבד, ואפו לחם לצורך השבת ושכחו להפריש ממנה חלה, אע"פ שבחוץ לארץ בכל שבת אוכל והולך מהפת ומשייר מעט למוצ"ש, מכל מקום כאן הרי אינו יכול לשייר למוצאי שבת משום איסור חמץ, ממילא אם נזכרו בדבר בבין השמשות יפריש מיד חלה, גם בחוץ לארץ. ואם נזכרו בלילה, אין שום היתר שיאכל מלחם זה, אפילו בחוץ לארץ, וכל שכן בארץ ישראל. אלא יתן לעכו"ם במתנה ויחזור ויתנו לו אחר הפסח, ויפריש חלה. וי"א שיתן הפת לקטן בן י"ב שנה ויום אחד, והקטן יפריש משלו על כל שאר הפת, ואז יהיה מותר לאכול מפת זו בשבת. (נה)

חלה ביו"ט [בחור"ל]. שלא העמידו חכמים דבריהם בכה"ג. וראה להלן בדבריו. ומי ששכח בחור"ל להפריש חלה מהמצות בער"פ, ונזכר בליל פסח, כתב בשו"ת אג"מ (אר"ח ח"ד סי' צז) שישאירו מכל מצה מעט כדין חלת חור"ל. וכן ישאירו הקניידאלך. אך ביו"ט שני יכולים לתקן בתנאי שיתנה ביו"ט ראשון על חתיכה אחת, שאם הוא חול עושהו חלה על המצות. ואם הוא קודש אין בדבריו כלום. וביו"ט שני יתנה ג"כ, אם אתמול חול הרי הוא כבר חלה, ואם אתמול קודש עושה מצתה חלה. כדאיתא בעירובין (לט.). וברכת להפריש חלה יברך ביו"ט שני. ובאמת יש להתיר אף ביו"ט ראשון להפריש מהנידוק כקמח וכו'.

המצות לאחר, וכיון שלאדם זה שהקנו לו את המצות לא היה סיפק בידו להפריש חלה מערב יו"ט, לכן מותר לו להפריש חלה ביו"ט. ועיין בספר ארחות חיים (סי' תקו).

יש שכתבו שיכול ליקח מצה שנילושה מעיסה שלא היה בה קמח כשיעור, ויצרפה עם המצות השמורות שברשותו, וכיון שהחיוב חל כעת ביו"ט, מותר להפריש מהן חלה, ויפריש גם על מצותיו. והיינו שאיש זה אינו מקפיד על תערובת המצות, אחר ששניהם שמורות. ויש שכתבו שיכול להקנות את המצות למי שיש לו תנאי מערב יו"ט, או ללוש עיסה חדשה ביו"ט, ולצרף. ובכה"ח כתב, שבשעה"ד יכול להפריש

הפרשת חלה בערב פסח שחל בשבת

שאינו יכול לשייר למוצ"ש משום איסור חמץ, ממילא אין שום היתר שיאכל מלחם זה, אפי' בחוץ לארץ, וכ"ש בארץ ישראל. וע"ש ברמ"א שכתב, אלא אוכל ומשייר מעט למוצ"ש, מ"מ כאן

(נה) הנה בער"פ שחל בשבת שמכינים מזון לב' סעודות בלבד, ואפו לחם לצורך השבת ושכחו להפריש ממנה חלה, אע"פ שבחור"ל כתבנו שהולך ואוכל מהפת ומשייר מעט למוצ"ש, מ"מ כאן

בחלת חו"ל, אבל חלת אר"י עיין ביו"ד סי' שכג. וכתב עוד המג"א (שם סק"ח): וממילא בער"פ שחל בשבת ששכח להפריש חלה בער"ש מלחם חמץ שאפה לשבת, אסור לאכול ממנה, דהא יצטרך לבער החמץ. וא"כ נמצא אוכל טבליים למפרע. אלא יתן לעכו"ם במתנה ויחזור ויתנו לו אחר הפסח, ויפריש חלה. ע"כ. ועיין בכה"ח (סי' תמד אות ה') שה"ד המג"א הנ"ל, דאם שכח להפריש חלה בער"ש מפת חמץ, אסור לאכול ממנו ואין לו תקנה. וכתב שכן כתבו החק יעקב, הא"ר (סק"א), ובמקור חיים (סק"א) ובחמד משה (סק"ב), ובש"ע הגר"ז (אות יב), ובחיי אדם (כלל קנט אות יא), ע"כ. ובברכ"י (סי' שכג אות ג - ד), ובבא"ח (פר' שמיני אות ה'), ובמשנ"ב (סי' רסא שם ס"ק ד). וע"ש בכה"ח שהביא בשם הרב נתיב חיים (בסי' תקו) שהשיג על המג"א הנז', וכתב, שכדאי אלו הפוסקים, רבנו חננאל, הרא"ש, בעל התרומות, הראב"ד, הר"ן, והראב"ן, שכולם פסקו לקולא להפריש חלה. וליתן לכהן קטן או לגדול שטבל לקריו, ואף לכהן טמא שיוכל לבטלה ברוב, ויוכל לאכול, כדקי"ל ביו"ד (סי' שכג). ואי ליכא כהן אוכל והולך וישיר פחות מכזית ויכפה עליו כלי עד מוצאי יו"ט, כמו שאר חמץ שנשאר כשאין לו עכו"ם. וכן כתבו בשאילת יעב"ץ (סי' קלג), ובשו"ת פנים מאירות ח"ב (סי' צו), וה"ד בשע"ת (סי' תמד סק"א). וכ"כ בספר בגדי ישע (סי' תקו), ובחיי רעק"א.

וכתב בכה"ח (סי' תמד אות ה') שעל כן נראה דהיכא דא"א למצוא פת אחר

שיש לסמוך על המקילין כדי שלא תבטל סעודת שבת. ע"כ. ואיני יודע למה הכה"ח לא ציין דאיירי בחוץ לארץ, וכמבואר במג"א שהזכרנו לעיל. וכן מבואר מדברי המשנ"ב (שם ס"ק כב), דבחלת חוץ לארץ קאי, שכתב, דבער"פ שחל להיות בשבת, שאפה לחם חמץ לצורך ליל שבת, ושכח להפריש חלה, והרי א"א לשייר לאחר שבת, הסכימו האחרונים דסמכינן בדיעבד על אותם פוסקים דבחלת "חוץ לארץ" מותר להפריש אפי' בשבת ויו"ט, ויפריש חלה ויתננה לכהן קטן פחות מג', או אפי' לכהן גדול שטבל, ואף שיש אחרונים שסוברין שאין לו תקנה לפת זו לאכילה, מ"מ במקום הדחק שאין לו פת אחר לשבת יש לסמוך להקל. ואמנם אם יש לו פת אחר, לא יסמוך להקל בזה]. ע"כ. ונראה ביד אפרים (סי' תקו סעיף ג' בהג"ה), מ"ש בדי הטור בזה. וע"ש באורן.

ואם שכח להפריש חלה בארץ ישראל מער"ש, וכבר אכלו את רוב הפת בבלי דעת, כתב מרן החיד"א בברכ"י (סי' שכג סק"ד), דאף שהוא בארץ יפריש מן המותר על הכל, גם על מה שאכל, לתקן מה שאפשר, שבדיעבד יפריש שלא מן המוקף. ע"כ. וכפי הנראה יתקן במוצ"ש, כי מאחר שכבר אכל למה יתקן בשבת ויעבור על איסור מיחזי כמתקן לחנם, אחר שבלא"ה אותו יתקן יהיה במוצ"ש. אלא שיש לרדן בני"ד, דכיון שהכל טבל לחלה, נמצא כשמפריש בביה"ש הוא מטלטל מוקצה וגם עובר על שבות דהפרשת חלה, ומצינו באחרונים דרק שבות אחת התירו בביה"ש, ולא שני

עשיית גומא, וממילא כשאנו מתירים לו לעשות גומא לצורך מצות כיסוי הדם, ממילא אין לאסור משום מוקצה, דהא מותר לכסות. וצ"ל דמ"מ כיון שעכשיו לפני עשיית הגומא לצורך הכיסוי, יש ב' שבותין בפועל, לכן שפיר מקשה. ודו"ק. ועיין בספר יסודי ישורון (ש) שכתב לדון באשה שקיבלה עליה את השבת בהדלקת הנרות ושכחה ליטול חלה אם יכולה להפריש חלה, די"ל דקבלת שבת לא מהני למנוע ממנה שום מצוה, וכל השבותין בטלין לגבי מצוה והוי כמו קבלה בטעות. דאם היתה זוכרת שלא לקחה חלה בודאי לא היתה מקבלת שבת עד שתפריש חלה, וראה בזה בשואל ומשיב מהדורא תנינא (ח"ב סי' כג). ע"ש. ושם ביאר עוד, דלדעת הרמב"ם איסור זה של הפרשת חלה בשבת ויו"ט (ביצה לו:) הוא משום מתקן ומקדיש, שהוא בגדר מכה בפטיש, וגזירה דכתיבה. וכדעת רש"י (ביצה לו. ד"ה משום מקח) ולתוס' (חגיגה ח. ד"ה משום) עיקר איסורו משום מתקן, דמשום מקדיש ליכא, דקדושה ועומדת מכיון שחייב מה"ת לקדשו. ע"ש. ולדינא נראה שתעשה התרה על קבלת שבת, ותוכל להפריש.

שבותין. וראה בתפארת ישראל (פרק ג' מעירובין משנה ג) מה שהקשה שם, דברי שא נמי בהניחו באילן יש שני שבותין. ותירץ דשני שבותין בזה אחר זה מותר, ורק בבת אחת אסור. וכ"כ בשו"ת שערי אפרים וע"ע בשו"ת רעק"א (סי' קנט) ד"ה ונלע"ד, שכ"כ בשם אבן העזר. ע"ש. וע"ע בשער המלך בזה. וא"כ בנ"ד לכאורה כשמפריש חלה בביה"ש, עובר בבת אחת שני שבותין. טלטול המוקצה, ותיקון הלחם. ושמעתי, שאין בזה ב' שבותים, דהרי איסור מוקצה בא מחמת הטבל, ולכשתימצי לומר דמותר להפריש בביה"ש, נמצא שאין כאן איסור מוקצה, דהא חזי להפריש ולהתיר העיסה, ונמצא דלא איתקצאי בביה"ש. ויש כאן רק שבות אחת דהפרשת החלה. אלא שמדברי הגרעק"א לא נראה כן, ולעולם מיקרי ב' שבותים, דהנה הגרעק"א תמה בחידושיו לש"ע (סי' תצח) דמה בכך שיש דקר נעוץ, והרי סוף סוף כיון דיש איסור גומא, ממילא הוי מוקצה מחמת איסור גומא, וכשמטלטלו עובר בב' שבותין, גומא וטלטול מוקצה. ע"ש. ולכאורה מאי קשיא ליה, דהכא נמי נימא מכיון שכל איסור מוקצה נובע מאיסור

מפתח כותרות

דיני פורים משולש

ט	לקרוא המגילה בפורים משולש גם בירושלים ביום שישי
יא	נתינת זכר למחצית השקל ב"ג אדר
יא	ללבוש בגדי שבת ב"ד אדר
יב	אמירת על הנסים בירושלים ב"ד אדר, ובעיירות המסופקות
יג	דין הטועה ואמר על הנסים ביום שישי
טז	קוראים המגילה בירושלים ביום שישי י"ד אדר - גם ביחיד
כ	דין צבור האמור הוא אף אם כל התשעה יצאו כבר ידי חובת המגילה
כ	אין צריך להדר שיהיו רוב העשרה מאלה שעדיין לא יצאו ידי חובת המגילה
כא	אם חלק מהצבור יכולים לקרוא בעצמם מתוך מגילה בעת קריאת הש"צ
כב	אם ירושלמי יכול להוציא ידי חובת מגילה לתושב ת"א בפורים משולש
כג	תושב תל אביב המגיע לירושלים לשבת או ליום ראשון
כד	אם ירושלמי יכול לנסוע השנה לתל אביב לשבת
כד	לומר סדר קדושה אחר המגילה גם בפורים משולש
כה	מתנות לאביונים גם בירושלים ביום שישי
כו	אם עדיף ליתן מתנות לאביונים במתן בסתר
כז	עשיית מלאכה לבני ירושלים ביום שישי וביום ראשון
כט	סעודת מצוה בערב שבת
ל	לומר על הנסים בברכת המזון בסעודות שבת
לב	קריאת התורה וההפטרה בשבת ט"ו אדר
לג	בשבת שהוא ט"ו אדר, בירושלים שואלין ודורשין בענינו של יום הפורים
לו	תושב ירושלים נכון שיוסיף מנה בשבת לכבוד פורים
לו	אין עושין מצוות חבילות חבילות
לט	ליל פסח וליל סוכות שחלו בשבת - אם צריך לאכול עוד כזית
מ	טלטול "מגילת אסתר" בשבת ט"ו אדר
מ	קטן הנעשה בר-מצוה ביום שבת ט"ו באדר, יוצא ידי חובת מגילה בקריאתה שבערב שבת
מג	אם צריך לומר הלל בירושלים בשבת ט"ו אדר
מז	הגדיל בחול המועד פסח לענין הלל
מז	קטן שהגדיל ביום ראשון ט"ז אדר לגבי משלוח מנות
מט	קטן שהגדיל - באמצע שבעה ימי אבלות
נ	קטן שהגדיל בערב פסח
נ	הגדיל לאחר שאמר קידוש לבנה
נא	קטן שהגדיל בליל שני אם חוזר להבדיל
נב	ברכת הגומל בקטן שהגדיל

י לקוט יוסף.....מפתח כותרות

נד	תשעה באב שחל בשבת, וחל יום ל"א ללידה ביום ראשון.....
נד	תשעה באב שחל בשבת, והקטן הגדיל ביום ראשון - אם מחוייב להתענות.....
נה	קטן שהגדיל לגבי גבי שבע ברכות.....
נה	קטן שהגדיל בט"ו אדר לגבי מתנות לאביונים.....
נה	קטן שקרא ק"ש בקטנותו.....
נו	קטן שהגדיל תוך כדי אכילתו.....
ס	קטן שהגדיל בימי ספירת העומר.....
סב	בביאור דברי תרומת הדשן לגבי ס"ס כשיש אומרים שהיא מצוה דאורייתא.....
סד	קטן שהגדיל בליל שבת - לגבי קידוש.....
ע	היה קטן והגדיל בבוקר יום שבת, או היה שוטה ונתפקח ביום.....
עא	קטן שהגדיל במוצאי שבת - דינו בהבדלה.....
עב	הגדיל ביו"ט שני בארץ ישראל.....
עב	הגדיל ביו"ט אחר שהניח עירוב תבשילין בעיו"ט.....
עב	קטן שהגדיל בחנוכה.....
עב	קטן שהגדיל - לגבי ברכת שהחיינו על נטילת לולב.....
עג	קטן שהגדיל בחול המועד לענין עליה לרגל.....
עג	קטן שיגדיל ביו"כ"פ לענין הצום.....
עה	סעודת פורים בירושלים ביום ראשון ט"ז אדר.....
פ	משלוח מנות ביום ראשון ט"ז אדר.....
פב	בעיירות המסופקות רשאים שלא לומר וידוי ביום ראשון ט"ז אדר.....
פג	תענית לבני ירושלים ביום ט"ז אדר.....
פד	כשעושים סעודת פורים ביום ראשון, אין לומר "ועל הנסים" בברכת המזון.....
פד	סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא.....
פה	אין אבלות נוהגת ב"ד אדר גם בירושלים.....
פו	אבלות בפורים - בשנה רגילה.....
פז	אבלות בפורים בט"ו - לבני י"ד.....
צ	שמחת פורים באולם בית המדרש.....
צ	אם מותר לנערה להתחפש.....
צא	הדלקת הנר במוצ"ש קודם מקרא מגילה.....
צב	אדם המזמין את חבריו לסעודת פורים, האם יוצא י"ח "משלוח מנות".....

ערב פסח שחל בשבת

צד	ערב פסח שחל בשבת מקדימין "דרשת שבת הגדול" לשבת ז' ניסן.....
צו	ערב פסח שחל להיות בשבת, בודקים את החמץ ביום חמישי בערב.....
צז	לא נמצא בעיר בליל י"ג בניסן, ורוצה להקדים את בדיקת חמץ לליל י"ב בניסן.....
צז	תענית בכורות בערב פסח שחל בשבת.....

מפתח כותרות..... ילקוט יוסף

בערב פסח שחל בשבת די להחמיר לשמוע סיום מסכת ביום ה'..... ק
 תענית בכורות בער"פ שחל בשבת לאב שרגיל להתענות עבור בנו..... קא
 בכור שהוא איסטניס ורגיל להתענות בער"פ כיצד ינהג בשנה זו..... קא
 בכור שנולד לו בן בשבת ז' ניסן, ויכנס לברית בשבת ערב פסח..... קג
 בכור שיהיה בר מצוה ב"ג ניסן, אם אביו צריך להתענות בשבילו ביום חמישי..... קד
 בכור שימלאו לו שלשים יום ללידתו ביום חמישי י"ב ניסן..... קה
 אכילת חמץ ביום שישי י"ג בניסן..... קו
 אם מותר לעשות מלאכה ביום שישי י"ג ניסן..... קז
 להזהיר על בדיקת עלי החסא מתולעים..... קח
 ההפטרה בשבת הגדול כשחל ערב פסח בשבת..... קיג
 בדין ניעור המפה וקינוח הקערות לאחר סעודת שחרית בע"פ שחל בשבת..... קיד
 האיסור לאכול מצה בערב פסח - הוא רק ביום י"ד, ולא בליל י"ד..... קיז
 מותר לאכול מצה עשירה בערב פסח..... קכ
 מותר לאכול מצה מבושלת בערב פסח..... קכ
 מותר לאכול מצה מטוגנת בערב פסח..... קכא
 בענין בתי המלון בירושלים שבת ערב פסח..... קכב
 עצה טובה לקיים סעודות שבת בשנה זו מבלי חשש חמץ..... קלא
 אין איסור בל תוסיף כשאינו אוכל פת בערב פסח בבוקר..... קלב
 ברכת מצה רגילה [מצות מכונה או מצות דקות] בער"פ שחל בשבת..... קלב
 עשיית קפה בשבת..... קלו
 ברכת המצה בער"פ שחל בשבת - תשובה ע"ד האור לציון ח"ג..... קלח
 ברכת המוציא על מצה מבושלת..... קלט
 מותר לאכול לכתחלה מצה עשירה ואין לחוש שמא לא עשאה כדין..... קמ
 לדידן אין בישול אחר אפיה כלל ומותר לעשות כן בשבת..... קמ
 לכתחלה נכון לאכול בסעודות שבת פת יותר משיעור כביצה..... קמא
 ברכה על פירורי לחם שנדבקים במרק..... קמוג
 ליתן מצות לתוך מרק רותח בעצם יום חשבת..... קמוד
 בישול אחר אפיה וצלייה..... קמנה
 עשיית צנימים בשבת..... קנג
 לערות רותחין על כוס פלסטי חד פעמי..... קנו
 גם בער"פ שחל בשבת אפשר לומר ולהוי "הפקר" - הערה על האור לציון..... קנט
 סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת..... קסא
 הברכה על מצה עשירה בערב פסח שחל בשבת..... קסג
 גם בשבת זו יש חיוב לעשות סעודה שלישית..... קסד
 אם חובה לעשות בכל שבת סעודה שלישית בפת..... קסה
 זמן סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת..... קסז

ילקוט יוסף

מפתח כותרות

קסז	שלא להסתפק במאכלים קרים בשבת זו
קסח	לנקות הבית במטאטא
קעא	לומר לגוי לטאטא את הבית - פסיק רישיה בגוי
קעא	אמירה לגוי בכל דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים
קעד	דברי המשנ"ב בדין זה אינו לדעת מרן
קעה	בדין ביזוי אוכלין לגבי ביעור החמץ
קעו	החמץ שנשאר בע"ש אם יכול להשליכו לביה"כ או לשפוך עליו אקנומיקה
קעו	אין שוטפין את הקרקע במים בשבת, אפילו בקרקע מרוצפת
קעז	לנער המפה - והצפורים אוכלים מהפירות
קעט	אם שכח או נאנס מלבדוק בליל י"ג, ונזכר ביום שישי בבוקר
קעט	אמירה לגוי לטלטל הנר כדי לבדוק את החמץ בליל שבת
קפ	אמירה לגוי בפסיק רישיה
קצב	אכילה קודם בדיקת חמץ
קצג	מכירת חמץ לגוי בערב פסח שחל בשבת
קצד	אם אפשר לכתוב בשטר מכירת חמץ שיחול בשבת ער"פ קודם שעה שישית
קצה	אם מותר למכור או לתת במתנה את חמצו לגוי בשבת
ר	המשאיר חמץ ברשותו - לגבי מכירת חמץ
רא	אם מועיל למכור לגוי בער"פ חמצו של חברו
רב	להגעיל כלים ביום שישי י"ג ניסן
רב	ללוש עישה בערב שבת ערב פסח
רג	אם עבר ואפה מצת מצוה בערב פסח שחל להיות בשבת
רה	לישה ואפיית מצת מצוה ע"י חילוני מחלל שבת
רו	אומרים מזמור לתודה בערב פסח
רז	דין טלטול מצה שמורה בער"פ שחל בשבת
ריא	דין איסור טלטול מצה שמורה משום מוקצה
רטז	לצרף בשבת ערב פסח ללחם משנה - מצה שמורה
ריז	החמץ ביום טוב של פסח, הוא מוקצה
רכ	אין לסדר את השלחן והכלים בשבת ערב הפסח לצורך ליל הסדר
רכא	ער"פ שחל בשבת, בערבית של מוצ"ש ליל החג אומרים ותודיענו
רכג	אין לנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות בליל פסח
רכג	אשה שברכה שהחיינו בהדלקה אם תענה אמן אחר שהחיינו שבקידוש
רכה	נוסח ההבדלה כשחל ליל פסח במוצאי שבת
רכו	לומר הקידוש בליל פסח מעומד
רכט	אף כשחל ערב פסח בשבת, נכון לעשות בליל הסדר שני תבשילין
רל	טעה בחתימת ברכת ההבדלה וחתם המבדיל בין קודש לחול
רלא	שכח להפריש חלה ממצה ונזכר בליל פסח

מפתח כותרות..... ילקוט יוסף

הפרשת חלה בערב פסח שחל בשבת..... רלב

דיני תשעה באב שחל בשבת

כשהצום נדחה ליום א' אם הוא מדין תשלומין, או שהצום נעקר ליום ראשון..... רלה
תשעה באב שחל בשבת - קטן שהגדיל ביום א'..... רלו
יולדת שיום השלשים חל בשבת, והתענית נדחתה ליום א'..... רלז
אם יש דין שבוע שחל בו כשחל ת"ב בשבת..... רלז
דברים שבציניעא אם נוהג בשבת שחל בו תשעה באב..... רלז
מילה שחלה ביום ראשון שהוא ת"ב דחוי..... רלח
תשעה באב שחל במוצ"ש, אין אומרים צדקתך צדק במנחה בשבת..... רמז
הזמנת קרובים בסעודה שלישית..... רמז
זמן חליצת המנעלים והחלפת בגדי שבת בט"ב שחל במוצ"ש..... רמא
אופן חליצת המנעלים לאחר אמירת ברכו של ערבית..... רמג
לברך על הנר קודם קריאת מגילה איכה..... רמז
להבדיל במוצאי צום תשעה באב שחל ביום ראשון..... רמו
בהבדלה במוצאי ת"ב, אין אומרים את הפסוקים שרגילים לאומרים במוצ"ש..... רנ
אין מברכים על הבשמים במוצ"ש ליל תשעה באב..... רנא
נשים שאינן שומעות ההבדלה במוצ"ש זו יברכו לעצמן בורא מאורי האש..... רנג
חולה שאוכל בת"ב שחל במוצ"ש צריך להבדיל קודם אכילתו..... רנט
שתיית כמלוא לוגמיו בהבדלה הוא לעיובא..... רס
איך החולה מבדיל בט"ב על היין והרי אסור לשתות יין בט"ב..... רסא
חולה המבדיל בתשעה באב מוציא י"ח בהבדלה שלו את כל בני ביתו..... רסב
יולדות שאוכלות בת"ב, כשחל ת"ב באחד בשבת, צריכות להבדיל על הכוס..... רסג
אם הסנדק מברך על כוס המילה "אשר קידש", בת"ב שנדחה ליום א'..... רסג
קטנים שהגיעו לחינוך, צריכים להבדיל על הכוס קודם אכילתם בת"ב..... רסה
מלוה מלכה במוצאי תשעה באב שחל בשבת..... רסו